

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

EKONOMICKO-SPRÁVNÍ FAKULTA

**MUNI
ECON**

Dopady separatismu na zahraniční obchod
The Impact of Separatism on Foreign Trade

Disertační práce

Autor: Ing. Mgr. Lucie Coufalová, Ph.D.

Školitel: doc. Ing. Libor Žídek, Ph.D.

program Hospodářská politika

Brno 2020

Klíčová slova

Secese, zahraniční obchod, gravitační model, difference-in-differences, nejistota

Keywords

Secession, foreign trade, gravity model, difference-in-differences, uncertainty

Abstrakt

Předmětem disertační práce je zjistit, zda a případně jak, secesní konflikt v Katalánsku a Baskicku ovlivňuje bilaterální obchod těchto regionů se třetími zeměmi v období 2000–2018. Empirická analýza založená na gravitačním modelu zahraničního obchodu aplikovaného v rámci kvazi přirozeného experimentu ukazuje, že existuje statisticky významný vztah mezi obchodem a vnitrostátním konfliktem v obou regionech. Poissonův model s vysoce dimenzionálními fixními efekty, stejně jako panelový model fixních vlivů s trendem naznačují, že zahraniční exporty jsou pozitivně asociovány se zpožděnými hodnotami konfliktu. Na straně importů se výsledky mezi oběma regiony liší.

Abstract

The aim of the theses is to determine whether secessionist conflicts in Catalonia and the Basque Country affect foreign trade in the regions in the period 2000–2018. Empirical analysis, based on the gravity model approach in a quasi-natural experiment setting, indicates that the trade and intrastate conflict in Catalonia and the Basque Country are related. Both the Poisson model with multidimensional fixed effects, and the fixed-effects panel data model with time trend show that foreign exports are positively associated with past values of conflict. In case of imports, the results differ across regions.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci Dopady separatismu na zahraniční obchod vypracovala samostatně pod vedením doc. Ing. Libora Žídka, Ph.D. a uvedla v ní všechny použité literární zdroje a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy, vnitřními předpisy Masarykovy univerzity a vnitřními akty řízení Masarykovy univerzity a Ekonomicko-správní fakulty MU.

V Brně dne 13.7.2020

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování doc. Ing. Liboru Žídkovi, Ph.D. za jeho cenné rady, trpělivost, vstřícnost a podporu při vedení mé disertační práce. Mé díky si zaslouží také Ing. Štěpán Mikula, Ph.D. za vstřícnost a nesmírně cenné rady, které mi poskytl.

vlastnoruční podpis autora

Obsah

Úvod.....	9
Vytyčení základních hypotéz	11
Nástin metodologie.....	13
Struktura práce	16
1 Teoretické zázemí disertační práce	18
1.1 Definice základních pojmů.....	18
1.1.1 <i>Separatismus, secese a autonomie</i>	19
1.1.2 <i>Nacionalismus</i>	20
1.2 Současná vlna secesních hnutí v Evropě	22
1.2.1 <i>Příčiny současných secesních hnutí v Evropě</i>	25
1.2.2 <i>Dopady secese</i>	26
1.3 Teoretické ukotvení vztahu mezi konfliktem a obchodem	29
1.3.1 <i>Vztah mezi politickou a hospodářskou dezintegrací</i>	30
1.3.2 <i>Vliv obchodních vazeb na vznik konfliktu</i>	32
1.3.3 <i>Ekonomická integrace a separatismus</i>	35
1.3.4 <i>Vliv reálného konfliktu na obchod</i>	38
2 Současná vlna secesních tendencí ve vybraných regionech	44
2.1 Pozice Katalánska a Baskicka v rámci španělské ekonomiky.....	44
2.1.1 <i>Španělsko a jeho ekonomika</i>	45
2.1.2 <i>Katalánsko a jeho pozice v rámci španělské ekonomiky</i>	46
2.1.3 <i>Baskicko a jeho pozice v rámci španělské ekonomiky</i>	49
2.2 Katalánské hnutí za nezávislost.....	50
2.3 Příčiny baskického hnutí za nezávislost	57
3 Obchodní vazby vybraných regionů s jejich mateřskou zemí a jejich význam v secesním diskurzu	64
3.1 Katalánsko	65
3.1.1 <i>Katalánský obchod se zbytkem Španělska</i>	65

3.1.2	<i>Odhadované důsledky secese na obchodní toky Katalánska</i>	70
3.2	Baskicko	75
3.2.1	<i>Baskicko-španělské obchodní vztahy</i>	75
3.2.2	<i>Odhadované dopady baskické samostatnosti</i>	77
4	Metodologie	82
4.1	Modely zahraničního obchodu	82
4.2	Standardní gravitační model	84
4.3	Strukturální gravitační model	85
4.3.1	<i>Teoretické odvození Andersonova a Van Wincoopova gravitačního modelu</i>	86
4.3.2	<i>Kritika Andersonova a Van Wincoopova gravitačního modelu</i>	90
4.4	Strukturální gravitační model v praxi	90
4.4.1	<i>Způsoby zahrnutí multilaterální obchodní přírážky</i>	91
4.4.2	<i>Heteroskedasticita v datech o obchodu</i>	93
4.4.3	<i>Nepozorovatelná heterogenita</i>	94
4.4.4	<i>Existence nulových toků</i>	95
4.4.5	<i>Nestacionarita</i>	97
4.4.6	<i>Volba a specifikace závisle proměnné</i>	98
4.5	Volba odhadové techniky	99
4.5.1	<i>Tobit</i>	99
4.5.2	<i>PPML</i>	100
4.5.3	<i>Heckit</i>	102
4.5.4	<i>Další možnosti odhadu gravitačního modelu zahraničního obchodu</i>	103
4.6	Volba proměnných	104
4.6.1	<i>Velikost obchodujících ekonomik</i>	104
4.6.2	<i>Dopravní náklady a jiné překážky obchodu</i>	105
4.6.3	<i>Faktory usnadňující zahraniční obchod</i>	107
4.6.4	<i>Další determinanty zahraničního obchodu</i>	110
4.7	Empirické využití gravitačního modelu při analýze vztahu mezi obchodem a konfliktem	110
4.8	Problém endogenity ve vztahu obchod-konflikt	115

4.9	Úvod do D-i-D strategie	117
4.9.1	<i>Teoretické vymezení D-i-D strategie</i>	118
4.9.2	<i>Testování podmínky paralelních trendů</i>	121
5	Secesní konflikt v Katalánsku a Baskicku a jejich vliv na zahraniční obchod regionu .	123
5.1	Specifikace modelu	124
5.1.1	<i>Data a volba proměnných</i>	126
5.2	Limity modelu	128
5.3	Vliv konfliktu na zahraniční obchod Katalánska	129
5.3.1	<i>Volba kontrolní skupiny</i>	129
5.3.2	<i>Testování paralelních trendů mezi Katalánskem a Valencijskou autonomní oblastí</i>	132
5.3.3	<i>Sestavení syntetické kontrolní skupiny</i>	133
5.3.4	<i>Výsledky regrese pro celkové katalánské exporty</i>	135
5.3.5	<i>Vliv katalánského konfliktu na exporty potravin, nápojů a tabákových výrobků</i>	137
5.3.6	<i>Vliv katalánského konfliktu na celkové importy regionu</i>	140
5.3.7	<i>Vliv katalánského konfliktu na importy surovin ze zahraničí</i>	141
5.4	Vliv konfliktu na zahraniční obchod Baskicka	144
5.4.1	<i>Volba kontrolní skupiny</i>	145
5.4.2	<i>Výsledky regrese pro Baskicko</i>	147
5.5	Testy robustnosti	149
5.5.1	<i>Testy robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na celkové katalánské exporty</i>	150
5.5.2	<i>Testy robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na katalánské exporty v komoditní třídě 1</i>	152
5.5.3	<i>Testy robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na celkové katalánské importy</i>	153
5.5.4	<i>Testy robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na katalánské importy v komoditní třídě 3</i>	155
5.5.5	<i>Test robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na exporty a importy Baskicka</i>	156
5.6	Diskuse výsledků v kontextu odborné literatury zabývající se ekonomikou konfliktu	158
5.7	Doporučení pro hospodářskou politiku	163
Závěr		165

Seznam použité literatury	170
Resumé.....	199
Seznam zkratk.....	201
Seznam tabulek.....	203
Seznam grafů.....	205
Seznam obrázků.....	206
Seznam příloh	207

Úvod

V posledních několika dekádách se v Evropě střetávají dvě protichůdné tendence. Na jedné straně dochází ke stále hlubší integraci v rámci Evropské unie, na straně druhé sílí tlaky volající po osamostatnění celé řady regionů v rámci jednotlivých států EU (Španělsko, Velká Británie, Itálie, Belgie atd.). Separatistické, potažmo secesní regiony požadují především více pravomocí v ekonomické a politické oblasti. Tyto tendence vytvářejí dvojí tlak na národní vlády, neboť ty se velmi často musejí vypořádat jednak s tlakem ze strany vrcholných institucí EU, jednak čelit požadavkům regionálních samospráv. Otázkou zůstává, jaké jsou ekonomické dopady těchto tendencí.

Secese si tak získala specifické místo v rámci ekonomie konfliktu. Zatímco dřívější studie z této oblasti se věnovaly především ozbrojeným mezistátním sporům a jejich dopadu na obchod (za všechny Gowa a Mansfield, 1993; Barbieri a Levy, 1999; Anderton a Carter, 2001), v dnešní době se stále častěji objevuje literatura, která zkoumá, jaký vliv mají na obchod vnitrostátní konflikty (například Martin et al., 2008a; Marano et al., 2013). Nechybí však ani autoři, kteří se věnují pouhým politickým roztržkám (Davis a Meunier, 2011; Fuchs a Klann, 2013; Heilmann 2016, 2019). Do jisté míry je to dáno proměnou složení konfliktů ve světě, neboť po druhé světové válce došlo k výraznému poklesu mezistátních ozbrojených konfliktů (Levy, 2007).

V Evropě jsou v současnosti, vedle ukrajinské krize, aktuální především secesní hnutí, mezi něž patří i konflikty v Katalánsku a Baskicku. V souvislosti s možnou secesí těchto regionů byla publikována celá řada studií, které se věnují jednak dopadům, které by případná secese měla, jednak příčinám rostoucí podpory nezávislosti. Diskurzy zastánců i odpůrců secese často používají argument zahraničního obchodu

jako determinantu přežití potenciálně samostatného státu. Jednotliví autoři však zcela opomíjejí skutečnost, že existující konflikt se zbytkem Španělska má již nyní, tedy ještě před případnou secesí, vliv na zahraniční obchod, a tedy i na ekonomickou výkonnost zainteresovaných stran.

Cílem práce je zjistit, zda a případně jak, secesní konflikt v Katalánsku a Baskicku ovlivňuje bilaterální obchod těchto regionů se třetími zeměmi v období 2000–2018.

Katalánsko a Baskicko byly zvoleny, neboť je v nich přítomen secesní konflikt (HIIK, 2019). V obou případech separatisté požadují nejen větší autonomii, nýbrž odtržení od Španělska a vznik samostatného státu. V obou případech také vysoká podpora osamostatnění vyvolala velmi živou debatu mezi politiky a ekonomy ohledně ekonomických důsledků, které by případné odtržení mělo (viz podkapitoly 3.1.2 a 3.2.2). Jejich volba se tedy jeví jako relevantní. Neméně důležitým kritériem je i dostupnost dat pro zahraniční obchod. Databáze *DataComex* provozovaná španělským Ministerstvem průmyslu, obchodu, a turismu obsahuje exportní i importní toky všech španělských autonomních oblastí. Takto dostupná data na regionální úrovni jsou naprosto ojedinělá a nabízí tak prostor pro hlubší analýzu zkoumané problematiky.

Za počátek současného katalánského konfliktu se zbytkem Španělska považují rok 2004, kdy se konal první bojkot katalánských výrobků ze strany španělských spotřebitelů. V případě Baskicka však konflikt započal o několik dekád dříve. Rozsah zkoumaného období je však limitován dostupností dat o obchodu a konfliktu v daném regionu.

Výsledky studií vlivu mezistátních ozbrojených sporů na obchod se napříč odbornou literaturou výrazně liší. Nicméně pokud nastane ozbrojený konflikt, zdá se, že minimálně kanály, kterými by se měl podepsat na vzájemné obchodní výměně dvou zemí, případně na výměně se třetími zeměmi, jsou poměrně hmatatelné. Pokud

například dojde k destrukci tvrdé infrastruktury, dojde k navýšení dopravních nákladů, které jsou jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících zahraniční obchod. V případě secesních konfliktů však tento kanál není na první pohled viditelný. Důvodem, proč by k narušení obchodu mělo dojít, je především nejistota způsobená očekáváním konfliktu.

Nejistota spojená s potenciálním osamostatněním, členstvím v Evropské unii, cly uvalenými bývalou mateřskou zemí, spolu s teroristickými útoky v Baskicku či spotřebitelskými bojkoty v Katalánsku, to vše má vliv na vzájemnou obchodní výměnu mezi regionem a zbytkem státu, potažmo na obchodní vztahy regionu s partnery ze třetích zemí.

Na poli odborné literatury však této skutečnosti doposud nebyla, snad s výjimkou Daumal (2008, 2011), věnována pozornost. Předkládaná disertační práce tak usiluje o vyplnění tohoto vakua, které na poli odborné literatury existuje.

Vytyčení základních hypotéz

Pokud by reálně došlo k secesi, musela by se nově vzniklá země vypořádat se skutečností, že jí skončil preferenční přístup na trhy mateřské země. Už jen existence fyzické hranice vede k poklesu obchodu (například McCallum, 1995, viz kapitola 3). Secese je navíc považována za úspěšnou, jen pokud je uznána mateřskou zemí. Toto uznání se však nejeví jako pravděpodobné. Dle Walter (2006) totiž ustoupení požadavkům separatistického regionu vede k podlomení vyjednávací pozice centrální vlády vůči ostatním regionům s podobnými ambicemi. Je-li tedy v zemi více secesních regionů, výrazně tím klesá možnost, že by uznala samostatnost kteréhokoliv z nich.

Tato pravděpodobnost dále klesá, pokud se jedná o ekonomické tahouny mateřské země. Dá se totiž očekávat, že centrální vlády „budou bojovat za udržení oblastí, které

jsou pro ně ekonomicky, strategicky nebo psychologicky významné, a vzdají se teritorií, které nejsou“ (Walter, 2006: 313, *vlastní překlad*).

Neopomenutelným aspektem je také možnost spotřebitelského bojkotu. Při vyhrocení situace mohou spotřebitelé v mateřské zemi zanechat spotřeby produktů z regionu usilujícího o nezávislost, což by se také negativně podepsalo na zahraničních exportech daného regionu. O tom, že je tato možnost reálná hovoří například zkušenosti z bojkotu katalánského zboží španělskými spotřebiteli (viz kapitola 3).

Základním předpokladem je, že ekonomičtí agenti jsou averzní vůči riziku a usilují o maximalizaci vlastního zisku. Jsou-li tito agenti racionální a vpřed hledící, budou při svém rozhodování zohledňovat svá očekávání a budou se tak snažit limitovat budoucí negativní dopady konfliktu.¹ Proto očekávám, že bude docházet k diverzifikaci odbytových destinací, z důvodu rizika propadu obchodu v případě prohloubení konfliktu.² Z tohoto důvodu byla sestavena následující hypotéza:

H₁: Růst intenzity secesního konfliktu je pozitivně asociován s vyššími zahraničními exporty regionu, který o secesi usiluje.

¹ Podobný efekt mohou mít také ekonomické sankce, které některá země uvalí na svého obchodního partnera. Této problematice se věnovali například Kohla a Reesink (2019), kteří zkoumali vliv výhružek uvalení ekonomických sankcí na bilaterální obchod mezi zemí, která vyhrožuje, a zemí, na niž mají být sankce uvaleny. Dle autorů však mohou nastat dva různé scénáře vývoje. V obou z nich firmy předpokládají, že dojde k naplnění výhružek vlády. Jejich reakce se však může lišit. První scénář předpokládá, že firmy ze země, která sankcemi vyhrožuje, sankce anticipují a nebudou proto chtít obchodovat se svými protějšky ze země, na niž budou sankce uvaleny, což povede k poklesu vzájemné obchodní výměny. Ve druhém scénáři firmy naopak urychlí obchod s daným partnerem, aby na něm vydělaly, dokud můžou. V takové situaci by měl objem obchodu mezi danými zeměmi naopak vzrůst.

² Stejný vliv se dá očekávat i v případě finančních toků. Nicméně data pro regionální obchodní toky jsou obecně dostupnější než data pro regionální toky finanční. Investice jsou navíc mnohem volatilnější a jejich výše je tak ovlivněna celou řadou dalších faktorů.

Dá se také očekávat negativní dopad na importy. Důvodem jsou spotřebitelské bojkoty, které mají vliv především na obchodní toky z daného regionu do zbytku země. V souladu se závěry Davise a Meuniera (2011) a Heilmanna (2019), však očekávám, že tento efekt bude méně významný než v případě exportů. Očekávaný vliv na importy tak pravděpodobně nebude příliš velký, což se promítá do druhé hypotézy:

H₂: Vliv secesního konfliktu na zahraniční importy regionu usilujícího o secesi je méně významný než jeho vliv na exporty.

Poslední hypotéza se týká vlivu konfliktu v Baskicku. Jak bude přiblíženo v kapitole 2, konflikt v Baskicku a Katalánsku se liší. Zatímco katalánský konflikt je typický především bojkoty ze strany spotřebitelů ze zbytku Španělska, Baskicko se liší aktivitami teroristické organizace ETA. Dá se proto předpokládat, že

H₃: Dopad secesního konfliktu na zahraniční obchod se region od regionu liší v závislosti na vlastnostech daného konfliktu.

Nástin metodologie³

Autoři věnující se vztahu mezi konfliktem a obchodem využívají hojně gravitační model zahraničního obchodu. Nejinak tomu je i ve studiích zabývajících se vlivem politických vztahů a diplomacie na úroveň bilaterální obchodní výměny mezi zeměmi (viz Tabulka 5 a Tabulka 6). Gravitační model se tak jeví jako vhodný nástroj i pro analýzu vlivu secesního konfliktu na zahraniční obchod vybraných regionů.

³ Podrobněji o metodologii v kapitole 4.

Mimo jeho velké popularity na poli odborné literatury věnující se ekonomii konfliktu, je tento model vhodným nástrojem především proto, že je velice flexibilní a umožňuje kontrolovat pro přítomnost konfliktu například pomocí prostého zahrnutí dummy proměnné jakožto dalšího faktoru ovlivňujícího obchodní výměnu.

Strukturální gravitační model zahraničního obchodu, lze formálně odvodit z modelu obecné rovnováhy obchodu, produkce a spotřeby tak, jak to udělali Anderson a Van Wincoop (2003). Konkrétním estimátorem zvoleným pro odhad mnou specifikované gravitační rovnice je Poissonův Pseudo-Maximum-Likelihood estimátor (PPML) dle Joao Santose Silvy a Silvany Tenreyro (2006). PPML je v současnosti nejpoužívanějším estimátorem pro odhad determinantů zahraničního obchodu. Důvodem je především skutečnost, že je konzistentní v případě existence nulových toků a přítomnosti heteroskedasticity v datech zahrnujících obchodní toky. Konzistentní zůstává estimátor i v případě zahrnutí fixní efektů. Korektní užití fixních efektů je přitom klíčové především z důvodu kontrolování pro nepozorovanou heterogenitu či zmíněnou přítomnost nulových toků.

V případě odhadu vlivu secesního konfliktu na zahraniční obchod je nezbytné se vypořádat také s dalším možným problémem spojeným se vztahem mezi konfliktem a obchodem. Tímto problémem je endogenita. Stejně jako může konflikt ovlivňovat úroveň obchodní výměny, může i obchod ovlivňovat rozhodování politických subjektů ohledně započetí či zintenzivnění konfliktu. S problémem endogenity se v práci vypořádávám dvěma způsoby. Prvním z nich je zahrnutí konfliktní proměnné zpožděné o jedno období. Tímto způsobem řešili problém endogenity například Russett et al. (1998), Li a Sacko (2002), Glick a Taylor (2005), Parlow (2011) či Marano et al. (2013). Druhým možným řešením je kontrolovat pro

endogenitu pomocí vhodné kombinace fixních efektů.⁴ V této práci je tedy využito nejnovější specifikace PPML estimátoru s vysoce dimenzionálními fixními efekty tak, jak navrhuje Larch et al. (2019), Kamin (2019) či Kohl a Reesink (2019).

Pro kontrolu robustnosti odhadů je tato specifikace doplněna regresí pomocí klasického panelového modelu fixních efektů. Jedná se také o v literatuře poměrně často využívaný způsob odhadu determinantů zahraničního obchodu, který je navíc vhodným řešením v případě dalšího z možných problémů, kterým čelí gravitační model, a tím je možná nestacionarita některých proměnných (Fidrmuc, 2009).

V obou případech je gravitační model zasazen do difference-in-differences (D-i-D) strategie, která je založena na hypotetické situaci simulující, jak by obchod vypadal v případě absence konfliktu. V rámci D-i-D metody je vývoj obchodních toků daného regionu kontrastován s toky vhodné kontrolní skupiny, vykazující podobný trend v období před vznikem konfliktu. Tato metoda je vhodná především proto, že umožňuje odhadnout vliv politického konfliktu na obchod, nezávisle na jiných faktorech, kterými je obchod ovlivněn (Heilmann, 2019).

V případě Katalánska je vývoj jeho obchodu kontrastován s vývojem v sousední Autonomní oblasti Valencie. Oba regiony vykazují podobný trend v období před vznikem konfliktu v roce 2004. Tento přístup je doplněn o regresi oproti syntetické kontrolní skupině. Výsledky takto specifikované strategie výzkumu umožňují vyslovovat závěry o kauzalitě mezi konfliktem v regionu a jeho zahraničním obchodem.

V duchu kauzálních vztahů však nelze vyslovovat závěry v případě konfliktu v Baskicku. Důvodem je především skutečnost, že nejsou dostupná pozorování

⁴ Fixní efekty zohledňují individuální charakteristiky jednotlivých obchodních partnerů. Nelze totiž předpokládat zcela identický model panelových dat pro tak různé obchodní partnery jako například USA a Tuvalu.

v období před vznikem konfliktu. Nelze tak kontrolovat pro paralelní trendy mezi sledovanou a kontrolní skupinou. To však neznamená, že by výsledky neměly žádnou vypovídací hodnotu. I přes výše uvedenou skutečnost je možné zkoumat podporu secese jakožto jeden z determinantů zahraničního obchodu Baskicka, tak jak učinila Daumal (2011) v případě secesních tendencí v Québeku. Můj a její přístup se však liší především v zařazení fixních efektů, stejně jako zasazení gravitačního modelu do D-i-D strategie.

Struktura práce

První kapitola disertační práce se nejprve zabývá definicí základních pojmů, z nichž práce vychází, stejně jako vymezením současné vlny separatistických, potažmo secesních hnutí v Evropě. Účelem tohoto vymezení je především ukázat, že se jedná o velmi aktuální problematiku. Obsahem následujících podkapitol je rešerše odborné literatury zabývající se příčinami a dopady secese, vztahu mezi politickým konfliktem a zahraničním obchodem, stejně jako mezi ekonomickou a politickou integrací a dezintegrací.

Druhá kapitola je věnována secesním hnutím v Katalánsku a Baskicku, s cílem identifikovat hlavní faktory v pozadí růstu secesních tendencí v těchto regionech. Kapitola třetí je pak zaměřena na obchodní vazby zvolených regionů a roli obchodu v secesních diskurzích.

Čtvrtá kapitola představuje úvod do metodologie této práce, a to konkrétně gravitační model zahraničního obchodu a D-i-D strategii. Nejprve je představen standardní gravitační model, následně pokusy o jeho teoretické ukotvení a pozornost je věnována také jeho úskalím. V další části se soustředím na volbu vhodného estimátoru a konkrétních determinantů zahraničního obchodu. Neméně důležitá je i podkapitola

4.7 zaměřená na empirické užití gravitačního modelu v ekonomii konfliktu a při zkoumání vztahu mezi ekonomickou a politickou dezintegrací a velikostí obchodní výměny, stejně jako podkapitola 4.8 věnovaná možným řešením problému endogenity. Poslední část této kapitoly představuje nejprve způsob, jakým je gravitační model zasazen do D-i-D strategie a následně i teoretická východiska této strategie.

Pátá kapitola je věnována vlivu konfliktu na zahraniční obchod obou regionů, od opodstatnění volby konkrétního kontrolního regionu, sestavení syntetické kontrolní skupiny, až po výsledky jednotlivých regresí a kontrolu robustnosti odhadů. Poslední podkapitola diskutuje výsledky práce s dostupnou literaturou. V závěru jsou pak shrnuty nejdůležitější výsledky práce a je zdůrazněn její přínos v rámci odborné literatury na dané téma.

Kapitola 1

Teoretické zázemí disertační práce

V rámci této kapitoly budou představena základní teoretická východiska, ze kterých disertační práce vychází. Po vymezení pojmů (1.1) a současné vlny secesních hnutí v Evropě (1.2), bude krátce představena odborná literatura zabývající se příčinami (1.2.1) a dopady (1.2.2) secese. Další podkapitola usiluje o zasazení politického konfliktu do hospodářských vztahů tak, jak byla těmto pojmům věnována pozornost v odborné literatuře. Podkapitola 1.3 si klade za cíl vymežit vztah mezi ekonomickou a politickou dezintegrací (1.3.1), vliv obchodu na konflikt (1.3.2), vztah mezi ekonomickou integrací a separatismem (1.3.3), a v neposlední řadě také vliv reálného konfliktu na úroveň obchodní výměny dvou zemí (1.3.4).

1.1 Definice základních pojmů

Odborná literatura na téma separatismu a secese je poměrně obsáhlá. Je pro ni však typické velké množství pojmů, které bývají mnohdy libovolně zaměňovány. Z tohoto důvodu je tato část úvodní kapitoly věnována právě vymezení základního pojmového aparátu, s nímž se v práci následně pracuje.

1.1.1 *Separatismus, secese a autonomie*

Práce se zabývá *secesionismem*. Ten můžeme chápat jako „požadavek členské jednotky (či jednotek) na formální odstoupení od ústřední politické autority, a to na základě nároku na nezávislý suverénní status“ (Hechter 1992: 267, in Rodríguez-Pose a Stermšek 2014: 5, *vlastní překlad*). Secese se dá považovat za úspěšnou, pokud je vznik nového státu uznán mateřskou zemí a ostatními státy.

Wood (1981) pak rozlišuje mezi secesí a separatismem. *Separatismus* usiluje především o omezení role centrální autority v určité konkrétní oblasti, tedy pouze o větší míru autonomie. Z některých separatistických hnutí vykryštovala hnutí secesní, snažící se o vymanění z veškeré suverénní moci centrální vlády, tedy o odtržení. Řada hnutí však osciluje mezi těmito dvěma póly, což značně komplikuje definici obou pojmů. Vzhledem k tomu, že separatistická hnutí ve zvolených regionech usilují o odtržení, lze pro účely této práce považovat oba termíny za synonyma.

Siroky a Cuffe (2015) se domnívají, že nezávislost chtějí získat především regiony či etnika, která přišla o svoji autonomii. Autonomie je dle autorů definovaná jako určitá „forma vnitřního sebeurčení, která poskytuje skupině opravdové pravomoci a prostředky pro samosprávu uvnitř státu“ (Siroky a Cuffe, 2015: 4, *vlastní překlad*). To se obecně týká územně vymezených celků, jež mají ústavně zakotvené právo na vlastní politické instituce, nezávislé na jiných zdrojích autority v zemi, ale podléhajících globálnímu právnímu rámci celého státu. Rozdělení pravomocí mezi jednotlivé regiony v rámci daného státu je zpravidla asymetrické, což znamená, že se úroveň samosprávy mezi danými oblastmi liší.

Ztráta autonomie může dle autorů vést k rozhořčení a pocitu křivdy dané skupiny především v důsledku její zhoršené pozice v rámci země a podlomení schopnosti centrální vlády vytvářet závazky, které by tato skupina vnímala jako kredibilní. Oblast, která nebyla nikdy autonomní, postrádá zmíněný pocit křivdy, a především

také politické vedení, nezbytné ke kolektivní akci. Na opačném konci spektra se pak nachází autonomní oblast, která naopak tyto možnosti má, ale nemá o odtržení zájem, protože jí vyhovuje *status quo* nebo protože by náklady takového odtržení byly příliš vysoké. Autonomní skupiny tak mají menší motivaci se odtrhnout. Ta je však stále větší než v případě skupin, které nikdy autonomní nebyly. Autoři dále poukazují také na skutečnost, že autonomie je mírovým řešením etnických problémů ve vyspělém světě (Španělsko, Německo, USA, Švýcarsko, Austrálie) a v rozvojových zemích (Nigerie, Indie, Mexiko, Etiopie). Upozorňují však i na odpůrce tohoto názoru, kteří se domnívají, že decentralizace bude nadále podporovat rostoucí požadavky na sebeurčení.⁵ Ztráta autonomie však nemusí znamenat omezení potenciálu kolektivního jednání. Právě naopak, ztráta autonomie obecně snižuje problém kolektivní akce, protože motivuje jedince se do ní zapojit.⁶

1.1.2 *Nacionalismus*

Secesionismus je úzce spojen s pojmem nacionalismus. Nacionalismus je považován za relativně nový fenomén, který se objevil po průmyslové revoluci (Gellner, 1983; Hobsbawm, 2012). Gellner (1983) uvádí, že před průmyslovou revolucí a s ní spojenou industrializací neexistovaly žádné důvody pro vznik nacionalismu. Jednotlivé zemědělské komunity fungovaly samostatně a jejich hranice byly zřetelně vymezené, takže si jejich obyvatelé mohli zachovat svoji vlastní kulturu a zvyky.

Nicméně s nástupem průmyslové společnosti, a především všeobecného vzdělání, se jednotlivé kultury začaly střetávat a některé z nich se snažily zaujímat dominantní

⁵ Jako příklad lze uvést Skotsko, které získalo velké pravomoci po referendu 1997, což ani zdaleka neuklidnilo separatistické tendence uvnitř regionu (Dvořáková a Ferrarová, 2014).

⁶ Tato skutečnost se v praxi odráží jak v situaci Katalánska, jehož autonomie byla významně omezena rozhodnutím Ústavního soudu z roku 2006, tak v situaci Baskicka, jemuž doposud nebyly navraceny všechny autonomní pravomoci přislíbené po smrti generála Franka (viz kapitola 2).

postavení nad jinými. Nacionalismus se tak stal prostředkem, který dával ovládaným etnikům šanci bojovat o svoje práva a příležitosti.⁷

Dle tohoto autora byl iniciátorem nacionalistických hnutí především pocit jiné identity obyvatelstva určitého regionu vzhledem k mateřskému státu. Tento pocit následně vedl k požadavku na vytvoření vlastních politických institucí, které bývaly často legitimizovány na základě regionálních dějin. Proto jsou klíčovými faktory v tomto hnutí například jazyk a kultura (Dvořáková a Ferrarová, 2014). Všechny zmíněné aspekty jsou důležité pro vytvoření kolektivní identity, vycházející především z vymezení se vzhledem k *tomu druhému* (Giménez, 1993). Polèse (1985) pak upozorňuje na skutečnost, že

na to, aby bylo možné o nezávislosti jen uvažovat, musí obyvatelé regionu (nebo jeho významné části) spatřovat sami sebe jako odlišný národ. (...) ve všech případech, kdy existují významná hnutí za regionální nezávislost, se její zastánci nazývají „nacionalisty“. Můžeme tak hovořit o nacionalistech skotských, baskických nebo quebeckých. Zastánci nezávislosti tak vždy mluví o národní nezávislosti (nebo dokonce o národním osvobození), zatímco její odpůrci obecně upřednostňují použití slova „separace“, čímž zdůrazňují smysl pro loajalitu vůči celému systému.

Polèse (1985: 5, *vlastní překlad*)

Vedle odlišné identity, jsou však uvažovány mnohé další faktory. Například Sorens (2008) se domnívá, že to, co nejrůznější nacionalistická hnutí sdílejí, je především snaha sladit správu teritoria s populací, která ho osídluje. Autor rozlišuje mezi tzv. etnickým nacionalismem, založeným na společné krvi a původu, a nacionalismem občanským, jenž se opírá a společnou politickou kulturu. Nacionalistická hnutí se tak výrazně liší

⁷ Na rozdíl od Gellnera (1983), který spojuje nacionalismus s kapitalismem a průmyslovou revolucí, datuje Schulman (2000) vznik nacionalismu do 19. století, tedy do doby snah západoevropských monarchů o centralizaci moci a homogenizaci společnosti. Armstrong (1982) a Smith (1988) pak spatřují původ nacionalismu v etnických otázkách, a tedy v dobách dávno před průmyslovou revolucí.

napříč zeměmi, a i v rámci těchto zemí dochází k výrazným proměnám jednotlivých hnutí v čase.

Separatismus, potažmo secese, tedy jistě nejsou jen záležitostí posledních několika let. Konec konců, tímto způsobem vnikly i země jako Švýcarsko (1291), Řecko (1827), Irsko (1922), či státy bývalé Jugoslávie (Vaubel, 2013). Dokonce i Československo vzniklo po dezintegraci Rakouska-Uherska v roce 1918. Domnívám se však, že vznik těchto států byl spíše důsledkem kulturních a národnostních disparit v rámci jednotlivých uskupení, zatímco příčiny současných secesních hnutí v Evropě lze hledat v jiné oblasti.

1.2 Současná vlna secesních hnutí v Evropě

Jako vedlejší produkt nacionalismu vznikla takzvaná *hnutí za sebeurčení* (HSU). Pod termínem sebeurčení přitom rozumíme „proces, v němž skupina lidí, obvykle s určitým stupněm národního vědomí, utváří svůj vlastní stát a volí svou vlastní vládu“ (Encyclopaedia Britannica [online], *vlastní překlad*). Sambanis et al. (2017) uvádějí, že od konce 80. let došlo k výraznému nárůstu počtu těchto hnutí, přičemž vrcholu bylo dosaženo s pádem Sovětského svazu. Od počátku devadesátých let se počet těchto hnutí stabilizoval a v posledních letech lze dokonce pozorovat lehce sestupný trend, i když celkový počet zůstává i nadále vysoký. Od 90. let došlo také k poklesu násilných hnutí. Celkový počet HSU v období 1945–2010 je znázorněn v Tabulce 1.

Co se západní Evropy týče, autoři uvádějí, že ve 40. letech 20. století existovalo 15 západoevropských hnutí za sebeurčení. V roce 2012 však tento počet vzrostl na více než 50. Nejvyšší počet jich byl registrován v Itálii (16), ale daleko největší nárůst byl

zaznamenan ve Španělsku (z 1 hnutí ve 40. letech na 11 roce 2012) (Sambanis et al., 2017).

Tabulka 1: Popisné statistiky HSU v letech 1945–2012

HSU	464
Celkový počet zemí s HSU	120
Průměrný počet let aktivity HSU	30,15
Aktivní HSU v roce 2012	327
Násilná HSU	150
Průměrný počet let před vypuknutím násilí	6,55

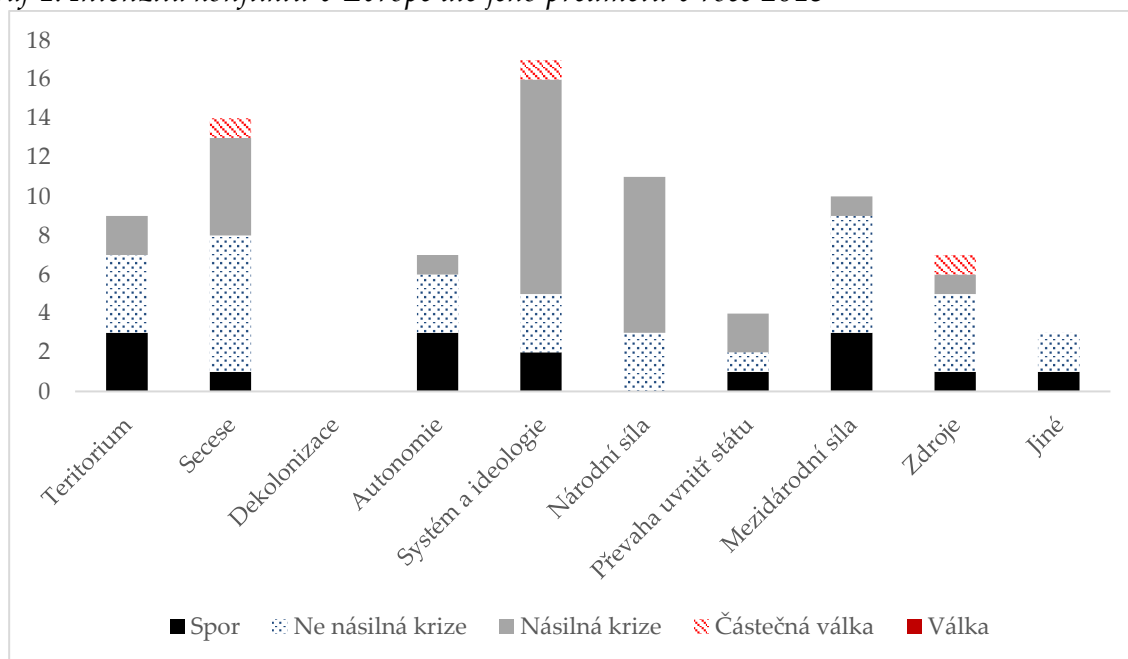
Zdroj: Sambanis et al. (2017)

Alternativní statistiky nabízí Heidelberg Institute for International Conflict Research (HIIK, 2019). HIIK rozlišuje pět úrovní intenzity konfliktu: spor, nenásilnou krizi, násilnou krizi, částečnou válku a válku. První dvě úrovně patří do kategorie nenásilných konfliktů. Zatímco v případě sporu se jedná o prostý politický konflikt, v nenásilné krizi už alespoň jeden z účastníků vyhrožoval druhému násilím. Třetí kategorie, tedy násilný konflikt, je tzv. konfliktem střední intenzity a poslední dvě úrovně představují násilné konflikty vysoké intenzity.

Dle HIIK (2019) bylo v roce 2018 v Evropě 51, ve valné většině nenásilných, konfliktů. Krize na Ukrajině byla jediným případem částečné války, přičemž v roce 2017 dosahoval tento konflikt intenzity války. Graf 1 nabízí přehled konfliktů vzhledem

k jejich předmětu.⁸ Nejčastější byly konflikty spojené se systémem a ideologií (17) a konflikty secesní⁹ (14).¹⁰

Graf 1: Intenzita konfliktu v Evropě dle jeho předmětu v roce 2018

Zdroj: HIIK (2019)

⁸ Konflikt, jehož náplní je *Teritorium*, zahrnuje spor o změnu mezinárodní hranice. *Hnutí secesní* dle Barometru aspirují na oddělení části území státu s cílem vytvořit stát nový nebo spojit se s jiným státem. *Dekolonizace* se zaměřuje na nezávislost závislého území. *Autonomní hnutí* usilují o dosažení nebo rozšíření politické samosprávy obyvatelstva v daném státě nebo na něm závislém území, aniž by usilovala o nezávislost. Do kategorie *Systém a ideologie* je konflikt zařazen, pokud jeho účastníci usilují o změnu ideologické, náboženské, socioekonomické nebo soudní orientace politického systému nebo změnu samotného typu režimu. *Národní síla* reflektuje spor o moc vládnout státu. *Převaha uvnitř státu* se týká konfliktů o dosažení faktické kontroly vládou, nestátní organizací nebo obyvatelstvem nad územím nebo populací. Položka *Zdroje* je kódována, pokud se spor týká držení přírodních zdrojů nebo surovin nebo zisků z nich. *Mezinárodní síla* reflektuje konflikty, v nichž jednotliví aktéři usilují o změnu v mocenské konstelaci v mezinárodním či regionálním systému. Zahrnuje tak zejména snahu o změnu vojenského, politického nebo ekonomického vlivu státu. Pod označení *Ostatní* spadají konflikty, které nelze zařadit do žádné z předchozích kategorií (HIIK, 2019).

⁹ Největší intenzity (4) ze všech secesních konfliktů v Evropě dosáhl v roce 2018 ukrajinský konflikt v oblasti Donbasu. O stupeň nižší intenzity byl konflikt v Azerbajdžánu (oblast Nagorno-Karabakh), Gruzii v oblasti Jižní Ossetie, Rusku (Severní Kavkaz), Severním Irsku a Katalánsku. Druhý stupeň intenzity zaznamenal Heidelbergův Institut v Bosně a Hercegovině (boseňští Srbové), na Kypru (Severní Kypr), Moldávii (Transnitrie), Korsice, v Gruzii (Abcházie), Kosovu a ve Skotsku. Nejnižší intenzity (1) dosáhl v daném roce secesní konflikt v Baskicku (HIIK, 2019).

¹⁰ Pro srovnání uvedu, že HIIK (2019) zaznamenal v roce 2018 na světě celkem 365 konfliktů, z nichž 214 bylo násilných a 16 dokonce válečných. Předmětem 41 konfliktů byla secese.

1.2.1 Příčiny současných secesních hnutí v Evropě

Polèse (1985) spatřuje kořeny snahy o plnou regionální autonomii především v hluboce zakořeněném smyslu pro regionální identitu. Regionální identita je pak spojena s řadou faktorů, jako je jazyk, kultura, etnický původ, náboženství, geografie atd., nikoliv s faktory ekonomickými.¹¹

Odborná literatura zabývající se současnými secesními hnutími v Evropě však čím dál častěji zdůrazňuje především ekonomické příčiny těchto hnutí a neméně důležité jsou také jejich důsledky. Například Rodríguez-Pose a Stermšek (2014) uvádějí, že tzv. romantický nacionalismus, založený na kulturních, historických a etnických vazbách je sice důležitým, ne však postačujícím důvodem pro vznik secesních hnutí. Kořeny současných secesních hnutí je dle autorů třeba hledat v ekonomické oblasti. Tato hnutí budou mít podporu napříč širokými vrstvami obyvatel jen v případě, že se lidé budou domnívat, že jim secese přinese zisk (v podobném duchu uvažují i Hechter, 1992; Collier a Hoeffler, 2002; Sorens, 2008; Straehle, 2013; Dvořáková a Ferrarová, 2014; Jolly, 2014; Rodríguez-Pose a Stermšek, 2014; nebo Boylan, 2015¹²).¹³

Například Collier a Hoeffler (2002) zkoumají spojitost mezi podporou separatismu a vlastnictvím přírodních zdrojů. Dle autorů se regiony bohaté na přírodní zdroje chtějí osamostatnit, pokud očekávají, že po odtržení dojde k nárůstu jejich příjmů z exportu, o něž se již nebudou muset dělit s mateřskou zemí.

Sorens (2008) se zabývá podporou secesních a regionalistických stran v rozvinutých zemích. Autor předpokládá, že pokud jsou voliči racionální, budou secesní strany

¹¹ Serrano (2004) poukazuje na důležitost identity při vysvětlování postojů k nezávislosti Katalánska. Autor však upozorňuje také na rostoucí podporu nezávislosti napříč celou katalánskou společností, což naznačuje mnohem složitější vztahy.

¹² S výjimkou prvních dvou studií se všichni ostatní autoři věnují současným secesním hnutím v Evropě.

¹³ Profit ze secese je například hlavním argumentem současné skotské kampaně za nezávislost (Rodríguez-Pose a Stermšek, 2014) a nejenak je tomu i v případě Katalánska (Ros Hombravella, 2009; Cuadras Morató a Guinjoan, 2011; Canadell a Macià, 2012).

silnější v regionech, které si mohou nezávislostí ekonomicky či politicky polepšit. Naopak v regionech, které z nezávislosti tímto způsobem profitovat nemohou, budou mít větší podporu strany regionalistické, usilující především o autonomii v kulturní oblasti.

Boylan (2015) zase uvádí, že politická integrace či dezintegrace je jen důsledkem kalkulace maximalizace blahobytu obyvatel daných územních celků. Separatismus je pak spatřován jako výsledek ekonomických rozdílů mezi periferií a zbytkem státu, kdy se bohaté regiony chtějí odpojit, aby nemusely financovat ty chudé. Periferie se tedy chtějí odtrhnout jen v případě, že očekávají nárůst blahobytu. Další příčiny nárůstu secese pak Boylan spatřuje ve špatné ekonomické či politické situaci v dané zemi. Nárůst separatistických tendencí tak dle autora může být ovlivněn jak špatným ekonomickým vývojem, tak i zhoršenou politickou situací v dané zemi.

Zdá se tedy, že současná secesní hnutí jsou výsledkem působení celé řady vlivů. Na jedné straně stojí nejrůznější vlastnosti dané skupiny, které ji odlišují od ostatních obyvatel státu, na straně druhé jsou pak faktory, které ji motivují se odtrhnout. Jednotlivá hnutí se však mezi sebou liší (viz kapitola 2).

1.2.2 *Dopady secese*

Kromě příčin secese se odborná literatura zabývá také jejími důsledky. Například Rodríguez-Pose a Stermšek se domnívají, že ekonomická výkonnost nově vzniklého státu odvisí především od způsobu, jakým stát nezávislost získal: „V případě, že by se odtržení obešlo bez konfliktu, neměla by nezávislost znatelný dopad na následnou ekonomickou výkonnost. Naopak secese dosažená konfliktem by vážně narušila budoucí ekonomický růst“ (Rodríguez-Pose a Stermšek, 2014: 2, *vlastní překlad*). Polèse pak uvádí, že

úplné ekonomické oddělení by znamenalo vybudování významných obchodních překážek (v krajním případě přerušení veškerého obchodu); ukončení všech společných hospodářských politik, dohod nebo institucí v rámci celého systému, a pozastavení všech transferových plateb.

Polèse (1985: 3, *vlastní překlad*)

Náklady případné secese pak v zásadě závisí na relativní důležitosti obchodu regionu se zbytkem země a na úrovni protekcionismu vůči třetím zemím. V případě, že region obchoduje s mateřskou zemí málo, budou jeho obyvatelé vůči odtržení relativně indiferentní, neboť náklady takové secese by měly být nízké. Podobně by tomu mělo být i v případě, kdy sice existují intenzivní obchodní vazby na mateřskou zemi, ale obchodní politika vůči třetím zemím je liberální. Také v tomto případě by náklady odtržení měly být minimální, a to v důsledku integrace nově vzniklého státu do zbytku světové ekonomiky (*ibid.*).

V tomto kontextu pak hraje nezanedbatelnou roli především Evropská unie. V případě osamostatnění evropských secesních regionů, by se nově vzniklé státy svou velikostí zařadily mezi spíše menší evropské země. Proto by pro ně byla beze sporu klíčová možnost účastnit se na Jednotném evropském trhu. Budoucí členství v Evropské unii se tak stalo ústředním tématem politických diskurzů obou táborů:¹⁴

¹⁴ Nejčastějším argumentem odpůrců secese (viz např. Buesa, 2004) je, že *nově vzniklý stát by stál zcela mimo EU*, a nebylo by mu (alespoň dočasně) umožněno participovat na společném trhu. Takováto situace by mohla nastat především v důsledku negativního postoje mateřského státu k členství svého bývalého regionu. Identický postoj může země zaujmout vůči jinému osamostatněnému regionu, a to z obav před rostoucími secesními tendencemi ve vlastním státě. Pro nově vzniklé země by to, ve vztahu k zahraničnímu obchodu, znamenalo nutnost čelit společnému celnímu sazebníku Unie, což by vedlo k signifikantnímu nárůstu jeho obchodních nákladů.

Druhou možností je tzv. *pasivní členství v Unii*. Tato situace se v současnosti jeví jako nejpravděpodobnější (za všechny např. Fontanella-Khan, 2012). Pro danou zemi by to znamenalo možnost participace na společném trhu EU, ale bez židle v Evropské radě. Jednalo by se tedy *de facto* o dohodu o účasti na Evropském hospodářském prostoru. Takováto forma ujednání by zemi přinejmenším umožnila vyhnout se nutnosti platit cla při obchodování s ostatními evropskými zeměmi,

Osud nezávislosti, její vlastní uskutečnitelnost, do značné míry závisí na tom, zda se země po odtržení udrží v EU. Ani samotní propagátoři secese si nedokáží představit nezávislost, aniž by země zůstala v EU; a bez ní –bez představy, že by pokračování členství bylo zaručeno– se zdá být mimořádně obtížné, aby secesionistický návrh získal většinovou podporu voličů daného území. Zdá se, že i náklady na dočasné vyloučení [z EU] mají velký dopad na volební podporu secesionistického požadavku. Z těchto důvodů se otázka setrvání Skotska či Katalánska v EU, v hypotetickém případě, že by dosáhly nezávislosti, stala jedním z ústředních a rozhodujících prvků v debatě o secesi.

Basaguren (2014: 70, *vlastní překlad*)

Není tak překvapením, že v případě současné secesní vlny v Evropě, se odborná literatura zaměřuje především na důsledky poklesu vzájemného obchodu mezi mateřskou zemí a nově osamostatněným regionem, stejně jako ostatními zeměmi Unie (například Buesa, 2005, 2009; Ghemawat, 2011; Scottish Government, 2013; Convivencia Cívica Catalana, 2013; Marinzel, 2014; Feito, 2014; Comerford a Mora, 2014; Oskam, 2014).¹⁵

Domnívám se však, že není nezbytně nutné, aby nezávislost skutečně nastala. Očekávám, že konfliktní vztahy secesních regionů a jejich mateřských států budou mít negativní dopad na úroveň vzájemného obchodu, i když k secesi reálně nedojde. Budou to právě negativní očekávání spojená s predikcemi vývoje po

stejně jako s mateřskou zemí. To je důležité zejména v případě pevných obchodních vazeb na domácí ekonomické subjekty. Dá se také předpokládat, že by tuto situaci doprovázelo nové kolo postupných vyjednávání o běžném členství státu v Unii. Na druhé straně by však také musela přispívat do rozpočtu EU.

Poslední možností je, že by nově vzniklá země pokračovala jako *řádný člen EU*. Tato situace by nově vzniklému státu nepřinesla žádné významnější náklady spojené s nutností čelit clům, a tedy žádné zvýšení obchodních nákladů. V tomto případě by tedy nemělo dojít k významnému poklesu obchodní výměny osamostatněného státu s jeho stávajícími partnery. Ač se tento scénář jeví jako nejméně pravděpodobný, stává se často součástí politických diskurzů zastánců secese (například *La Vanguardia*, 19. 2. 2010). I tato možnost tak může ovlivňovat volební preference obyvatel daných regionů, stejně jako chování ekonomických subjektů.

¹⁵ O jednotlivých studiích bude blíže pojednáno v kapitole 3.

osamostatnění a výhrůžky odpůrců secese, které budou motivovat ekonomické agenty v regionech o samostatnost usilujících, aby snižovali svoji závislost na zbytku země.

Tato disertační práce tedy navazuje na literaturu zabývající se důsledky, které by případné osamostatnění mělo, a v níž je zahraniční obchod jedním z hlavních argumentů obou stran. Výše zmínění autoři však zcela opomíjejí skutečnost, že existující konflikt se zbytkem Španělska má již nyní, tedy ještě před případnou secesí, vliv na zahraniční obchod. Tato práce tak usiluje o vyplnění této mezery na poli odborné literatury.

O tom, proč by ekonomičtí agenti v situaci, kdy hrozí odtržení regionu, měli být motivováni snižovat svoji závislost na zbytku země pojednává následující podkapitola.

1.3 Teoretické ukotvení vztahu mezi konfliktem a obchodem

Vztahu mezi politickým konfliktem a obchodem věnovalo pozornost velké množství autorů. Zatímco někteří se soustředí na vztah mezi politickou a ekonomickou dezintegrací, jiní usilují o podchycení vztahu mezi obchodem a konfliktem, především pak směru kauzality v tomto vztahu. Ten však zůstává nejasný. Napříč odbornou literaturou je obecně věnována pozornost třem hlavním okruhům zájmu:

(1) vztahu mezi hospodářskou dezintegrací a dezintegrací politickou;

(2) roli intenzivních obchodních vazeb při rozhodování o zahájení/eskalaci politického konfliktu;

(3) negativnímu vlivu politického konfliktu na obchod, a to zejména mezi znepřátelenými zeměmi.

1.3.1 *Vztah mezi politickou a hospodářskou dezintegrací*

Odborná literatura věnující se dezintegraci v zásadě identifikuje dva možné směry kauzality mezi dezintegrací politickou a ekonomickou. Jedna skupina autorů se věnuje vlivu politické dezintegrace na hospodářství daných zemí. Vztah mezi odtržením a mezinárodním obchodem státu nebo regionu však nemusí být tak přímočarý a jednoduchý. Nejedná se pouze o pokles vzájemného obchodu, který následuje po odtržení regionu od mateřské země, tj. o ekonomickou dezintegraci následující po dezintegraci politické. Řada empirických studií totiž naopak poukazuje na skutečnost, že ekonomická dezintegrace často předchází rozpadu dané země.

První skupina autorů se tedy zaměřuje na hospodářskou dezintegraci, k níž dochází po rozpadu většího politického celku (Eichengreena a Irwin, 1997; Djankov a Freund, 2002; Fidrmuc a Fidrmuc, 2003; de Sousa a Lamotte, 2007; Felbermayr a Gröschl, 2014). Všechny tyto příspěvky sledují stejný cíl, jímž je zjistit, jak politická dezintegrace ovlivňuje obchodní vazby mezi členy rozpadlého státu.

Jan a Jarko Fidrmucovi (2003), se zabývají dopadem rozdělení Sovětského svazu, Jugoslávie a Československa na vzájemný obchod nově vzniklých samostatných států. Jejich výsledky ukazují, že po rozpadu všech zmíněných federací došlo k významnému poklesu vzájemného obchodu mezi jejich bývalými členy.¹⁶

Head et al. (2010) odhadují, že obchod mezi bývalými koloniemi a jejich metropolí se v důsledku nezávislosti kolonií snížil o 65 % bez ohledu na to, zda jí bylo dosaženo přátelským či nepřátelským způsobem. Rozdíl byl pouze v rychlosti propadu.

¹⁶ Například v případě Československa intenzita výměny mezi oběma nově vzniklými republikami lehce poklesla už bezprostředně před rozdělením, ale i tak nadále 32krát převyšovala běžnou úroveň obchodní výměny mezi dvěma zeměmi. Ihned po rozpadu federace, v letech 1993–1994, došlo k poklesu na jedenáctinásobek obvyklé úrovně výměny a do roku 1998 dokonce až na úroveň sedminásobku průměrné intenzity predikované gravitačním modelem. Velký propad obchodu se uskutečnil i přes obrovské úsilí o udržení jeho úrovně.

Zatímco nepřátelská odtržení měla rychlý destruktivní dopad na vzájemný obchod, dlouhodobý efekt byl stejný, ať se země osamostatnily jakkoliv.

Oproti tomu De Sousa a Lamotte (2007) došli k závěru, že obchodní paradigmatata se mění jen velice pomalu, a to z důvodu utopených nákladů plynoucích ze vstupu na nové trhy a budování obchodní infrastruktury. Tato myšlenka je v souladu s tvrzením Eichengreena a Irwina, že „země s historickými obchodními vazbami – ať už z důvodů souvisejících s politickými, hospodářskými či jinými faktory – [spolu obchodují] i nadále“ (Eichengreen a Irwin, 1997: 35, *vlastní překlad*).

Djankov a Freund (2002) se věnují poklesu obchodu mezi bývalými částmi Sovětského svazu po tom, co mezi sebou jednotlivé části bývalého Svazu zavedly cla. Autoři uvádějí, že minulé obchodní vazby značně limitují přeorientování obchodu na jiné země.

V tomto smyslu je významná také stať Felbermayra a Gröschla (2014), kteří dospěli k závěru, že americká občanská válka má stále vliv na obchod v rámci Spojených států. Dávno zaniklá hranice, která oddělovala Sever od Jihu, má stále negativní vliv na americký obchod. Konkrétně ho snižuje o 7–22 %.

Pro celou řadu autorů je však tato posloupnost opačná, tzn., nejprve dochází k ekonomické dezintegraci a teprve až poté k politickému rozpadu. Například Schulze a Wolf (2009) sledovali vliv etnolingvistických sítí na úroveň obchodní výměny mezi jednotlivými zeměmi Habsburské říše na konci 19. století. Autoři zjistili, že politické hranice, které oddělily nástupnické státy Říše po první světové válce, byly v obchodu viditelné již 25–30 let před válkou.

Dle Suesse (2014) zase nárůst pravděpodobnosti odtržení mezi republikami bývalého Sovětského svazu na konci 80. let vedl k poklesu obchodu mezi jeho členskými státy. Hospodářská dezintegrace tedy předcházela politickému rozpadu a její důsledky

přispěly k obrovskému poklesu produkce celého Sovětského svazu. Očekávání secese také odradilo potenciální investory, což ještě více prohloubilo ekonomický propad.

Martin et al. (2008a) pak poukazují na skutečnost, že občanské války bývají často předcházeny poklesem vzájemného obchodu a dle Daumal (2011) měl rostoucí separatismus v Québehu pozitivní vliv na zahraniční obchod celé Kanady.

Výše zmíněné empirické studie tedy dokládají, že už samotná očekávání politického rozpadu vedou ke snížení ekonomické závislosti mezi jednotlivými částmi mateřské země. Co je však hnacím motorem těchto změn? Co konkrétně vede separatisty k hledání obchodních partnerů za hranicemi mateřské země? Následující podkapitola by měla dopomoci objasnit, proč tomu tak je.

1.3.2 Vliv obchodních vazeb na vznik konfliktu

Během mnoha desetiletí probíhala nekonečná debata o kauzálním vztahu mezi politickým konfliktem a zahraničním obchodem. Na poli politických i ekonomických věd existují dva protichůdné názory na tuto kauzalitu. Dle liberálů je obchod výhodný pro oba obchodní partnery, a proto odrazuje od konfliktu, neboť zisky z obchodu převyšují zisky z konfliktu. Naopak dle realistů mírový efekt obchodu směrem na konflikt neexistuje. Někteří autoři pak vykazují smíšené výsledky.

Za průkopníka první skupiny je považován Polachek (1980), pro něhož je obchod garantem míru. V jeho pojetí je bilaterální obchod silným determinantem politických vztahů mezi zúčastněnými zeměmi. Existují-li silné stávající obchodní vazby mezi zeměmi, měly by je motivovat ke spolupráci. Státy proto nemají vůli začínat konflikt s důležitým obchodním partnerem, protože by to negativně ovlivnilo úroveň vzájemné obchodní výměny. Tuto myšlenku dále rozvedli ONeal a Russet (1997) či Carter a Goemans (2014), dle nichž působí obchodní závislost jako silný odstrašující prostředek od vstupu do válečného konfliktu. Dle Schultze (2015) jsou důvodem

především náklady příležitosti ušlého zisku z obchodu, které je nutné přičíst k nákladům konfliktu.

Argument ušlého zisku byl však zpochybněn Morrowem (1999). Podle jeho názoru nemůžeme očekávat, že ochota vstoupit do vojenského konfliktu bude snížena rostoucími obchodními vztahy. Obchod nemá žádný vliv na mezinárodní konflikt, neboť Morrow se, na rozdíl od výše uvedených autorů, domnívá, že

ekonomičtí agenti organizují své obchodní aktivity tak, aby zohlednili možnost politického narušení obchodu. Pak státy zaplatí náklady ušlého obchodu v důsledku konfliktu dříve, než k němu skutečně dojde. Jeho vypuknutí tedy pro jeho účastníky neznamena žádné náklady, takže by neměli být odrazeni od účasti na něm.

Morrow (1999: 488, *vlastní překlad*)

Naopak dle Barbieri (1996) zvyšuje velká vzájemná závislost mezi obchodními partnery pravděpodobnost konfliktu. Státy se obávají o svoji bezpečnost, protože existence obchodní závislosti vede ke strachu ze ztráty přístupu k výrobním zdrojům či přístupu ke zboží. Ekonomické propojení proto zvyšuje nejistotu a asymetrické přínosy obchodu vedou ke konfliktu (Barbieri a Schneider, 1999).

Pro Martina et al. (2008a), je dopad obchodu na vznik konfliktu, v jejich případě na vznik občanské války, nejednoznačný. Ačkoli má konflikt negativní vliv na obchodní zisky (odstrašující účinek obchodu), působí také svým způsobem jako jistý druh pojištění. V případě reálného vypuknutí občanské války, by došlo k poklesu vzájemného obchodu mezi nepřátelými částmi země. V takovém případě může zahraniční obchod nahradit obchod domácí, čímž dojde ke snížení nákladů příležitosti konfliktu.

Na druhou stranu, tím, že zahraniční obchod může nahradit obchodní výměnu v rámci mateřské země, zvyšuje riziko vzniku vnitrostátního konfliktu malé intenzity. Autoři obecně rozlišují mezi bilaterální otevřeností zahraničnímu obchodu, která odrazuje od konfliktu, a otevřeností multilaterální, která naopak zvyšuje jeho pravděpodobnost. Čistý efekt je dvacetiprocentní nárůst rizika vzniku bilaterálního konfliktu pro blízké země. Pro geograficky vzdálené země je však změna rizika minimální (Martin et al., 2008b).

Od 80. let dvacátého století dle nich došlo k výrazné proměně konfliktů:

Náš model predikuje, že globalizace obchodních toků mění povahu konfliktů. Snižuje pravděpodobnost globálních konfliktů (nejvíce ovlivňujících lidský blahobyť), ale zvyšuje pravděpodobnost jakéhokoliv bilaterálního konfliktu. Důvodem druhého výsledku je skutečnost, že globalizace snižuje globální závislost kterékoliv z dvojic zemí, což snižuje motivaci dosahovat konsensu, aby tak nedošlo k eskalaci sporu na bilaterální vojenský konflikt. To platí zejména pro země s vysokou pravděpodobností lokálního konfliktu, jako jsou spory o hranice, zdroje a etnické menšiny.

Martin et al. (2008b: 867, *vlastní překlad*)

Martin et al. (2008a, 2008b) tedy spojují oba předchozí argumenty o vlivu stávajících obchodních vazeb na vznik či intenzifikaci konfliktu. V souladu s jejich teorií by silné obchodní vazby mezi secesním regionem a mateřskou zemí měly odrazovat od konfliktu. Opačným směrem však působí obchod regionu se třetími zeměmi, neboť relativně menší závislost na mateřské zemi snižuje náklady případného osamostatnění. Rostoucí integrace světového hospodářství se tak podílí na snižování nákladů secese.

1.3.3 Ekonomická integrace a separatismus

Vztahu mezi propojováním jednotlivých částí světa a konfliktem se věnovala celá řada dalších autorů. Náhled na tento vztah doznal v posledních třech dekádách velkých změn. Zatímco někteří autoři vnímali separatisty jako odpůrce integrace, současná literatura na ně většinou nahlíží spíše jako na zastánce propojování světového hospodářství. Autoři nejnovějších studií pak tento vztah testovali empiricky.

Do první skupiny patří například Roessingh (1996), dle něhož je secesním hnutím vlastní tzv. *ekonomický nacionalismus*, který je charakteristický svým odporem vůči volnému obchodu, zahraničním investicím a obecně jakémukoliv propojování všech trhů. Dle autora se tak jedná o ideologii, která „sjednocuje uvnitř a rozděljuje navenek. Směrem dovnitř se nacionalismus snaží sjednotit národ a území, jež ho tvoří, a směrem ven směřuje k oddělení jednoho národa a území od jiného“ (Roessingh, 1996: 11, in Schulman, 2000: 366, *vlastní překlad*).

Nicméně dnes již většina autorů nepovažuje nacionalismus za překážku integrace a globalizace, a na jeho stoupence je naopak nahlíženo jako na horlivé podporovatele propojování jednotlivých částí světa, především pak v ekonomické oblasti:

paralelní rozkvět nacionalismu a ekonomické globalizace v průběhu dvacátého století (...) naznačuje, že nacionalisté nejsou jednotně proti úzkým mezinárodním vazbám ale [naopak] (...), že ekonomická integrace a globalizace postupovaly tak rychle, ne navzdory nacionalismu, ale částečně díky němu.

Schulman (2000: 368, *vlastní překlad*)

John Naisbitt (1993) tuto situaci označil pojmem *globální paradox*. Za paradox považuje Naisbitt situaci, kdy je svět na jedné straně mnohem ekonomicky integrovanější a, na straně druhé, se jednotlivé politické a podnikatelské subjekty, které jej tvoří, stávají

stále menšími a početnějšími. O rok později na něj navázal Davis (1994), který poukazoval na skutečnost, že s rostoucím propojením jednotlivých národů prostřednictvím globálního trhu a technologií, sílí volání po rozpadu jednotlivých států. Příčinou je právě rostoucí otevřenost a provázanost ekonomik.¹⁷

Dle většiny autorů vede integrace světového hospodářství k podpoře zahraničního obchodu ze strany separatistických regionů (Polèse, 1985; Naisbitt, 1993; Shulman, 2000; Sorens, 2004; Dvořáková a Ferrarová, 2014). Jednotlivé studie obecně poukazují na skutečnost, že tyto regiony bývají povětšinou nakloněny integraci mateřské země do mezinárodních dohod a organizací volného obchodu (včetně Evropské unie). Dle Alesiny et al. (2000) vede volný trh k secesi především proto, že otevřenost snižuje náklady spojené s malou velikostí země, a tedy s malým domácím trhem. Dle autorů není v integrovaném světě velikost země rozhodující a nemá tak v důsledku negativní vliv na úroveň důchodu.¹⁸ Důvodem pro podporu otevřenosti je právě skutečnost, že čím více je země integrovaná s jinými ekonomikami, tím nižší budou náklady jejího osamostatnění.¹⁹

Opačným směrem pak působí především heterogenita v lokálních preferencích, která naopak vede k vytváření stále menších jurisdikcí (Alesina et al., 2000).²⁰ „Můžeme tak mluvit o kompromisu mezi náklady dezintegrace a prospěchu z odlišných

¹⁷ Dle Alesiny et al. (2000) byla devadesátá léta obdobím, kdy se svět stal bezpečným pro separatisty a dle Davise (1994) to bylo především v důsledku výrazného poklesu vojenského ohrožení Evropy po rozpadu Sovětského svazu. Separatisté se tak změnilí ze šovinistů hledících pouze do domácí ekonomiky na internacionalisty a zastánce volného obchodu (*ibid.*).

¹⁸ Zároveň platí, že s tím, jak ubývá mezinárodních konfliktů, klesají výhody plynoucí z větší velikosti země, jako je třeba obrana. To vede v důsledku k růstu počtu zemí, a především k nárůstu lokálních konfliktů (Alesina a Spolaore, 2005).

¹⁹ Dle Davise (1994) tomu tak bylo v Québequ před uzavřením Severoamerické zóny volného obchodu a dle Dvořákové a Ferrarové (2014) je tomu tak také v případě Skotska a Katalánska.

²⁰ Z tohoto pohledu tedy existuje „trade-off mezi ekonomickými výhodami plynoucími z velikosti [...] a náklady souvisejícími s velkou a různorodou populací“ (Alesina et al., 2000: 2, *vlastní překlad*).

regionálních hospodářských politik. Tenhle kompromis se [však] region od regionu liší“ (Polèse, 1985: 14, *vlastní překlad*).

V případě odtržení by tedy otevřenost nově vzniklých zemí měla kompenzovat náklady plynoucí z jejich malé velikosti. To je důvodem, proč dle Alesiny et al. (2000) vede ekonomická integrace k politické dezintegraci, neboť v globalizovaném světě nemá ztráta přístupu na větší domácí trh negativní vliv na příjem země. Ekonomická integrace tedy obecně usnadňuje zahraniční obchod, a tím také vede k poklesu závislosti na domácí ekonomice, což alespoň částečně kompenzuje náklady spojené s omezenou velikostí domácího trhu. Pozitivní vztah mezi zapojením země do světového hospodářství a politickou dezintegrací dokládají také Casella a Feinstein (2002).

Empiricky tento vztah testoval například Sorens (2004), jenž poukazuje na pozitivní vztah mezi globalizací a volební podporou secesních stran. Daumal (2008) pak problém konkretizuje na země s federálním uspořádáním a tvrdí, že jediné regiony uvnitř federace jsou schopny profitovat z účasti na volném trhu. Regionům nacházejícím se uvnitř unitárních států je většinou již z podstaty možnost secese ústavně odepřena.²¹ Závěrem její empirické analýzy je mimo jiné tvrzení, že separatismus, nezávisle na politickém systému, ovlivňuje pozitivně zahraniční obchod. K podobným závěrům dochází také Schulman (2000). Naopak dle výsledků Brancatiho (2014) je vztah mezi evropskou integrací a volební podporou separatistů jen velmi slabý.²²

²¹ Nicméně například Kanada, Rakousko, Švýcarsko, Etiopie a Svatý Kryštof a Nevis mají ústavu, která secesi umožňuje (Daumal, 2008).

²² Avšak Dvořáková a Ferrarová (2014) zdůrazňují, že v případě evropské hospodářské integrace, dochází vlivem EU k přímému spojení mezi voliči a místními činiteli, kteří se podílejí na rozhodovacím procesu. To je především důsledkem skutečnosti, že Unie oslabuje vazby mezi národním státem a jeho jednotlivými regiony a podporuje národní identitu těchto regionů. O tom, že organizace jako EU oslabují politickou a ekonomickou autoritu národních vlád dále např. Lynch (1996) nebo Jeffrey (1997).

1.3.4 Vliv reálného konfliktu na obchod

Mezi ekonomy, však probíhá také živá debata o obrácené kauzalitě, tj. o účincích reálného konfliktu na existující obchod mezi obchodními partnery. Výsledky empirických studií zabývajících se dopady militarizovaných mezistátních sporů (včetně válek) na zahraniční obchod jsou však smíšené. Nejinak je tomu i v případě konfliktů neozbrojených.

Podle Gowy a Mansfielda (1993) by v případě vojenského konfliktu mělo dojít ke snížení obchodu. Naopak, Barbieri a Levy (1999), nenacházejí ve spoustě případů žádný účinek války na obchod, a to ani v průběhu konfliktu, ani v poválečném období. Jejich výsledky však byly zpochybněny Andertonem a Carterem (2001), kteří zjistili, že válka, do níž vstoupila některá z velkých světových mocností, má negativní vliv na obchod. U malých zemí se tyto výsledky nepotvrdily. Glick a Taylor (2010) nacházejí velký a trvalý negativní dopad válek na obchod, a v důsledku i na národní důchod, a pro Blomberga a Hesse „má mír velký a pozitivní vliv na obchod“ (Blomberg a Hess, 2006: 611, *vlastní překlad*).

Předchozí argumenty lze pravděpodobně aplikovat i na jiné než válečné konflikty. Dle Pollinse (1989) se nemusí jednat jen o otevřený konflikt, neboť obchod je ovlivněn širšími politickými vztahy mezi obchodními partnery a dle Morrow et al. (1998) mají úzké politické vztahy pozitivní vliv na objem vzájemné výměny. Tento vliv se pokusila konkretizovat celá řada dalších autorů. Například dle Nitsche (2007) je jedna oficiální státní návštěva, *ceteris paribus*, asociována s o 8–10 % většími bilaterálními exporty. Dle Rose (2007), jenž zkoumá vliv zahraničních konzulátů a ambasád, vede jeden konzulát v zemi obchodního partnera k 6–10 % navýšení bilaterálních obchodních toků. Naopak Fuchs a Klann (2013) ukazují, že země, které přijaly oficiální návštěvy Dalajlámy, byly v průměru potrestány poklesem vývozu do Číny o 16,9 %.

Není však nutné, aby byl spor veden na úrovni zemí. Marano et al. (2013) ukazují, že vojenské konflikty v rámci jedné země²³ jsou pro bilaterální obchod zúčastněných partnerů škodlivější než konflikty s jinými státy. Pro Martina et al. (2008a), mají občanské války delší negativní dopady, než je tomu v případě mezistátních konfliktů. Dle Bayera a Ruperta (2004) není negativní dopad občanské války omezen na bilaterální obchod válčících oblastí, nýbrž má škodlivý vliv také na obchod třetích stran.

Nitsch a Schumacher (2004), kteří věnují pozornost roli terorismu, jakož i dalším vnitřním nestabilitám²⁴, pak došli k závěru, že jakýkoliv druh domácí nestability, bez ohledu na jeho podobu, má významný negativní dopad na obchod.²⁵

Co se příčin vnitrostátních konfliktů týče, jsou jimi nejčastěji územními spory. Simmons (2005) poznamenává, že v případě nejasností ohledně suverenity některého území, mohou být jednotlivci odrazeni od obchodování s daným teritoriem. Pokud například investor nebo potenciální obchodní partner předpokládají, že může dojít k porušení práv k majetku, mohou od svého úmyslu upustit.

Morrowova teorie očekávání tedy nebyla zcela opuštěna. Simmons (2005) ji vztahuje na spory o území, které jsou zdrojem nejistoty pro ekonomické agenty. Nejistota se následně projeví v nižších obchodních tocích, což je v souladu s výsledky

²³ Autoři pracují s pojmem vnitrostátní konflikt, což je konflikt uvnitř národních hranic. Pojem se vztahuje na běžné civilní konflikty jako spory mezi politickými skupinami či etnické konflikty (Marano et al., 2013).

²⁴ Vnitřní nestabilita zahrnuje neklid způsobený politicky motivovanými atentáty, partyzánskou činností, čistkami, veřejnými nepokoji nebo revolucemi. Poslední kategorie zahrnuje také vzpoury, jejichž cílem je nezávislost určitého území.

²⁵ Fratianni a Kang (2006) uvádějí, že dopad terorismu na bilaterální obchod je větší v případě geograficky blízkých zemí a s rostoucí vzdáleností klesá. Terorismus také zvyšuje nepropustnost národních hranic a způsobuje odklon obchodu.

empirických studií, zabývajících se ekonomickou dezintegrací předcházející dezintegraci politické, zmíněných v podkapitole 1.3.1.

Stejně tak i Li a Sacko (2002) považují nejistotou a očekávání ekonomických subjektů za důležité determinanty vlivu konfliktu na obchod. Autoři rozlišují *ex ante* a *ex post* vlivy konfliktu a nacházejí podporu pro Morrowovo (1999) tvrzení, že konflikty lze anticipovat, a proto mohou zúčastněné subjekty jednat předem a omezit tak dopad budoucího konfliktu. Čím delší konflikt firmy očekávají, tím více budou *ex ante* internalizovat možná rizika s konfliktem spojená. *Ex post* efekt tak již nebude příliš velký.

K tomuto efektu dochází, protože jsou to především firmy, nikoliv stát, kdo realizuje přeshraniční výměnu a tyto firmy si tvoří očekávání na základě chování vlády a podmínek na trzích. Pokud firmy předpokládají pokles budoucích zisků z obchodu s jedním ze svých partnerů, budou se snažit hledat partnery jiné, neboť politická rizika jsou součástí rozhodovacího procesu firmy stejně jako informace o cenách, množství a kvalitě (Kastner, 2007; Fuchs a Klann, 2013; Afesorgbor, 2019). Z tohoto důvodu budou ekonomičtí agenti, na něž by přerušení vzájemné obchodní dohody dopadlo negativně, jednat v předstihu předtím, než k němu reálně dojde, aby tak minimalizovali svoje budoucí ztráty (Van Bergeijk, 2014).

Li a Sacko (2002) argumentují, že není nutné, aby došlo k uvalení vládních restrikcí či k jakémukoliv narušení tržních sil, jejich pouhá hrozba vede k poklesu obchodu mezi firmami v důsledku racionálních očekávání ekonomických agentů:

Vpřed hledící obchodní společnosti tvoří svoje plány na základě očekávané míry zisku a musí se zajišťovat oproti nejruznějším rizikům. *Ex ante* považují obchodníci především pravděpodobnost bezprostředních vládních omezení a dalších narušení trhu souvisejících se sporem. Pokud očekávají, že se rizika zvýší, budou je firmy internalizovat tak, že se proti těmto rizikům budou chtít při sjednávání budoucích obchodních smluv pojistit. Zvýšené náklady

způsobují, že některé obchody již nejsou ziskové. I když tedy neexistují reálná vládní omezení a narušení trhu, rostoucí očekávání jejich budoucího výskytu mohou způsobit pokles budoucího obchodu.

Li a Sacko (2002: 15, *vlastní překlad*)

Způsob, jakým ekonomiky reagují na politické napětí, které nezahrnuje vojenský konflikt, se pokusilo identifikovat hned několik autorů. Například Kastner (2007) zjistil, že zatímco protichůdné politické zájmy poškozovaly obchod mezi Indií a Pákistánem, jakož i obchodní vztahy mezi většinou zemí Blízkého východu, obchod mezi Čínou a Tchaj-wanem prosperoval, a to i navzdory silnému politickému nepřátelství. Dle Davise a Meuniera (2011) existuje určitá úroveň konfliktu, která musí být překročena, aby hospodářské subjekty vnímaly možnost budoucího narušení obchodu jako reálnou. Relativně malé konflikty tedy nepovedou k narušení obchodu. Nicméně zatímco vojenské konflikty lze snadno identifikovat, prosté politické napětí není obvykle jednoznačné a jasně definovatelné.

Li a Sacko (2002) očekávají, že čím mírnější spor, tím menší bude dopad na obchod. Při nízkých úrovních konfliktu, nebudou firmy pociťovat nárůst rizik s konfliktem spojených. Stejně tak vlády nebudou motivovány zavádět obchodní restrikce. Současně však také platí, že

i vnitrostátní konflikty nízké intenzity mohou vyvolat paniku na finančních trzích a vést k problémům platebního systému. Mohou vést k útěku investorů, způsobit zamrznutí obchodních úvěrů, národní měny mohou být náchylné na spekulativní útoky, může docházet k růstu jejich volatility a poklesu schopnosti zahraniční směny. Tyto události jsou překážkami ve zúčtování kontraktů (...). Obchodníci tato tržní narušení rychle připočtou k transakčním nákladům a příležitosti s nízkou ziskovou marží se tak vypaří.

Li a Sacko (2002: 14, *vlastní překlad*)

V důsledku těchto politických sporů může být obchod s partnery z politicky zneprátelených zemí (nebo regionů) vnímán jako nebezpečnější, než by jinak byl. Podle Kastnera (2007) se jedná o opatření přijatá vládami, jejichž cílem je omezit *ex ante* možnosti případného budoucího ekonomického nátlaku. Nemusí se však jednat jen o transakce na úrovni národních či regionálních vlád. Případná budoucí rizika mohou odradit také jednotlivé firmy uvažující o zahájení obchodu s daným partnerem (*ibid.*).

K redukci obchodu může samozřejmě dojít také na úrovni spotřebitelů. Zatímco firmy budou vyhledávat partnery v méně rizikových zemích, spotřebitelé mohou přestat nakupovat produkty ze země, se kterou je jejich stát ve sporu, kvůli pocitu křivdy (Davis a Meunier, 2011; Fuchs a Klann, 2013; Heilmann, 2016, 2019).

Například Heilmann (2016) zkoumá vliv muslimského bojkotu zboží původem z Dánska, čínského bojkotu japonského zboží, bojkotu Izraele ze strany Turecka a bojkotu francouzských produktů ze strany amerických spotřebitelů. Dochází k závěru, že bojkoty ze strany spotřebitelů mohou mít silný negativní dopad na bilaterální obchod jak se zbožím, tak se službami. Davis a Meunier (2011) pak uvádějí, že období politického napětí mezi Japonskem a Čínou a mezi Spojenými státy americkými a Francií v období 1995–2005, bylo doprovázeno spotřebitelskými bojkoty. Zatímco na makroúrovni nenašli autoři signifikantní negativní vliv bojkotů, na mikroúrovni lze najít některé sektory, které byly poškozeny ať už odporem spotřebitelů ze země daného obchodního partnera, či rozhodnutími jeho vlády. Také Fuchs a Klann (2013) dokládají, že politický spor se negativně projevuje na úrovni obchodní výměny právě prostřednictvím chování spotřebitelů.

Negativní efekt konfliktu na obchod tak lze pozorovat na straně exportů i importů. Zatímco exportéři se mohou obávat, že jejich produkt nenalezne kupce, „importéři

chtějí odměnit přátele, potrestat odpůrce a minimalizovat riziko.²⁶ Budou tedy vybírat prodejce ze spřátelených zemí“ (Pollins, 1989: 12, *vlastní překlad*). Nicméně Marano et al. (2013) dokládají, že konflikt v exportní zemi je mnohem škodlivější než konflikt v zemi importéra. Také Heilmann (2019) uvádí, že jeho výsledky v případě importů jsou mnohem méně robustní, než je tomu v případě exportů.

Tyto teorie tedy stojí na předpokladu, že jednotliví ekonomičtí agenti jsou averzní vůči riziku a usilují o maximalizaci zisku. Jsou-li agenti racionální a vpřed hledící, budou se chovat podle svých očekávání a budou se snažit limitovat budoucí negativní dopady potenciálního konfliktu.

Následující kapitola detailně popisuje vývoj jednotlivých secesních hnutí, na který bude navázáno v kapitole 3 analýzou jednotlivých studií, které prezentovaly ekonomické dopady secese na ekonomiku potenciálně osamostatněné země a roli těchto odhadů v ekonomických i politických diskurzích.

²⁶ Pollins (1989) se domnívá, že rozhodování importérů je také ovlivňováno celou řadou aspektů, jako obavy o bezpečnost země, které nejsou tolik zřejmé. Dle autora se tak v případě dvou výrobků podobné ceny a kvality importér rozhodne spíše pro produkt ze spřátelené země než ze země, s níž je jejich země ve sporu, aby tak minimalizoval případné narušení obchodu.

Kapitola 2

Současná vlna secesních tendencí ve vybraných regionech

Tato kapitola ve svém úvodu nejprve představuje souhrnné ekonomické statistiky Španělského království (2.1.1). Následně vymezuje ekonomickou pozici Katalánska (2.1.2) a Baskicka (2.1.3) v rámci španělské ekonomiky. Ve své hlavní části se kapitola zabývá vývojem secesních tendencí a konfliktu v Katalánsku (2.2) a Baskicku (2.3) v období 2000–2018. Jejím cílem je identifikovat význam jednotlivých faktorů v pozadí růstu secesních tendencí v těchto regionech. Charakterizovat tato hnutí je nezbytné pro pochopení jejich dopadu na zahraniční obchod regionů, stejně jako pro korektní kontrolování pro konflikt v praktické části práce.

2.1 Pozice Katalánska a Baskicka v rámci španělské ekonomiky

Na úvod této podkapitoly bude nejprve krátce charakterizována španělská ekonomika jako celek, a to především pro účely následné ilustrace významnosti jednotlivých regionů v rámci hospodářství celé země.

2.1.1 Španělsko a jeho ekonomika

Španělské království, jehož většina území se nachází na Pyrenejském poloostrově, hraničí ze severu s Francií a Andorrou, z východu s Portugalskem a z jihu s Gibraltarem. K zemi náleží také Baleárské ostrovy, nacházející se ve Středozemním moři a Kanárské ostrovy, které oblévá Atlantský oceán, stejně jako autonomní enklávy Ceuta a Melilla na severu Afriky. Jedná se o parlamentní monarchii, jejíž území se člení na 17 autonomních oblastí a zmíněné dvě autonomní enklávy.

Dle Španělského statistického úřadu (Instituto Nacional de Estadística (INE), 2018) dosahuje rozloha Španělska 505 944 km². Toto území bylo k 1. 1. 2017 obýváno 46,53 miliony obyvatel a hustota zalidnění tak dosahovala 92,5 obyvatele na km². V roce 2018 dosahovalo španělské HDP na osobu 25 727 eur (INE, 2020a, viz Příloha 1).²⁷ Z hlediska struktury ekonomiky se jedná o vyspělou zemi s téměř 68% podílem služeb na tvorbě HDP a poměrně nízkým podílem průmyslu (viz Tabulka 2).

Tabulka 2: Podíl jednotlivých sektorů na ekonomice Španělska, Katalánska a Baskicka

	Španělsko	Katalánsko	Baskicko
Zemědělství	2,8 %	1,1 %	0,6 %
Průmysl	20,0 %	44,7 %	46,6 %
Služby	67,7 %	54,2 %	52,8 %

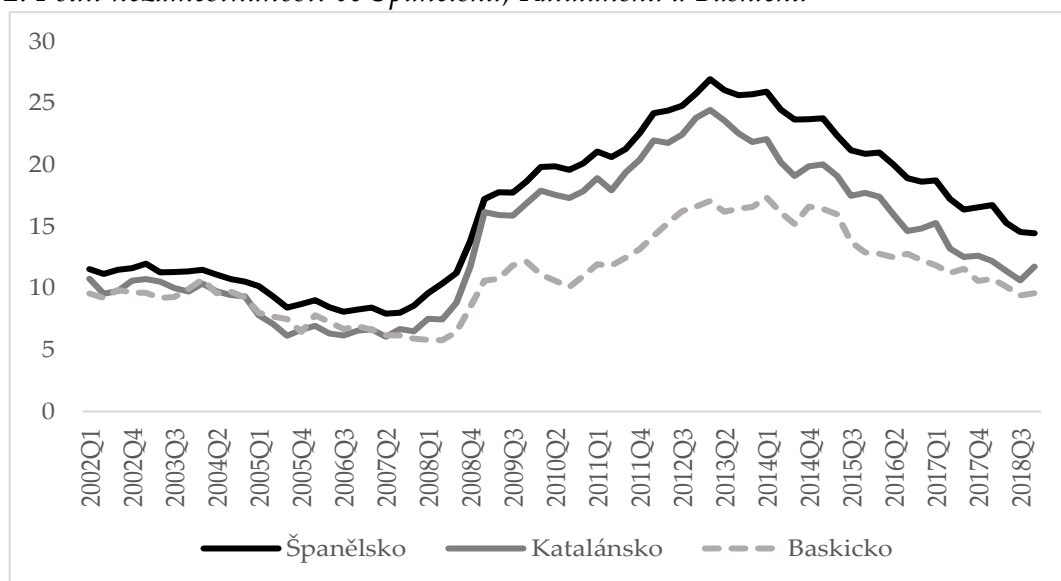
Zdroj: es.statista.com (2020a, 2020b)

Z Grafu 2 je patrné, že dlouhodobě největším makroekonomickým problémem země je vysoká nezaměstnanost, na jejíž výši se podepsala především hospodářská krize z let 2008–2009. Svého vrcholu (27 %) dosáhl tento ukazatel v roce 2013. Od tohoto

²⁷ Jedná se o hodnoty dle směnného kurzu. Údaje o HDP na osobu dle parity kupní síly nejsou na regionální úrovni k dispozici. Španělské HDP na osobu dle parity kupní síly bylo v témže roce 40 329 dolarů. Pro srovnání uvedu, že v České republice to bylo 39 496 dolarů (World Bank, 2020).

roku je patrný klesající trend. Nicméně do konce zde sledovaného období se zemi nepovedlo dostat na předkrizovou úroveň.

Graf 2: Podíl nezaměstnanosti ve Španělsku, Katalánsku a Baskicku

Zdroj: INE (2020b)

2.1.2 Katalánsko a jeho pozice v rámci španělské ekonomiky

Katalánsko se nachází na severovýchodě Pyrenejského poloostrova a ze severu hraničí s Francií a Andorrou, zatímco jeho východní část oblévá Středozemní moře. Zbytek území je obklopen španělskými autonomními oblastmi Aragón a Valencie. Rozloha regionu je kolem 32 tisíc km², což představuje 6,35 % rozlohy celého Španělska (INE, 1994) a v roce 2018 bylo obýváno 7,6 miliony obyvatel (16,27 % obyvatel Španělského království (INE, 2019b)). Z hlediska vyspělosti se jedná o jeden z nejbohatších španělských regionů. Katalánské HDP na osobu bylo v roce 2018 30 426 eur, což bylo výrazně nad průměrem tohoto ukazatele za celé Španělsko (25 727) a znamenalo to čtvrtou nejvyšší hodnotu HDP na osobu v rámci všech španělských autonomních oblastí (INE, 2020a).

V Katalánsku je dlouhodobě patrná výrazná heterogenita v preferencích mezi regionální a centrální vládou. Tento nesoulad se jeví jako nekompatibilní

se současným politickým uspořádáním země a rozdělením fiskálních a administrativních pravomocí mezi jednotlivé úrovně vlády. Zdá se, že se to netýká pouze jazykových, kulturních či historických záležitostí. Jedná se spíše o otázku rozdílnosti preferencí voliče mediána. Zatímco v centru Španělska má tradičně převahu středo-pravicová Lidová strana (Partido popular, PP), v regionu okolo Barcelony vítězí většinou levice (Casals, 2013). Katalánci se domnívají, že centrální vláda ignoruje jejich požadavky a preference, a proto se cítí být ukřivdění. Paluzie (2015) uvádí, že ekonomika regionu je tradičně exportně orientována a potřebuje investovat především do nové infrastruktury. Centrální vláda však tyto požadavky v minulosti přehlížela a ignorovala například zájem regionu na vytvoření nové železnice, která by Kataláncům usnadnila dopravu jejich produkce do zbytku Evropy.

Boylan (2015) zavádí v souvislosti s Katalánskem pojem *vertikální fiskální nerovnováha* (*vertical fiscal imbalance*) a upozorňuje tak na skutečnost, že ve Španělsku mají autonomní vlády poměrně velkou kontrolu nad výdaji, není tomu tak však v případě příjmů.²⁸ V důsledku této nerovnováhy jsou z jeho pohledu příjmy regionálních vlád nedostatečné, což vede k tomu, že bohaté regiony přispívají na ty chudé. Katalánsko přispívá zhruba 19 % do španělského daňového základu. Zpět ale dostává jen přibližně 14 % (*ibid.*). Dle autora proto Katalánci požadovali změnu daňového systému, tak aby mohli daně buď vybírat, nebo aby došlo ke změně systému přerozdělování.

Konkrétně se jedná o požadavek na tzv. *Concierto económico* (*Ekonomická dohoda*), tedy privilegium, kterým disponují Baskicko a Navarra. Oba regiony mají právo vybírat a přizpůsobovat své daně a jejich jedinou povinností je odvádět odpovídající podíl

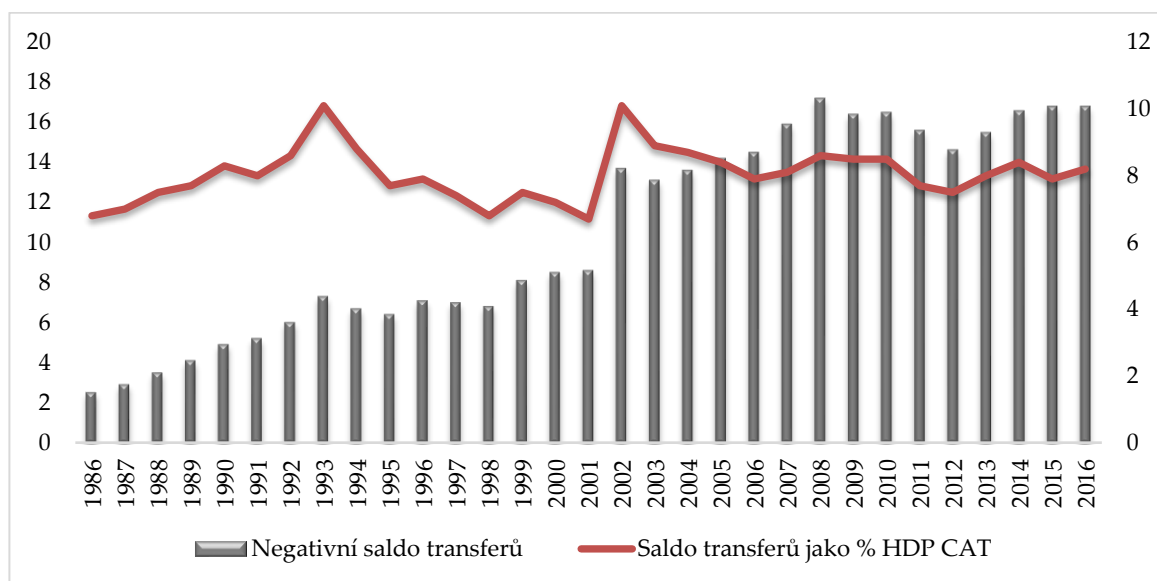
²⁸ Některé regiony však disponují mnohem většími pravomocemi než ostatní. Jedním z nich je Baskicko (viz podkapitola 2.3)

centrální vládě. I když je tento podíl, zvaný *cupo*, vyjednáván každých pět let, je prakticky fixní a například Baskicko odvádí centrální vládě 6,24 % španělského hrubého domácího produktu, což značně podhodnocuje reálný význam regionu pro španělskou ekonomiku (de la Fuente Moreno, 2010). Baskicko se tak v důsledku stává čistým příjemcem ze státního rozpočtu a je druhým nejbohatším španělským regionem s HDP na osobu o 32 % vyšším, než je národní průměr (INE, 2020a). Čistým příjemcem je také Navarra, která ve stejném období dosahovala třetí nejvyšší hodnoty tohoto ukazatele (*ibid.*). Oproti tomu Katalánsko je čistým plátcem (viz Graf 3).

Guzmán Ramírez a Quiroga Riviere (2014) uvádějí, že požadavek na větší fiskální autonomii se stal ještě více akutním během poslední ekonomické krize z roku 2008, kdy katalánská ekonomika zaznamenala obrovský propad, provázený vysokou nezaměstnaností a deficitem veřejných financí, jenž zapříčinil významný růst vládního dluhu. Následné utahování opasků v letech 2011–2013, které se týkalo především zdravotnictví, vzdělání a zaměstnanosti ve veřejné správě, se navíc negativně projevilo na životní úrovni obyvatel regionu. Dle autorek tato rozhodnutí centrální vlády, i když přijatá na doporučení Evropské Unie, přispěla k prohloubení krivdy, kterou Katalánci cítí.²⁹

²⁹ Ekonomická krize byla navíc doprovázena krizí politickou. Absence vůle vyjednávat, stejně jako velké množství korupčních skandálů spojených s Rajoyovou Lidovou stranou, značně podlomili kredibilitu španělské centrální exekutivy. Autonomní vláda situace využila, aby obvinila centrum z toho, že je okrádá, což situaci nadále vyostřilo (Coufalová, 2017).

Graf 3: Odhad velikosti katalánských transferů do centrálního rozpočtu (levá osa, v mil. eur) a jejich procentní podíl na HDP regionu (pravá osa)

Zdroj: Generalitat de Catalunya (2012, 2013b, 2015); *La Vanguardia* (20. 5. 2016, 4. 12. 2017); *El Periódico* (10. 1. 2020)³⁰

2.1.3 Baskicko a jeho pozice v rámci španělské ekonomiky

Baskicko³¹ se nachází na severu Pyrenejského ostrova. Na severovýchodě má krátkou hranici s Francií a ze severu je jeho pobřeží obléváno Kantaberským mořem. Zbytek území je obklopen ostatními španělskými autonomními oblastmi (Kantábrie, Kastílie-León, La Rioja a Navarra). Dle INE (1994) se region rozkládá na ploše 7 234 km², což představuje 1,43 % španělského území a je obýván zhruba 2,2 miliony lidí (4,71 %

³⁰ Novější data k dispozici nejsou, přičemž kolem přesné výše těchto transferů se neustále vedou spory. Zatímco Carles Boix odhaduje výši salda transferů na 16 miliard eur (Noirot, 2012, in Oskam, 2014), španělská vláda to kategoricky odmítá a uvádí, že výše salda je zhruba poloviční (Ministerio de Hacienda, 2014). Údaje na grafu reflektují hodnoty salda uváděné katalánskou autonomní vládou.

³¹ V této práci se zabývám Baskickou autonomní oblastí, tak jak je vymezená ve Španělské ústavě z roku 1978 (Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, 1978). Baskové však žijí i v jiných oblastech. Celé území obývané Basky, rozkládající se na španělské i francouzské části Pyrenejí, se nazývá Euskal Herria (alternativně Vasconia či País Vasco, a tedy Baskicko). Kromě tří provincií patřících do Baskické autonomní oblasti (Araba, Bizkaia a Gipuzkoa), do ní spadá také část Navarrské oblasti (Nafarroa) a tři provincie ve Francii (Nafarroa Beherea, Lapurdi a Zuberoa). Euskal Herria se rozkládá na území téměř 21 tisíc km² a je obýváno zhruba 3 miliony obyvatel (Rojas Sánchez, 2016).

španělské populace (INE, 2019b)). Jedná se tedy o relativně malou autonomní oblast. Její HDP na osobu (33 223 eur) však výrazně přesahuje národní průměr (25 727 eur (INE, 2020a)).

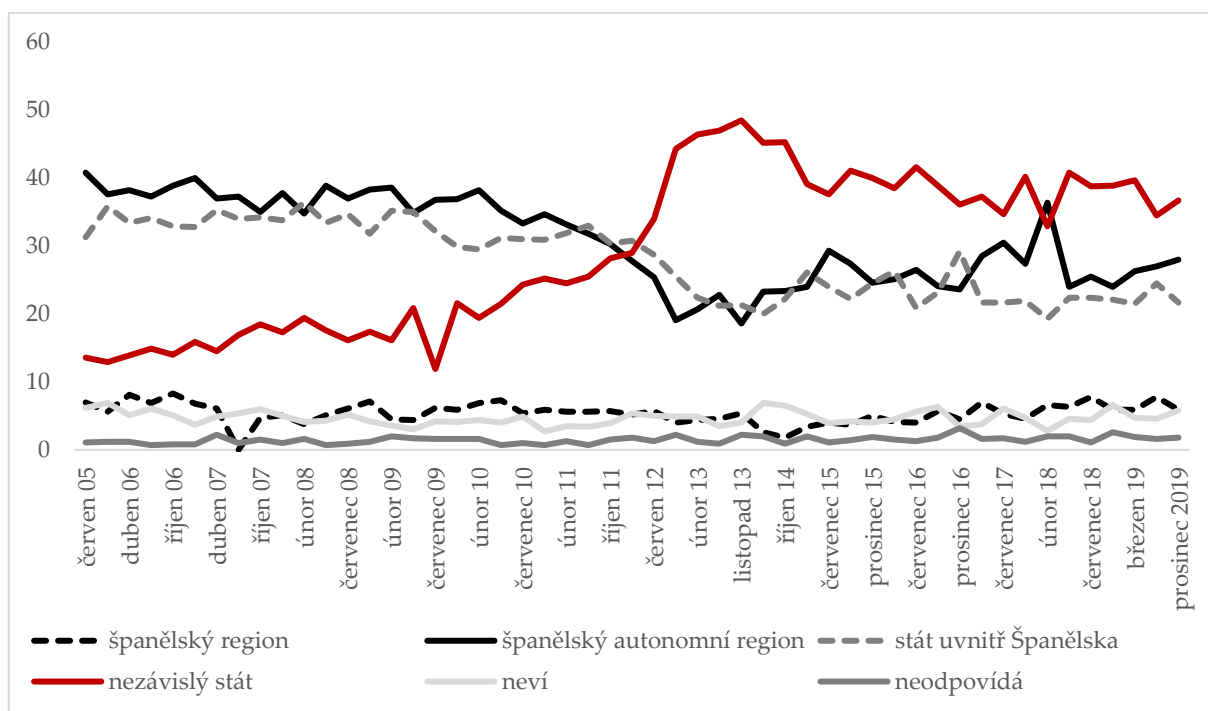
Na rozdíl od Katalánska, není Baskicko čistým plátcem do španělského centrálního rozpočtu, a to díky výše zmíněné dohodě *Concierto económico*, založené na historických výsadách (*Foros*), a znovu sjednané při přechodu k demokracii po Frankově smrti. Tato dohoda je specifickým systémem rozdělování finančních prostředků platným od roku 1981, „který dává třem historickým územím, Araba, Bizkaia a Gipuzkoa, pravomoci formulovat, regulovat a vybírat 92 % všech daní, což znamená všechny daně kromě cel na zboží dovážené ze zemí mimo EU“ (Goikoetxea, 2013, *vlastní překlad*). Region poté zaplatí oněch 6,24 % z celkových výdajů španělského státu za účelem financování oblastí, které nejsou zahrnuty do jeho kompetencí, jako jsou armáda, zahraniční diplomacie atd. Tento příspěvek do španělské státní pokladny, již zmíněné cupo, je fixní a nezávisí tedy na tom, zda se regionu ekonomicky daří či nikoliv (*ibid.*).

2.2 Katalánské hnutí za nezávislost

Dle HIIK (2001–2019) je secesní konflikt v Katalánsku přítomný od roku 1979.³² Katalánská vláda pravidelně organizuje průzkumy veřejného mínění, v nichž jsou obyvatelé regionu dotazováni na jejich postoj k vybraným tématům. Dotazy jsou směřovány mimo jiné na názor ohledně toho, jaký by měl být právní vztah mezi Španělskem a Katalánskem. Graf 4 znázorňuje výsledky těchto průzkumů.

³² Původ katalánského nacionalismu pak lze hledat již v politické a ekonomické krizi, která postihla celé Španělsko v roce 1640 (Ridao, 2011). Konkrétní formu však toto hnutí získalo až v 19. století. Dle Dvořákové a Ferrarové (2014) však hnutí v tomto období neusilovalo o odtržení od Španělska, nýbrž pouze o větší autonomii. V posledním desetiletí se však situace dramaticky změnila.

Graf 4: Odpovědi na otázku „Jaký by měl být vztah mezi Katalánskem a Španělskem? Katalánsko by mělo být...“

Zdroj: Generalitat de Catalunya. Baròmetre d'Opinió Política (2005–2020)³³

Výrazný nárůst podpory secese v Katalánsku byl zaznamenán především po událostech, které následovaly po červnu 2006, kdy byla v regionálním referendu schválena reforma *Stanov autonomie* Katalánska, pro něž se vyslovilo téměř 74 % účastníků referenda (Mora, 2006). José Luis Rodríguez Zapatero, tehdejší předseda vlády v Madridu a vůdce středo-levicové strany PSOE (Partido Socialista Obrero Español, Španělská socialistická dělnická strana), se rozhodl respektovat vůli obyvatel regionu. Naopak hlavní opoziční strana, PP, vyzvala k pozastavení tohoto ústavního procesu. Prohlášení jejího tehdejšího vůdce Mariana Rajoye, se setkala s vlnou odporu v Katalánsku (Coufalová, 2017).

³³ Jedná se o data poskytovaná katalánskou autonomní vládou. Španělská strana obdobnými daty nedisponuje. Věrohodnost průzkumu však obecně nebývá zpochybňována.

Z tohoto pohledu bylo důležité především rozhodnutí španělského ústavního soudu z 10. července 2010, které znamenalo zrušení 14 článků *Stanov*. Po tomto rozhodnutí začala podpora secese vzrůstat, jelikož soud škrtl články, které znamenaly větší nezávislost regionu, včetně těch týkajících se katalánského jazyka, který se měl stát v Katalánsku preferovaným jazykem ve vzdělávání a veřejné správě (Tribunal Consitucional, 2010). Soud zároveň rozhodl, že označení Katalánska jakožto „národu“ z preambule *Stanov*, je nelegální. Toto opožděné rozhodnutí zvedlo vlnu odporu u katalánské vlády, stejně jako u nacionalistických organizací, které v něm spatřovaly vytrvalou protikatalánskou kampaň (Elliott, 2018).³⁴

Elliott (2018) uvádí, že 10. července 2010 se ulice Barcelony zaplnily několika sty tisíci demonstrantů pod heslem „My jsme národ. My rozhodujeme“. „Národ“ se tak objevil v opozici ke španělskému státu. Dle autora byli Katalánci taženi především desiluzí z počínání vládní strany, stejně jako s ústavou, která nebyla schopna vyhovět požadavkům, které Katalánci shledávali legitimními.³⁵

Tuto desiluzi panující mezi obyvateli regionu reflektovaly výsledky katalánských voleb z listopadu téhož roku. V nich zvítězila strana *Convergència i Unió* (Konvergence a jednota, CiU), které se téměř podařilo získat absolutní většinu. Strana začala ihned usilovat o prosazení jednostranného referenda o nezávislosti. Na začátku roku 2011 došlo k vytvoření *Národního shromáždění Katalánska* (Asamblea Nacionl Catalana), které si stanovilo za cíl bojovat za nezávislost regionu. V listopadu téhož roku se však

³⁴ Rozhodnutí bylo kontroverzní především z důvodu členství většiny zúčastněných soudců v Lidové straně, která celý proces iniciovala (Generalitat de Catalunya, 2013a; Elliott, 2018).

³⁵ Borgen (2010) uvádí, že rozhodnutí soudu vedlo řadu Katalánců k přesvědčení, že takováto podoba autonomie v rámci Španělska již není možná, a tedy k požadavku na vlastní, nezávislý stát. Ještě týž den se Katalánci vydali do ulic. Podle městské policie se této manifestace účastnilo 1,1 milionů obyvatel regionu. Místní kulturní organizace Òmnium Cultural odhadovala počet účastníků dokonce na 1,5 milionu (*El Mundo*, 10. 7. 2010). Hlavním tématem manifestace byla nezávislost na Španělsku.

v centrálních volbách znovu prosadila Rajoyova PP, což značně snížilo vyhlídky na jakoukoliv možnou dohodu mezi centrální vládou a regionem (*ibid.*)

11. září 2012, v národní den Katalánska, se konala další masivní manifestace nazvaná *Katalánsko, nový stát v Evropě* (Catalunya, nou estat d'Europa), čímž byl započat proces bránící suverenitu Katalánska, známý pod označením *el procés catalán*, jehož cílem bylo sebeurčení a nezávislost Katalánska na Španělsku, a který trvá dodnes.

Od zmíněného rozhodnutí Španělského ústavního soudu došlo k masivnímu nárůstu podpory secese.³⁶ Artur Mas a jeho strana, tak byli postaveni před volbu distancovat se od tohoto hnutí nebo se stát hlavní secesní stranou v regionu. Mas zvolil druhou z možností a Generalitat započala kampaň za osamostatnění prostřednictvím lokálních televizních a radiových stanic, na něž měla svůj vliv (*ibid.*). Do té doby majoritní podpora větší autonomie v rámci Španělska, byla nahrazena většinovou podporou samostatného katalánského státu, zcela nezávislého na Španělsku. Podobně je tomu i dnes (Generalitat de Catalunya. Baròmetre d'Opinió Política, 2005–2020).

Na podzim 2012 svolal Mas nové volby, jejichž ústředním tématem byla právě nezávislost. Ve stejné době odmítla centrální vláda požadavek Katalánců na zmíněná fiskální privilegia, kterými disponují Baskicko a Navarra. Hlavním heslem kampaně se tak stalo *Spanělsko nás okrádá* (Espanya ens roba). I přesto, že CiU ve volbách ztratila 12 křesel, se jí opět podařilo sestavit vládu. I přes silný odpor opozice, usilovala katalánská vláda i nadále o svolání referenda (Elliott, 2018).

Referendum v Katalánsku sice nebylo povoleno, nicméně i přesto se obyvatelé regionu opakovaně pokusili o nezávislosti hlasovat. Poprvé tomu bylo v listopadu 2014, kdy se konalo nezávislé hlasování, v němž byli voliči dotazováni, zda si přejí, aby bylo

³⁶ Vliv měla samozřejmě i předchozí hospodářská krize a zmíněné vynucené škrty, které musela katalánská vláda pod tlakem centra učinit (Elliott, 2018).

Katalánsko státem, a zda by tento stát měl být nezávislý. K urnám se tehdy dostavilo přes 33 % voličů, z nichž se na obě otázky vyslovilo kladně 80,76 %.³⁷ Zhruba 10 % z těch, co se k volbám vydali, si pak přálo, aby se Katalánsko stalo státem, ne však státem nezávislým (Pérez a Ríos, 2014). Toto hlasování bylo centrální vládou prohlášeno za nezákonné a tehdejší prezident Generalitat Artur Mas byl odvolán a, spolu s dalšími deseti radními, následně stíhán pro zpronevěru veřejných financí (Pérez, 2018). Jeho místo v čele CiU obsadil Carles Puigdemont. Elliott (2018) uvádí, že v té době by se většina Katalánců bývala spokojila s většími pravomocemi v oblasti samosprávy. Centrální vláda však nebyla ochotna ani o krok ustoupit, a to ani přesto, že její pozice byla velmi slabá.

V následujícím roce, pod vlivem výsledků veřejného mínění, v němž se většina respondentů vyslovila pro nezávislost, došlo ke spojení několika politických stran a k vytvoření koalice *Junts pel Sí* (Společně za Ano). Jak je z jejího názvu patrné, koalice sdružovala strany, jež usilovaly o nezávislost. Koalice jasně zvítězila ve volbách do regionálního parlamentu (39,54 %), a spolu s extrémně levicovou CUP (Candidatura d'Unitat Popular, Kandidátka lidové jednoty), která získala 8,2 % hlasů, dosáhly na většinu v katalánském parlamentu.

Obě sdružení volala opakovaně po svolání referenda o nezávislosti, ale reakce centrální vlády byla vždy jednoznačně zamítavá. Nezávisle na znění španělské ústavy³⁸ přijal katalánský parlament 6. září 2017 zákon, na jehož základě se pak v říjnu téhož roku konalo referendum (*Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 2017). Tento zákon nestanovil žádnou hranici pro minimální volební účast, a naopak určil prostou

³⁷ Dle Eliotta (2018) dosáhla volební účast v tomto referendu dokonce necelých 40 %.

³⁸ Španělská ústava neumožňuje pořádání jednostranného referenda za nezávislost (Elliott, 2018).

většinu jakožto postačující pro vyhlášení nezávislosti.³⁹ S blížícím se referendem se stále více bank a firem rozhodovalo přesunout své sídlo do Madridu či jiných měst mimo region. Dle Elliotta (2018) byla jejich nejistota umocněna skutečností, že by se nezávislé Katalánsko ocitlo mimo EU.⁴⁰

Výsledky byly jednoznačné, kdy na otázku „Chcete, aby se z Katalánska stal nezávislý stát ve formě republiky?“ odpovědělo kladně 92,01 % účastníků voleb (Elliott, 2018). Volební účast však dosáhla pouze 43,03 % (*LaVanguardia*, 26. 10. 2017), což bylo z velké části důsledkem skutečnosti, že se Madrid od začátku stavěl jednoznačně proti jeho konání. Vláda se referendu snažila za každou cenu zabránit, a to i za cenu použití pořádkové policie, zabavování ureň a fyzického násilí na jeho účastnících. Na druhé straně je však třeba mít na paměti také skutečnost, že lidé, kteří byli proti nezávislosti nebo s referendem nesouhlasili, k urnám vůbec nešli (Elliott, 2018).

Na konci října 2017, na základě výsledků zmíněného referenda, vyhlásil katalánský parlament jednostranně nezávislost. Španělská centrální vláda poté rozhodla, na základě Španělské ústavy, pozastavit Katalánsku jeho autonomní práva a převzala kontrolu nad výkonem moci v regionu.⁴¹ Několik politických aktivistů a členů katalánské vlády a parlamentu bylo v průběhu října zatčeno, zatímco Carles Puigdemont byl jedním z těch, kterým se podařilo uprchnout do zahraničí (*ibid.*).

³⁹ Nutno podotknout, že tento zákon, který nerespektoval španělskou ústavu, nerespektoval ani katalánské stanovy, dle nichž musí být jakákoliv jejich změna přijata dvoutřetinovou většinou, k čemuž reálně nedošlo. Španělský ústavní soud tento zákon prohlásil hned druhý den za nelegální (Elliott, 2018).

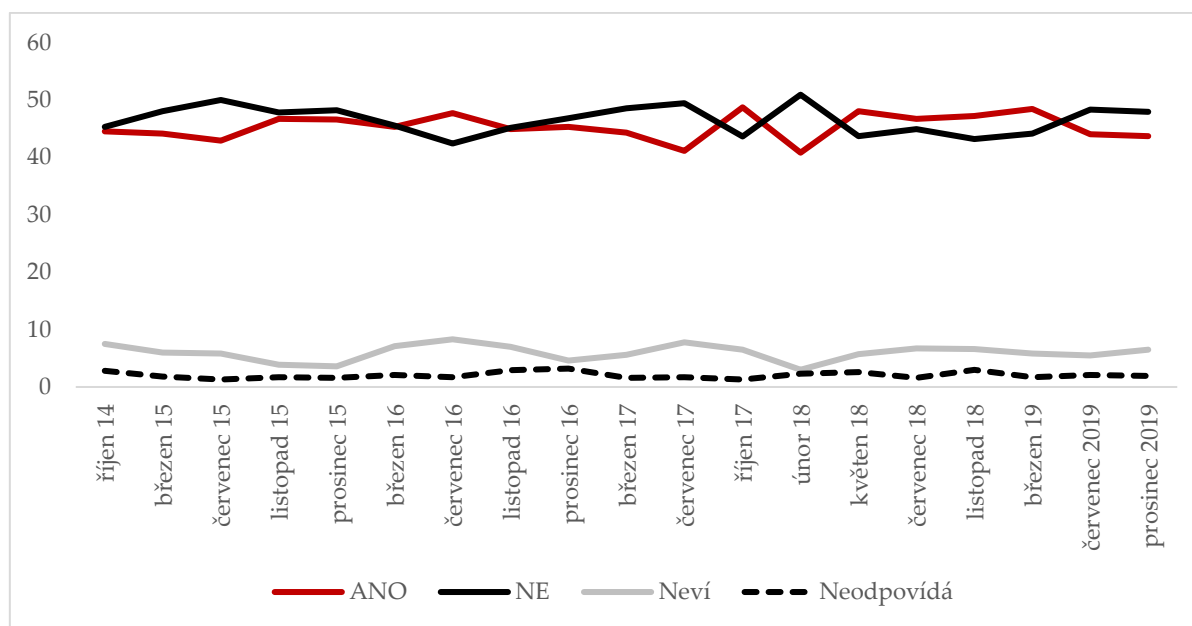
⁴⁰ Do konce listopadu tohoto roku své sídlo přesunulo více než 3 000 společností, což výrazně ohrozilo budoucí investice v regionu. Jedním z důvodů byla také skutečnost, že katalánská vláda nepředstavila jediný plán postupu, který by byl přijat v případě, že by se země reálně osamostatnila (Elliott, 2018).

⁴¹ Jednalo se o článek 155 ústavy (Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, 1978).

Rajoy svolal regionální volby na 21. prosince 2017, v nichž secesionistické strany získaly těsnou většinu, což vedlo k vytvoření patové situace. Práva byla regionu navrácena až v červnu 2018.⁴²

Odpovědi na otázku, zda by Katalánsko mělo být nezávislým státem (Graf 5), naznačují, že podpora secese je stále relativně vysoká. V červnu 2016 a říjnu 2017 se dokonce více respondentů vyslovilo pro nezávislost než proti ní. Ve zbytku znázorněného období byla situace opačná, nicméně rozdíly nejsou nijak markantní. Hlavní roli proto hrají především voliči, kteří stále ještě nejsou rozhodnutí a kteří by tak mohli být ovlivněni rétorikou ať už zastánců či odpůrců secese. Jedním z ústředních témat politických diskurzů obou táborů je zahraniční obchod, který by byl případným osamostatněním regionu bez pochyby ovlivněn (viz kapitola 3).

Graf 5: „Konkrétněji: Přejete si, aby se Katalánsko stalo nezávislým státem?“

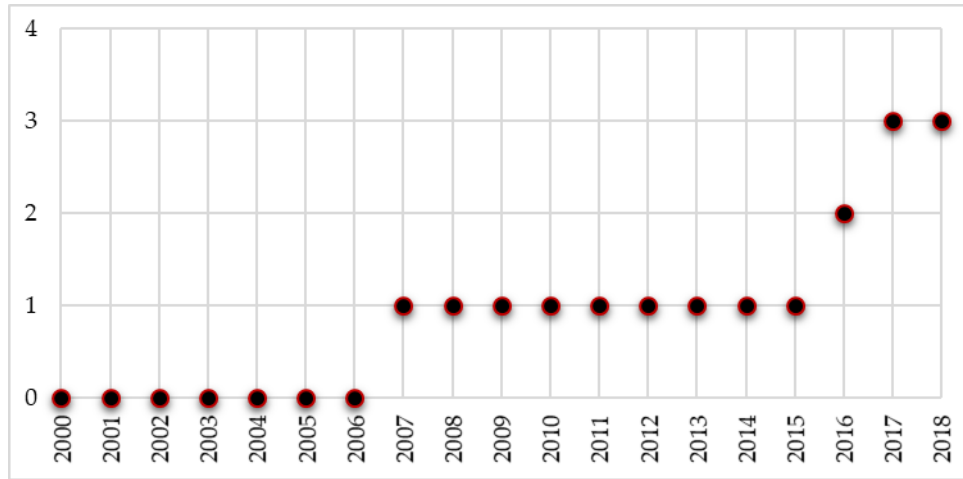

Zdroj: Generalitat de Catalunya. Baròmetre d'Opinió Política (2005–2020)

⁴² Na počátku roku 2019 pak byl započat soud s osobami stíhanými kvůli konání nezákonného referenda z roku 2017. Verdikt soudu z října 2019 vyvolal obrovskou vlnu protestů (RTVE.es, 27. 10. 2019).

Průběh současné vlny konfliktu v Katalánsku reflektoval také Heidelberský Institut, jak je vidět na Grafu 6.

Graf 6: Úroveň konfliktu mezi Katalánskem a Španělskem

Zdroj: HIIK (2001–2019)

2.3 Příčiny baskického hnutí za nezávislost

Buesa (2007) uvádí, že Baskicko, oproti Katalánsku, přispívá relativně méně do státního rozpočtu, než z něj dostává. Nacionalistický diskurz tak není v důsledku založen na předpokladu, že po osamostatnění by region nemusel přispívat na chudší oblasti. Výše cupa je však stále zdrojem sporů, neboť byla stanovena v roce 1982, kdy reflektovala váhu Baskicka ve španělské ekonomice. Ta se však od tohoto roku zvýšila, což vede řadu ekonomů k úvaze, že by i cupo mělo vzrůst (González, 2017).

Pohled na příčiny baskického nacionalismu se liší napříč jednotlivými autory. Zabalo Bilbao a Odriozola Irizal (2017) rozlišují tři etapy baskického secesního hnutí. Počátky první z nich autoři spatřují v poslední dekádě 19. století. Toto převážně etnické hnutí, spojené s osobností Sabina Arany, bylo konzervativní a založené na rase, náboženství a jazyku. Ve druhé etapě se baskický nacionalismus začal pomalu vzdalovat od Aranových konzervativních dogmat. V tomto období hnutí inklinovalo spíše

k socialistickým a antikolonialistickým myšlenkám. Na tomto základě vznikla také organizace ETA (Euskadi ta Ataskasuna, Baskická vlast a svoboda), která se více než rasovými otázkami zabývala ochranou a prosazováním baskického jazyka v dobách Frankova režimu a s ním spojenými represemi. Klíčovým konceptem třetí etapy hnutí je dle autorů demokracie.

Stejně tak i dle Goikoetxei (2013) je dnes baskický nacionalistický diskurz neodmyslitelně spojen s demokracií. Tento diskurz se tedy již netočí kolem práv kolektivu, ať už rasově, nábožensky či jazykově vymezenému, ale kolem práv jednotlivce žijícího na území Baskické autonomní oblasti. Důvodem je především skutečnost, že pouze 47 % obyvatel regionu má oba rodiče narozené v Baskicku. Zbylí obyvatelé mají buď jednoho rodiče z jiné španělské autonomní oblasti nebo se sami narodili mimo region. Autor uvádí, že i když se v souvislosti s Baskickem často zmiňují především výše zmíněné etnické kořeny nacionalismu, dle jeho názoru se jedná spíše o nacionalismus založený na principu příslušnosti k určitému území (Goikoetxea, 2013).⁴³

Baskické politické strany se obecně distancují od etnického a rasového původu nacionalismu. Například Baskická národní strana (Partido Nacional Vasco, PNV), chápe národ jako „soudržnost, identitu, sdílení hodnot, kolektivního citění“ (Euzkadi Buru Batzar del PNV, 1988, in Montero García, 2015, *vlastní překlad*). A Baskem je podle ní „ten, kdo, zde narozený nebo ne, se ztotožňuje se způsobem bytí nebo s povahovými rysy tohoto lidu a výslovně nebo mlčky se pro něj rozhodne“ (*ibid.*, *vlastní překlad*). Je jím tedy ten, kdo je integrovaný v baskické společnosti a identifikuje se s baskickou kulturou (Euzko Alderdi Jeltzalea. Partido Nacionalista Vasco, 1977, in Montero García, 2015). Nicméně García Montero (2015) upozorňuje na skutečnost, že ač je baskický nacionalistický politický diskurz obecně založen na kulturní identitě

⁴³ Nejinak je tomu i v případě Katalánska (Casals, 2013).

a zcela popírá etnické a rasové otázky, mají lidé s baskickým příjmením relativně větší význam v baskické společnosti a politice.

Spor se španělskou vládou se týká především navrácení veškerých kompetencí, které byly regionu přislíbeny v Ústavě z roku 1978, a o něž Baskové opakovaně usilovali. Celkem se jedná o 37 kompetencí z oblastí práce, sociálního pojištění, infrastruktury, finančního sektoru, průmyslu, vzdělání a výzkumu, spravedlnosti, vnitřních záležitostí, kultury, zemědělství a rybolovu (Mateos, 2018).

K významné eskalaci sporu došlo v roce 2004, kdy baskický parlament přijal návrh nových stanov autonomie známý pod názvem *Plan Ibarretxe (Estatuto político de la Comunidad de Euskadi)*. Tento plán byl představen již v září 2001 tehdejším předsedou baskické vlády Juanem José Ibarretxe. Definoval Baskicko jako evropský stát s vlastní identitou. Jeho hlavním cílem bylo získat pro Basky možnost rozhodnout o své budoucnosti. Baskicko se mělo změnit z autonomní oblasti na volně přidružený stát. Ze Španělska by se tak stala konfederace. Rozhodnutí Basků žijících kdekoliv, tedy včetně těch žijících v Navaře a francouzské části Baskicka, měla být respektována ostatními evropskými zeměmi. Nové stanovy měly ukotvovat mimo jiné právo Basků na sebeurčení, vlastní soudnictví, národní sportovní týmy, exklusivní kompetence v oblastech jako veřejná správa, školství, kultura atd. (Parlamento Vasco, 2004).

Španělská poslanecká sněmovna však návrh odmítla, načež baskický parlament schválil všelidové hlasování ohledně práva na sebeurčení. Nicméně toto hlasování bylo zamítnuto španělským Ústavním soudem. Podpora mezi obyvateli však byla vysoká. Goikoetxea (2013) se domnívá, že vzhledem ke zmíněné skutečnosti, že méně než polovina populace Baskicka má oba rodiče narozené v této autonomní oblasti, se široká podpora nových stanov nedá považovat za podporu baskické kultury a identity, nýbrž za obranu baskických práv.

Autor poukazuje zejména na minimální socioekonomické rozdíly mezi jednotlivými provinciemi regionu. Tento stupeň koheze je především důsledkem daňové a fiskální autonomie, jimiž jednotlivé provincie disponují. Ve zbytku Španělska jsou tyto rozdíly mnohem větší. Proto se Baskové ostře vymezují vůči centralizujícímu diskurzu španělské vlády (*ibid.*).

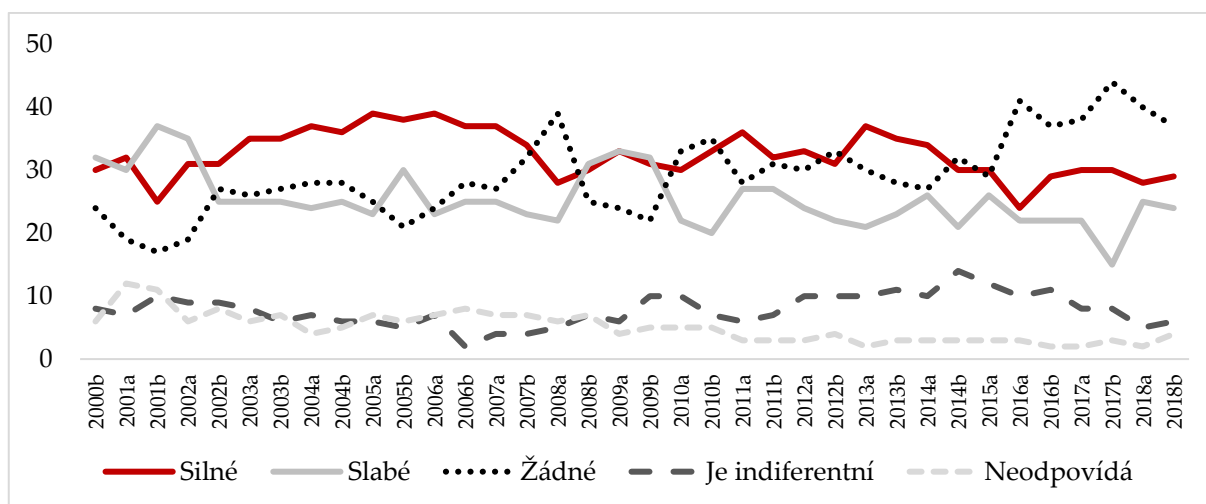
Na diskurzivní rovině je zjevné, že zatímco Baskové chápou spor s centrální vládou jako spor dvou sobě rovných politických aktérů, pro španělskou vládu se jedná o spor mezi nadřízenou a podřízenou úrovní (Zabalo Bilbao a Odriozola Irizal, 2017). V podobném duchu se vyjadřuje i Goikoetxea:

hlavní důraz požadavků nových baskických stanov nespočívá na právu být národem (jako v případě Katalánska, kde se slovo „národ“ objevuje 10krát více než v baskických nových stanovách), ale na právu pracovat jako spolu-suverénní politická entita; jako moderní evropská demokracie s federálním systémem vlády a institucionální kulturou spolupráce na základě konsensu, spíše než podřízenosti, s jinými politickými entitami.

Goikoetxea (2013: 281–282, *vlastní překlad*)

Na rozdíl od Katalánska, je v současné době podpora nezávislosti v Baskicku relativně nízká (viz Graf 7). Dle profesora Lópeze Basagurena (2018, in Ivánnikova, 2018) se jedná především o důsledek obecné spokojenosti obyvatel se v současnosti dosaženou mírou autonomie regionu. Ta zahrnuje výše zmíněné ekonomické výsady, po nichž Katalánci tolik touží, stejně jako renesanci baskického jazyka (*el euskera*) ve vzdělávání a dalších sférách veřejného života.

Graf 7: Vývoj přání nezávislosti obyvatel Baskicka v letech 2000–2018⁴⁴

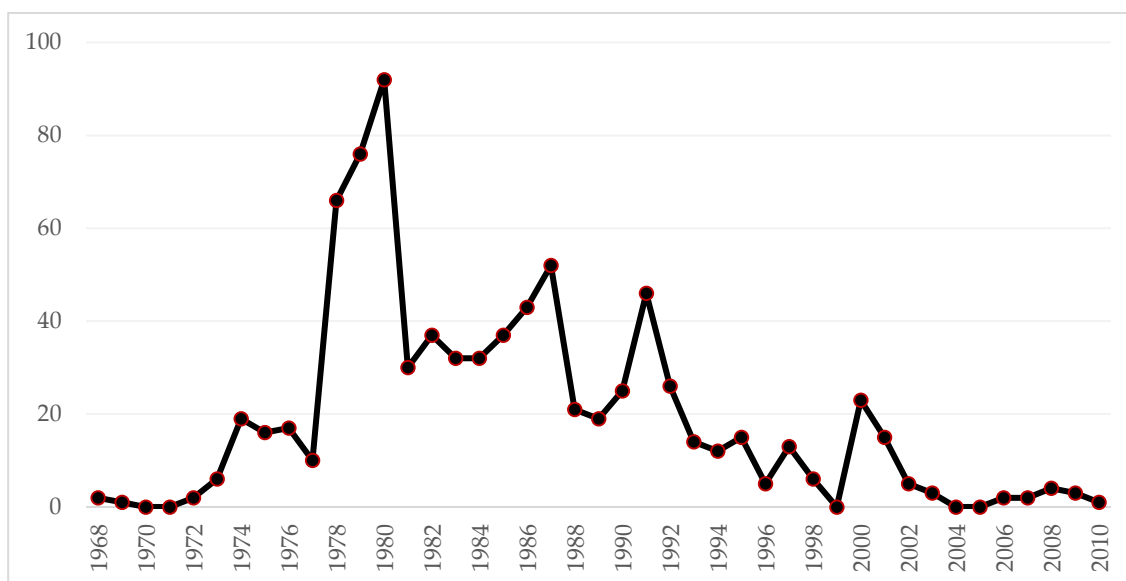
Zdroj: Universidad del País Vasco (2019)

Vztah se zbytkem Španělska nebyl nicméně vždy tak přátelský, zejména kvůli teroristickým útokům prováděných organizací ETA.⁴⁵ Organizace byla obzvláště aktivní v transformačním období po smrti generála Franka v listopadu 1975. Ačkoli počet obětí ve zde zkoumaném období byl výrazně pod úrovní z období bezprostředně po Francově smrti, organizace byla stále aktivní až do roku 2010, jak je vidět na Grafu 8.

⁴⁴ "Silné" je součtem odpovědí "velmi silné" a "dosti silné" a "slabé" zahrnuje "spíše slabé" a "velmi slabé".

⁴⁵ ETA vznikla v roce 1959, ale první vražedný útok měla na svědomí až v roce 1968. V roce 1974 se organizace rozdělila na politicko-vojenskou ETA a vojenskou ETA. Zatímco první část se domnívala, že vojenské akce je třeba doplnit o politickou reprezentaci v nově vznikajícím demokratickém zřízení, čistě vojenská odnož chtěla investovat všechny zdroje do ozbrojeného boje. První skupina nebyla ve svém počínání úspěšná a v roce 1981 složila zbraně. Většinu z více než 800 vražedných útoků má tak na svědomí vojenská ETA. Na rozdíl od severoirské organizace IRA, byla ETA příliš slabá na to, aby rozpoutala sektářský konflikt. Jediným nepřítelem této organizace tak zůstal španělský stát (Sánchez-Cuenca, 2007).

Graf 8: Počet smrtelných obětí teroristických útoků organizace ETA

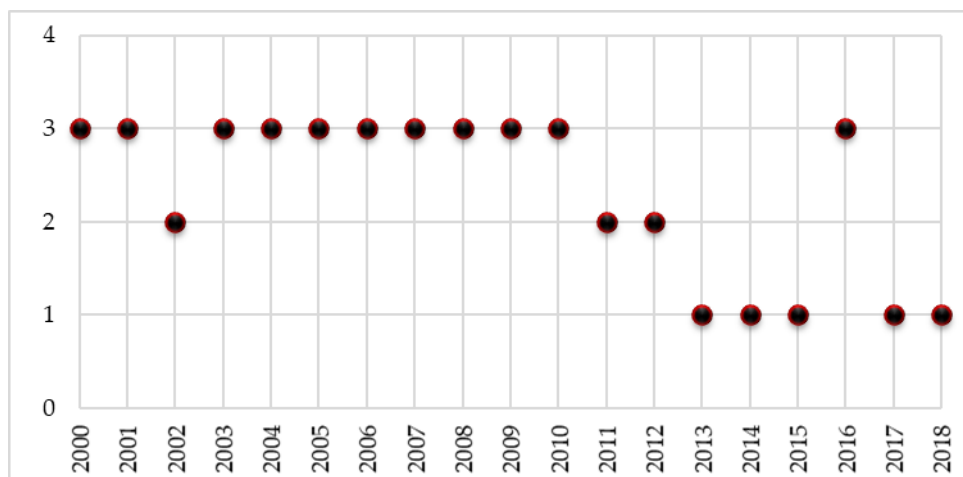
Zdroj: Statista (2011)

Abadie a Gardeazabal (2003) uvádějí, že i když ETA útočila na celém území Španělska, největší část jejich aktivit se odehrála na území Baskicka. Hlavními cíli těchto útoků byly tamní korporace a podnikatelé, kteří museli často platit výpalné a stávali se oběťmi únosů, vydírání a méně často také krádeží, v důsledku čehož Baskicko ve velkém opouštěli. To se týkalo především firem obchodujících se zbytkem Španělska.

Ve zkoumaném období 2000–2018 však došlo k poklesu aktivity a následně i k rozpuštění organizace. V říjnu 2011 oznámila ETA definitivní ukončení své ozbrojené činnosti a vyzvala k dialogu se španělskou ústřední vládou. 24. října se konalo setkání předsedy centrální vlády José Luise Rodríguez Zapatera a vůdce Baskické PNV a následně došlo k přemístění baskických vězňů z centra do autonomních věznic (HIIK, 2012). V květnu 2018 pak došlo k rozpuštění organizace zevnitř (Guadilla a Tomé, 2018).

Pokles teroristických útoků reflektovat také HIIK (2001–2019). Z Grafu 9 je zřejmé, že počínaje rokem 2011 došlo k výraznému poklesu konfliktu v Baskicku. Výjimkou byl pouze rok 2016, jenž byl v Barometru (HIIK, 2017) opět označen za násilnou krizi. Příčinou byl incident mezi 40 Basky a dvěma příslušníky civilní gardy v baru v autonomní oblasti Navarra. Důvod tohoto střetu však není jasný. Zatímco dle baskických nacionalistů byla potyčka započata civilní gardou. Španělský trestní soud, Audiencia Nacional, označil incident za terorismus. V roce 2018 pak, nejen v návaznosti na tuto událost, baskická strana EH Bildu opět volala po referendu o nezávislosti. V témže roce se však úroveň konfliktu vrátila na číslo 1, tedy pouhý spor.

Graf 9: Úroveň konfliktu mezi Baskickem a Španělskem

Zdroj: HIIK (2001–2019)

Ve světle událostí v Katalánsku tak konflikt v Baskicku není v současnosti tolik vyhrocen. Jeho úroveň v předchozích letech se však mohla podepsat na obchodní výměně regionu.

Kapitola 3

Obchodní vazby vybraných regionů s jejich mateřskou zemí a jejich význam v secesním diskurzu

Ačkoli v demokratických zemích není odtržení příliš běžné, rostoucí podpora nezávislosti spolu s posledními referendy ve Skotsku a Katalánsku přilákala pozornost nejen politiků, ale také řady akademiků. Mezi nimi se nacházejí také ti, kteří se pokoušejí kvantifikovat ekonomické důsledky, které by případná nezávislost měla. Tato kvantifikace často vychází z analýzy obchodní závislosti regionu na mateřské zemi. V rámci každé z podkapitol tak bude věnována pozornost obchodním vazbám daného regionu a roli obchodu v diskurzech zastánců i odpůrců secese.

Jistá nevyváženost této podkapitoly pramení především ze skutečnosti, že četnost studií usilujících o kvantifikaci dopadů secese se v případě obou regionů značně liší. Jasnou převahu má v tomto případě Katalánsko, kde měla narůstající podpora secese mnohem větší odezvu napříč odbornou literaturou. V obou případech je však patrné, že jednotliví autoři prezentují značně odlišné odhady dopadů případného osamostatnění. Vzhledem k tomu, že cílem této práce není kvantifikovat tyto dopady, nebudu rozlišovat mezi tím, zda je autor zastáncem či odpůrcem secese, či zda se odhady jeví jako opodstatněné či zaujaté. Pozornost je jim věnována především

proto, že tyto studie dostávají velký prostor v médiích. Proto očekávám, že budou ovlivňovat rozhodování ekonomických agentů.

3.1 Katalánsko

3.1.1 Katalánský obchod se zbytkem Španělska

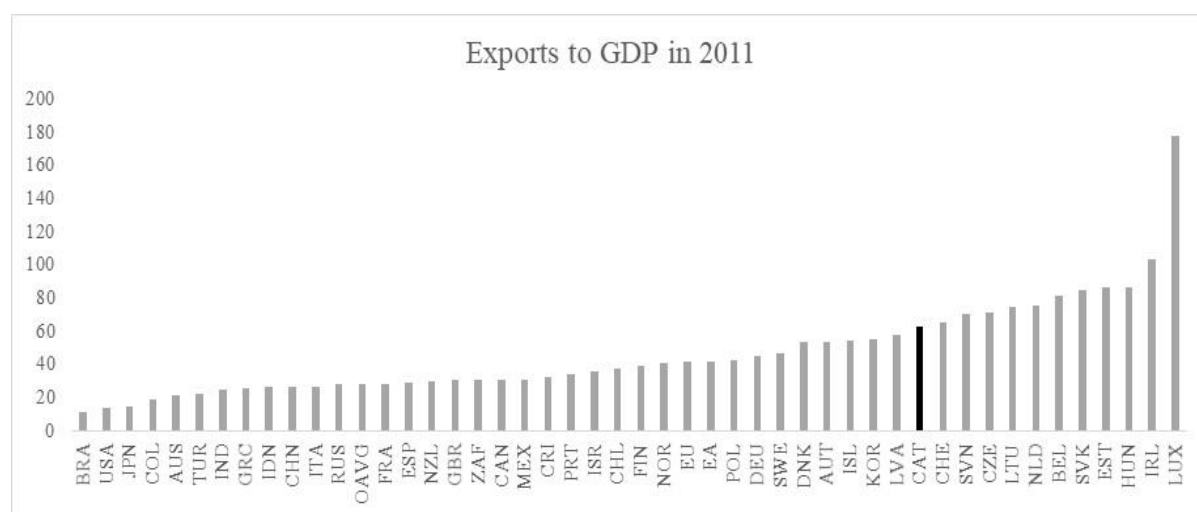
Katalánsko je z hlediska obchodu klíčovým španělským regionem, neboť z něj pochází 26 % španělských zahraničních vývozů a absorbuje 28 % celkových dovozů do země.⁴⁶ Katalánsko se podílí na 22 % celkových obchodních toků zboží vyrobeného a obchodovaného ve Španělsku, zatímco druhá Andalusie a třetí Valencie realizují pouze 13 respektive 11 % těchto toků (C-intereg.CEPREDE, 2017).

Obrázek 1 ilustruje, že Katalánsko lze považovat za exportně orientovaný region. V roce 2011 byl podíl jeho exportu zboží a služeb na HDP 33,2 %. Pokud bychom však uvažovali obchod se zbytkem Španělska jako zahraniční, pak by se tento podíl ve stejném roce zvýšil na téměř 62,9 % (Generalitat de Catalunya, 2018).⁴⁷

⁴⁶ Pro srovnání podíl Katalánska na HDP celého Španělska se stabilně pohybuje kolem 19 % (INE, 2019a).

⁴⁷ V roce 2017 dosahovaly zahraniční exporty zboží a služeb (bez zahrnutí exportů do Španělska) 39,4 % HDP regionu. Novější data pro obchod zahrnující i služby se zbytkem Španělska však nejsou dostupná (Generalitat de Catalunya, 2018).

Obrázek 1: Podíl exportu zboží a služeb ku HDP Katalánska a OECD zemí v roce 2011⁴⁸

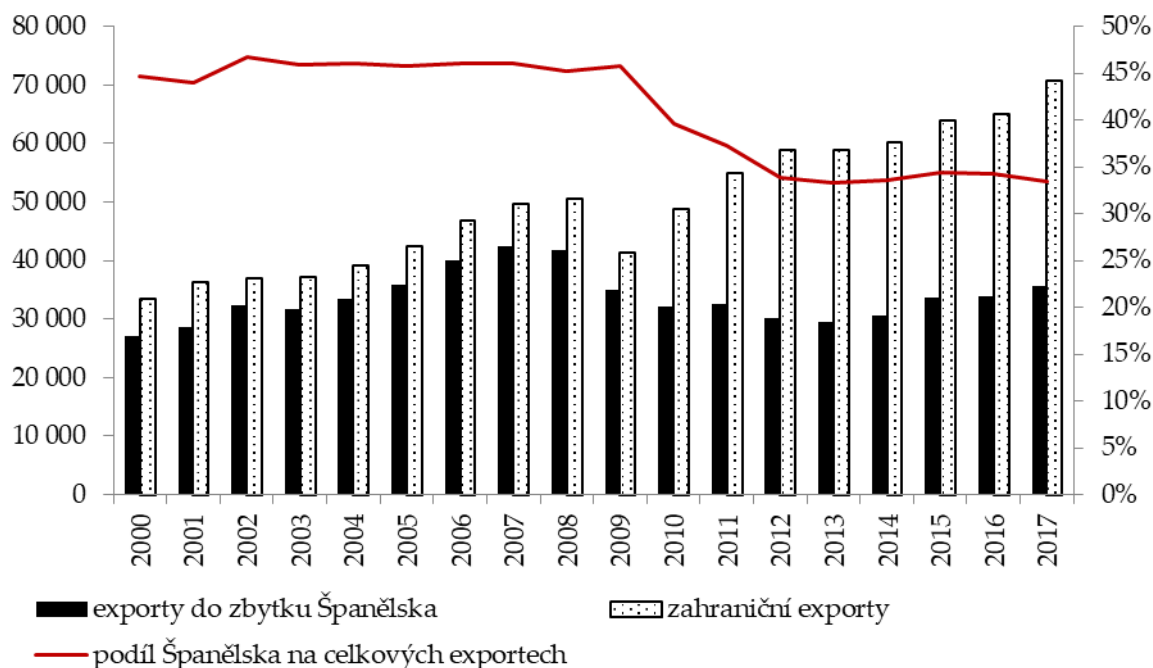
Zdroj: Generalitat de Catalunya (2018)

Graf 10 a Graf 11 nabízejí vývoj katalánského vývozu a dovozu zboží v závislosti na tom, zda putuje do zbytku Španělska a do třetích zemí. Je evidentní, že v průběhu času se relativní podíl vývozu do ostatních španělských regionů, stejně jako dovozu z nich, snížil. Naopak exporty i importy do zbytku světa relativně výrazně vzrostly. V čase tak dochází k významné diversifikaci katalánských obchodních destinací.

Z pohledu jednotlivých destinací rozhodně nepřekvapuje, že Katalánsko realizuje velké procento svých exportů v rámci španělského státu. Hlavní obchodní partneři se však v posledních letech značně změnili (viz Tabulka 3). Zatímco v roce 1995 byly prvními třemi vývozními destinacemi ostatní španělské autonomní oblasti, v roce 2016 k nim patřil pouze Aragón. Zbývající dvě místa v první trojce obsadily Francie a Německo.

⁴⁸ Ani v tomto případě nejsou k dispozici novější data.

Graf 10: Katalánské exporty do Španělska a do třetích zemí (v mld. dolarů; levá osa) a podíl Španělska na celkových katalánských exportech (pravá osa)⁴⁹

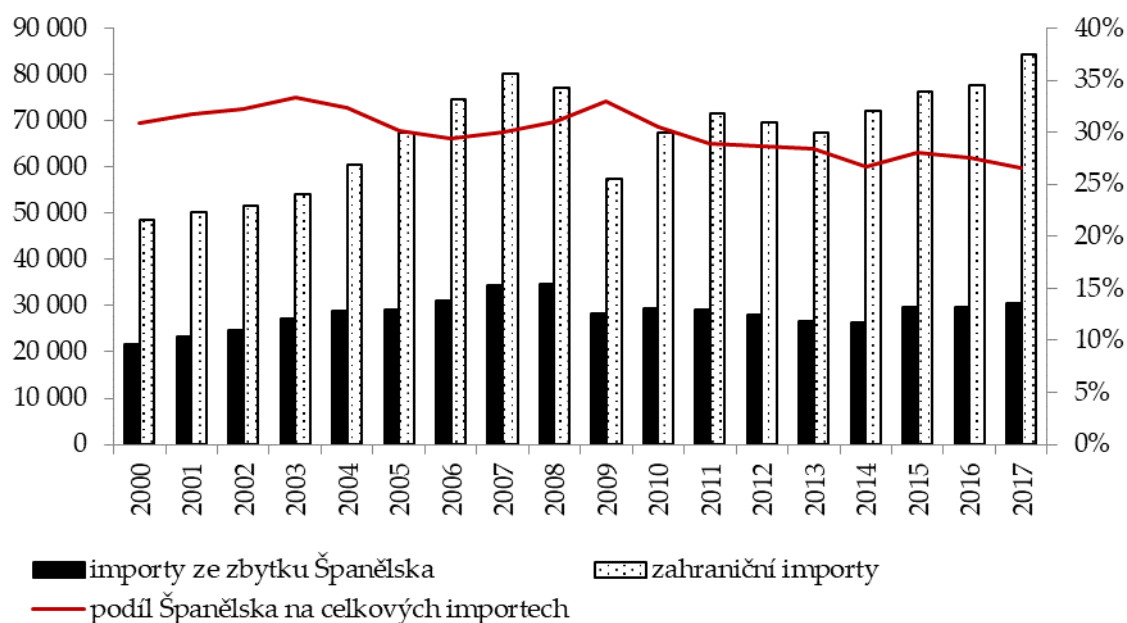

Zdroj: C-interreg.CEPREDE (2018)

Výrazná změna nastala i na straně dovozů, kde je nyní jednoznačná převaha zahraničních obchodních partnerů. To vedlo v roce 2016 k velkému obchodnímu schodku zahraničního obchodu ve výši 13 miliard eur, který byl naopak kompenzován velkým přebytkem se zbytkem španělského státu ve výši 18 miliard eur (C-interreg.CEPREDE, 2017). Určitou roli zde mohou hrát reexporty zboží. Databáze DataComex (2020) však jejich podíl neuvádí.

⁴⁹ Grafy o obchodě jednotlivých regionů jsou jen do roku 2017, neboť novější data pro obchodní toky mezi Katalánkem (Baskickem) a ostatními španělskými regiony nejsou dostupná.

Graf 11: Katalánské importy do Španělska a do třetích zemí (v mld. dolarů; levá osa) a podíl Španělska na celkových katalánských importech (pravá osa)

Zdroj: C-intereg.CEPREDE (2018)

Je tedy zřejmé, že v případě nezávislosti by pro nově vytvořenou zemi bylo rozhodující zachovat si stávající obchodní vztahy se zbytkem Španělska, stejně jako s obchodními partnery v zahraničí. Na druhé straně, Ghemawat (2011), stejně jako Llano-Verduras et al. (2011) zdůrazňují význam Katalánska pro zbytek země, jelikož region funguje jakožto spojnice mezi Španělskem a Evropou. Katalánsko je důležitou vstupní branou pro dovoz zahraničního zboží do Španělska, především pak zboží původem z Evropské unie.

Tabulka 3: Hlavní obchodní partneři Katalánska v obchodě se zbožím

1995		2016	
Export			
Destinace	miliony eur	Destinace	miliony eur
<i>Španělsko</i>	31 373,43	<i>Španělsko</i>	38 861,26
<i>Katalánsko</i>	25 004,07	<i>Katalánsko</i>	31 401,75
<i>Valencie</i>	5 869,76	Francie	10 460,44
<i>Madrid</i>	4 647,30	<i>Aragón</i>	9 708,53
<i>Aragón</i>	4 512,70	Německo	7 736,28
Francie	3 536,36	Itálie	5 932,27
<i>Andalusie</i>	3 388,26	<i>Valencie</i>	5 009,59
Německo	3 107,34	Portugalsko	4 366,01
<i>Baskicko</i>	2 692,43	<i>Madrid</i>	4 050,88
<i>Kastílie a León</i>	2 261,23	Velká Británie	3 910,36
Itálie	1 875,74	<i>Andalusie</i>	3 372,17
<i>Kanárské ostrovy</i>	1 529,96	<i>Kastílie - La Mancha</i>	2 826,40
Portugalsko	1 375,34	<i>Baskicko</i>	2 662,40
<i>Navarra</i>	1 276,74	Švýcarsko	2 162,91
<i>Baleáry</i>	1 171,26	USA	2 156,54
<i>Galicie</i>	1 136,05	<i>Kastílie a León</i>	2 040,99
Velká Británie	1 075,85	<i>Baleáry</i>	1 965,61
<i>Murcie</i>	751,54	Nizozemí	1 921,15
<i>Kastílie - La Mancha</i>	684,51	Belgie	1 643,70
Nizozemí	565,54	<i>Kantábrie</i>	1 399,66
Import			
<i>Katalánsko</i>	25 004,07	<i>Katalánsko</i>	31 401,75
<i>Španělsko</i>	17 006,77	<i>Španělsko</i>	21 313,21
Německo	5 006,88	Německo	14 566,61
<i>Valencie</i>	3 798,66	Čína	7 445,33
Francie	3 720,79	Francie	7 271,56
Itálie	3 346,94	Itálie	6 336,67
<i>Aragón</i>	2 430,44	<i>Andalusie</i>	4 253,27
<i>Andalusie</i>	2 006,00	<i>Aragón</i>	3 623,32
<i>Madrid</i>	1 824,79	<i>Valencie</i>	3 402,97
<i>Baskicko</i>	1 723,01	Nizozemí	3 068,99
<i>Kastílie a León</i>	1 581,97	USA	2 665,14
Velká Británie	1 548,92	Velká Británie	2 489,63
Japonsko	1 450,61	Belgie	2 218,82
Nizozemí	1 355,56	Švýcarsko	1 918,44
USA	1 281,55	Japonsko	1 873,79
Belgie	916,41	<i>Baskicko</i>	1 753,30
<i>Navarra</i>	691,85	Portugalsko	1 684,57
<i>Kastílie - La Mancha</i>	637,72	Maroko	1 548,81
Čína	593,37	Polsko	1 386,77
Švýcarsko	470,45	<i>Kastílie a León</i>	1 352,89

Zdroj: Převzato z C-interreg.CEPREDE (2017)

3.1.2 Odhadované důsledky secese na obchodní toky Katalánska

Práce, které si kladly za cíl kvantifikovat ekonomické důsledky katalánského osamostatnění, byly velmi často založeny na gravitačním modelu zahraničního obchodu. Zatímco někteří autoři usilovali o prokázání silné závislosti katalánské ekonomiky na zbytku Španělska, jiní zdůrazňovali významné přeorientování katalánského obchodu na zahraniční trhy.

Gravitační model je často využíván k analyzování vlivu obchodních dohod na bilaterální obchod, s cílem zjistit, zda tyto dohody zvyšují úroveň vzájemné výměny mezi dvěma zeměmi či nikoliv. Dle Johna McCalluma (1995) však ani ty nejlepší dohody o volném obchodu nejsou schopny překonat některé negativní efekty spojené s hranicemi. Autor porovnává obchod mezi jednotlivými kanadskými provinciemi a státy USA, ve vztahu k velikosti výměny mezi týmiž kanadskými provinciemi navzájem. I přes srovnatelný HDP a vzdálenost uvažovaných provincií a států, je obchod mezi jednotlivými příhraničními kanadskými provinciemi navzájem dvaadvacetkrát vyšší, než obchod mezi provinciemi a jednotlivými státy ležícími za jižní hranicí země. Toto konstatování by se mohlo zdát do jisté míry překvapující, neboť hranice mezi Spojenými státy a Kanadou byla v té době jednou z nejnárodněji překročitelných hranic na světě a dalo by se proto očekávat, že bude mít jen velmi malý dopad na velikost obchodu mezi oběma zeměmi (Nitsch, 2000). Navíc se jedná o země kulturně, jazykově a institucionálně velmi podobné (McCallum, 1995). Pro tuto situaci se vžilo označení *border effect*, tedy efekt spojený s existencí fyzické hranice.

Pokud jde o Katalánsko, například příspěvek Gil-Pareja et al. (2005) se zaměřuje na exportní toky mezi španělskými regiony a na jejich výměnu s 27 zeměmi OECD v období 1995–1998. Výsledkem jejich analýzy je, že v daném období Katalánsko obchodovalo 22krát více s ostatními regiony na Pyrenejském poloostrově než s jinými zeměmi. Na jejich práci navázali Llano-Verduras et al. (2011), jejichž analýza pokrývá období 2000–2005 a sledovaný vzorek OECD je omezen na 25 zemí. Autoři docházejí k závěru, že výše uvedený odhad závislosti na obchodu se zbytkem Španělska je

z velké části výsledkem geografické agregace, a proto jsou předchozí odhady výrazně nadhodnoceny.

Nejdůležitějším závěrem Ghemawata et al. (2010) je, že zmíněné vychýlení Katalánského obchodu směrem ke Španělsku v čase klesá, a to především v důsledku prohlubování evropské integrace. Autoři odhadují, že v období 1995–2006 dosahoval border effect v průměru hodnoty 4,01, což znamená, že podle jejich výsledků Katalánsko obchoduje 55krát⁵⁰ více s ostatními španělskými regiony než s ostatními zeměmi zařazenými do vzorku. Tento efekt však v čase vykazuje klesající trend – z hodnoty 80 v roce 1995 na hodnotu 29 v roce 2005. Jejich datový soubor však zahrnuje období 1995–2006⁵¹ a kromě zbytku Španělska pouze 22 zemí OECD.

Lanaspa Santolaria et al. (2015) uvádějí, že se efekt hranice⁵² výrazně liší napříč jednotlivými španělskými autonomními oblastmi. Jejich odhady daného parametru byly nejnižší pro Madrid (5,17) a Katalánsko (8,11). Obě zmíněné oblasti vykazovaly hodnoty výrazně nižší než celostátní průměr (10,5). Autoři také zdůrazňují klesající důležitost tohoto efektu v čase. Uvažují soubor 40 zemí obsahující všechny členské země OECD, Rusko, Brazílii, Čínu, Indii, Indonésii a Jihoafrickou republiku v období 2000–2010.

Všechny zmíněné odhady hrají důležitou roli v současné velice živé diskusi o důsledcích, které by měla nezávislost Katalánska pro zahraniční obchod, a potažmo pro ekonomickou výkonnost regionu. Většina autorů, především těch, kteří zdůrazňují negativní důsledky případného osamostatnění, se zaměřuje na pokles vývozních toků Katalánska se zbytkem Španělska, stejně jako s ostatními státy EU, a jeho následný dopad na HDP regionu. Obecně je zdůrazňován právě zmíněný efekt

⁵⁰ $e^{4,01}$.

⁵¹ Z Grafu 10 je však patrné, že v roce 2006 Katalánsko stále vyváželo více než polovinu svého zboží do Španělska. Podíl Španělska na celkových katalánských exportech zboží však v čase klesá a nejenak je tomu i v případě zmíněného efektu hranice (Coufalová a Buček, v recenzním řízení).

⁵² Myšlena je fyzická hranice oddělující Španělsko od zbytku světa, nikoliv hranice mezi jednotlivými španělskými regiony.

hranice, která by nezávislé Katalánsko oddělila od zbytku Španělska (mezi všemi Buesa, 2009; Ghemawat, 2011; Comerford a Rodríguez Mora, 2014; nebo Feito, 2014).

Například, Ghemawat (2011) očekává, že pokles obchodu mezi nezávislým Katalánskem a Španělskem by byl srovnatelný s poklesem obchodu mezi Českou republikou a Slovenskem po roce 1993. Autor dospěl k závěru, že by došlo k propadu bilaterálních toků na třetinu, což by vedlo k poklesu HDP o 7 %.⁵³ Na důležitost španělského trhu pro Katalánsko poukazuje také studie *Las cuentas claras de Cataluña* (Convivencia cívica catalana⁵⁴, 2012). Její autoři jsou přesvědčeni, že po odtržení by se Katalánsko ocitlo vně Evropské unie. Celkové náklady secese vyčíslují na 20 % HDP regionu. Vně EU, stejně jako vně Evropského hospodářského prostoru, by se Katalánsko ocitlo také dle Javiera Florese (2012). Nově vzniklý stát by se dle autora ocitl v totální izolaci a čelil by obrovským unijním celním překážkám, které by vedly k poklesu katalánského obchodu na polovinu. Celkový pokles katalánského HDP pak odhaduje na 125 %. Podobně katastrofické odhady prezentovali také Mikel Buesa (2009), který předpokládá pokles exportů do Španělska až o 52 %, či Aleix Vidal-Cuadras (2013). Comerford a Rodríguez Mora (2014) pak očekávají snížení španělsko-katalánské výměny na současnou úroveň španělské výměny s Portugalskem s následným devítiprocentním propadem katalánského HDP.

Poměrně častým argumentem je také bojkot katalánských výrobků ze strany spotřebitelů ze zbytku Španělska. Nejedná se jen o plané výhružky, neboť již v roce 2004 započal první bojkot typicky katalánského produktu zvaného *cava*^{55,56}. V reakci

⁵³ Ač se některé z těchto výsledků mohou zdát nadhodnocené, jsou součástí politických a mediálních diskurzů o nezávislosti, a proto je zde uvádím.

⁵⁴ Organizace Convivencia cívica catalana zdůrazňuje, že Katalánsko je součástí Španělska a bojuje například za bilingvismus v regionu, čímž se staví do opozice vůči současnému vzdělávání pouze v katalánštině.

⁵⁵ Jedná se o šumivé víno podobné šampaňskému.

⁵⁶ Spotřebitelské bojkoty se většinou týkají typických produktů dané země. Kromě zmíněného bojkotu japonských výrobků ze strany čínských spotřebitelů, zareagovali bojkotem například Australané a Novozélandčané, aby tak vyjádřili nesouhlas s francouzskými jadernými testy. Francouzské produkty, konkrétně víno, byly bojkotovány i obyvateli Spojených států poté, co se země Galského kohouta postavila proti invazi v Iráku. Dle Michaelse a Zhi (2010) poklesla americká poptávka po zboží

na skutečnost, že centrum odepřelo Kataláncům možnost založit si vlastní katalánský národní hokejový tým, se region rozhodl nepodpořit kandidaturu Madridu na pořádání Olympijských her v roce 2012. V důsledku došlo k poklesu prodeje do zbytku Španělska o 6,6 %, ale největší producenti tohoto produktu, Codorniu a Freixenet, zvýšili celkové prodeje díky nárůstu exportů mimo Španělsko (Cuadras Morató a Guinjoan, 2011). Vzhledem k rozepřím a oboustrannému pocitu křivdy v důsledku připravovaných *Stanov*, se situace opakovala i v následujícím roce. Nejednalo se však pouze o tento typicky katalánský produkt. Po internetu se rychlostí blesku šířily seznamy s až 160 výrobky, jejichž producenti měli v té době sídlo v Katalánsku (*El Mundo*, 30. 10. 2005). Nejinak tomu bylo i v roce 2006, kdy katalánský parlament nové *Stanovy* schválil.

Podobná reakce španělských spotřebitelů následovala i v období následujícím po reakci Katalánců na rozhodnutí španělského ústavního soudu v roce 2010 (*ABC*, 1. 3. 2013) a v neposlední řadě také v posledních letech. Například v roce 2017 uvedl deník *La Vanguardia* (8. 11. 2017), že 23 % spotřebitelů ze zbytku Španělska bojkotovalo produkty původem z Katalánska. Deník také uvedl, že v případě, že by Katalánsko získalo nezávislost, by se do bojkotu zapojilo až 49 % spotřebitelů, což by pro nově vzniklý stát znamenalo ztrátu až 20 milionů eur.⁵⁷

Ve třetím čtvrtletí tohoto roku znamenaly některé katalánské firmy jako Bimbo nebo Codorniu až 40% propad svých celkových prodejů (*Periodista digital*, 27. 12. 2017). Obrázek 2 zobrazuje jednu z mnoha facebookových aktivit, jejichž cílem je podněcovat

původem z Francie o 15 %. Bojkotem však byli poškozeni i Američané, neboť došlo i k 8% poklesu francouzské poptávky po americkém zboží. K výsledku, že v případě tohoto bojkotu byly poškozeny obě strany, došel také Heilmann (2016). Autor však poukazuje i na skutečnost, že dopad bojkotů na zahraniční obchod je velmi heterogenní a liší se případ od případu.

⁵⁷ Cuadras Morató a Guinjoan (2011) odhadují, že v nejhorším případě by mohlo dojít až ke 40% bojkotu ze strany španělských spotřebitelů. Bojkot by sice znamenal pokles katalánské HDP o 6,4 %. Ten by však byl vyrovnán ukončením transferů z regionu do centra. Katalánsko by si tak dle autorů polepšilo až o 9 % HDP.

bojkot firem, které odvádějí daně v Katalánsku. Dle iniciátora této aktivity je hlavním cílem snížit příjmy katalánské autonomní vlády (*La Opinión de Murcia*, 4. 10. 2017).

Obrázek 2: Facebooková iniciativa k bojkotu katalánských potravin

Zdroj: *La Opinión de Murcia* (4. 10. 2017)

Podrobnější přehled značek firem, které sídlí na území regionu, nabízí Obrázek 3. Bojkot vedl některé z nich k přesunu svého sídla, a především svých výrobních kapacit do ostatních částí Španělska (*Periodista Digital*, 27. 12. 2017).

Obrázek 3: Bojkotované produkty katalánských firem či zahraničních franšíz se sídlem v Katalánsku

Zdroj: *Periodista Digital* (27. 12. 2017)

Naproti tomu autoři, kteří očekávají, že by si Katalánsko po osamostatnění ekonomicky polepšilo, zdůrazňují pokles významu efektu hranice v průběhu času (Antrás a Ventura, 2012). Cuadras-Morató a Guinjoan (2011) zase nepovažují bilaterální výměnu zboží a služeb za hlavní determinant životních podmínek Katalánska v případě, že by region získal nezávislé postavení.

3.2 Baskicko

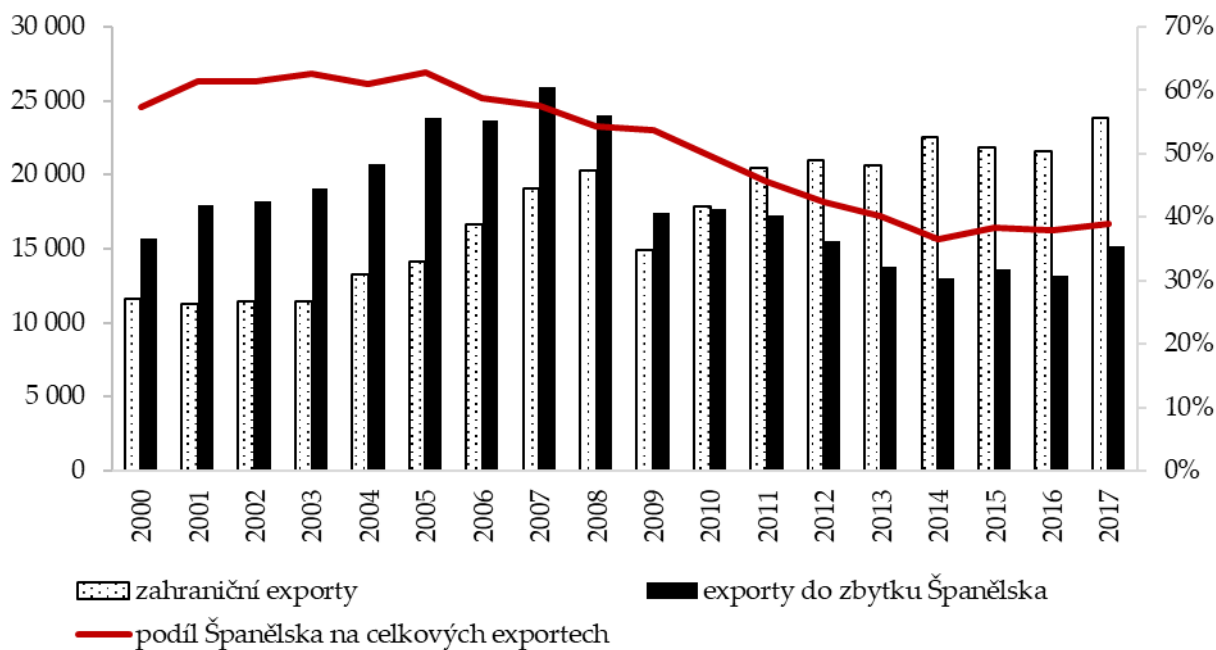
3.2.1 Baskicko-španělské obchodní vztahy

Rozlohou je sice Baskicko relativně malým španělským regionem, pro zbytek země je však důležité zejména svojí geografickou polohou u Kantaberského moře. Z hlediska otevřenosti dosahuje region stabilně vyššího poměru exportů ku HDP (34,22 % v roce 2017) než je průměr Španělska (24,41 % v roce 2018). V případě importů je tomu naopak (26,74 % versus 27,50 % ve stejném období) (Datosmacro.com, 2019). Na rozdíl od Katalánska má Baskicko v posledních letech přebytek v obchodě se zbožím se zbytkem světa a deficit v případě obchodní výměny se Španělskem (C-intereg.CEPREDE, 2019).

Graf 12 a Graf 13 zobrazují obchodní toky se zbytkem Španělska a se třetími zeměmi. Je zřejmé, že ve zkoumaném období došlo k výraznému poklesu podílu Španělska na obchodních tocích Baskicka, především pak co se exportů týče.

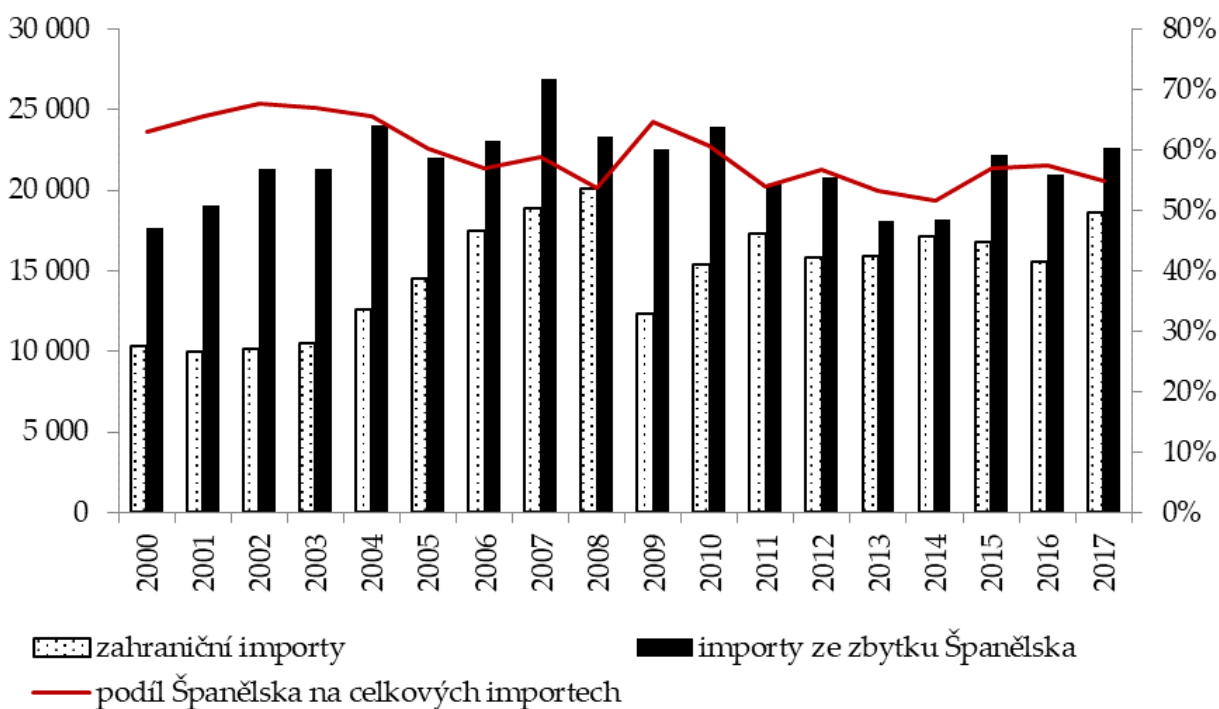
Následující tabulka zobrazuje hlavní obchodní partnery Baskicka. I přes klesající závislost regionu na zbytku mateřské země, je patrné, že hlavními obchodními partnery Baskicka jsou stále především ostatní španělské autonomní oblasti.

Graf 12: Baskické exporty do zbytku Španělska a do třetích zemí (v mld. dolarů; levá osa) a podíl Španělska na celkových baskických exportech (pravá osa)

Zdroj: C-interreg.CEPREDE (2018)

Graf 13: Baskické importy ze zbytku Španělska a ze třetích zemí (v mld. dolarů; levá osa) a podíl Španělska na celkových baskických importech (pravá osa)

Zdroj: C-interreg.CEPREDE (2018)

Tabulka 4: Hlavní obchodní partneři Baskicka v roce 2016⁵⁸

		Exporty (miliony eur)		Importy (miliony eur)	
		Celkem zahraničí	21 615	Celkem zahraničí	15 583
		Celkem Španělsko	13 411	Celkem Španělsko	14 311
1	<i>Kastilie - León</i>	3 522		<i>Kastilie - León</i>	3 825
2	<i>Navarra</i>	1 769		<i>Galicie</i>	2 168
3	<i>Katalánsko</i>	1 534		<i>Navarra</i>	1 776
4	<i>Valencie</i>	1 333		<i>Madrid</i>	1 742
5	<i>Madrid</i>	969		<i>Aragón</i>	1 500
6	Francie	875		<i>Katalánsko</i>	1 486
7	Německo	840		<i>Kantábrie</i>	903
8	<i>Kantábrie</i>	793		<i>Andalusie</i>	808
9	<i>Galicie</i>	767		<i>La Rioja</i>	656
10	<i>Andalusie</i>	718		Německo	642
11	<i>Aragón</i>	714		<i>Valencie</i>	459
12	<i>Kastilie - La Mancha</i>	423		<i>Kanárské ostrovy</i>	422
13	USA	384		Francie	400
14	<i>La Rioja</i>	383		<i>Asturias</i>	349
15	<i>Murcie</i>	332		<i>Kastilie - La Mancha</i>	304
16	UK	321		Čína	269
17	Itálie	290		Rusko	226
18	Portugalsko	230		Itálie	198
19	<i>Asturias</i>	227		Nizozemí	149
20	Belgie	223		Irsko	129

Zdroj: C-intereg.CEPREDE (2018), DataComex (2020)

3.2.2 Odhadované dopady baskické samostatnosti

Studie zabývající se odhadem dopadů baskické nezávislosti na obchod regionu nejsou ani zdaleka tak časté jako v případě Katalánska. Fakt, že většina z nich je staršího data, jen dokresluje skutečnost, že baskická samostatnost není v současné době tolik ožehavým tématem jako možné odtržení Katalánska. I když vývoj ve druhém zmiňovaném regionu oživil i diskusi ohledně dopadů baskického odtržení.

Jedním z nejplodnějších autorů zabývajících se danou problematikou je Mikel Buesa (např. 2004, 2005, 2007), jenž odhaduje, že případná baskická nezávislost by měla za následek pokles výroby o 10,5–19,9 %. Takovýto pokles produkce by znamenal ztrátu 89–178 tisíc pracovních míst a v důsledku nárůst nezaměstnanosti v regionu

⁵⁸ Hodnota obchodních toků realizovaných v rámci Baskicka byla v daném roce 10 159 milionů eur.

na 19–29 %. K těmto nákladům přičítá také ukončení transferů z centra v hodnotě 3–6,6 % HDP regionu. Autor také zdůrazňuje nevyhnutelnost baskického vystoupení z Evropské unie a eurozóny a nutnost čelit následným tlakům na nově přijatou měnu. Buesa (2004) zcela vylučuje možnost, že by samostatné Baskicko zůstalo členem Evropské unie. Zdůrazňuje naopak, že přístupová jednání by byla zdlouhavá a především, že by vstup země do Unie mohl být vetován kteroukoliv z členských zemí, především Španělskem. Baskicko by tak muselo čelit vnějšímu celnímu sazebníku EU, což by výrazně zvýšilo náklady a snížilo exporty. V důsledku by tak došlo k výraznému poklesu exportů jak do Španělska, tak do ostatních zemí EU, což by dle autora mělo za následek pokles HDP o 4–13,4 %.

Při kalkulaci nákladů na secesi regionu se odvolává na gravitační model zahraničního obchodu prezentovaným Minondem (2002). Cituje však pouze jeho redukováný model. Minondo (2003)⁵⁹ tento efekt zkoumá na vzorku exportních a importních toků Baskicka a 102 zemí v období 1993–1999. Dle základní specifikace modelu obchodovalo Baskicko ve zmíněném období 20–26krát více se zbytkem Španělska než s ostatními zeměmi. Autor dále rozšiřuje model o HDP na osobu exportní i importní země, společný jazyk, přílehlost, členství v Evropské unii a dummy proměnnou pro země bez přístupu k moři. Závěrem jeho analýzy je, že 70–85 % vychýlení směrem ke Španělsku lze vysvětlit skutečností, že Baskicko sdílí se zbytkem Španělska hranici, jazyk a patří do téže zóny volného obchodu.

Gravitační model využívají také Gil-Pareja et al. (2006), kteří zkoumají, pomocí metody nejmenších čtverců (OLS), efekt hranice na zahraniční obchod Baskicka se vzorkem 28 zemí v období 1995–2001. Jejich výsledkem je, že při zohlednění velikosti trhu a vzdálenosti, obchoduje Baskicko 12–16krát více se zbytkem Španělska než

⁵⁹ Přestože Buesa (2004) cituje předchozí verzi Minondovy stati z roku 2002, uvedené odhady se od článku z roku 2003 liší pouze ve velikosti odhadovaného efektu hranice. Zatímco Buesa uvádí hodnotu 2,97, Minondo (2003) uvádí 2,98. Všechny ostatní hodnoty, včetně standardních chyb, jsou identické. Konferenční příspěvek z roku 2002 se mi nepodařilo dohledat.

s ostatními zeměmi, přičemž vychýlení je menší v případě exportů než v případě importů. Autoři však také upozorňují na pokles tohoto faktoru v čase.

Buesa (2004) také cituje zprávu Sdružení baskických podnikatelů (Círculo de Empresarios Vascos) z dotazníkového šetření provedeného mezi nimi. Podnikatelé v té době vyjadřovali vážné obavy v souvislosti s tlakem baskické vlády na nezávislost. Tato situace totiž vedla k „rozvázání smluv, nebezpečným a nerealizovaným investicím a odklonu od dalších plánovaných investic, k růstu rizikové prémie ze strany mezinárodních ratingových agentur, stejně jako k nedůvěře a zdráhavosti španělských firem směrem k firmám v Baskicku (Declaración del Círculo de Empresarios Vascos, 2002, in Buesa, 2004, *vlastní překlad*).

Buesa et al. (2004) pak poukazují na důležitost španělského trhu pro baskické podniky. V té době byl zbytek Španělska hlavním odbytištěm pro 4/5 baskických firem. Navíc 37 % mělo výrobní zařízení lokalizovaná v ostatních španělských regionech a 58 % firem zase své marketingové struktury. Tahle skutečnost je dle autorů důsledkem jednak vlivů poptávky a technologií, jednak terorismu a špatné politické situace v regionu.

Ve své kapitole autoři zmiňují stejné dotazníkové šetření jako Buesa (2004). Třetina dotázaných podnikatelů uvedla tyto skutečnosti jako hlavní důvod pro výběr lokalizace produkce ve zbytku Španělska: „terorismus a nacionalismus postupně vytlačili ze své vlastní země velkou část baskických firem, které tak přestěhovaly část svých aktivit do jiných částí Španělska“ (Buesa et al., 2004: 123, *vlastní překlad*). Ve stejném šetření byli tamní podnikatelé dotazováni na to, jak vnímají *Plan Ibarretxe* a 57 % z nich očekávalo, že bude mít negativní dopad na jejich obchodní aktivity. Dle Buesy et al. (2004) dotazník mimo jiné ukázal, že tyto ztráty už byly patrné od září 2002, kdy dal Ibarretxe jasně na vědomí, že chce dovést Baskicko k nezávislosti.

Podnikatelé mimo jiné uváděli, že tato situace vedla k poklesu obchodních příležitostí a ke zhoršení vztahů s jejich klienty. Čtyři z deseti baskických firem tak údajně již

v dané době hledaly cestu, jak ustát možné důsledky *Plánu*, pokud by byl realizován. Zamýšlenými kroky bylo mimo jiné přemístění produkce a také svého sídla mimo Baskicko, aby tak mohli zachovat svoje aktivity a odbytiště. Autoři odhadovali, že v případě nezávislosti by odchod firem vyvolal pokles baskického HDP o desetinu a ztrátu 7,5 % pracovních míst.

Skepsi směrem k ekonomickým důsledkům případného baskického osamostatnění vyjadřuje také novější studie provedená Fundación Progreso y Democracia⁶⁰ (2014). Její autoři uvádějí, že i když obchod Katalánska se zbytkem Španělska je v současnosti 5,25krát vyšší, než by tomu bylo po případné secesi, zatímco v případě Baskicka je to jen 3,77krát, celkově neexistuje způsob, jak by si Baskové mohli polepšit. Na rozdíl od Katalánska totiž nejsou čistými plátcí do centrálního rozpočtu. Je tomu právě naopak, takže případné osamostatnění by mohlo vést pouze ke zhoršení ekonomické situace regionu. HDP Baskicka by po osamostatnění pokleslo o 13 %, zatímco HDP zbývajících Španělska jen o 0,65 %. Důvodem je skutečnost, že zatímco Španělsko je dle studie pro Baskicko nesmírně důležité, naopak to neplatí.

Také Rodríguez Mora (2014) odhaduje pokles baskického HDP o 10–13 % z velké části kvůli nutnosti opustit EU. Ángel de la Fuente (*ABC.es*, 23. 4. 2014) pak ze stejného důvodu předpokládá dokonce pokles HDP o 20 %.

Předpokládám, že nejistota v důsledku nárůstu podpory secese, spolu s katastrofickými odhady jejich případných dopadů, ovlivňují očekávání katalánských i baskických firem. Ty se budou snažit zajistit proti případným rizikům spojeným s poklesem vzájemného obchodu v situaci, že by k osamostatnění došlo. K akcím firem je třeba připojit také chování spotřebitelů. Především v případě Katalánska se potvrdilo, že spotřebitelé ze zbytku Španělska, kteří se cítí být ukřivdění, často přistupují k bojkotům produktů vyráběných v Katalánsku. To vše by se mělo podepsat na zahraničních exportech obou regionů do třetích zemí, které by v důsledku

⁶⁰ Jedná se o neziskovou společnost založenou španělskou monarchistickou a centralistickou stranou Jednota, pokrok a demokracie (Unión Progreso y Democracia, UPyD), jejímž členem je i Mikel Buesa.

vzrůstajícího konfliktu s mateřskou zemí měly také růst. Platí tedy, že čím vyšší úroveň konfliktu se zbytkem Španělska, tím větší motivace producentů z daného regionu hledat odbytiště za hranicemi země.

Na straně importů by měla mít vliv především očekávání zahraničních producentů, kteří do daného regionu vyvážejí. Může se zde podepsat i odplata ze strany regionálních spotřebitelů. Tedy, že budou chtít Španělům bojkot oplatit a budou ze zbytku Španělska nakupovat relativně méně než předtím.

Tyto předpoklady se pokusím ověřit pomocí D-i-D strategie na základě strukturálního gravitačního modelu podle Andersona a Van Wincoopa (2003). Následující kapitola je proto věnována právě gravitačního modelu a jeho empirickému využití v ekonomii konfliktu, stejně jako D-i-D strategii.

Kapitola 4

Metodologie

Praktická část disertační práce se zabývá ekonometrickou analýzou vlivu secesního konfliktu na zahraniční obchod vybraných regionů. Úvodní části této kapitoly jsou věnovány obecným modelům zahraničního obchodu (4.1) s důrazem na gravitační model, jeho teoretické zázemí a základní chyby, kterých se lze při jeho specifikaci dopustit (4.2–4.4). Kapitola se dále zaměří na volbu vhodného estimátoru (4.5) a konkrétní determinanty zahraničního obchodu a jejich použití v rámci gravitačních modelů (4.6). Následně je věnován prostor empirickému užití gravitačního modelu v ekonomii konfliktu, stejně jako při zkoumání vlivu ekonomické integrace a politické dezintegrace na úroveň bilaterální obchodní výměny (4.7), a v neposlední řadě také velkému úskalí, s nímž je nezbytné se vypořádat. Tímto úskalím je endogenita ve vztahu obchod-konflikt. Obsahem předposlední části kapitoly je proto popis způsobu, jak lze tento problém vyřešit (4.8). Závěrečná podkapitola (4.9) pak představuje úvod do D-i-D strategie, od jejích základních teoretických předpokladů, podmínek volby kontrolní skupiny, až po způsoby testování paralelních trendů.

4.1 Modely zahraničního obchodu

Volný obchod a jeho dopad na blahobyt země zkoumal již v 18. století Adam Smith, který zavedl pojem *absolutní výhody*. Absolutní výhoda je založena na myšlence, že se země specializuje na výrobu komodit, které je schopna vyrobit levněji než ostatní země. Teorie *komparativní výhody*, rozpracovaná Davidem Ricardem, je pak založena na principu nákladů příležitosti na výrobu daného statku. Ricardo předpokládá,

že všechny země zapojené do mezinárodní dělby práce si prostřednictvím specializace a obchodu mohou polepšit. Zdrojem obchodu jsou pak rozdíly ve výrobních technologiích.

Základní Ricardovský model byl dále rozvíjen dalšími ekonomy. Jedním z jeho nejslavnějších rozšíření je tzv. Heckscherův a Ohlinův model (H-O), který, ve srovnání s předchozím modelem, předpokládá existenci dvou výrobních faktorů, přičemž komparativní výhoda je založená na vztahu mezi množstvím faktorů a dostupnou technologií. Země exportuje komoditu, jejíž výroba je náročná na faktor, který je v ní poměrně hojný (Krugman et al., 2012).

Během své existence však byl H-O model podroben velké kritice. Nejznámějším argumentem, který otřásl základy modelu, byl *Leontieffův paradox*. Wassily W. Leontief poukázal na skutečnost, že v jím zkoumaném období vyvážely Spojené státy, tedy země poměrně bohatá na kapitál, zboží s vysokým podílem lidské práce, a naopak dovážely kapitálově náročné statky, což je v rozporu s modelem (Leontief, 1953).

Kritika vedla k pokusům o rozšíření modelu. Jedním z nich byl tzv. *Vaněkův vzorec*. Model Heckscher-Ohlin-Vaněk (H-O-V) je taktéž založen na vztahu mezi vybaveností země výrobními faktory a produkční specializací. Vyžaduje však splnění velmi silných předpokladů. Za prvé předpokládá, že zahrnuté země mají stejnou konstantní produkční funkci založenou na konstantních výnosech z rozsahu. Všichni producenti čelí stejným cenám daného faktoru, což je vede k volbě stejné produkční technologie. Trhy se zbožím i vstupy jsou dokonale konkurenční a spotřebitelé mají identické a homotetické preference. Napříč zeměmi existují rozdíly ve vybavenosti výrobními faktory a obchod se zbožím je na rozdíl od obchodu s výrobními faktory volný (Maskus a Nishioka, 2009). Model dále předpokládá neexistenci překážek obchodu a nulové dopravní náklady (Davis a Weinstein, 2001). Tyto velmi přísné předpoklady jsou však naprosto nereálné, což vedlo velké množství autorů ke snahám o jejich uvolnění (např. Davis a Weinstein, 2001; nebo Maskus a Nishioka, 2009).

V posledních dekáдах se pak autoři uchylovali především k poměrně všestrannému a flexibilnímu gravitačnímu modelu, neboť je schopen vysvětlit velkou část variability v obchodních tocích (Linders a De Groot, 2006).

4.2 Standardní gravitační model

Gravitační model zahraničního obchodu není *ad hoc* zkonstruovaným modelem, neboť se zakládá na Newtonovské fyzice, pro kterou je gravitační síla přímo úměrně ovlivněna objemem dvou objektů a nepřímo úměrně vzdáleností mezi nimi (Bubáková, 2013). V tomto případě jsou hmotnosti těles nahrazeny velikostí obchodujících ekonomik, nejčastěji aproximované pomocí hrubého domácího produktu. Geografická vzdálenost mezi oběma ekonomikami, tradičně mezi jejich hlavními městy, pak reflektuje transakční náklady obchodu. Základní gravitační model má následující podobu

$$F_{ij} = \beta_0 \frac{Y_i^{\beta_1} Y_j^{\beta_2}}{D_{ij}^{\beta_3}} \epsilon_{ij} \quad (1)$$

kde F_{ij} vyjadřuje obchodní toky mezi zeměmi i a j , Y_i a Y_j reprezentují HDP daných zemí, D_{ij} je vzdálenost mezi oběma ekonomikami, ϵ_{ij} je chybový člen, jehož očekávaná hodnota je rovna 1 a β_0 , β_1 , β_2 a β_3 jsou neznámými parametry, které mohou být různé od 1 a které vyjadřují elasticitu daných proměnných. Jelikož tato rovnice není lineární, bývá model často zapisována pomocí logaritmické transformace:

$$\ln F_{ij} = \ln \beta_0 + \beta_1 \ln Y_i + \beta_2 \ln Y_j + \beta_3 \ln D_{ij} + \ln \epsilon_{ij} \quad (2)$$

Jedním z prvních, kdo aplikoval gravitační model na témata spojená se zahraničním obchodem, byl Jan Tinbergen (1962), na něhož navázala celá řada ekonomů. Za všechny například Linneman (1966), Anderson (1979), Deardorff (1984), Bergstrand

(1985), Helpman a Krugman (1985), Frankel (1997), Baltagi et al. (2003) či Helpman et al. (2008). Gravitační model prokázal schopnost vykazovat dobré empirické výsledky (Deardorff, 1984; Leamer a Levinsohn, 1995), a je proto mezi ekonomy značně oblíbený.

Fakt, že se nejedná o přežitou metodu, dokazuje i množství odborných empirických studií z posledních dvou dekad. Řada ekonomů využila této techniky k odhadu dopadů celních unií na objem obchodu mezi vybranými partnery, vlivu směnných kurzů a společné měny na obchod, ale také k odhadu toků přímých zahraničních investic nebo toků migračních (Bubáková, 2013). V neposlední řadě se pak stal hlavním nástrojem pro analýzu vztahu mezi politickou a ekonomickou dezintegrací, stejně jako v ekonomii konfliktu (viz podkapitola 4.7).

Navzdory své úspěšnosti v aplikovaném výzkumu mezinárodního obchodu, byl model podroben kritice týkající se jeho nedostatečného teoretického ukotvení. V posledních letech tak celá řada autorů usilovala především o rozšíření původních, ryze intuitivních, modelů o mikroekonomický základ, z něhož by mohl být model odvozen.

4.3 Strukturální gravitační model

Jedním z prvních autorů, kteří se pokusili o teoretické ukotvení modelu, byl James Anderson (1979). Tato úvodní studie však byla poměrně dlouho dobu opomíjena. Nutnost odvodit model teoreticky začala být zohledňována až s průlomovým článkem *Gravity with gravitas: A solution to the border puzzle* Andersona a Van Wincoopa z roku 2003 (4.3.1). Jím odvozený model všeobecné rovnováhy obchodu, produkce a spotřeby, založený na tzv. obchodní přírážce se pak stal základním východiskem při modelování zahraničního obchodu. Našli se však i tací, kteří se snažili odvodit model jiným způsobem (4.3.2).

4.3.1 Teoretické odvození Andersonova a Van Wincoopova gravitačního modelu

Anderson a Van Wincoop (2003) rozvádějí původní Andersonovu (1979) teorii založenou na konstantní elasticitě substituce poptávkové funkce a statcích diferencovaných dle země původu. Předpoklad konstantní elasticity substituce byl zachován i Deardorffem (1998), který odvozuje gravitační model od modelu Heckscherova a Ohlinova. Anderson a Van Wincoop předpokládají homotetické a konstantní spotřebitelské preference.⁶¹ Spotřeba statků z regionu i spotřebiteli z regionu j je vyjádřena jako c_{ij} , pak spotřebitelé z regionu j maximalizují

$$\left(\sum_i \beta_i^{1/\sigma} c_{ij}^{(\sigma-1)/\sigma} \right)^{\sigma/(\sigma-1)} \quad (3)$$

při rozpočtovém omezení

$$\sum_i p_{ij} c_{ij} = y_j. \quad (4)$$

σ je elasticita substituce mezi všemi statky, β_i je pozitivní distribuční parametr, y_j je nominální příjem obyvatel regionu j a p_{ij} je cena zboží z regionu i placená spotřebiteli z regionu j . Ceny se mezi regiony liší z důvodu existence nepozorovatelných obchodních nákladů. Je-li p_i nabídková cena očištěná o obchodní náklady a t_{ij} jsou obchodní náklady mezi i a j , pak platí, že $p_{ij} = p_i t_{ij}$.

Autoři předpokládají, že obchodní náklady nese exportér a že každý statek přepravený ze země i do země j , způsobí exportérovi náklady velikosti $t_{ij}-1$ statků ze země i . Exportér tyto náklady přenesse na importéra. Nominální hodnota exportů z i do j je $x_{ij} = p_{ij} c_{ij}$, která představuje sumu produkce v zemi původu a obchodních nákladů, přičemž celkový příjem země i je $y_i = \sum_j x_{ij}$.

Nominální poptávka spotřebitelů ze země j po statcích ze země i při maximalizaci (3) při omezení (4) je

⁶¹ Užitek spotřebitelů se zvyšuje jak konzumací více druhů daného výrobku, tak konzumací širšího sortimentu při zachování původního množství. Statky jsou diferencované dle země jejich původu a každá země se specializuje na produkci jednoho statku, přičemž jeho nabídka je fixní.

$$x_{ij} = \left(\frac{\beta_i p_i t_{ij}}{P_j} \right)^{(1-\sigma)} y_j, \quad (5)$$

kde P_j je spotřebitelský cenový index j daný

$$P_j = [\sum_i (\beta_i p_i t_{ij})^{1-\sigma}]^{1/(1-\sigma)}. \quad (6)$$

Takto konstruovaný cenový index je nazýván *multilaterální obchodní přírážkou* (*multilateral resistance*⁶²). Jedná se o teoreticky odvozený průměr vnitřního a vnějšího odporu vůči zásilkám do všech destinací, a to bez ohledu na jejich původ. První z nich bere v potaz skutečnost, že export z jedné země do druhé závisí na obchodních nákladech napříč všemi dodavateli. Druhá pak zohledňuje tytéž náklady napříč vývozními trhy. Země A bude tím více obchodovat se zemí B, čím větší budou překážky pro její obchod s ostatními státy. Zjednodušeně lze říct, že dvě země jako Holandsko a Belgie, obklopené dvěma velkými obchodními partnery jako Francie a Německo, spolu budou *ceteris paribus* obchodovat relativně mnohem méně než například Austrálie a Nový Zéland, jež jsou obklopeny oceánem a jsou tak „odříznuty“ od zbytku světa. Stejně je tomu i v případě zemí obklopených pouští nebo horami (UNCTAD/WTO, 2012).

Shrnu-li to, dle Andersona a Van Wincoopa (2003) musí dobře specifikovaný model zohledňovat nejen absolutní náklady obchodu, nýbrž také náklady relativní, vyjádřené multilaterální obchodní přírážkou.

Při splnění předpokladu vyčištění trhů platí

$$y_i = \sum_j x_{ij} = \sum_j \left(\frac{\beta_i p_i t_{ij}}{P_j} \right)^{(1-\sigma)} y_j, \quad \forall i. \quad (7)$$

Značného zjednodušení autoři dosahují tím, že předpokládají, že obchodní bariéry jsou symetrické, tzn., že platí $t_{ij} = t_{ji}$. Z toho pak implicitně vyplývá, že

⁶² Český překlad tohoto termínu byl převzat od Bubákové (2013).

$$\beta_i p_i P_i = \theta_i^{1/(1-\sigma)}, \forall i, \quad (8)$$

kde $\theta_i = y_i/y^W$ (podíl regionu i na světovém důchodu), je řešením (6) a (7).

Rovnice (8) je pak řešením nejen pro relativní ale i pro absolutní ceny. Zároveň platí, že při daných preferencích (β_i), vedou nízké ceny (p_i) k vysoké hodnotě prodejů (θ_i). Na druhé straně, vysoké obchodní bariéry (P_i) snižují poptávku po statcích z regionu i , což snižuje nabídkovou cenu (p_i).

Po dosazení (8) do (6), dostaneme gravitační rovnici

$$X_{ij} = \frac{y_i y_j}{y^W} \left(\frac{t_{ij}}{P_i P_j} \right)^{1-\sigma}. \quad (9)$$

Stejně tak i cenové indexy jako funkce obchodních bariér pak mohou být vyjádřeny pomocí dosazení (8) do (6):

$$P_j^{1-\sigma} = \sum_i P_i^{\sigma-1} \theta_i t_{ij}^{1-\sigma} \forall j. \quad (10)$$

Pokud je splněna podmínka (10), pak je základní gravitační model dle Andersona a Van Wincoopa (2003) vyjádřen rovnicí (9). Při zohlednění velikosti, tak bilaterální obchod mezi i a j závisí na bilaterálních obchodních bariérách mezi těmito zeměmi, děleno násobkem jejich multilaterálních obchodních přírážek.

Autoři předpokládají, v souladu s jím dostupnou literaturou, že $\sigma > 1$. Pokud je tato podmínka splněna, pak vyšší multilaterální obchodní přírážka země j pozitivně ovlivňuje její obchod se zemí i . Vyšší bariéry mezi zemí j a třetími zeměmi tak sníží relativní cenu zboží ze země i , což se v důsledku projeví vyššími dovozy z této země. Stejně tak má pozitivní hodnotu na obchod mezi i a j i vyšší hodnota multilaterální obchodní přírážky země i , neboť, jak již bylo řečeno, vyšší hodnota multilaterální obchodní přírážky vede k nižší nabídkové ceně. Obchod mezi dvěma zeměmi je tak ovlivněn nejen bariérami, které mají mezi sebou navzájem, ale také relativními obchodními bariérami se všemi jejich obchodními partnery.

Posledním krokem při odvození Andersonova a Van Wincoopova (2003) teoreticky specifikovaného gravitačního modelu je zahrnutí nepozorovatelných obchodních nákladů (t_{ij}). Základním předpokladem je, že tento faktor je funkcí bilaterální vzdálenosti mezi zeměmi i a j (d_{ij}) a tím, zda je mezi těmito zeměmi mezinárodní hranice. Pak platí, že

$$t_{ij} = b_{ij}d_{ij}^{\rho}, \quad (11)$$

kde $b_{ij} = 1$, pokud jsou i a j součástí téhož státu. Pro jednoduchost autoři neuvažují žádné další faktory, které by mohly velikost transakčních nákladů ovlivňovat. Jimi specifikovaný gravitační model tak má následující podobu:

$$\ln x_{ij} = k + \ln y_i + \ln y_j + (1-\sigma)\rho \ln d_{ij} - (1-\sigma)\ln b_{ij} - (1-\sigma)\ln P_i - (1-\sigma)\ln P_j. \quad (12)$$

Vzhledem k tomu, že multilaterální obchodní přírážky zahrnuté do rovnice nejsou ortogonální na d_{ij} a b_{ij} , vede jejich nezahrnutí do rovnice k vychýleným odhadům.

Po zjednodušení a při zohlednění časové dimenze, vypadá teoreticky odvozený gravitační model dle Andersona a Van Wincoopa (2003) následovně:

$$\ln x_{ij}^t = \beta_0 + \beta_1 \ln y_i^t + \beta_2 \ln y_j^t + \beta_3 \ln \tau_{ij}^t + \beta_4 \ln P_i^t + \beta_5 \ln P_j^t + \varepsilon_{ij}^t, \quad (13)$$

kde $\beta_3 = 1 - \sigma$.

Obchodní náklady τ_{ij} bývají obvykle aproximovány především pomocí fyzické vzdálenosti mezi obchodními partnery. Do modelu však může být zařazena celá řada dalších proměnných sloužících k jejich kvantifikaci. První skupinu tvoří geografické dummy proměnné kontrolující pro skutečnost, zda se jedná o stát s přístupem k moři nebo naopak vnitrozemskou zemi, o proměnnou vyjadřující, zda se jedná o sousedící státy atd. Další skupina proměnných může zahrnovat kulturní blízkost obchodních partnerů (například společnou historii či společný jazyk) nebo může zohledňovat výši celní ochrany (UNCTAD/WTO, 2012). Obchodní náklady tak mohou být vyjádřeny například takto:

$$\ln \tau_{ij}^t = \gamma_1 \ln \text{vzdálenost}_i + \gamma_2 \text{přilehlost}_i + \gamma_3 \text{společný jazyk}_i + \gamma_4 \text{společná historie}_i. \quad (14)$$

4.3.2 Kritika Andersonova a Van Wincoopova gravitačního modelu

Ani tento všeobecně uznávaný model se však neobešel bez kritiky, a to především kvůli velmi silným předpokladům, na nichž je založen. Těmi jsou například jedno-sektorová ekonomika a absence sektoru neobchodovatelného zboží (Minondo, 2007). Anderson a Van Wincoop (2003) tak v důsledku nebyli jedinými autory, kteří usilovali o teoretické odvození gravitačního modelu. Například Eaton a Kortum (2002) a Helpman et al. (2008) se pokusili uvolnit předpoklad homogenity v produkci jednotlivých firem, přičemž model Eatona a Kortuma (2002) je založen na Ricardiánském modelu zahraničního obchodu. Nicméně postup Andersona a Van Wincoopa se stal zdaleka nejoblíbenějším teoretickým základem pro odhad gravitačního modelu. Většina autorů dnes uznává, že nezahrnutí multilaterální obchodní přírážky vede k významnému vychýlení v odhadech (Baldwin a Taglioni, 2006).

4.4 Strukturální gravitační model v praxi

Gómez-Herrera (2013) uvádí přehled základních chyb, kterých se lze dopustit, při specifikaci gravitačního modelu. K těmto chybám patří

- 1) nezohlednění *multilaterální obchodní přírážky*, jež vede k vychýleným odhadům z důvodu opomenutí relevantní proměnné;
- 2) logaritmická specifikace modelu v případě *heteroskedasticity*, jež způsobuje, že odhady jsou nekonzistentní;
- 3) nekontrolování pro *nepozorovatelnou heterogenitu*, která vede k vychýleným odhadům. Tato heterogenita zahrnuje odlišnosti mezi zeměmi, jež nejsou zohledněny pomocí zahrnutých regresorů. Typicky se to týká nějakých regulací, politických faktorů atd.; a

- 4) existence *nulových toků* v datovém vzorku, a to především proto, že logaritmus nuly není definován.

Odborná literatura pak identifikuje další dva největší nedostatky, kterými by mohl gravitační model trpět, a těmi jsou

- 5) *nestacionarita* (Fidrmuc, 2009; Zwinkels a Beugelsdijk, 2010); a
- 6) vyjádření *závislé proměnné* (Baldwin a Taglioni, 2006; Grančay et al., 2015).

Jednotlivé podmínky pro korektní specifikaci modelu jsou analyzovány v následujících podkapitolách.

4.4.1 Způsoby zahrnutí multilaterální obchodní přírážky

Dle Baldwina a Taglioniho (2006) je nejvýznamnější chybou, které se lze při konstrukci gravitační rovnice dopustit, nezahrnutí multilaterální obchodní přírážky, neboť nezohlednění těchto relativních cenových indexů vede k vychýleným odhadům.⁶³ Zásadním problémem však je skutečnost, že tyto cenové indexy nejsou v praxi pozorovatelné. Jednotliví autoři se s touto překážkou vyrovnávali různě v závislosti na cíli jejich výzkumu. První z možností je zahrnout fixní efekty pro jednotlivé země (Rose a Van Wincoop, 2001; Baldwin a Taglioni, 2006; Feenstra, 2015). Jedná se o dummy proměnné nabývající hodnoty jedna v případě, že se jedná o jednu konkrétní zemi a nula ve všech ostatních případech.⁶⁴

V případě práce s panelovými daty by však tyto proměnné měly být interagovány s časovými vlivy, aby tak mohly korektně vyjádřit skutečnost, že multilaterální

⁶³ Autoři uvažují tři nejvýznamnější pochybení v případě specifikace gravitačního modelu. Toto první pochybení označují zlatou medailí. Stříbrnou medailí je oceněno průměrování obchodních toků a bronzovou nekorektní deflování obchodu a HDP (obojí viz 4.4.6). Korektní zohlednění Andersonovy a Van Wincoopovy (2003) multilaterální obchodní přírážky pak mimo jiné řeší právě důsledky takového deflování (Baldwin a Taglioni, 2006).

⁶⁴ V tomto případě však není vhodné používat Tobit či Probit modely, neboť v případě zahrnutí fixních efektů jsou odhady nekonzistentní kvůli problému s náhodnými parametry (tzv. incidental parameter problem, Gómez-Herrera, 2013).

obchodní přírážka není v čase konstantní. V takové situaci pak nelze do modelu zařadit specifické vlivy jako HDP obchodního partnera. Další nevýhodou tohoto přístupu je také početní náročnost z důvodu velkého množství takto vytvořených fixních efektů. Řada autorů se proto této interakci vyhýbá, a to především v případech, kdy pracují s velkým množstvím pozorování. Tito autoři pak většinou zařazují v čase neměnné bilaterální fixní efekty (country-pair fixed effects, např. Daumal, 2008; Head et al., 2010).

Nicméně Baldwin a Taglioni (2006) upozorňují na skutečnost, že v případě práce s panelovými daty, odstraňují časově neměnné fixní efekty pro jednotlivé země pouze průřezové vychýlení, nikoliv však vychýlení spojené s časovým charakterem dat. Proto je dle nich tato specifikace nevhodná. Na skutečnost, že ignorování časové dimenze panelových dat může být problematické, upozorňují i Benedictis a Taglioni (2011). Používání časově neměnných fixních efektů by tak mělo být limitováno na případy práce s průřezovými daty.

Avšak v případě, že se jedná o panel s relativně krátkou časovou dimenzí, lze použít v čase neměnné dummy proměnné pro jednotlivé země a zařadit tak do odhadu i HDP (UNCTAD/WTO, 2012).⁶⁵ Stejně tak lze v čase neměnné binární proměnné zařadit v případě, že je cílem výzkumu zjistit vliv proměnné jako například kvalita infrastruktury či institucí. Při použití v čase se měnících fixních efektů by totiž opět nastal problém dokonalé kolinearity. Dle Baldwina a Taglioniho (2006) dochází v tomto případě jen k velmi malému vychýlení a lze tak tedy v praxi postupovat. Stejná situace nastává i při použití párových dummy proměnných, čehož lze v případě panelových dat dosáhnout použitím klasického modelu fixních vlivů. Oba přístupy vyřeší problém průřezové korelace. Nevýhodou párových dummy proměnných je, že je nelze použít v případě, že je účelem výzkumu zjistit vliv v čase neměnné proměnné. V takové situaci totiž nastává problém s kolinearitou a tento přístup tak

⁶⁵ Například Egger a Pfaffermayr (2003) nezařezují interakci mezi fixními efekty pro exportéra a importéra s efekty časovými. Místo toho zařazují populaci a HDP z důvodu větší výpovědní hodnoty těchto proměnných.

není vhodný. Pokud je však primárním cílem zjistit vliv proměnné, která se v čase mění, může být tento model použit (*ibid.*).

Velmi často používanou možností je také tzv. *koeficient odlehlosti* (*remoteness*, UNCTAD/WTO, 2012). Anderson a Van Wincoop (2003) však upozorňují na skutečnost, že tento přístup není dostatečně teoreticky podložen a dle Minonda (2003) vykazoval v praxi velmi odlišné výsledky. Baier a Bergstrand (2009) navrhují rozvoj pomocí Taylorovy řady a následně rovnici odhadnout pomocí zobecněné metody nejmenších čtverců. Autoři však pracují s průřezovými daty a pro panelová data tento přístup není vhodný (Wölwer et al., 2018).

4.4.2 Heteroskedasticita v datech o obchodu

Santos Silva a Tenreyro (2006) upozorňují na skutečnost, že předchozí ekonometrické aplikace zanedbávají tzv. Jensenovu nerovnost – $E(\ln y) \neq \ln E(y)$ – a tedy, že střední hodnota logaritmu náhodné proměnné se nerovná logaritmu její střední hodnoty. Tahle často zanedbávaná skutečnost vedla k tomu, že „standardní interpretace parametrů z log-lineárních modelů odhadovaných pomocí metody nejmenších čtverců jako elasticity, může být zavádějící, pokud je v modelu přítomna heteroskedasticita“ (Santos Silva a Tenreyro, 2006: 641, *vlastní překlad*).

Heteroskedasticita pak v důsledku vede ke kvantitativně a kvalitativně významným odchylkám ve výsledcích gravitačního modelu, a to i v případě zahrnutí fixních efektů. Je-li heteroskedasticita přítomna, je log-lineární model významně vychýlen, což vede k nekorektní interpretaci jím predikovaných výsledků. Jako řešení navrhují specifikovat rovnici v úrovních a odhadnout jí pomocí Pseudo-Maximum-Likelihood (PML) estimátoru.

Vzhledem k tomu, že gravitační model pracuje s daty, jež jsou heterogenní v mnoha ohledech, nelze tedy předpokládat, že bude splněn předpoklad homoskedasticity

chybového členu. Vždy by tak měly být voleny robustní standardní chyby (UNCTAD/WTO, 2012).

Mimoto jsou pozorování zahrnující obchodní toky mezi páry zemí korelována právě napříč těmito dvojicemi zemí a nejsou tedy nezávislá. Z tohoto důvodu je nutné standardní chyby clusterovat (Glick a Taylor, 2005; UNCTAD/WTO, 2012).

4.4.3 Nepozorovatelná heterogenita

Až do posledního desetiletí 20. století bylo v modelech pracováno s průřezovými daty. Jejich nevýhodou však je, že mohou vést k problémům s endogenitou v důsledku korelovanosti vysvětlujících proměnných a chybových členů, či endogenitou v důsledku opomenutí významné proměnné. To pak vede k nevhodnosti užití metody nejmenších čtverců (Baier a Bergstrand, 2002; Egger, 2004; Santos Silva a Tenreyro, 2006; Bubáková, 2013).

K problému s opomenutím relevantní proměnné docházelo především proto, že původní specifikace nebraly ohled na heterogenitu mezi jednotlivými zeměmi (Fidrmuc, 2009). Heterogenita mezi zeměmi může, ale nemusí, být pozorovatelná. Pokud je pozorovatelná, pak ji lze zohlednit prostým zahrnutím dummy proměnných pro jednotlivé odlišnosti (viz proměnné kontrolující pro odlišný jazyk, kulturu atd. z podkapitoly 4.6). V mnoha případech však heterogenita pozorovatelná není. Pokud tato skutečnost není v modelu zohledněna, jsou predikované odhady determinantů zahraničního obchodu zavádějící (Aiello et al., 2010 in Bubáková, 2013).

Z tohoto důvodu se tak v dnešní době při odhadech gravitačních rovnic pracuje především s panelovými daty, což vede ke snížení pravděpodobnosti vychýlených výsledků. Panelová data umožňují tento problém jednoduše vyřešit zahrnutím fixních či náhodných efektů (Bubáková, 2013). Nicméně Zwinkels a Beugelsdijk (2010) zdůrazňují, že zatímco má použití panelových dat nespornou výhodu, protože lze sledovat vývoj obchodních vazeb v čase a větší množství pozorování umožňuje

dosáhnout přesnějších výsledků, je potřeba zohlednit specifika časové dimenze takového typu datového vzorku (například zahrnutím dummy proměnné pro jednotlivé roky).

Mezi často užívané metody odhadu tohoto typu dat patří modely náhodných (random effects model, RE) a fixních efektů (fixed effects model, FE). Výhodou obou technik je, že řeší výše zmíněný problém s heterogenitou jednotek (Baltagi, 2008; Bubáková, 2013). I přesto, že dostupná literatura obecně upřednostňuje druhou ze zmíněných technik, model náhodných vlivů bývá preferován, pokud je cílem odhad v čase neměnné proměnné. Model fixních vlivů totiž tyto proměnné z modelu automaticky vyřazuje a tím dochází ke ztrátě informací, na něž je kladen důraz. Na druhé straně, pro korektní užití modelu náhodných vlivů, je nezbytná nekorelovanost mezi všemi pozorovanými a nepozorovanými vlivy. Pokud tento předpoklad není splněn, pak vede užití této metody k nekonzistentním odhadům (Egger, 2005). Další nevýhodou zmíněného postupu je nízká statistická hodnota některých odhadovaných parametrů. Jejich znaménka (a tedy směr působení jednotlivých vlivů) však zůstávají zachována (Grančay et al., 2015). Nejčastěji užívanou metodou pro rozhodování, kterou z těchto dvou technik použít, je standardní Hausmanův test. Pokud nedojde k zamítnutí nulové hypotézy, měl by být model náhodných vlivů konzistentní a jím nabízené odhady parametrů vydatné (Gómez-Herrera, 2013).

4.4.4 Existence nulových toků

Jednou z dalších komplikací jsou nulové obchodní toky (Francois a Manchin, 2006; Linders a De Groot, 2006; Gómez-Herrera, 2013; Grančay et al., 2015). Existence nulových toků představuje jeden z důležitých rozdílů mezi Newtonovou gravitací a gravitací v obchodních tocích. Zatímco Newtonova gravitační síla může dosahovat velmi malých hodnot, ale nemůže být nikdy nulová, v případě obchodních toků tomu tak není. V praxi lze totiž běžně nalézt dvojice zemí, které spolu v daném roce neobchodují (Santos Silva a Tenreyro, 2006).

Absence obchodního toku v libovolném období však může významným způsobem ovlivňovat korektnost odhadnutých výsledků. Jejich počet je o to větší, čím menší je agregace dat a čím více malých a chudých zemí datový soubor obsahuje (Benedictis a Taglioni, 2011). Zde tkví nevýhoda metody nejmenších čtverců, stejně jako modelu pracujícího s fixními efekty, jelikož oba způsoby automaticky předpokládají nenulové hodnoty všech toků. V mnoha případech nulový tok neznámá, že by spolu zmíněné země neobchodovaly. Může se jednat například o chybu v měření, ve sběru dat, či o důsledek zaokrouhlování. V případě modelu specifikovaného v logaritmech jsou tyto nuly při odhadu vyřazeny, neboť logaritmus nuly není definován. V zásadě existují tři možnosti, jak s tímto problémem naložit.

První z nich spočívá v *omezení vzorku na nenulové toky* a následné odhadnutí log-lineární formy modelu pomocí metody nejmenších čtverců. Tento odhad je však korektní jen pokud jsou tyto nulové toky náhodně distribuované, tzn., jen pokud se jedná o náhodně chybějící či náhodně zaokrouhlená data (UNCTAD/WTO, 2012). V ostatních případech jsou následné odhady nekonzistentní (Babecká Kucharčuková et al., 2012; Grančay et al., 2015).

Druhý způsob je založen na *nahrazení nulových toků malým číslem* (blízkým nule), aby tak bylo možné tuto proměnnou zlogaritmovat. Tento způsob arbitrárního přiřazování malé konstanty však neodpovídá realitě a vede taktéž k nekonzistentním odhadům (Babecká Kucharčuková et al., 2012; Grančay et al., 2015). Na podobném principu funguje také Tobit estimátor (viz 4.5.1). Santos Silva a Tenreyro (2006) však uvádějí, že používání Tobit estimátoru vede, stejně jako nahrazování nulových toků malým číslem, k nekonzistentním odhadům. Proto autoři navrhují třetí možný způsob řešení tohoto problému, kterým je *Poissonův Pseudo-Maximum-Likelihood (PPML) estimátor* (4.5.2).

4.4.5 Nestacionarita

Zwinkels a Beugelsdijk (2010) došli k závěru, že některé z proměnných tradičně zařazovaných do gravitačního modelu jsou nestacionární a že nezohlednění této skutečnosti vede dle autorů k nadhodnoceným výsledkům. Tento problém se týká proměnných, které vykazují trendové chování. To je případ HDP, které typicky roste, což z něho dělá nestacionární proměnnou. Zařazení časových fixních efektů tento problém neřeší. Pokud proměnné na pravé a levé straně rovnice vykazují nějaký pozitivní trend, pak bude model vždy predikovat, že mezi nimi existuje nějaký vztah. V důsledku budou nekorektní i odhady ostatních parametrů zařazených do rovnice. Autoři nicméně poukazují i na skutečnost, že se tyto proměnné (typicky HDP a obchodní toky) pohybují relativně pomalu, a proto je nestacionarita méně významná v krátkých časových řadách. Jako řešení navrhuji použít Vector Error Correction Model.

Také Fidrmuc (2009) upozorňuje na problém zdánlivé regrese způsobený nestacionaritou zmíněných makroekonomických proměnných. Dle autora je sice tento problém v modelech založených na panelových datech méně důležitý než v časových řadách, výsledky jsou však stále vychýlené.

Jako řešení autor navrhuje použití modelu fixních vlivů, který dosahuje uspokojivých výsledků při řešení nestacionarity obchodních toků a hrubého domácího produktu, stejně jako možné endogenity mezi těmito dvěma proměnnými (neboť pokrývá dlouhodobý vztah mezi proměnnými v gravitační rovnici).⁶⁶

Výsledky FE estimátoru autor porovnává s výsledky dosaženými pomocí panelových kointegračních technik jako FMOLS (Fully Modified OLS) a DOLS (Dynamic OLS), protože tyto proměnné zařazené do gravitačního modelu jsou integrované řádu 1. Výsledky se však nijak výrazně neliší, což ho vede k závěru, že vychýlení z důvodu zanedbání nestacionarity makroekonomických proměnných je jen velmi malé. Tuto

⁶⁶ Dle Fidrmuce (2009) dosahuje model fixních efektů také lepších výsledků než dynamické panelové modely.

skutečnost mimo jiné dokazuje i fakt, že žádný jiný ze zde citovaných článků, se problému nestacionarity nevěnuje.

4.4.6 Volba a specifikace závisle proměnné

Stejně důležitá jako technická specifikace modelu je i volba závisle proměnné. Pro tento účel bývají nejčastěji využívány exportní či importní toky. Avšak forma, v jaké bývají do modelu zahrnuty, se napříč odbornou literaturou značně liší. I když exporty jednoznačně převažují (viz Bubáková, 2013), někteří autoři volí raději importy (např. Fidrmuc a Fidrmuc, 2003; Grančay et al., 2015)⁶⁷, jiní bilaterální toky (Egger, 2005) či nějaký průměr exportů a importů (např. Glick a Rose (2015) průměrují FOB a CIF⁶⁸ toky importující i exportující země a stejně tak i Fidrmuc (2009) používá jako závisle proměnnou průměr exportů a importů).

Nicméně Baldwin a Taglioni (2006) upozorňují, že vedle nezahrnutí multilaterální obchodní přírážky existuje celá řada dalších chyb běžných v empirické literatuře využívající gravitační modely. Jednou z největších chyb, kterým je třeba se vyhnout, je právě sčítání či průměrování obchodních toků. Dle nich by závisle proměnnou měl být pouze jeden směr obchodních toků. Jakákoliv kombinace exportů a importů může vést k vychýleným odhadům, a to především v případě panelových dat.

Exporty by dále měly být vyjádřeny nominálně a jejich časté deflování je tedy chybné. Důvodem pro používání nominálních hodnot je skutečnost, že inflace je již zahrnuta v multilaterální obchodní přírážce. V případě korektního kontrolování pro multilaterální obchodní přírážku, tak tento problém nemůže nastat.⁶⁹ Řada autorů (za všechny například Rose, 2000a; či Caruso, 2003), ve snaze zahrnout vliv inflace,

⁶⁷ V jejich případě je hlavním důvodem především odlišná kvalita exportních dat jednotlivých partnerů.

⁶⁸ Termíny FOB (free on board) a CIF (cost, insurance and freight) patří mezi tzv. mezinárodní doložky Incoterms. První z nich se týká přístavu nalodění a tedy exportů, druhý zahrnuje importy dle jmenovaného přístavu určení (DSV Road, 2010).

⁶⁹ Nicméně i v případě deflování lze problém do jisté míry napravit zahrnutím časových dummy proměnných (Baldwin a Taglioni, 2006).

deflovala obchodní toky například indexem spotřebitelských cen. Vzhledem k tomu, že způsob a kvalita měření inflace se liší napříč zeměmi, stalo se při deflování hodnoty exportů a HDP⁷⁰ běžnou praxí používání cenového indexu Spojených států amerických. Takový přístup však dle Baldwin a Taglionio (2006) vede k vychýleným výsledkům a může vést k problému zdánlivé regrese.

4.5 Volba odhadové techniky

Jak již bylo řečeno, existuje celá řada problémů, na něž je nutné brát ohled při volbě odhadové techniky. Zatímco v minulosti se autoři klonili především k OLS, v poslední době začaly postupně převládat jiné metody odhadu gravitační rovnice. Vedle zmíněných panelových modelů náhodných a fixních efektů převládají v současnosti především gravitační modely založené na Tobit (4.5.1) modelu, PPML estimátoru (4.5.2) nebo modelu Heckmanovy korekce (Heckit, 4.5.3). Nicméně vzhledem k oblíbenosti gravitačního modelu lze nalézt i celou řadu jiných specifikací (4.5.4).

4.5.1 Tobit

V odborné literatuře se stal poměrně často užívaným způsobem řešení problému nulových toků Tobit estimátor (Saloaga a Winters, 2001; Rose, 2004; Linders a de Groot, 2006; Ranjan a Tobias, 2007; Martin a Pham, 2008; Babecká Kucharčuková et al., 2012; Grančay et al., 2015). Jednotliví autoři zpravidla ospravedlňují volbu Tobit estimátoru právě existencí velkého množství nulových hodnot, obzvláště pak jsou-li tyto nuly důsledkem zaokrouhlování.⁷¹

⁷⁰ Stejně tak i HDP by mělo mít nominální hodnotu (Baldwin a Taglioni, 2006).

⁷¹ Zaokrouhlování směrem dolů je typické především pro malé a vzdálené obchodní partnery, což vede k nekonzistentním odhadům. Nejinak je tomu i v případě chybějících obchodních toků, které jsou výsledkem chyb při sběru dat. To je opět typické pro malé a relativně hodně vzdálené země a vede to rovněž k nekonzistentním odhadům (Santos Silva a Tenreiro, 2006).

Tobit model cenzoruje všechny nulové (chybějící) toky. Vzhledem k tomu, že přirozený logaritmus nuly není definovaný, jsou všechny tyto hodnoty nahrazeny nějakou konstantou a následně vyřazeny z regrese. Pak platí, že

$$\begin{aligned} \ln x_i^t &= \ln x_i^{t*} && \text{pokud} && \ln x_i^{t*} > \ln \alpha \\ \ln x_i^t &= \ln \alpha && \text{pokud} && \ln x_i^{t*} \leq \ln \alpha. \end{aligned} \quad (15)$$

V praxi se tento model tedy hodí především pro odhad dat, v nichž jsou hodnoty menší než α , zaokrouhleny na nulu. Pokud není známa α , dosazuje se většinou malá konstanta, která α nahradí. Head a Mayer (2014) tento postup kritizují především kvůli chybějícímu teoretickému zázemí, a protože výsledky odvisí právě od hodnoty této konstanty. Alternativně lze využít Tobit model dle Eatona a Kortuma (2002), v němž jsou všechny hodnoty závisle proměnné redefinovány jako intervaly. Head a Mayer (2014) tento přístup vyzdvihují a shledávají ho snadno interpretovatelným.

4.5.2 PPML

Vzhledem k problémům spojeným s log-lineární transformací modelu se dnes řada autorů kloní především ke specifikaci modelu v úrovních, což však vylučuje užití metody nejmenších čtverců. V současnosti je tak nejpreferovanějším modelem PPML estimátor (Silverstovs a Schumacher, 2008; Daumal, 2008; Westerlund a Wilhelmsson, 2011; Babecká a Kucharčuková et al., 2012; Fally, 2015; Beestermöller a Rauch, 2018; Kamin, 2019; Martin a Pham, 2020; Anderson a Yotov, 2020), tak jak byl specifikován Santosem Silvou a Tenreyro (2006). Výhodou tohoto estimátoru je, že jedinou podmínku, která je nezbytná, aby byl model konzistentní, je podmíněná střední hodnota, tzn. $E[y_i|x] = \exp(x_i\beta)$. Není tedy vyžadováno ani Poissonovo rozdělení dat, ani aby y_i bylo celé číslo.

Dle Fallyho (2015) je tento model při zahrnutí fixních efektů konzistentní s Andersonovou a Van Wincoopovou multilaterální obchodní přírážkou. Santos Silva a Tenreyro (2006) pak uvádějí, že PPML je nejlepším estimátorem, ať už jsou fixní efekty zahrnuty či nikoliv. Jsou-li regresory dobře identifikované, je Poissonův estimátor vhodný, a to především proto, že umožňuje pracovat se spojitou závisle proměnnou. Jak již bylo řečeno, řeší také problém s vychýlením v důsledku heteroskedasticity dané logaritmickou povahou gravitační rovnice. PPML je vhodnou volbou v případě heteroskedasticity a je robustní nezávisle na jejím typu (Santos Silva a Tenreyro, 2006).

Další nespornou výhodou plynoucí ze skutečnosti, že exporty vstupují do rovnice v nelogaritmované podobě, je, že pomocí PPML lze odhadnout i data obsahující nulové toky. Nedochází tak ke zkreslení z výběru vzorku v důsledku jejich vyřazení.

Tento model však také čelil kritice. První námitkou byla nemožnost jeho použití v případě, že data vykazují nadměrnou disperzi, což je u dat zahrnujících obchodní toky poměrně běžné. Dle Benedictise a Taglioniho (2011) však v případě nadměrné disperze dochází k jen mírné ztrátě vydatnosti. Standardní chyby zkoumané proměnné tak budou vychýlené směrem dolů, nicméně odhady budou stále konzistentní. Výhodou tohoto způsobu oproti často navrhovanému negativnímu binomickému estimátoru je také fakt, že v případě PPML není důležitá volba měřítka.

Další námitka se týkala množství nulových toků. Například Martin a Pham (2008) upozorňují, že Poissonův estimátor by neměl být používán, pokud je podíl nulových toků významný. Nicméně Santos Silva a Tenreyro ve své pozdější simulaci z roku 2011 dokázali, že odhady jsou konzistentní i v případě, že je podíl nulových toků značný. V roce 2020 pak Martin a Pham označili PPML za nejlepší estimátor i v případě, že data obsahují velké množství nulových toků, stejně jako v případě přítomnosti heteroskedasticity v datech.

Andersonův a Van Wincoopův (2003) model v multiplikační formě pak vypadá následovně:

$$X_{ij}^t = \frac{y_i^t y_j^t}{y_W^t} \left(\frac{\tau_{ij}^t}{P_i^t P_j^t} \right)^{(1-\sigma)} e_{ij}^t. \quad (16)$$

4.5.3 Heckit

Velmi často využívaným modelem pro odhad gravitační rovnice je také Heckit (za všechny například Linders a De Groot, 2006; Helpman et al., 2008; Gómez-Herrera, 2013). Na rozdíl od výše zmíněného Tobit modelu, Heckit užívá rozdílných proměnných k definování pravděpodobnosti kladného obchodního toku a k odhadu jednotlivých parametrů. Tento model je tak jednou z reálných možností, jak se vypořádat s nulovými toky a s multikolinearitou. Tato dvou kroková metoda pracuje se selekční rovnicí, založené na binární volbě:

$$\begin{aligned} \ln x_{ij}^t &= \beta_0 + \beta_1 \ln y_i^t + \beta_2 \ln y_j^t + \beta_3 \ln \tau_{ij}^t + \beta_4 \ln P_i^t + \beta_5 \ln P_j^t + \varepsilon_{ij}^t && \text{pokud } p_{ij}^t > 0 \\ \ln x_{ij}^t &= \text{nedefinováno} && \text{pokud } p_{ij}^t \leq 0. \end{aligned} \quad (17)$$

V prvním kroku je nejprve zohledněna pravděpodobnost kladných obchodních toků. Regresní část se pak týká pouze obchodu těch, kteří skutečně vstoupili na trh. Zatímco první krok je založen na jednoduchém Probit modelu, druhý krok spočívá v regresi pomocí metody nejmenších čtverců. Latentní proměnnou p_{ij}^t tedy lze interpretovat jako pravděpodobnost, že daný exportní tok bude zařazen do odhadovaného vzorku dat. Selekční rovnice obsahuje všechny proměnné z hlavní regresní rovnice a alespoň jednu navíc. U této dodatečné proměnné předpokládáme, že ovlivňuje pravděpodobnost, že spolu dvě země budou obchodovat, ale nemá vliv na intenzitu obchodního styku (Shepherd, 2016).

Stejně jako Poissonův model, tak i Heckit jsou oblíbenými technikami pro odhad gravitační rovnice. Dostupná literatura však nenabízí jasný návod, pro který z obou modelů se rozhodnout.⁷² Výhoda Poissonova modelu spočívá v řešení heteroskedasticity. Poissonův model s fixními efekty vykazuje dobré statistické vlastnosti a je snadno interpretovatelný. Naopak v případě Heckitu může být zařazení fixních efektů nevhodné z důvodu problému náhodných parametrů (Gómez-Herrera, 2013), jenž by mohl vést k nekonzistentním a vychýleným odhadům. Dle Shepherd (2016) to však doposud nebylo dostatečně empiricky potvrzeno.

Určitá nevýhoda Heckit modelu je spojena především s obtížností nalezení vhodné selekční rovnice, stejně jako s přítomností heterogenity v datech (Gómez-Herrera, 2013). Jeho výhoda naopak spočívá v možnosti pracovat s odlišnými data generující procesy pro nulové a nenulové toky, zatímco Poisson předpokládá stejné rozdělení všech pozorování. Dostupná literatura se však zatím kloní spíše k Poissonovu estimátoru, především kvůli jeho nízkým nárokům na předpoklady modelu a již zmíněné schopnosti vypořádat se s heterogenitou (Shepherd, 2016).

4.5.4 Další možnosti odhadu gravitačního modelu zahraničního obchodu

K dalším estimátorům užívaných pro účely identifikace determinantů zahraničního obchodu, které doposud nebyly zmíněny, patří například model nelineárních nejmenších čtverců (Nonlinear Least Squares; Santos Silva a Tenreyro, 2006), FGLS (Feasible Generalised Least Squares; Martínez-Zarzoso et al., 2007), model navrhnutý Mundlakem (1978) a model inspirovaný podle Hausmana a Taylora (1981).⁷³ Volba metody však závisí na konkrétní výzkumné otázce, důrazu na jednotlivé determinanty

⁷² Podrobně o výhodách obou technik například Benedictis a Taglioni (2011).

⁷³ Peter Egger (2004, 2005) se domnívá, že nejlepších výsledků lze dosáhnout užitím posledního zmíněného postupu, neboť je jako jediný schopen se vypořádat s potenciální endogenitou spojenou s dlouhodobými dopady členství v regionálním obchodním uskupení (viz podkapitla 4.6.3).

obchodu, či na povaze dostupných dat. O konkrétní aplikaci dané metodologie na problematiku řešenou v disertační práci bude pojednáno v kapitole 5.

4.6 Volba proměnných

Při modelování velikosti vzájemné obchodní výměny mezi zeměmi bývá tradičně uvažováno několik základních skupin faktorů, které ji ovlivňují a které jsou v praxi pozorovatelné. Těmito skupinami jsou determinanty obchodní síly zahrnutých zemí (4.6.1), dopravní náklady a jiné překážky obchodu (4.6.2), stejně jako faktory, které naopak obchod usnadňují (4.6.3) (Bubáková, 2013). Konkrétní volba proměnných je neméně důležitou částí modelování zahraničního obchodu. Například Santos Silva a Tenreyro (2006) na svůj model kladou pouze jeden předpoklad a tím je právě korektní identifikace regresorů zahrnutých do rovnice. Je-li tento předpoklad splněn, pak jsou odhady pomocí PPML konzistentní.

4.6.1 Velikost obchodujících ekonomik

Ze základní formy gravitačního modelu je zřejmé, že objem obchodu je pozitivně ovlivněn velikostí obchodujících ekonomik. Tato velikost bývá aproximována především pomocí *HDP* obou partnerů. To jistě není překvapením, neboť větší ekonomika vyprodukuje více a disponuje tak i více zbožím a službami, se kterými může obchodovat. Na věc lze pohlížet i z druhé, poptávkové, strany, protože větší domácí poptávka se projeví i větší poptávkou po dovozech. Celkově to tedy znamená, že s rostoucí velikostí obchodujících ekonomik roste i vzájemná výměna (Krugman et al., 2012). Fidrmuc (2009) upozorňuje na možnou endogenitu danou simultánností vztahů mezi *HDP* a exporty, tedy na skutečnost, že produkt jedné země je funkcí jejích čistých exportů. Nicméně například Frankel (1997) uvádí, že endogenita způsobuje jen velmi malou změnu ve výsledcích a je proto valnou většinou autorů ignorována. K podobným výsledkům docházejí i Baier a Bergstrand (2007).

Pro účely aproximace velikosti obchodních partnerů bývá do modelu často zařazována i celá řada dalších proměnných. K těm patří například *populace* (viz např. Nurogğlu a Kunst, 2014; Hanousek a Kočenda, 2015) či *HDP na osobu* (Nilsson, 2000; Fidrmuc a Fidrmuc, 2003; Egger, 2005). Nicméně dle Benedictise a Taglioniho (2011), nemá teoreticky správně odvozený strukturální gravitační model obsahovat ani populaci, ani HDP na osobu, nýbrž jen nominální hodnotu absolutního HDP.

Samozřejmě v případě, že je obchodní přírážka zohledněna pomocí interakce mezi fixními efekty pro jednotlivé země a časovými fixními efekty, nemůže být HDP do modelu zařazeno. Pokud je však cílem výzkumu zjistit právě vliv HDP, pak je lze pro Andersonovu a Van Wincoopovu (2003) přírážku kontrolovat například pomocí zařazení párových fixních efektů a dummy proměnných pro jednotlivé roky atd. (Fidrmuc a Pfaffermayr, 2002; Benedictis a Taglioni, 2011).

4.6.2 Dopravní náklady a jiné překážky obchodu

V opačném směru než HDP, působí *vzdálenost* mezi oběma obchodními partnery. I ty nejjednodušší gravitační modely predikují poměrně silnou nepřímo úměrnou závislost velikosti vzájemného obchodu na vzdálenosti obchodních partnerů. Zvýšení vzdálenosti o jedno procento má za následek pokles obchodu o 0,7 až 1 %, a to především z důvodu rostoucích dopravních nákladů. S rostoucí vzdáleností klesá také osobní kontakt, což se může taktéž negativně projevit na velikosti výměny (Krugman et al., 2012).

Jelikož je vzdálenost obsažena už v základním modelu, je proto přítomna v odhadech všech zde citovaných autorů. Nicméně její odhadovaný vliv, stejně jako způsob jejího výpočtu se mnohdy výrazně liší. Nejčastěji se jedná o přímou linii mezi hlavními městy, či jinými ekonomickými centry, obchodních partnerů. Nicméně například Egger (2004) aproximuje vzdálenost prostřednictvím poměru CIF/FOB toků a Nitsch

(2000) počítá vzdálenost jako funkci rozlohy země. Ve většině případů však autoři volí vzdálenost na hlavní kružnici (Egger, 2005; Glick a Rose, 2015).⁷⁴

Nelze také opomenout, že hodnota koeficientu této proměnné je závislá mimo jiné na typu dopravy, prostřednictvím které se obchod mezi oběma partnery uskutečňuje. Například možnost využívat lodní dopravu by měla celkově snižovat dopravní náklady (McCallum, 1995). Pro co možná nejpřesnější aproximaci transakčních nákladů je tak třeba v modelu kontrolovat i pro další determinanty obchodu, a to například pomocí dummy proměnných zohledňující, zda se jedná o zemi s přístupem k moři, zemi ze všech stran obklopenou pevninou či o ostrovní stát (Grančay et al., 2015; Glick a Rose, 2015; Hanousek a Kočenda, 2015).

Z dalších geografických podmínek bývá nejčastěji zohledňována *přílehlost dvou zemí*. Pro tyto účely bývá do rovnice zařazována dummy proměnná, která nabývá hodnoty jedna pro země, sdílející pozemní hranici s daným obchodním partnerem, a nula pro ostatní země. Dostupná literatura obecně predikuje pozitivní vliv této proměnné na objem zahraniční výměny (Fidrmuc a Fidrmuc, 2003; Bubáková, 2013). Sousedící země spolu tedy obchodují, za jinak stejných okolností, více než s ostatními státy. Například Fidrmuc a Fidrmuc (2003) uvádějí, že společná hranice zvyšuje jeden a půl krát úroveň obchodní výměny.⁷⁵ Benedictis a Taglioni (2011) však upozorňují na skutečnost, že významnost koeficientu této proměnné a směr jejího působení jsou velice citlivé na specifikaci modelu.⁷⁶

⁷⁴ Vzdálenost na hlavní kružnici je nejkratší vzdáleností mezi dvěma body na kouli. Tento způsob výpočtu vzdálenosti reflektuje fakt, že Země je kulatá a silnice nejsou rovné (více např. Qureshi et al., 2002).

⁷⁵ Výše zmíněný *efekt hranice* způsobuje, že například firma z České republiky bude relativně více obchodovat s jinými firmami z České republiky než s firmami na Slovensku. Oproti tomu *přílehlost* vyjadřuje skutečnost, že tatáž firma bude více obchodovat s firmami na Slovensku než s firmami v Maďarsku, protože spolu ČR a Maďarsko nesousedí.

⁷⁶ Na výši transakčních nákladů může mít dále vliv například i *infrastruktura* (např. Egger 2004; Babecká Kucharčuková et al., 2012; Hanousek a Kočenda, 2015). Z tohoto hlediska je brána v potaz například hustota silniční a železniční sítě. Obecně se rozlišuje mezi měkkou infrastrukturou, jež zahrnuje

4.6.3 Faktory usnadňující zahraniční obchod

Základní gravitační rovnice bývá v literatuře rozšiřována celou řadou dalších faktorů, které ovlivňují úroveň vzájemné výměny mezi dvěma zeměmi. K nejdůležitějším z nich patří členství v nějaké zóně volného obchodu či jiném integračním uskupení a společná měna.

*Preferenční obchodní dohody*⁷⁷ jsou dnes již stálíci mezi determinanty zahraničního obchodu a lze je proto nalézt téměř ve všech více citovaných pracích. Dostupná literatura obecně dokládá pozitivní vliv členství ve stejném obchodním uskupení na vzájemnou výměnu obchodních partnerů (např. Fidrmuc a Fidrmuc, 2003; Egger, 2004, 2005; Grančay et al., 2015). Za účelem zohlednění tohoto vlivu bývá zahrnována dummy proměnná, jež nabývá hodnoty jedna pro země, které se v daném roce podílely na téže preferenční obchodní dohodě, a nula pro ostatní země. Nicméně Glick a Rose (2015) uvádějí, že vliv tohoto konkrétního faktoru se liší v závislosti na zvolené odhadové technice a dle Světové banky (World Bank, 2005) mohou mít preferenční obchodní dohody jak pozitivní, tak negativní vliv na zahraniční obchod, v závislosti na jejich koncepci a implementaci. Benedictis a Taglioni (2011) zase upozorňují na skutečnost, že stejně jako v případě koeficientu proměnné vyjadřující existenci společné hranice, je také odhad tohoto parametru velice závislý na specifikaci modelu. V jejich případě se směr jeho působení měnil například v závislosti na tom, zda do rovnice zařadili reálné či nominální HDP.⁷⁸

hraniční a dopravní efektivitu a obchodní a regulační prostředí, a infrastrukturou tvrdou, kam lze zařadit fyzickou infrastrukturu a informační a komunikační technologie (Hanousek a Kočenda, 2015).

Stejně tak může být výše obchodních nákladů ovlivněna *institucionální úrovní* země. Odborná literatura obecně předpokládá pozitivní vliv kvality institucionálního prostředí na objem obchodu (Francois a Manchin, 2006; Babecká Kucharčuková et al., 2012). Linders a de Groot (2006) pak dokonce využívají kvalitu institucionálního prostředí jako selekční proměnnou v Heckmanově modelu.

⁷⁷ Stejně tak lze do modelu zařadit i úroveň celní ochrany jednotlivých zemí (Egger, 2004; Francois a Manchin, 2006; Grančay et al., 2015) či liberální obchodní politiky (Babecká Kucharčuková et al., 2012).

⁷⁸ Do diskuse přispěli také Baier a Bergstrand (2007), kteří upozornili na to, že preferenční obchodní dohody nejsou vytvářeny náhodně, nýbrž jsou důsledkem intenzivních obchodních vztahů mezi danými zeměmi. Jinými slovy, že tyto dohody podepisují země, které spolu již *ceteris paribus* obchodují více než s ostatními zeměmi. V takovém případě je však proměnná zohledňující členství v preferenční

Tématu *společné měny*⁷⁹ se dlouhodobě věnuje především Andrew K. Rose, který odhadoval silný pozitivní vliv společné měny na vzájemnou obchodní výměnu, který je dnes znám pod označením *Roseův efekt*. V jedné ze svých prvních statí (Rose, 2000a) autor odhaduje, že obchod mezi dvěma zeměmi platícími stejnou měnou je v průměru trojnásobný, než jak je tomu u zemí s měnami vlastními. V témže roce uveřejnil Rose metaanalýzu studií o vlivu společné měny na zahraniční obchod, v níž dochází k závěru, že jeho práce predikují obecně větší vliv měnové unie, než je tomu u ostatních autorů.⁸⁰ Jeho hlavním závěrem je, že užívání společné měny má prokazatelný vliv na objem obchodu mezi dvěma zeměmi, přičemž průměr napříč všemi studii ukazuje na to, že vede ke zdvojnásobení obchodu. Autor však upozorňuje také na značnou heterogenitu v analyzovaných odhadech. Nepozoruje nicméně žádný signifikantně negativní odhad vlivu, zatímco výrazně pozitivních odhadů je značné množství (Rose, 2000b).

Zvrat v jeho odhadech představuje článek *Currency unions and trade: a post-EMU mea culpa* (2015), jehož autorem je vedle něj i Reuven Glick a který představuje revizi jejich společného článku z roku 2002. Rozšíření původního datového vzorku na období 1948–2013 jim umožnilo zahrnout i vliv Evropské měnové unie (EMU) na obchod. Mimoto došlo i k upravení některých proměnných. Zatímco v roce 2002 odhadli, že měnová unie zvyšuje 3,7krát úroveň vzájemné výměny, v roce 2015 docházejí k závěru, že možnost platit společnou měnou zvyšuje obchod pouze 2,5krát. EMU má mnohem menší pozitivní dopad na tvorbu obchodu než ostatní měnové unie. Autoři

dohodě korelovaná s chybovým členem a odhady jsou vychýlené. Jednou z možností, jak tuto situaci vyřešit, je použití metody instrumentálních proměnných. Nalezení vhodného instrumentu však bývá v praxi velice komplikované. Alternativně lze tento problém opět vyřešit vhodnou kombinací fixních efektů (Benedictis a Taglioni, 2011).

⁷⁹ Kromě společné měny mohou být do modelu zařazeny i jiné ekonomické faktory jako směnný kurz a jeho volatilita (Babecká Kucharčuková et al., 2012). Nuroğlu a Kunst (2014) odhadují, že 1% apreciace v exportní zemi snižuje bilaterální obchod o 0,33 %. Rose (2000a) srovnává efekt celní unie s volatilitou směnného kurzu a dospívá k závěru, že členství v celní unii má daleko významnější dopad než jen prosté odstranění nejistoty v podobě volatilitních kurzů. Vliv zvýšené volatility směnného kurzu zkoumají také Fidrmuc a Fidrmuc (2003).

⁸⁰ Analyzuje celkem devatenáct studií na dané téma, z nichž pod šesti je podepsán on sám, ať už jako autor nebo jako spoluautor.

nicméně využívají řadu alternativních odhadů, které predikují rozdílné výsledky, což významně podlamuje jejich schopnost korektně odhadnout dopad na obchod a vede je tak k vyslovení závěru, že je nad jejich síly dospět k přesnému výsledku o vlivu společné měny na objem obchodní výměny (Glick a Rose, 2015).

Také Baldwin a Taglioni (2006) upozorňují na skutečnost, že odhadovaný vliv měnové unie se liší v závislosti na specifikaci modelu, především pak na tom, zda a jak je kontrolováno pro multilaterální obchodní přírůstek. Po jejím zařazení, se ze statisticky vysoce signifikantního silného pozitivního efektu vlivu měny na objem společné výměny, může stát vliv negativní nebo tento efekt nemusí být statisticky významný.

Nezanedbatelný vliv na objem obchodu mají obecně také nejrůznější *kulturní faktory*, které zahrnují především *společný právní původ* (Hanousek a Kočenda, 2015) a *společný jazyk* a mohou stát také v pozadí výše zmíněného institucionálního nastavení. Vliv společného jazyka zkoumali například Egger a Lassman (2012), kteří provedli metaanalýzu 81 akademických statí, používajících gravitační model, jejímž závěrem je, že společný jazyk má přímý pozitivní dopad na vzájemnou výměnu dvou zemí, kterou zvyšuje o 44 %. Autoři také upozornili na rostoucí význam tohoto parametru v čase, ale také na značnou heterogenitu v odhadech. Tu odůvodňují měnící se definicí společného oficiálního jazyka.⁸¹ Fidrmuc a Fidrmuc (2016) pak ukazují, že tento efekt není limitován na vliv úředního jazyka. Možnost domluvit se stejným jazykem snižuje transakční náklady, ať už se jedná o jazyk oficiální či nikoliv.

Podobný efekt jako společný jazyk má i *společná* (případně *společná koloniální*) *minulost*. U historických vazeb se obecně předpokládá kladný vliv na objem vzájemné výměny (Grančay et al., 2015; Glick a Rose, 2015).

⁸¹ Jazyk jako determinant obchodu lze nalézt také v pracích Fidrmuce a Fidrmuce (2003), Eggera (2005), Glicka a Rose (2015), či Hanouska a Kočendy (2015).

4.6.4 Další determinanty zahraničního obchodu

K dalším faktorům patří například přítomnost nadnárodních společností, kvalifikovaná pracovní síla, fyzický kapitál nebo přírodní zdroje, multikulturní společnost (Egger, 2005), faktory vyjadřující úroveň regulace v zemi (Dhyne a Duprez, 2016), vynucování plnění právních dohod (Egger, 2004) a politický režim (Morrow et al., 1998), politické klima a diplomatické vztahy (Rose, 2007; Nitsch, 2007; Afman a Maurel, 2010), či přítomnost konfliktu (viz podkapitola 4.7).

Volba jednotlivých faktorů vždy závisí na charakteristice dané země, dostupných datech, zařazení fixních efektů, a především cíli výzkumu.

4.7 Empirické využití gravitačního modelu při analýze vztahu mezi obchodem a konfliktem

Zpočátku byl gravitační model využíván k odhadu vlivu politické integrace, potažmo dezintegrace, na objem zahraničního obchodu. Následně však někteří autoři tuto posloupnost obrátili a snažili se zkoumat, zda ekonomická dezintegrace vede k dezintegraci politické (viz 1.3.1). V současnosti je tento přístup hojně aplikován především v ekonomii konfliktu. Dle Kamin (2015) je gravitační model „tažným koněm pro hodnocení determinantů mezinárodního obchodu a je zvláště vhodný pro studium vztahu konfliktu a obchodu“. Dle Simmons (2005) pak jeho flexibilita umožňuje kontrolovat pro konflikt prostým zahrnutím dummy proměnné nabývající hodnoty 1 v případě, že je konflikt přítomen a 0 v případě, že nikoliv. V tomto směru tak model slouží především k odhadu vlivu existujících obchodních vazeb na vznik či prohloubení konfliktu nebo naopak vlivu reálného konfliktu na intenzitu obchodních vazeb.

Tabulka 5 nabízí přehled užití gravitačního modelu autory, kteří se věnovali ekonomické dezintegraci předcházející dezintegraci politické. Tabulka 6 pak ilustruje

časté využití tohoto modelu při analýze vztahu mezi konfliktem a obchodem.⁸² Z tabulky je však také patrné, že se jednotlivé studie výrazně liší jak volbou odhadové techniky, tak způsobem, jakým se snaží zohlednit Andersonovu a Van Wincoopovu (2003) multilaterální obchodní přírážku.

Zatímco autoři starších studií povětšinou využívali metodu nejmenších čtverců, dnes jsou mnohem častěji voleny jiné estimátory. Původní studie také velmi často ignorovaly multilaterální obchodní přírážku. Dnes je však již obecně přijímáno, že její nezahrnutí vede k vychýleným odhadům. Jednotliví autoři pro ni nejčastěji kontrolovali pomocí v čase neměnných bilaterálních fixních efektů či, v případě novějších studií, pomocí interakce fixních efektů pro jednotlivé země s časovými efekty.

Multilaterální obchodní přírážka se, vedle metody instrumentálních proměnných, stala jedním z převažujících řešení možné endogenity mezi obchodem a konfliktem, o níž bude pojednáno v následující podkapitole.

⁸² Součástí ekonomie konfliktu jsou i ekonomické sankce. I v tomto případě je hlavním nástrojem pro analýzu jejich dopadu gravitační model (Hufbauer et al., 1997; Caruso, 2003; Yang et al., 2004; Lamotte, 2012; Crozet a Hinz, 2016; Afesorgbor, 2019).

Tabulka 5: Přehled odborné literatury věnující se vztahu mezi politickou dezintegrací a obchodem

Autor/-ři	Cíl	Odhadová technika	Multilaterální obchodní přírážka
Djankov a Freund (2002)	analýza změn v obchodních tocích mezi bývalými členy Sovětského svazu po jeho rozpadu	OLS	—
Fidrmuc a Fidrmuc (2003)	posouzení dopadu rozpadu bývalých federací ve střední a východní Evropě na obchod mezi bývalými republikami, které je tvořily	OLS	koeficient odlehlosti
De Sousa a Lamotte (2007)	zhodnocení intenzity obchodních vazeb mezi nástupnickými státy Československa, Sovětského svazu a Jugoslávie	OLS	v čase neměnné FE pro importéra a exportéra
Daumal (2008)	vztah mezi federalismem, separatismem a zahraničním obchodem	PPML	fixní nebo náhodné FE, časové FE
Schulze a Wolf (2008)	analýza vlivu etno-lingvistických sítí na obchod	pooled OLS, Two-way RE	v čase se měnící FE pro města
Head et al. (2010)	dopad nezávislosti na obchod mezi bývalou kolonií a jejím kolonizátorem	PPML, Tobit	párové FE, tetrads
Daumal (2011)	dopad kanadského federálního systému na kanadský zahraniční obchod a dopad quebeckého separatismu na quebecký a kanadský zahraniční obchod	OLS	různé kombinace časových a párových FE
Suesse (2014)	vliv nárůstu pravděpodobnosti odtržení mezi republikami bývalého Sovětského svazu na pokles obchodu uvnitř SSSR	OLS, 2SLS	v čase měnící se FE pro exportéra a importéra
Beestermöller a Rauch (2018)	vliv kulturně-obchodního kapitálu ustaveného za Habsburské říše na úroveň obchodu před a po pádu železné opony	PPML, OLS, FE model, lag DV	v čase měnící se FE pro exportéra a importéra

* Pokud autor přesně nespecifikuje odhadovou techniku, je v tabulce uvedeno OLS.

Tabulka 6: Přehled odborné literatury věnující se vztahu mezi politickými vztahy/konfliktem a obchodem

Autor/-ři	Cíl	Odhadová technika	Multilaterální obchodní přírážka
Pollins (1989)	vliv globálních politických vztahů na úroveň vzájemné obchodní výměny	OLS	—
Gowa a Mansfield (1993)	vliv mocenské politiky na zahraniční obchod	OLS	—
Mansfield a Bronson (1997)	vliv společenství a preferenčních obchodních dohod na bilaterální toky	OLS	v čase neměnné FE pro země a FE pro roky
Li a Sacko (2002)	vliv ozbrojených konfliktů mezi dvěma zeměmi na obchod mezi firmami, které se v nich nacházejí	OLS	v čase neměnné FE pro země a FE pro roky
Bayer a Rupert (2004)	vliv občanské války na obchod dané země s ostatními zeměmi	OLS	—
Nitsch a Schumacher (2004)	vliv terorismu, válek a nepokojů na zahraniční obchod	OLS	FE pro roky
Keshk et al. (2004)	vliv politiky na obchodní toky, endogenita mezi obchodem a konfliktem	Maddalův dvoukrokový estimátor	—
Glick a Taylor (2005)	vliv války na bilaterální obchod	panel FE, RE, ML, OLS	párové FE a FE pro roky
Simmons (2005)	teritoriální spory, nejistota a obchod	OLS	v čase neměnné FE pro země
Fратиanni a Kang (2006)	vliv terorismu na zahraniční obchod	OLS	FE pro roky
Blomberg a Hess (2006)	srovnání vlivu násilí a jiných překážek na obchodní toky	OLS	párové FE a FE pro roky
Rose (2007)	vliv zahraničních ambasad a konzulátů na bilaterální obchod	OLS, IV	fixní nebo náhodné efekty pro exportéra a importéra
Kastner (2007)	vliv mezinárodního politického konfliktu na obchod v závislosti na zájmech domácí politiky	OLS	v čase neměnné FE pro země a FE pro roky
Long (2008)	očekávání firem ohledně ozbrojeného konfliktu a jeho vliv na obchod	FGLS	—

Martin (2008a)	empirická analýza vztahu mezi občanskou válkou a mezinárodním obchodem	logit, OLS, IV	v čase neměnné FE pro jednotlivé země a roční, pětileté a dekadické FE
Martin (2008b)	teoretická a empirická analýza vztahu mezi ozbrojeným konfliktem a obchodem	panel FE, logit, linear probability model, IV	párové FE a FE pro roky
Hegre (2009)	vztah mezi obchodem, konfliktem a velikostí země	OLS	—
Hegre et al. (2010)	endogenita ve vztahu obchod-konflikt	replikace Longova (2008) FGLS modelu	v čase neměnné FE pro země a FE pro roky
Parlow (2011)	vliv vzájemného obchodu na mír mezi dvěma zeměmi	2SLS, GMM-Bond, FE IV LPM pro panelová data, Logit, FE-Logit, PA-AR(1), IV-Probit, IV-LPM, FE	časové FE, lineární trend
Goenner (2011)	endogenita ve vztahu obchod-konflikt	2SLS	—
Kinne (2012)	otevřenost, multilaterální obchodní vztahy a konflikt	Negativníbinomické FE, Logit FE	—
Fuchs a Klann (2013)	vliv oficiálních návštěv Dalajlámy na obchod země, která ho přijala, s Čínou	dvou-kroková metoda zobecněných momentů, 2SLS	v čase neměnné FE pro země a FE pro roky
Marano et al. (2013)	dopad mezistátního a vnitrostátního konfliktu na obchod	GLS FE model s korekcí pomocí AR (1)	časové FE zpožděné o jedno období
Heilmann (2016)	vliv spotřebitelských bojkotů na bilaterální obchod	difference-in-differences model s proměnnými používanými při odhadu gravitačních modelů	v čase neměnné FE pro země, FE pro roky, lineární trend
Kamin (2015)	teoretická a empirická analýza dopadu konfliktu na obchodní toky	OLS	párové FE a v čase měnící se FE pro exportéra a importéra
Heilmann (2019)	vliv spotřebitelských bojkotů na obchod se službami	OLS difference-in-differences model s proměnnými používanými při odhadu gravitačních modelů	v čase neměnné FE pro země, FE pro roky
Kamin (2019)	konflikt jako reálná bariéra obchodu	PPML	párové FE a v čase měnící se FE pro exportéra a importéra

* Pokud autor přesně nespecifikuje odhadovou techniku, je v tabulce uvedeno OLS.

4.8 Problém endogenity ve vztahu obchod-konflikt

V první kapitole byly identifikovány tři možné směry kauzality mezi obchodem a konfliktem:

- obchod má mírový efekt, neboť konflikt by vedl k nákladům z důvodu nerealizovaného obchodu;
- obchod způsobuje konflikt kvůli asymetrickým ziskům z obchodu;
- konflikt negativně ovlivňuje obchod.

Dle Reuvenyho a Kanga (1996), kteří testovali Grangerovu kauzalitu mezi obchodem a konfliktem (nebo naopak kooperací), lze na bilaterální úrovni pozorovat oboustrannou vazbu mezi konfliktem a obchodem. Keshk et al. (2004) zase zdůrazňují, že závěry liberálů ohledně vlivu obchodu na konflikt mohou být problematické. Dle autorů je kauzalita ve vztahu mezi konfliktem a obchodem nejasná, neboť mezi nimi existuje vzájemná provázanost. To dle autorů může vést k vychýlení v důsledku simultánních vztahů, na něž v předchozích studiích nebyl brán ohled: „Výsledky ukazují, že dominantní, liberální, postoj v literatuře, který předpokládá, že obchod mezi národy přináší mír, může být pouhým důsledkem vychýlení v důsledku simultánních vztahů“ (Keshk et al., 2004: 1157, *vlastní překlad*). Z tohoto důvodu využívají metodu simultánních rovnic. K podobným závěrům došli i Martin et al. (2008a), dle nichž fakt, že k poklesu ve vzájemném obchodu dochází před vypuknutím občanské války, naznačuje, že předchozí studie, jejichž závěrem bylo, že obchod zvyšuje riziko občanské války, zanedbávají možnou endogenitu. Stejně tak i Suesse (2014) upozorňoval na skutečnost, že vzájemná obchodní výměna často poklesla již před samotným politickým rozpadem velkých států.

Pokud by kauzalita mezi konfliktem a obchodem byla oboustranná, znamenalo by to, že by proměnná kontrolující pro konflikt v dané zemi, byla endogenní, což by vedlo k nekonzistentním odhadům (Goenner, 2011). Různí autoři se s tímto problémem vypořádávají různě. Goenner (2011) uvádí, že v takovém případě je nezbytné použít

metodu instrumentálních proměnných (IV). Konkrétně navrhuje použít dvoustupňovou metodu nejmenších čtverců (Two Stage Least Squares, 2SLS), neboť ji považuje za nejlepší estimátor.⁸³ Ke zkoumání vztahu mezi konfliktem a obchodem ji využili také Keshk et al. (2004), a Hegre et al. (2010).

Hlavní nevýhoda IV-metod spočívá v nalezení vhodných a dostatečně silných instrumentů. Instrumentální proměnná je validní, jen pokud je, při kontrolování pro ostatní proměnné, nekorelovaná s chybovým členem a alespoň částečně korelovaná s endogenní proměnnou. Zejména splnění první z podmínek není jednoduchým úkolem a ekonometrické programy nenabízejí řešení tohoto problému. Velmi často se tak výzkumník musí spoléhat na ekonomickou teorii.

Nemalé množství autorů se s endogenitou a problémy spojenými s hledáním vhodného instrumentu vypořádalo pomocí prostého zpoždění proměnné kontrolující pro existenci konfliktu (Russett et al., 1998; Li a Sacko, 2002; Glick a Taylor, 2005; Parlow, 2011; či Marano et al., 2013). Parlow (2011) uvádí, že použitím zpožděné proměnné pro konflikt umožňuje testování Morrowovy hypotézy racionálních očekávání, která předpokládá, že firmy do svého rozhodování zahrnují právě minulé hodnoty konfliktu.⁸⁴

S další možností přichází Kamin (2015, 2019), která taktéž považuje nalezení vhodné exogenní proměnné, která by mohla sloužit jako instrument, za velký problém. Problém endogenity je dle ní řešen pomocí kontrolování pro multilaterální obchodní přírážku, kterou předchozí studie nezohledňovaly. Autorka navrhuje zahrnutí párových fixních efektů, stejně jako interakci fixních efektů pro jednotlivé země

⁸³ Autor ale také upozorňuje, že plně informační modely jako je například Maddalův model jsou asymptoticky vydatnějšími estimátory než 2SLS. Mají však nevýhodu v tom, že vyžadují korektní specifikaci celého systému. V případě, že jejich specifikace není zcela správná, jsou jimi produkovány odhady nekonzistentní. Naopak 2SLS splnění této podmínky nevyžaduje (Goenner, 2011).

⁸⁴ Jeho závěrem je, že „zahrnutí zpožděné hodnoty konfliktu ukazuje, že předchozí úroveň nepřátelství má dlouhodobý a negativní dopad na současný obchod. Historie mezi dvěma zeměmi je důležitá, takže napětí mezi dvěma zeměmi zůstává v průběhu času značné“ (Parlow, 2011: 8).

s časovými fixními efekty. Kamin (2019) tak navazuje na Larcha et al. (2019), kteří rozšířili dnes již obecně uznávaný PPML model dle Santose Silvy a Tenreyro (2006) s multilaterální obchodní přírůžkou o párové fixní efekty, které navrhovali použít již Baier a Bergstrand (2007) a které řeší problém vychýlení způsobený endogenitou v důsledku nepozorovatelné heterogenity napříč jednotlivými dvojicemi obchodních partnerů: „Velký počet fixních efektů odstraňuje veškerou heterogenitu na úrovni zemí i na úrovni bilaterální, stejně jako v čase neměnnou simultaneitu“ (Kamin, 2019: 34, *vlastní překlad*).

Stejným způsobem se s problémem endogenity vypořádali také Kohl a Reesink (2019) při zkoumání vlivu výhružek a reálného uvalení sankcí na zahraniční obchod. Autoři předpokládají, že „párové fixní efekty kontrolují pro jakoukoliv endogenitu spojenou s bilaterálním obchodem a sklonem k vyhrožování/uvalení sankcí“ (Kohl a Reesink, 2019: 111).

4.9 Úvod do D-i-D strategie

I přesto, že vztah mezi obchodem a konfliktem bývá tradičně zkoumán pomocí gravitačního modelu zahraničního obchodu, rozhodla jsem se tuto strategii rozšířit o D-i-D metodu.

D-i-D strategie umožňuje odhadnout vliv politického konfliktu nezávisle na jiných faktorech, které ovlivňují obchod (Heilmann, 2019). Tento přístup tak umožňuje simulovat, jak by vypadaly obchodní toky, kdyby ke konfliktu nedošlo.

Kombinaci D-i-D metody a gravitačního modelu zahraničního obchodu lze nalézt například v práci Hansona a Xianga (2002), kteří zkoumají existenci home-market efektu. Zajímají se tedy o to, zda jsou velké země čistými exportéry zboží s velkými transakčními náklady a úsporami z rozsahu. D-i-D metodu aplikovanou na gravitační

model využili také Djankov et al. (2010) s cílem zjistit vliv časových zpoždění na relativní vývoz zemí.

Co se týče vztahu konfliktu a vzájemné obchodní výměny, tak pokud je mi známo, jediným autorem, který pro tento účel použil D-i-D analýzu je Heilmann (2016, 2019). Ve svých statích testuje vliv spotřebitelských bojkotů na úroveň bilaterálního obchodu. V článku z roku 2016 využívá jednak klasický D-i-D přístup a pro kontrolu ještě odhad pomocí syntetické kontrolní skupiny. V roce 2019 pak aplikuje D-i-D metodu na gravitační model obchodu se službami mezi Dánskem a zeměmi s velkým podílem muslimského obyvatelstva. Zajímá ho vliv spotřebitelského bojkotu následujícího po publikaci karikatur islámského proroka Mohameda dánskými novinami *Jyllands-Posten* v září 2005. Dle jeho výsledků měl bojkot muslimských spotřebitelů po svém vyhlášení silný negativní vliv na služby v oblasti rekreace a cestování. Tento dopad však byl pouze krátkodobý (Heilmann, 2019).⁸⁵

4.9.1 Teoretické vymezení D-i-D strategie

D-i-D metoda umožňuje odhadnout, jak by se vyvíjel zahraniční obchod v případě, že by ke konfliktu nedošlo. Uvažujme dva různé výstupy:

y_1 = výstup v období po vypuknutí konfliktu, a

y_0 = výstup před konfliktem.

V praxi ale nepozorujeme, jaká by byla úroveň exportů v regionu, při neexistenci konfliktu ($E[y_0|T = 1]$). Lze však využít $E[y_0|T = 0]$ k vytvoření alternativní, hypotetické, situace (counterfactual), která situaci bez konfliktu simuluje. Jinak řečeno,

⁸⁵ Fuchs a Klan (2013) pozorují negativní vliv oficiálních návštěv Dalajlámy na úroveň vzájemné obchodní výměny mezi Čínou a zemí, která tibetského lídra přijala, pouze v případě obchodu se stroji a dopravním zařízením, a to pouze po dobu jednoho roku. Poté tam již tento efekt v obchodě přítomen není.

obchodní toky daného regionu vykazovaly v období před vznikem konfliktu určitý trend a my předpokládáme, že konflikt způsobil odchylku od tohoto trendu.

Dle Iyengar (2019) lze matematicky tento vztah vyjádřit následovně. Předpokládejme $E(y_{it})$, kde $i=0$ je kontrolní skupina, zatímco $i=1$ je sledovaná skupina. $t=0$ je časové období před vznikem konfliktu, zatímco $t=1$ značí období po jeho vzniku. Pak standardní diferenciální odhad kauzálního efektu je

$$E(y_{11}) - E(y_{01}), \quad (18)$$

zatímco D-i-D odhad lze zapsat jako

$$[E(y_{11}) - E(y_{01})] - [E(y_{10}) - E(y_{00})] \quad (19)$$

nebo také jako

$$[E(y_{11}) - E(y_{10})] - [E(y_{01}) - E(y_{00})], \quad (20)$$

kde $[E(y_{11}) - E(y_{10})]$ vyjadřuje před-po rozdíl pro sledovanou skupinu a $[E(y_{01}) - E(y_{00})]$ tentýž rozdíl pro skupinu kontrolní. Tenhle rozdíl mezi změnou u sledované a kontrolní skupiny lze jednoduše zapsat jako

$$\Delta y_i = \beta(\Delta X_i) + \Delta \varepsilon_i, \quad (21)$$

kde β je právě efekt konfliktu z rovnice (21).

V praxi se nabízejí dvě možnosti, jak lze postupovat. První z nich je nalézt kontrolní region, jehož zahraniční obchod se v období před vypuknutím konfliktu vyvíjel podobně jako obchod v regionu zasaženém konfliktem. Je tedy potřeba najít kontrolní region, který by se konfliktnímu regionu podobal ve všech ostatních věcech a lišil by se pouze konfliktem.

Konkrétně to tedy znamená, že předpokládáme, že rozdíly ve výstupu mezi sledovanou skupinou a skupinou kontrolní by, pokud by nedošlo ke konfliktu, byly

v čase konstantní. Jinak řečeno, v případě, že by ke konfliktu nedošlo, by se obě skupiny vyvíjely stejně i nadále. Konflikt tedy způsobí odchylku od společného trendu.

Sledovaná a kontrolní skupina by tedy měly být podobné. V realitě však zcela identickou skupinu nalezneme jen těžko (a v případě států či regionů ještě obtížněji). Tyto rozdíly by však měly být zachyceny pomocí fixních efektů (Angrist a Pischke, 2009).⁸⁶ Ač může být hledání vhodné kontrolní skupiny velice obtížné, porovnání s ní je klíčové, aby bylo možné od sebe oddělit vliv sledované proměnné od ostatních vlivů (McClelland a Gault, 2017).

V případě, že by kontrolní skupina nebyla dostatečně podobná, by odhadnuté výsledky mohly být zavádějící, neboť by reflektovaly především rozdíly existující mezi sledovanou a kontrolní skupinou. V takovém případě lze pracovat s tzv. syntetickou kontrolní skupinou (Abadie a Gardeazabal, 2003; nebo Abadie et al., 2015). Tento postup je založen na předpokladu, že kombinace několika málo možných kontrolních jednotek může vést k vytvoření lepší kontrolní skupiny než dané jednotky samostatně.

Syntetickou kontrolní skupinu lze vytvořit na základě vážených průměrů všech potenciálních kontrolních jednotek, které by mohly být použity. Volba vah pro určení podílu jednotek v syntetické skupině může být čistě intuitivní. Existuje však také celá řada dalších techničtějších možností, jak syntetickou skupinu sestavit. Ve všech případech však váhy, které jsou jednotkám tvořícím kontrolní skupinu přiděleny, musí dát dohromady hodnotu jedna (Abadie et al., 2015).⁸⁷

⁸⁶ Tyto efekty kontrolují pro nepozorovatelnou heterogenitu jako v případě individuálních fixních efektů zařazených do gravitačního modelu.

⁸⁷ Například Abadie a Gardeazabal (2003) použili tento přístup při analýze vlivu teroristických útoků baskické organizace ETA na ekonomický růst regionu. Jejich syntetická kontrolní skupina byla tvořena dvěma regiony, a to Autonomní oblastí Madrid, která měla podíl 0,8508 a Katalánskem, s podílem 0,1492.

O tom, zda lze využít jeden (či více regionů) jako kontrolní skupinu nebo je nezbytně nutné využít syntetickou kontrolní skupinu, lze rozhodnout na základě testování podmínky paralelních trendů.

4.9.2 Testování podmínky paralelních trendů

Předpoklad, že rozdíly mezi oběma skupinami jsou fixní je obecně obtížně testovatelný, neboť, jak již bylo uvedeno, hypotetická situace, která předpokládá, že v regionu konflikt nebyl, je v praxi nepozorovatelná. Máme-li více pozorování, můžeme jednoduše porovnat, zda obě skupiny vykazují podobný trend v období před vznikem konfliktu. Konflikt pak vede k odchylce od tohoto společného trendu.

V případě jedné kontrolní a jedné sledované skupiny lze jednoduše graficky zobrazit trend ve vývoji závisle proměnných a porovnat ho v období před vznikem konfliktu (Angrist a Pischke, 2009). Pokud je sledovaných skupin více, je potřeba tento předpoklad formálně testovat (viz např. Autor, 2003). To se jeví jako vhodné i v situaci práce s velkým vzorkem panelových dat na úrovni zemí či regionů.

Pokud má mít D-i-D analýza nějakou vypovídací hodnotu, pak musí být podmínka paralelních trendů splněna, neboť se jedná o jeden z jejich základních identifikačních předpokladů. Pokud je tento předpoklad splněn, lze hovořit dokonce o kauzálním vztahu mezi obchodem a konfliktem. Tento kauzální efekt lze získat jednoduše porovnáním období před a po vzniku konfliktu (Angrist a Pischke, 2009).

Formální testování paralelních trendů lze provést pomocí interakce časových dummy proměnných s proměnnou kontrolující pro přítomnost konfliktu a dle Pischkeho (2019) ho lze formálně zapsat následujícím způsobem:

$$Y_{ist} = \gamma_s + \lambda_t + \sum_{j=-m}^q \beta_j D_{st+j} + e_{ist}, \quad (22)$$

kde Y_{ist} je výstup i -tého jedince v čase t , γ_s a λ_t jsou individuální a časové fixní efekty, D_{st} je dummy proměnná, která indikuje, zda byl v roce t konflikt přítomen. Tato binární proměnná je interagována s proměnou pro konflikt v období, kdy ještě nebyl konflikt v dané oblasti přítomen. Do modelu jsou zařazeny všechny tyto interakční členy, kromě posledního z nich, který slouží k porovnání. Ostatní dummy proměnné jsou tak vyjádřeny relativně vůči němu. Základním předpokladem je, že pokud byly trendy v obou regionech před vznikem konfliktu podobné jak ve sledované, tak i v kontrolní skupině, pak by tyto proměnné měly být nevýznamné.

Následující kapitola představí konkrétní aplikaci gravitačního modelu na problematiku zkoumanou v této disertační práci. Konkrétně využiji dvě různé specifikace gravitačního modelu, které rozšířím o D-i-D strategii, podobně jako Heilmann (2016, 2019).

Kapitola 5

Secesní konflikt v Katalánsku a Baskicku a jejich vliv na zahraniční obchod regionu

Z předchozí kapitoly je zřejmé, že gravitační model zahraničního obchodu je velmi často využívaným nástrojem pro empirické zkoumání vztahu mezi obchodem a konfliktem. V této disertační práci je tento klasický přístup analýzy determinantů zahraničního obchodu propojen se v současnosti velmi oblíbenou D-i-D metodou. Zvolený postup se však u obou regionů mírně liší v závislosti na specifikách jejich konfliktu s mateřským státem.

První část této kapitoly (5.1) je věnována specifikaci konkrétního modelu využitého v této práci, tedy konkrétnímu propojení D-i-D s gravitačním modelem. Podkapitola 5.2 představuje limity tohoto přístupu. Ve zbytku této kapitoly jsou již prezentovány konkrétní modely pro Katalánsko (5.3) a Baskicko (5.4) včetně výsledků daných regresí, testů robustnosti těchto odhadů (5.5) a diskusi výsledků ve vztahu k dostupné odborné literatuře (5.6). V úplném závěru kapitoly jsou krátce shrnuty základní implikace pro hospodářskou politiku (5.7).

5.1 Specifikace modelu

Podkapitola 4.7 nabídla přehled literatury zabývající se vztahem mezi politikou a obchodem, jejíž autoři se při své analýze opírají o gravitační model zahraničního obchodu. Z jejich množství je zřejmé, že gravitační model je velmi často využíván také těmi, kteří usilují o identifikaci vztahu mezi obchodem a konfliktem.

Nejnovější články zabývající se odhadem determinantů zahraničního obchodu se kloní převážně k použití PPML estimátoru dle Santose Silvy a Tenreyro (2006) (viz kapitola 4). Nejinak je tomu i v případě literatury zabývající se ekonomikou konfliktu (Daumal, 2008; Head et al., 2010; Beestermöller a Rauch, 2018; Kamin, 2019; Kohl a Reesink, 2019).

Kamin (2019) a Kohl a Reesink (2019) navrhuje použít vysoce dimenzionální FE PPML model podle Larcha et al. (2019). Jak již bylo řečeno, tento typ modelu zohledňuje, pomocí interakce fixních efektů pro jednotlivé země s časovými dummy proměnnými, multilaterální obchodní přírůstek, kontroluje pro případnou endogenitu, a je také vhodným řešením v případě, že datový vzorek obsahuje nulové toky (Kohl a Reesink, 2019). Vzhledem k tomu, že katalánský / baskický konflikt je vnitrostátní, zatímco zkoumané obchodní toky jsou přeshraniční, neočekávám významný vliv endogenity. I nepatrná endogenita by však mohla vést k vychýleným výsledkům, proto se výše uvedená kombinace fixních efektů jeví jako nejvhodnější řešení.

Heilmann (2016, 2019) se pak pokouší rozšířit gravitační model o v současnosti hojně využívanou D-i-D strategii. Autor nicméně používá OLS estimátor a do regrese nezařazuje časově variantní fixní efekty pro jednotlivé obchodní partnery. Zároveň ani nijak netestuje podmínku paralelních trendů. Ve svém článku z roku 2016 však pro kontrolu robustnosti odhadů používá také odhad pomocí syntetické kontrolní skupiny.

V této práci jsou kombinovány oba přístupy, a tedy nejnovější specifikace PPML modelu spolu s D-i-D strategií. Základní specifikací je strukturální gravitační model odhadnutý pomocí vysoce dimenzionálního FE PPML estimátoru v rámci D-i-D strategie.⁸⁸

V rámci této strategie je nezbytné zjistit, zda jsou výsledné odhady korektní a nejsou důsledkem předchozího trendu. Nabízejí se dvě možnosti, jak pro tuto možnost kontrolovat. První z nich je zařadit do regrese lineární trend. Takto postupoval například Heilmann (2016), který do modelu zařadil také fixní efekty pro jednotlivé měsíce. Druhou možností je testovat paralelní trendy. V této práci využívám v současnosti v literatuře často používaný způsob testování trendů podle Autora (2003), který doplňuje regresí s daty zahrnujícími obchodní toky syntetické kontrolní skupiny.

V případě Baskicka se přístup liší tím, že nelze testovat paralelní trendy. Aby bylo možné testovat splnění této podmínky, musely by být k dispozici data z období před vznikem konfliktu. Ta však k dispozici nejsou. I tak je však možné odhadnout vliv baskického konfliktu na zahraniční obchod regionu. K tomuto účelu bude využito klasického strukturálního gravitačního modelu odhadnutého pomocí vysoce dimenzionálního FE PPML estimátoru, stejně jako panelového modelu fixních efektů, doplněných o lineární trend. Podobným způsobem postupovali například Djankov et al. (2010), kteří jednoduše použili vzorek podobných zemí jako kontrolní skupinu a odhadli model podle klasického gravitačního modelu. Výsledky se liší pouze co do jejich interpretace, kdy v případě, že nemáme data pro období před vznikem konfliktu, nelze hovořit o kauzálním vztahu mezi konfliktem a obchodem.

⁸⁸ V rámci kontroly robustnosti pak tato specifikace bude doplněna regresí pomocí klasického panelového modelu fixních efektů. Jedná se také o poměrně často využívaný způsob odhadu determinantů zahraničního obchodu, který je navíc vhodným řešením v případě, že by některé proměnné byly nestacionární (Fidrmuc, 2009).

5.1.1 Data a volba proměnných⁸⁹

Na základě výše uvedené rešerše byla pro účely odhadu pomocí PPML sestavena následující gravitační rovnice:

$$Trade_flow_{ij}^t = \exp[\beta_0 + \beta_1 Conflict_i Treatment_period^t + Country_j Year^t + \lambda_{ij}] + \varepsilon_{ij}^t, \quad (23)$$

kde $Trade_flow_{ij}^t$ reprezentují obchodní toky z vybraného regionu (i) do země příslušného obchodního partnera (j) v čase t . Závisle proměnnou jsou tak *exporty* nebo *importy* zboží zkoumaného regionu a příslušné kontrolní skupiny v období 2000–2018. Vzorek pokrývá roční data o výměně se 185 obchodními partnery. Data byla získána z databáze DataComex provozované španělským Ministerstvem průmyslu, obchodu a turismu (Ministerio de Industria, Comercio y Turismo, 2020) a jsou v milionech amerických dolarů. Statistiky uvedené v DataComex odpovídají výhradně deklarovaným obchodním údajům poskytnutým Oddělením pro cla a spotřební daně v rámci španělské Daňové agentury a nabízejícím maximální dostupné členění podle produktů, zeměpisných charakteristik obchodního partnera, stejně jako provincie původu španělské protistrany (*ibid.*).⁹⁰ V souladu s výše uvedenou odbornou literaturou a s hypotézami stanovenými v úvodu práce, bude vliv konfliktu na exporty a importy odhadován zvlášť.

Na pravé straně gravitační rovnice se pak objevují následující proměnné:

- Prvním, z pohledu této práce nejdůležitějším členem regresní rovnice v případě Katalánska, je $Conflict_i Treatment_period^t$ (pro zjednodušení dále uvádím pouze $Conflict$). Jedná se o interakční člen mezi konfliktem v čase t a exportním (importním) regionem i . Tato proměnná tak zohledňuje úroveň konfliktu

⁸⁹ Seznam všech proměnných použitých v disertační práci včetně jejich zdroje je obsažen v Příloze 8.

⁹⁰ Bližší popis dat není v databázi obsažen.

v daném regionu, která byla sestavena na základě rešerše uvedené v kapitole 2 (viz podkapitola 5.3). Intenzita konfliktu se pohybuje na škále 0–3. Do modelu však proměnná vstupuje v diskrétní podobě pro konkrétní intenzitu konfliktu, a nikoliv jako spojitá proměnná. V případě kontrolního regionu, v němž konflikt přítomen není, tak vždy nabývá hodnoty 0.

Jak již bylo uvedeno výše, autoři zabývající se vztahem mezi konfliktem a obchodem často zahrnují konfliktní proměnnou o jedno období zpožděnou, aby tak předešli možnému problému s endogenitou. Vzhledem k tomu, že pro tuto skutečnost kontrolují pomocí fixních efektů, neměla by být endogenita problémem. Dá se však očekávat, že ekonomičtí agenti budou ovlivněni především hodnotami konfliktu v předchozím období. Hlavním důvodem jsou stávající obchodní kontrakty.

V případě Baskicka je do modelu zařazena spojitá proměnná *Independence*, která reflektuje silnou vůli obyvatel regionu po jeho osamostatnění tak, jak byla zachycena Euskobarometrem (Universidad del País Vasco, 2019). V případě obou regionů očekávám kladný a signifikantní odhad těchto parametrů, především pak v případě exportů.

- $Country_j Year^t$ je interakce fixních efektů pro jednotlivé obchodní partnery zkoumaných regionů s fixními efekty pro jednotlivé roky, zohledňující již tolikrát zmiňovanou multilaterální obchodní přírážku dle Andersona a Van Wincoopa (2003).
- $Pair FE_{ij}$ jsou bilaterální (exportér–importér) fixní efekty, tzn. fixní efekty pro jednotlivé obchodní toky.

Volba proměnných odpovídá především zařazení fixních efektů do jednotlivých modelů. Tyto fixní efekty již kontrolují pro pozorovatelnou i nepozorovatelnou heterogenitu zmíněnou v kapitole 4. Jejich současné použití s jednotlivými

proměnnými zmiňovanými v téže kapitole však není možné, a to především z důvodu dokonalé kolinearity. Kolinearita by tak nastala například při současném použití interakce fixních efektů pro jednotlivé obchodní partnery s fixními efekty pro jednotlivé roky a HDP obchodního partnera, či proměnnou zohledňující institucionální úroveň v dané zemi. Užití párových efektů pak zase zamezuje současnému zkoumání vlivu vzdálenosti, společného jazyka, společné minulosti apod. Pro všechny tyto vlivy, spolu s dalšími vlivy, které v praxi nejsou snadno pozorovatelné, je v modelu kontrolováno právě pomocí fixních efektů.

Ve všech případech jsou použity robustní standardní chyby a clusterování na bilaterální úrovni, tedy na úrovni jednotlivých toků.

5.2 Limity modelu

Metoda D-i-D také předpokládá, že mezi jednotlivými regiony v regresi nedochází k efektům přelévání. Jinými slovy, že sledovaná skupina byla zasažena konfliktem, zatímco kontrolní skupina nikoliv. Je však poněkud diskutabilní, zda je tato podmínka v případě španělských regionů splněna. Dá se totiž očekávat, že napětí v Katalánsku či v Baskicku bude ovlivňovat i ostatní regiony. Ty tak v důsledku budou chtít například s Katalánskem obchodovat méně a tyto svoje toky budou raději směřovat do zahraničí, popřípadě do ostatních částí Španělska (mimo Katalánsko). Tuto skutečnost zkoumala například Daumal (2011), která ukázala, že rostoucí podpora separatismu v Québeku pozitivně ovlivňuje zahraniční obchod celé Kanady. V takovém případě tedy dojde ke kontaminaci a konfliktem budou zasaženy i ostatní regiony, na což upozorňuje i Heilmann (2014). Tato skutečnost však nijak výrazně nesnižuje vypovídací schopnost modelu. Jejím jediným důsledkem je, že odhadnutý efekt je lehce podhodnocený. Zde prezentované výsledky tak budou spodní hranicí vlivu konfliktu na zahraniční obchod zvolených regionů.

5.3 Vliv konfliktu na zahraniční obchod Katalánska

HIK (2008) datuje počátek současné vlny secesionistického konfliktu v Katalánsku do roku 2007. Z toho, co bylo uvedeno v kapitolách 2 a 3, je však zřejmé, že spor mezi Katalánskem a Španělskem započal mnohem dříve. Konkrétně již v roce 2004, kdy se španělští spotřebitelé rozhodli bojkotovat katalánské šumivé víno cava. Již v tomto období tak byli katalánští producenti tohoto produktu nuceni hledat mnohem intenzivněji odbytiště vně hranic španělského státu. Tato situace se opakovala i v následujících letech, kdy se bojkot rozšířil na další výrobky vyráběné v regionu. Následně se spor ještě více vyostřil.

Z tohoto důvodu, je jako počáteční rok pro konflikt v Katalánsku považován právě rok 2004. Proměnná *Conflict* má tedy hodnotu 0 od roku 2000 až do roku 2003. O rok později nabývá hodnoty 1 a to až do roku 2009. V následujícím roce došlo, vlivem rozhodnutí španělského ústavního soudu, k intenzifikaci konfliktu. Od tohoto roku tedy nabývá konflikt intenzity 2. K dalšímu zintenzivnění pak došlo počínaje rokem 2014, kdy se konala konzultace ohledně nezávislosti Katalánska. Její výsledky byly, i přes poměrně nízkou účast voličů, jednoznačně ve prospěch nezávislosti. Po této události se katalánský konflikt se Španělskem opět zintenzivnil. Počínaje rokem 2014 tedy přiřazují konfliktu hodnotu 3.

5.3.1 Volba kontrolní skupiny

Jako kontrolní skupina byla zvolena Autonomní oblast Valencie. Djankov et al. (2010) volili jako kontrolní skupinu země s podobným vybavením výrobními faktory a podobnou geografii, a čelící stejným dovozním tarifům v zemích obchodních partnerů. Nicméně McClelland a Gault (2017) upozorňují na to, že geografická blízkost není určujícím faktorem pro volbu regionu jakožto kontrolní skupiny, pokud se tento region od zkoumané oblasti významně liší například v politických či kulturních aspektech. Klíčové také je, aby zvolený kontrolní region nebyl zasažen stejným

konfliktem. Katalánský konflikt je však limitován jen na území Katalánska a nezasahuje žádný další španělský region. HIIK (2001–2019) v daném období registroval na území Španělska konflikt pouze v Katalánsku a Baskicku. Je sice pravda, že nacionalistická či regionalistická hnutí jsou přítomna téměř ve všech španělských autonomních oblastech, v žádném z nich (kromě výše zmíněných dvou oblastí) není v současnosti secesní konflikt.

Katalánsko a Valencijská oblast jsou si podobné v celé řadě aspektů. Pojí je společná historie (oba regiony byly dlouhou dobu součástí Aragonského království)⁹¹, jazyk (valencijsština je dialektem katalánštiny) i geografická poloha (oba státy mají přístup ke Středozemnímu moři a sdílejí společnou hranici). Rozlohou je Katalánsko (32 114 km²) o něco větším regionem než Valencie (23 255 km²) (INE, 1994), nicméně hustota zalidnění obou oblastí je prakticky totožná. Valencijská oblast měla v roce 2018 hustotu 214 obyvatel na km² a Katalánsko 236 km² (Datosmacro.com, 2020).

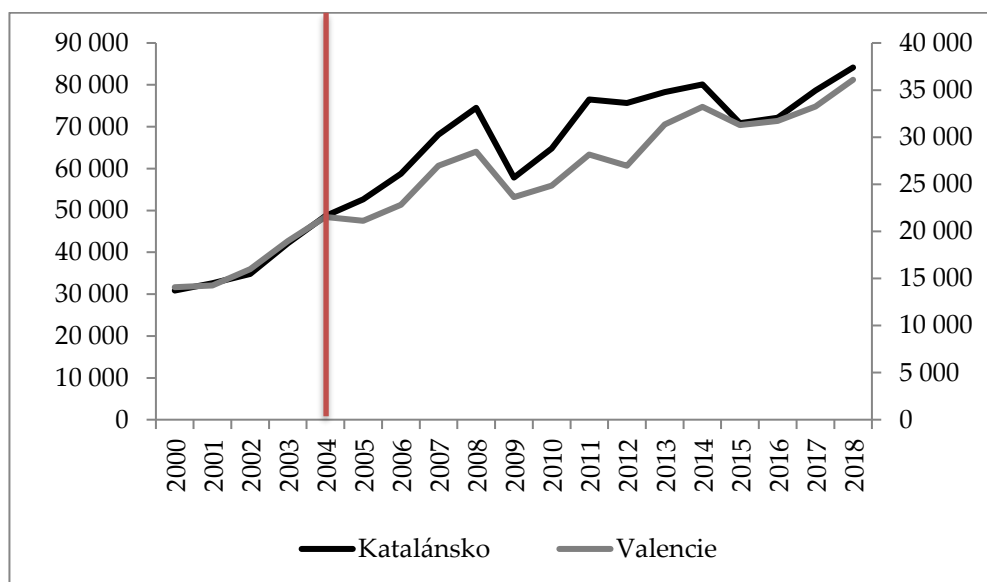
Jediným zjevným rozdílem mezi oběma regiony je snad jen velikost HDP na osobu. Zatímco Katalánsko, které mělo v roce 2018 HDP na osobu 30 426 eur, patří k nejbohatším španělským regionům, HDP na osobu Valencie dosahovalo ve zmíněném období pouze hodnoty 22 426 eur (viz Příloha 1). Dle Angrista a Pischkeho (2009) by však pro tento rozdíl mělo být v modelu kontrolováno pomocí fixních efektů.

Z pohledu na Graf 14 a Graf 15 se zdá, že Valencie je vhodnou kontrolní skupinou, neboť dle těchto grafů vykazovaly oba regiony společný trend v období před vznikem konfliktu. Čtyři roky se mohou jevit jako relativně krátké období pro porovnání

⁹¹ Katalánsko, tehdy Barcelonské hrabství, se stalo definitivně součástí Aragonského království v roce 1164, v jehož rámci setrvalo až do roku 1707. Od roku 1516 bylo pod osobou Karla I. království spojeno s Kastilií. Jednotlivé součásti Aragonského království si však stále uchovávaly většinu svých privilegií a výsad až do počátku 18. století, kdy o ně byly připraveny absolutistickou vládou Filipa V. V dobách své největší slávy zahrnovalo Aragonské království, kromě Aragonie, Katalánska, Valencie a Mallorky, také území Sardinie, Sicílie a Neapolského království (Ubieto et al., 1995).

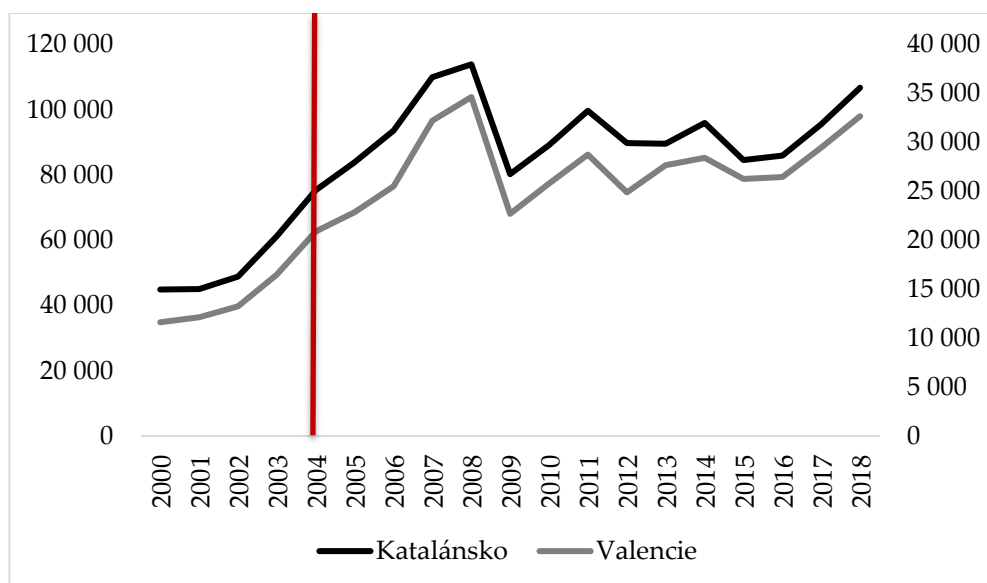
trendového vývoje v období před vznikem konfliktu. Výsledky testování delšího časového období však mohou být zkresleny celou řadou strukturálních zlomů. Tři až čtyři roky před vznikem konfliktu jsou tak obecně považovány za dostatečně dlouhé období (viz např. Columbia University Mailman School of Public Health, 2019).

Graf 14: Celkové exporty (v milionech dolarů) Katalánska (levá osa) a Valencie (pravá osa)

Zdroj: DataComex (2020)

Graf 15: Celkové importy (v milionech dolarů) Katalánska (levá osa) a Valencie (pravá osa)

Zdroj: DataComex (2020)

Vzhledem ke komplexnosti panelových dat pro obchodní toky jsem se však rozhodla podmínku paralelních trendů testovat i formálně.⁹²

5.3.2 *Testování paralelních trendů mezi Katalánskem a Valencijskou autonomní oblastí*

Na základě výše uvedených grafů není možné jednoznačně určit, zda obchodní toky Katalánska vykazovaly stejný trend v období před vznikem konfliktu a zda tento konflikt způsobil odchylku od tohoto trendu. Z tohoto důvodu byly, pro ověření, zda je korektní použít Autonomní oblast Valencie jako kontrolní skupinu, testovány paralelní trendy v duchu Autora (2003). Jelikož se jedná o obchodní data s podstatným množstvím nulových toků,⁹³ byl pro tento odhad využit PPML model jako v případě výše uvedeného gravitačního modelu. Období před vznikem konfliktu zahrnuje roky 2000–2003. Rok 2003 v regresi zahrnut není a všechny ostatní výsledné hodnoty jsou tak vyjádřeny relativně vůči němu. Výsledky tohoto testu znázorňuje Tabulka 7.

Z výsledku je zřejmé, že v případě exportů je podmínka paralelních trendů bez problémů splněna. V případě importů je odhad parametru pro první rok zkoumaného období statisticky signifikantní na hladině významnosti 5 %, což je v rozporu s podmínkou (Angrist a Pischke, 2009). Odhady parametrů v případě ostatních let jsou však již statisticky nevýznamné. I v tomto případě by tedy Valencie mohla být vhodnou kontrolní skupinou. Aby však mohly být výsledky považovány za dostatečně robustní, provedu v obou případech také regresi oproti syntetické kontrolní skupině.

⁹² Heilmann (2016, 2019) ani v jednom případě podmínku paralelních trendů formálně netestoval. Závěry o jejím splnění učinil pouze na základě grafického znázornění zkoumaných obchodních toků.

⁹³ Datový vzorek pro D-i-D s Valencií obsahuje 5,23 % nulových exportních toků a 14,48 % nulových toků importních.

Tabulka 7: Testování paralelních trendů dle Autora (2003) mezi Katalánskem a Valencií v období před iniciací konfliktu

Dependent variable	PPML	PPML
	Exp	Imp
Intercept	0.381** (0.180)	-2.015*** (0.11)
I(Year == 2000 & Region == "Catalonia")TRUE	-0.0351 (0.04)	0.1474** (0.06)
I(Year == 2001 & Region == "Catalonia")TRUE	-0.0159 (0.03)	0.067 (0.05)
I(Year == 2002 & Region == "Catalonia")TRUE	-0.0179 (0.03)	0.0449 (0.04)
CountryYear	✓	✓
pair FE	✓	✓

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

5.3.3 Sestavení syntetické kontrolní skupiny

Abadie et al. (2010) uvádějí, že syntetická kontrolní skupina (SCG) by měla být sestavena z nevelkého množství potenciálních kontrolních členů. V případě, že by počet členů zařazených do kontrolní skupiny příliš převyšoval počet časových období před vznikem konfliktu, nastal by problém tzv. overfittingu, tedy že by systém byl příliš přizpůsoben množině testovaných dat a selhával by při generalizaci výsledků. Skupinu je tak vhodné zredukovat (Heilmann, 2014).

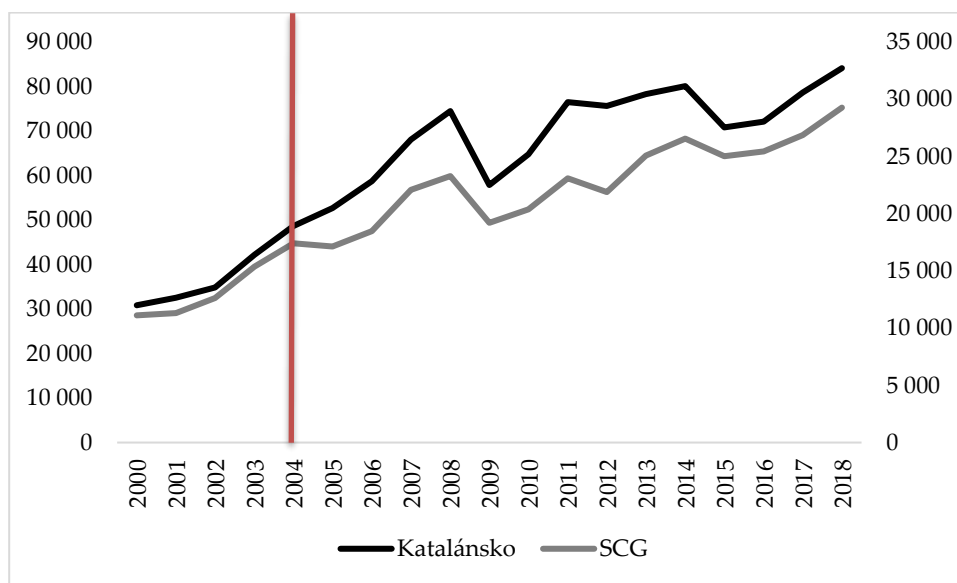
Mělo by se jednat o regiony, které jsou Katalánsku co možná nejpodobnější. Vedle výše uvedené Valencie, jsou to ještě Autonomní oblast Aragonie a Autonomní oblast Baleárské ostrovy (viz obrázek v Příloze 6). Všechny tři regiony pojí s Katalánskem společná historie v rámci Aragonské koruny. Aragonie a Baleárské ostrovy navíc dosahují podobných hodnot HDP na hlavu jako Katalánsko (viz Příloha 1). Heilmann (2014) uvádí, že vytvořit syntetickou kontrolní skupinu, která by dokonale kopírovala

vývoj v období před vznikem konfliktu, je prakticky nemožné. Je však třeba se pokusit, aby byl tento vývoj co možná nejpodobnější.

Váhy jednotlivých autonomních oblastí v syntetické kontrolní skupině byly, v souladu s Heilmannem (2016), zvoleny na základě pevného poměru celkových exportů (importů) daného regionu a stejných toků Katalánska v období před vypuknutím konfliktu. Katalánsko, spolu s regiony zvolenými do kontrolní skupiny a váhami, které jim byly přiděleny v případě exportů, jsou znázorněny v Příloze 6. Součet jednotlivých vah je jedna.⁹⁴

Vývoj celkových exportů a importů Katalánska a mnou sestavených syntetických kontrolních skupin zobrazují Graf 16 a Graf 17. Také tato data obsahují nulové toky. V tomto případě je to 4,61 % nul v rámci exportních toků a 11,15 % v rámci importů.

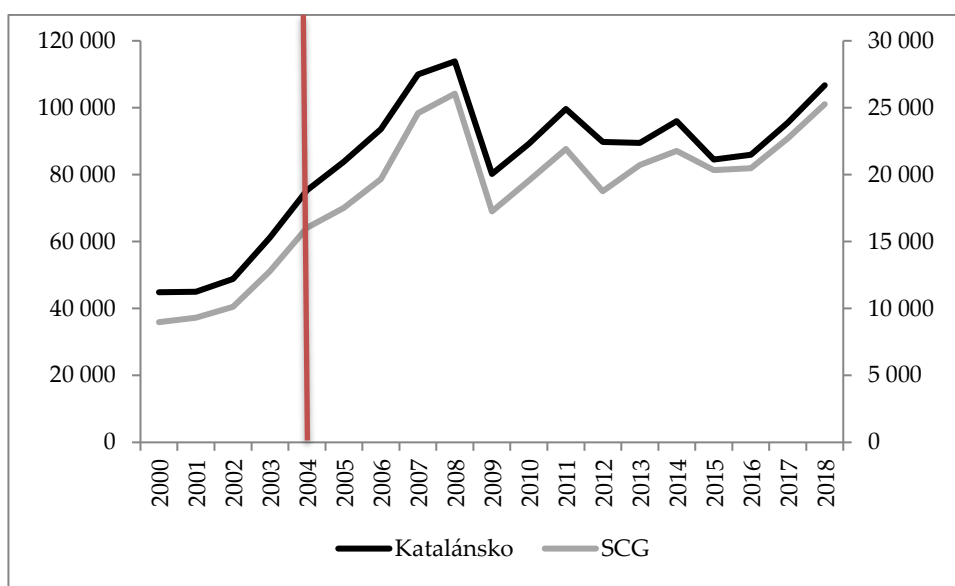
Graf 16: Celkové exporty Katalánska v milionech dolarů (levá osa) a SCG (pravá osa)

Zdroj: DataComex (2020)

⁹⁴ Nezaokrouhlené hodnoty vah jsou znázorněny v Příloze 2.

Graf 17: Celkové importy Katalánska v milionech dolarů (levá osa) a SCG⁹⁵ (pravá osa)

Zdroj: DataComex (2020)

5.3.4 Výsledky regrese pro celkové katalánské exporty

Tabulka 8 nabízí přehled výsledků D-i-D modelu zkoumajícího vliv konfliktu na zahraniční exporty Katalánska. V tabulce je zřejmý pozitivní vliv úrovně konfliktu 1 a 2 na katalánské zahraniční exporty. Odhady těchto úrovní jsou statisticky významné na hladině významnosti 1 %, přičemž je patrné, že druhá úroveň konfliktu má silnější vliv na zahraniční exporty regionu. Odhad parametru reprezentujícího zintenzivnění konfliktu na třetí úroveň je však statisticky nevýznamný, což může být obecně překvapující vzhledem k velké eskalaci konfliktu a reálnému (ač nelegálnímu) pokusu Katalánců o osamostatnění. Při pohledu na vývoj exportů zobrazený na Grafu 14 a Grafu 16 však již tento výsledek tolik překvapivý není.⁹⁶ Od roku 2014 je katalánská nezávislost stále častěji diskutovaným tématem. V této disertační práci předpokládám, že katalánští exportéři jsou motivováni snižovat

⁹⁵ Váhy přidělené jednotlivým regionům byly, stejně jako v případě exportů, spočítány na základě poměru vůči katalánským importům v období před vypuknutím konfliktu. Jejich konkrétní hodnoty lze nalézt v Příloze 3.

⁹⁶ Nicméně grafické zobrazení samo o sobě zcela jistě nestačí k vyslovení kauzálních závěrů, a právě proto byly tyto vlivy testovány i pomocí ekonometrických metod.

svoji závislost na španělském trhu. Každá transakce má však dvě strany a eskalace konfliktu v Katalánsku a nejistota spojená s následujícím vývojem může motivovat protistranu s Katalánskem méně obchodovat, především z důvodu rostoucí nejistoty ohledně budoucího vývoje. Alternativně se nabízí ještě vysvětlení Kohla a Reesinka (2019), kteří uvádějí, že v případě výhrůžky uvalením ekonomických sankcí, se vybraní obchodní partneři mohou pokusit na obchodu vydělat, dokud to ještě jde. To může naopak tlačit na růst exportů a snižovat negativní dopady nejistoty pocíťované ostatními ekonomickými aktéry.

Tabulka 8: Výsledky regresí pro vliv konfliktu na celkové katalánské exporty

Control group Dependent variable	D-i-D PPML	
	Valencia Exp	SCG Exp
Intercept	0.957*** (0.05)	4.11*** (0.26)
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	0.0974*** (0.04)	0.0722** (0.03)
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	0.129*** (0.05)	0.0882** (0.05)
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	0.0893 (0.06)	0.0636 (0.06)
CountryYear pair FE	✓	✓
time trend	✓	✓
year		
počet pozorování	7030	7030

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

V případě nelogaritmovaných proměnných odhaduje PPML model tzv. semi-elasticity. Velikost efektu odhadovaného parametru je potom $100*(e^\beta - 1)$ %. Tabulka 9 nabízí přehled odhadovaných vlivů katalánského konfliktu se zbytkem Španělska na zahraniční exporty regionu.

Tabulka 9: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na zahraniční exporty Katalánska

Control group Dependent variable	D-i-D PPML	
	Valencia Exp	SCG Exp
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	10,23 %	7,49 %
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	13,77 %	9,22 %
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	–	–

5.3.5 Vliv katalánského konfliktu na exporty potravin, nápojů a tabákových výrobků

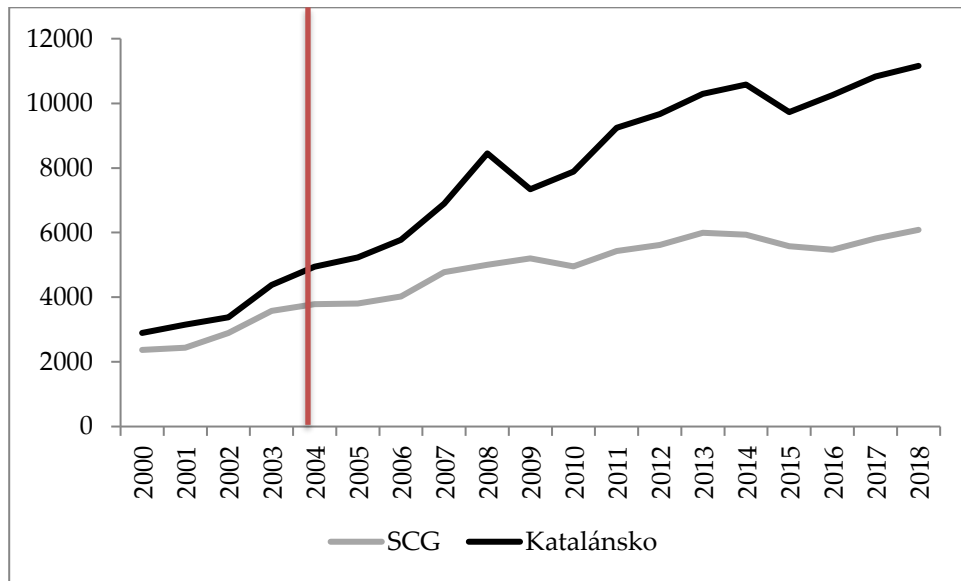
Ač se změna intenzity konfliktu v Katalánsku z druhé na třetí úroveň nezdá mít vliv na celkové exporty regionu, dá se očekávat, že se tento vliv bude lišit v závislosti na typu exportovaného zboží.

Jak již bylo uvedeno, spor Katalánců se zbytkem Španělska je typický spotřebitelským bojkotem. Tento bojkot se týká především produktů ve třídě 1 – Potraviny, nápoje a tabákové výrobky⁹⁷–, a je to právě sektor potravin, který v důsledku bojkotu nejvíce trpí.

Vývoj katalánských exportů zboží v této třídě je zobrazen na Grafu 18. V tomto případě je regrese provedena pouze oproti SCG, neboť test paralelních trendů (Tabulka 10) nepotvrdil vhodnost Valencie jakožto kontrolní skupiny.

⁹⁷ Toto členění neodpovídá SITC klasifikaci. Jedná se o komoditní strukturu dle španělského Ministerstva průmyslu, obchodu a turismu. Třída 1 obsahuje obchod s masnými výrobky; mléčnými výrobky a vejci; rybářskými produkty; cereáliemi; ovocem, zeleninou a luštěninami; cukrem, kávou a kakaem; potravinovými přípravky; nápoji; tabákem; tuky a oleji; a semeny a plody (DataComex, 2020).

Graf 18: Exporty zboží Katalánska a SCG⁹⁸ ve třídě 1 (v milionech dolarů)

Tabulka 10: Test paralelních trendů pro katalánské exporty zboží v komoditní třídě 1

Dependent variable	PPML Exp_třída 1
Intercept	0.107 (0.11)
I(Year == 2000 & Region == "Catalonia")TRUE	-0.013 (0.04)
I(Year == 2001 & Region == "Catalonia")TRUE	0.058** (0.03)
I(Year == 2002 & Region == "Catalonia")TRUE	-0.048** (0.02)
CountryYear	✓
pair FE	✓

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Tabulka 11 nabízí výsledky regrese pro vliv konfliktu na export katalánského zboží v dané komoditní třídě. PPML model predikuje pozitivní vliv konfliktu na zahraniční exporty regionu, přičemž tento vliv je silnější, čím vyšší je intenzita konfliktu v regionu (viz Tabulka 12).

⁹⁸ Váhy přidělené jednotlivým regionům viz Příloha 4.

Tabulka 11: Výsledky regrese pro exporty Katalánska a SCG v komoditní třídě 1

	D-i-D PPML
Control group	SCG
Dependent variable	Exp
Intercept	-0.044** (0.06)
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	0.166*** (0.02)
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	0.270*** (0.04)
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	0.304*** (0.07)
CountryYear pair FE	✓ ✓
time trend year	
počet pozorování	7030

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Ve srovnání se silou tohoto efektu v případě celkových exportů je zřejmé, že exporty zboží ve třídě 1 jsou konfliktem mnohem více ovlivněny. Výsledky tak jsou v souladu s očekávanými. V tomto případě se však již nejedná jen o důsledek nejistoty, ale o reálný pokles španělské poptávky po katalánském zboží v této třídě. Jako vysvětlení se nabízí především skutečnost, že se jedná o zboží krátkodobé spotřeby, které umožňuje spotřebitelům rychle reagovat na dané podněty. Na rozdíl od firem, které se rozhodují především podle zisku, koncoví spotřebitelé se mnohem častěji rozhodují na základě emocí.

Tabulka 12: Velikost odhadovaného vlivu konfliktu na katalánské exporty zboží v komoditní třídě 1

	D-i-D PPML
Control group	SCG
Dependent variable	Exp
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	18,06 %
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	31 %
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	35,53 %

5.3.6 Vliv katalánského konfliktu na celkové importy regionu

V případě importů (Tabulka 13) je konfliktní proměnná ve všech regresích nevýznamná, a to při všech úrovních konfliktu. Potvrdila se tedy očekávání, že konflikt nemá vliv na úroveň katalánských zahraničních importů, což je v souladu s předchozí literaturou (viz podkapitola 5.6).

Negativní očekávání spojená s možností, že by se Katalánsko osamostatnilo bez dohody se Španělskem, se tedy zdají být významnou motivací pro exportéry z regionu, aby snižovali svoji závislost na španělském trhu. Ať už se jedná o cla uvalená zbytkem Španělska, či velký spotřebitelský bojkot, oboje by pro Katalánsko mohlo znamenat výrazné ztráty. Na straně importů k tomu však nedochází. Především nelze opomenout skutečnost, že Španělsko je pro Katalánsko mnohem důležitější exportní než importní destinací. V roce 2017 absorboval zbytek Španělska 33,45 % katalánských exportů, zatímco Katalánci dovezli ze Španělska pouze 26,6 % svých celkových importů. Z tohoto pohledu je tedy pro region důležitější snížit svoji exportní závislost na zbytku země (C-interreg.CEPREDE, 2018; DataComex, 2020).

Z hlediska případných překážek zahraničního obchodu také platí, že zatímco jejich uvalení ze strany obchodního partnera může Katalánsko jen stěží ovlivnit, překážky na straně importů jsou v jeho režii. Katalánští spotřebitelé ani firmy tak zřejmě nemají v současnosti významnější motivaci nakupovat v zahraničí.

Tabulka 13: Výsledek regresí pro vliv konfliktu na celkové katalánské importy

Control group Dependent variable	D-i-D PPML	
	Valencia Imp	SCG Imp
Intercept	-1.97*** (0.20)	4.17*** (0.17)
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	0.0720 (0.05)	0.0658 (0.05)
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	0.0218 (0.10)	0.0544 (0.09)
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	-0.0211 (0.08)	-0.0456 (0.08)
CountryYear	✓	✓
pair FE	✓	✓
time trend		
year		
počet pozorování	7030	7030

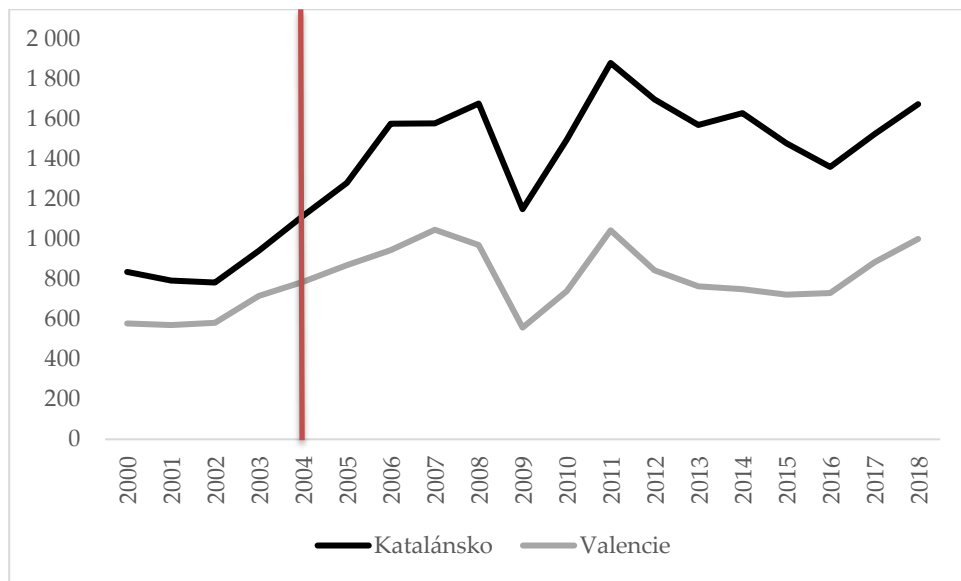
V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

5.3.7 Vliv katalánského konfliktu na importy surovin ze zahraničí

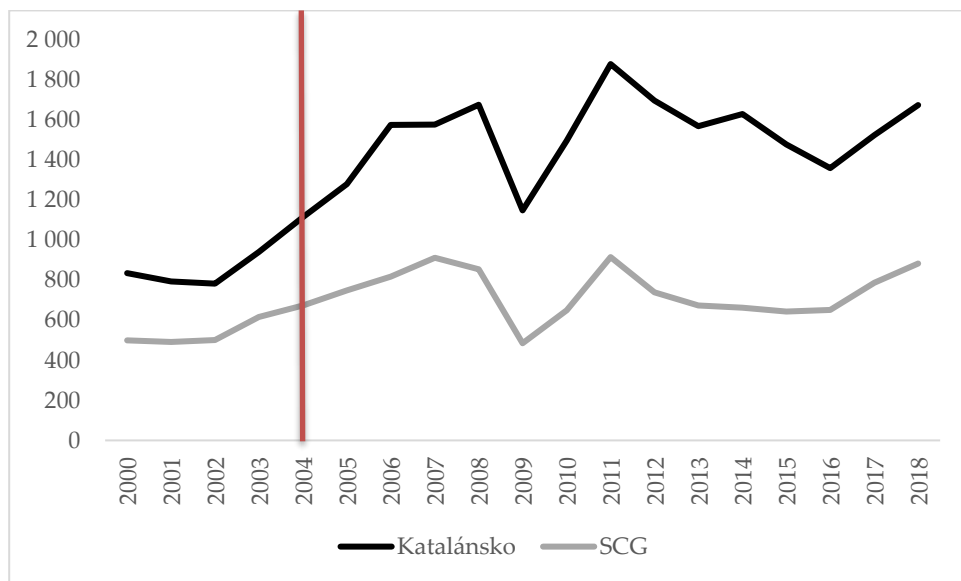
Stejně jako v případě exportů, tak i v případě importů se dá očekávat odlišný dopad v závislosti na typu importované komodity. V tomto případě se jako zásadní jeví dovoz surovin, neboť Katalánsko je regionem s jen velmi omezenými vlastními surovinovými zdroji (Ros Hombravella, 2009). Z tohoto důvodu očekávám, že i když model nepredikuje statisticky významný vliv konfliktu na zahraniční importy regionu, v případě importů zboží ve třídě 3 – Suroviny – tomu bude jinak.

Vývoj katalánských importů surovin znázorňují Graf 19 (Valencie) a Graf 20 (SCG). Tabulka 14 pak nabízí výsledky testování paralelních trendů, z nichž vyplývá, že Valencie je vhodnou kontrolní skupinou.

Graf 19: Importy surovin Katalánska a Valencie v miliónoch dolarů

Graf 20: Importy surovin Katalánska a SCG (v miliónoch dolarů)

Tabulka 14: Testování paralelních trendů v katalánských a valencijských zahraničních importech zboží v komoditní třídě 3

Dependent variable	PPML Imp_ třída 3
Intercept	0.314*** (0.08)
I(Year == 2000 & Region == "Catalonia")TRUE	0.028 (0.03)
I(Year == 2001 & Region == "Catalonia")TRUE	0.032 (0.04)
I(Year == 2002 & Region == "Catalonia")TRUE	0.014 (0.05)
CountryYear	✓
pair FE	✓

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Z výsledků zobrazených v Tabulce 15 a Tabulce 16 je patrné, že v případě zboží v komoditní třídě 3 existuje statisticky významný vliv konfliktu na katalánské importy ze zemí mimo Španělsko. Velikost parametrů pro minulé hodnoty jednotlivých úrovní konfliktu (a tím i velikost výsledného efektu) je navíc podstatně větší, než tomu bylo v případě exportů. Spor regionu se zbytkem španělského státu a nejistota spojená s budoucím vývojem tedy vedou dovozce surovin ke snaze zajistit se pro případ, že by se Katalánsko osamostatnilo.

Tabulka 15: Výsledky regrese pro vliv konfliktu na katalánské importy zboží ve třídě 3

Control group Dependent variable	D-i-D PPML	
	Valencia Imp	SCG Imp
Intercept	-0.060 (0.44)	-0.044 (0.06)
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	0.299*** (0.56)	0.166*** (0.02)
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	0.489*** (0.12)	0.270*** (0.04)
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	0.387*** (0.12)	0.304*** (0.07)
CountryYear pair FE	✓ ✓	✓ ✓
time trend year		
počet pozorování	7030	7030

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Tabulka 16: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na katalánské importy zboží v komoditní třídě 3

Control group Dependent variable	D-i-D PPML	
	Valencia Imp	SCG Imp
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	34,85 %	18,06 %
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	63,07 %	31 %
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	47,26 %	35,53 %

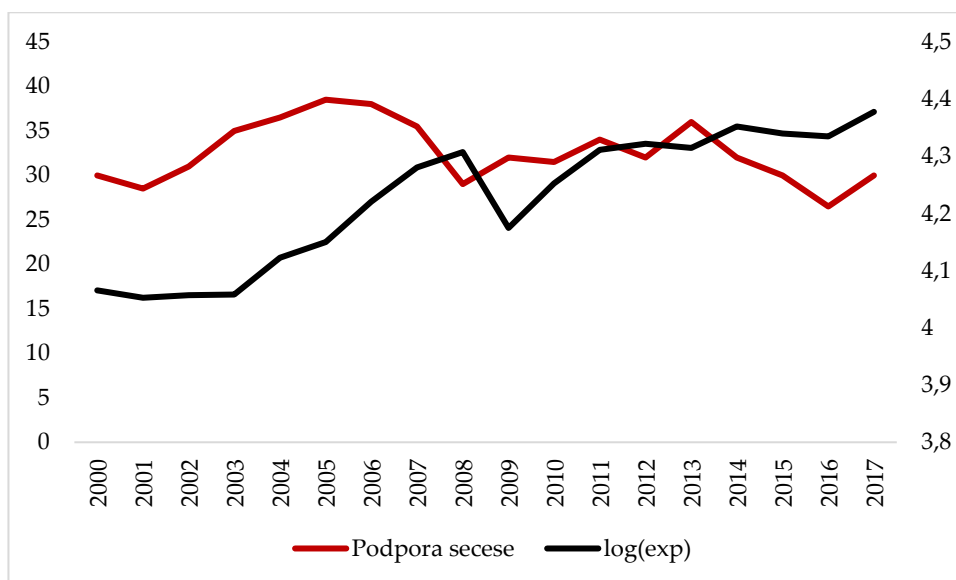
5.4 Vliv konfliktu na zahraniční obchod Baskicka

Jak již bylo řečeno, v případě Baskicka je úroveň konfliktu určena podporou nezávislosti regionu. Konkrétně se jedná o procento všech, kteří v Euskobarometru uvedli, že jejich touha po nezávislosti je buď velmi silná nebo silná (jejich součet viz Graf 21). Nejvyšší hodnoty dosáhl tento ukazatel v roce 2005, tedy po tom, co španělská poslanecká sněmovna zamítla *Plan Ibarretxe*, kdy si nezávislost přálo

38,5 % Basků. Naopak nejnižší touhu být samostatným státem vyjádřili obyvatelé regionu v roce 2016, kdy se pro vyslovilo jen 26,5 % dotázaných (Universidad del País Vasco, 2019).

Již bylo také uvedeno, že v případě Baskicka nelze testovat splnění podmínky paralelních trendů. I tak je však efekt podpory nezávislosti odhadován pomocí D-i-D strategie. Je tedy zkoumán vliv podpory nezávislosti na baskické obchodní toky vzhledem k podobnému regionu, který o nezávislost neusiluje.

Graf 21: Podpora secese v Baskicku (v %, levá osa) a logaritmus zahraničních exportů regionu (pravá osa)

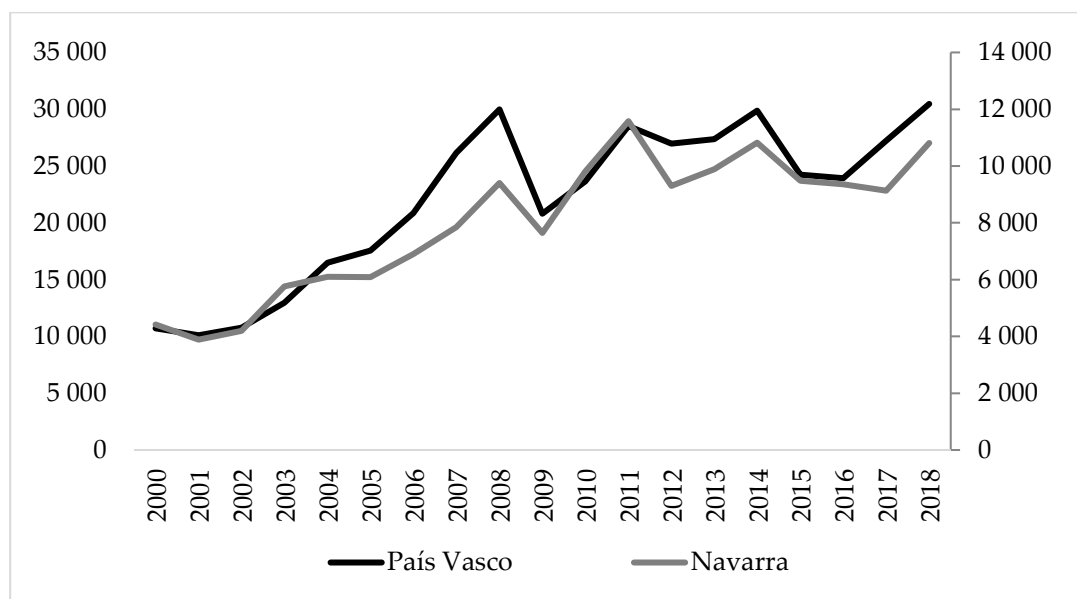
Zdroj: Universidad del País Vasco (2019), DataComex (2020)

5.4.1 Volba kontrolní skupiny

Pro funkci kontrolní skupiny byla zvolena Autonomní oblast Navarra (viz Příloha 7). Jedná se o geograficky i kulturně podobné regiony. Na území Navarry taktéž žijí obyvatelé prohlašující se za Basky. Region je navíc, stejně jako Baskicko, čistým příjemcem z centrálního rozpočtu a řadí se tak k nejbohatším regionům co se HDP na osobu týče, hned za Baskicko (viz Příloha 1).

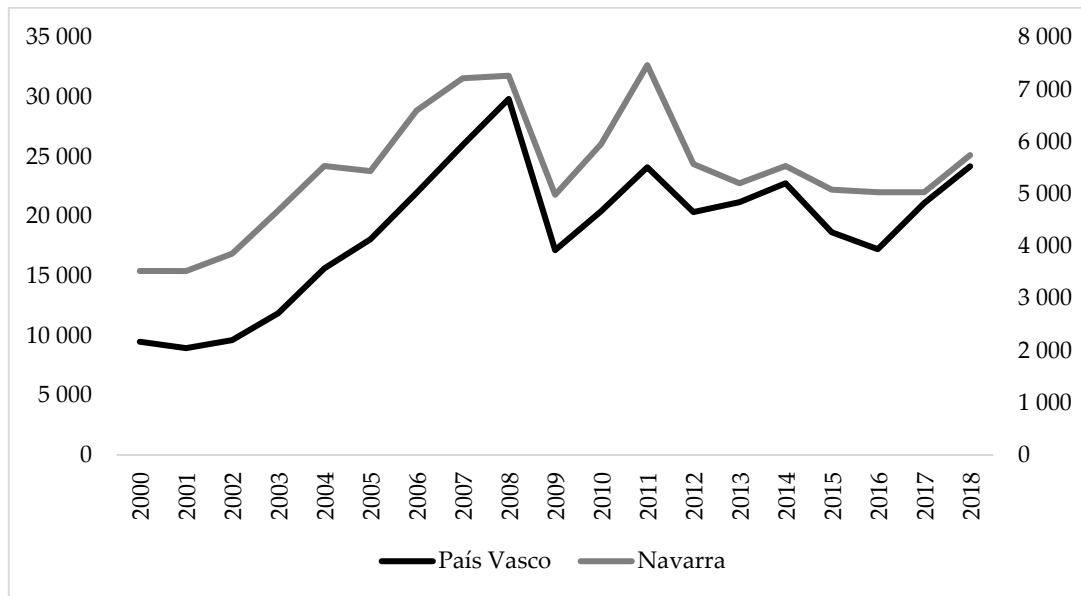
Pokud jde o rozlohu, jedná se o dvě malé autonomní oblasti s velmi podobnou velikostí. Baskicko se rozkládá na 7 250 km² a rozloha Navarry je 10 400 km² (INE, 1994). Výrazně se liší snad jen v hustotě zalidnění. Zatímco v Baskicku připadne na jeden km² 301 obyvatel, v Navaře je to pouhých 63 (Datosmacro.com, 2020). Graf 22 a Graf 23 zobrazují exporty a importy obou regionů.

Graf 22: Celkové zahraniční exporty Baskicka (levá osa) a Navarry (pravá osa) v milionech dolarů

Zdroj: DataComex (2020)

Graf 23: Celkové zahraniční importy Baskicka (levá osa) a Navarry (pravá osa) v milionech dolarů

Zdroj: DataComex (2020)

I v tomto případě je regrese oproti dané kontrolní skupině provedena pomocí PPML estimátoru. Datový vzorek s Navarrou obsahuje 14,85 % nulových toků v případě exportů a 36,39 % nulových importních toků. Podíl nulových toků je tedy značný. Jak již však bylo uvedeno, PPML estimátor je, i přes pochyby některých autorů, stále nejlepší volbou i v případě, že je množství nulových toků opravdu velké (Santos Silva a Tenreiro, 2011; Martin a Pham, 2020).

5.4.2 Výsledky regrese pro Baskicko

Tabulka 17 ilustruje výsledky regrese pro vliv podpory secese v Baskicku na zahraniční obchodní toky regionu. Na rozdíl od Katalánska, jsou výsledky v případě importů záporné a statisticky signifikantní. Vyšší podpora secese je dle PPML, *ceteris paribus*, asociována s o 1,31 % vyššími exporty a 0,9 % nižšími importy (viz Tabulka 18).

Tabulka 17: Výsledky regrese pro vliv podpory secesionismu na exporty a importy Baskicka

Control group Dependent variable	PPML	
	Navarra Exp	Navarra Imp
Intercept	-1.254*** (0.15)	-2.773*** (0.15)
lag_Indep	0.013*** (0.01)	-0.009** (0.01)
CountryYear pair FE	✓	✓
time trend	✓	✓
year		
počet pozorování	7030	7030

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Jako vysvětlení se nabízejí aktivity organizace ETA. Terorismus má obecně negativní vliv na bilaterální obchod, ale také na obchod se třetími zeměmi (viz Nitsch a Schumacher, 2004; Bayer a Rupert, 2004; Fratianni a Kang, 2006). Nejistota spojená s případnou nezávislostí, spolu s oběťmi teroristických útoků, zvyšují rizika obchodu s Baskickem. I když Baskové mohou být motivováni obchodovat více se zahraničím, terorismus zvyšuje riziko obchodu s tímto regionem. Ten se v důsledku stává pro třetí země méně atraktivním. Proto je efekt směrem na importy záporný, a jeho velikost směrem na exporty menší než v případě Katalánska.

Tabulka 18: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na zahraniční obchod Baskicka

Control group Dependent variable	PPML	
	Navarra Exp	Navarra Imp
lag_Indep	1,31 %	-0.9 %

5.5 Testy robustnosti

Pro kontrolu robustnosti byly odhady pomocí PPML porovnány s výsledky modelu fixních efektů. Tento model kontroluje pro velkou část nepozorované heterogenity v datech. Vzhledem k tomu, že model je založen na párových fixních efektech, není možné do něj zahrnout v čase neměnné proměnné jako vzdálenost, přístup k moři, společná hranice, stejný jazyk, společná historie či kultura. Do modelu však mohou být zahrnuty v čase se měnící proměnné kontrolující pro velikost HDP obchodního partnera (GDP), jeho členství v mezinárodních obchodních dohodách (EU) či proměnná zohledňující skutečnost, zda obě země náleží do stejné měnové unie ($Currency$). Pro účely kontroly robustnosti tak byla sestavena následující gravitační rovnice:

$$\ln_Trade_flow_{ij}^t = \delta + \beta_0 + \beta_1 \ln_GDP_j^t + \beta_2 EU_j^t + \beta_3 Currency_j^t + \beta_4 Conflict_j Treatment_period^t + Year^t + \lambda_{ij} + \varepsilon_{ij}^t, \quad (24)$$

kde na levé straně rovnice je opět proměnná $Trade_flow_{ij}^t$ reprezentující obchodní toky vybraného regionu (i) do země příslušného obchodního partnera (j) v čase t . Pravá strana rovnice pak v případě estimátoru fixních vlivů zahrnuje následující proměnné:

- $Conflict_j Treatment_period^t$ (dále opět zjednodušeně $Conflict$) zohledňující úroveň konfliktu v daném regionu.⁹⁹
- GDP_j^t vyjadřuje nominální hodnotu hrubého domácího produktu příslušného obchodního partnera v milionech amerických dolarů. Data pro tuto proměnnou byla získána ze stránek Světové banky (World Bank, 2020) a do modelu vstupují ve zlogaritmované podobě.

⁹⁹ Analogicky opět *Independence* pro Baskicko.

- EU_j^t je dummy proměnná nabývající hodnoty jedna v případě, že daná země byla v konkrétním roce členem Evropské unie a hodnoty nula pro všechny ostatní země (europa.eu, 2020).
- $Currency_j^t$ je takéž dummy proměnnou zohledňující, zda byl příslušný obchodní partner v daném roce členem eurozóny (europa.eu, 2020).
- $Year^t$ jsou časové fixní efekty zohledňující nejrůznější globální aspekty světového hospodářství, které ovlivňují obchod zemí v datovém vzorku, například efekt světové hospodářské krize z let 2008–2009.
- A konečně δ (dále *time trend*) je lineární trend (viz Heilmann, 2016).

5.5.1 Testy robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na celkové katalánské exporty

Prvním modelem, jehož robustnost byla testována jsou celkové katalánské exporty. Model fixních efektů (viz Tabulka 19) predikuje, stejně jako PPML, statisticky signifikantní vliv prvních dvou úrovní intenzity katalánského konfliktu se zbytkem Španělska na celkové zahraniční exporty regionu. Výsledky se liší jen co do velikosti odhadovaných efektů, kdy model fixních efektů obecně predikuje větší vliv intenzifikace konfliktu na zahraniční obchod, jak je vidět v Tabulce 20. Tyto výsledky tak lze považovat za robustní.

Na rozdíl od PPML, však model fixních efektů predikuje také pozitivní vliv zvýšení intenzity katalánského konfliktu se zbytkem Španělska na úroveň 3, a i v tomto případě je hodnota odhadovaného efektu opět vyšší než v případě zbylých dvou úrovní. Nicméně dle PPML modelu je tento vliv nevýznamný. Odhad vlivu této úrovně konfliktu na celkové zahraniční exporty tak nelze považovat za dostatečně robustní.

Tabulka 19: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na celkové katalánské exporty

Control group Dependent variable	Model fixních efektů	
	Valencia log_Exp	SCG log_Exp
Intercept	-15.9979*** (1.57)	-16.2009** (1.67)
log_GDP	0.7621*** (0.06)	0.7614*** (0.06)
EU	-0.0196 (0.06)	0.0181 (0.05)
Currency	0.0086 (0.07)	0.0155 (0.07)
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	0.2198*** (0.05)	0.2585*** (0.06)
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	0.3132*** (0.07)	0.3741*** (0.07)
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	0.3388*** (0.08)	0.4160*** (0.08)
pair FE	✓	✓
time trend	✓	✓
year	✓	✓
počet pozorování	6316	6368

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Pokud jde o ostatní faktory zařazené do modelu odhadovaného podle panelového estimátoru fixních efektů, tak HDP obchodního partnera je signifikantní a velikost odhadovaného efektu je v souladu s odbornou literaturou. Vyšší HDP obchodního partnera vede, *ceteris paribus*, k vyšším exportům do dané ekonomiky, neboť tento ukazatel reflektuje velikost tamní poptávky. Faktory *EU* a *Currency* vyšly v obou případech statisticky nevýznamné, což by naznačovalo nevýznamnost členství v Evropské unii, stejně jako možnost platit eurem, jakožto determinantů zahraničního obchodu Katalánska. Statistická významnost a směr působení těchto dvou faktorů však, jak již bylo uvedeno v kapitole 4, závisí do velké míry na kombinaci fixních efektů zařazených do rovnice.

Tabulka 20: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na celkové zahraniční exporty Katalánska

Control group Dependent variable	Model fixních efektů	
	Valencia log_Exp	SCG log_Exp
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	21,98 %	25,85 %
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	31,32 %	37,41 %
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	33,88 %	41,60 %

5.5.2 Testy robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na katalánské exporty v komoditní třídě 1

Tabulka 21 zobrazuje test robustnosti odhadu vlivu konfliktu na katalánské exporty v komoditní třídě 1. Dle modelu fixních vlivů vyšla sice nejnižší úroveň konfliktu statisticky nevýznamná, zbylé dvě úrovně jsou však již statisticky významné a odhadovaná velikost efektu (viz Tabulka 22) je téměř identická s odhady parametrů dle PPML. Výrobci zboží ve třídě 1 jsou tak rostoucí intenzitou konfliktu silně motivováni hledat svá odbytiště za hranicemi španělského státu.

Parametr reflektující velikost HDP obchodního partnera je statisticky signifikantní na hladině významnosti 1 % a jeho velikost nabývá hodnot v odborné literatuře obvyklých. Vyšší HDP tedy znamená větší poptávku po katalánských výrobcích v této komoditní třídě. Očekávanou velikost i směr působení má i parametr zohledňující členství obchodního partnera v Evropské unii, které je tak determinantem usnadňujícím obchod tohoto katalánského zboží. Zdá se však, že možnost platit eurem velikost obchodních toků s tímto zbožím neovlivňuje.

Tabulka 21: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na katalánské exporty v komoditní třídě 1

Control group	Model fixních efektů SCG
Dependent variable	log_Exp
Intercept	-18.340*** (2.36)
log_GDP	0.785*** (0.10)
EU	0.337*** (0.12)
Currency	0.025 (0.13)
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	0.063 (0.09)
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	0.282** (0.12)
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	0.397*** (0.14)
pair FE	✓
time trend	✓
year	✓
počet pozorování	5589

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Tabulka 22: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na katalánské zahraniční exporty zboží v komoditní třídě 1

Control group	Model fixních efektů SCG
Dependent variable	log_Exp
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	–
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	28,2 %
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	39,7 %

5.5.3 Testy robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na celkové katalánské importy
 Tabulka 23 ukazuje, že stejně jako PPML, ani model fixních efektů nepredikuje statisticky významný vliv katalánského konfliktu se zbytkem Španělska na celkové

katalánské importy. Odhady ostatních parametrů jsou v souladu s očekáváními. HDP obchodního partnera je opět statisticky významné a velikost odhadovaného parametru korektní. V případě importů však HDP obchodního partnera nelze interpretovat jako velikost poptávky, nýbrž jako velikost nabídky. Vyšší HDP tedy značí větší produkční schopnosti a pravděpodobně i širší paletu výběru.

Tabulka 23: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na celkové katalánské importy

Control group Dependent variable	Model fixních efektů	
	Valencia log_Imp	SCG log_Imp
Intercept	-10.5102*** (4.05)	-9.7157** (4.64)
log_GDP	0.5264*** (0.16)	0.5449*** (0.18)
EU	0.3235*** (0.11)	0.3607*** (0.11)
Currency	0.6591*** (0.16)	0.6938*** (0.14)
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	-0.1114 (0.12)	-0.0250 (0.12)
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	0.0664 (0.16)	0.0788 (0.18)
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	-0.1008 (0.18)	0.0441 (0.20)
pair FE	✓	✓
time trend	✓	✓
year	✓	✓
počet pozorování	5708	5923

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Na rozdíl od exportů, v případě importů jsou parametry *EU* a *Currency* statisticky významné a pozitivní. Model predikuje, že oba regiony importují, za jinak stejných okolností, 32,35–36,07 % více ze zemí, které jsou členy Evropské unie, a 65,91–69,38 % více z členských zemí eurozóny. Členství v EU, stejně jako možnost platit eurem, tedy lze považovat za faktory usnadňující katalánské zahraniční importy.

5.5.4 Testy robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na katalánské importy v komoditní třídě 3

Tabulka 24 zobrazuje výsledky odhadů vlivu katalánského secesního konfliktu na zahraniční importy surovin. S výjimkou první úrovně konfliktu v modelu odhadnutém oproti Valencii jakožto kontrolní skupině predikuje model pozitivní a statisticky významný vliv intenzifikace secesního konfliktu na zahraniční importy Katalánska v komoditní třídě 3. Velikost odhadovaných efektů (viz Tabulka 25) je srovnatelná s odhady pomocí PPML modelu a tyto výsledky tak lze považovat za robustní.

Tabulka 24: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na katalánské importy v komoditní třídě 3

Control group Dependent variable	Model fixních efektů	
	Valencia log_Imp	SCG log_Imp
Intercept	-5.093 (4.09)	-5.168 (5.25)
log_GDP	0.138 (0.17)	0.180 (0.21)
EU	-0.610*** (0.23)	-0.689** (0.28)
Currency	0.072 (0.34)	-0.009 (0.43)
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	0.204 (0.15)	0.431** (0.19)
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	0.538*** (0.20)	0.828*** (0.24)
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	0.496** (0.21)	0.562** (0.27)
pair FE	✓	✓
time trend	✓	✓
year	✓	✓
počet pozorování	3861	4222

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Pokud jde o ostatní proměnné zařazené do modelu, tak odhad parametru *GDP* vyšel statisticky nevýznamný, což značí, že velikost HDP obchodního partnera nemá

statisticky významný vliv na katalánské importy surovin. Statisticky nevýznamný je i parametr *Currency*. Členství v Evropské měnové unii tak nemá pozitivní vliv na tento druh obchodní výměny. Odhad parametru *EU* je pak dokonce záporný. To vše značí skutečnost, že Katalánsko importuje suroviny především z méně vyspělých zemí, které nejsou součástí Evropské unie.

Tabulka 25: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na zahraniční importy Katalánska v komoditní třídě 3

Control group Dependent variable	Model fixních efektů	
	Valencia log_Imp	SCG log_Imp
I(Conflict_L1 == 1)TRUE	-	43,1 %
I(Conflict_L1 == 2)TRUE	53,8 %	82,8 %
I(Conflict_L1 == 3)TRUE	49,6 %	56,2 %

5.6.5 Test robustnosti odhadovaného vlivu secesního konfliktu na exporty a importy Baskicka
Pokud jde o Baskicko, odhady parametrů vlivu nárůstu podpory secese regionu mají opět stejný směr jako v případě odhadů pomocí PPML (viz Tabulka 26) a velikost odhadovaných efektů znázorněná v Tabulce 27 také potvrzuje, že tento vliv je velice malý.

Co se týče odhadů ostatních parametrů, model fixních vlivů predikuje statisticky významný vliv HDP na exporty regionu. Velikost efektu je v souladu s očekáváními. V případě importů se však tento vliv nepotvrdil. Rozdílné jsou také odhady parametrů *EU* a *Currency*. Zatímco se zdá, že Baskové exportují o 26,2 % více do zemí, které také platí eurem, v případě importů je tato proměnná nevýznamná. Naopak je tomu u dummy proměnné zohledňující členství v Evropské unii. Členství v EU se zdá být silným determinanem baskických importů. Dle modelu fixních vlivů je členství

v Unii, *ceteris paribus*, asociováno s o téměř 60 % vyššími importy do Baskicka. Na straně exportů byl však odhad tohoto parametru statisticky nevýznamný.

Tabulka 26: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na celkové zahraniční exporty a importy Baskicka

Control group Dependent variable	Model fixních efektů	
	Navarra log_Exp	Navarra log_Imp
Intercept	-25.001*** (3.14)	-6.387 (7.39)
log_GDP	1.066*** (0.13)	0.164 (0.31)
EU	-0.0158 (0.15)	0.593** (0.25)
Currency	0.262* (0.14)	0.254 (0.34)
lag_Indep	0.024** (0.01)	-0.038** (0.02)
pair FE	✓	✓
time trend	✓	✓
year	✓	✓
počet pozorování	5935	4884

V závorkách jsou robustní standardní chyby. Značení ***, **, * odpovídá p-hodnotě 1, 5 a 10 %.

Tabulka 27: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na celkové zahraniční exporty a importy Baskicka

Control group Dependent variable	Model fixních efektů	
	Navarra log_Exp	Navarra log_Imp
lag_Indep	2,4 %	-3,8 %

5.6 Diskuse výsledků v rámci odborné literatury zabývající se ekonomikou konfliktu

Odborná literatura doposud identifikovala dvě možné kauzality mezi obchodem a konfliktem. Na jedné straně obchod odrazuje od konfliktu, na straně druhé má již vzniklý konflikt negativní vliv na obchod. Tato disertační práce se věnuje této druhé kauzalitě a usiluje o aplikaci tohoto směru ekonomie konfliktu i na konflikty secesní, kterým byl doposud na poli odborné literatury věnován jen velmi omezený prostor.

Nejstarší studie usilovaly o kvantifikaci dopadu ozbrojených konfliktů na zahraniční obchod. Skutečnost, že vojenský konflikt má silný negativní vliv na bilaterální obchod dvou zemí dokládají například Gowa a Mansfield (1993), Anderton a Carter (2001), či Glick a Taylor (2010). Například Glick a Taylor (2010) nacházejí velký a trvalý negativní dopad válek na obchod, a v důsledku i na národní důchod. Výsledky těchto studií však nejsou zcela snadno srovnatelné s výsledky prezentovanými v této disertační práci. Prvním z důvodů je skutečnost, že tato práce se zabývá vlivem konfliktu na obchod se třetími zeměmi, zatímco autoři výše zmíněných studií zkoumají především vliv konfliktu na bilaterální obchod zainteresovaných zemí. Druhým důvodem je pak fakt, že mezi zvolenými regiony a zbytkem Španělska není přítomen vojenský konflikt.

Z pohledu této práce jsou tedy důležité prosté politické spory, stejně jako roztržky menší intenzity, včetně spotřebitelských bojkotů. Například dle výsledků Fuchse a Klanna (2013), potrestala Čína své obchodní partnery ze zemí, v nichž došlo k setkání jejich čelních představitelů s Dalailámou. V důsledku těchto návštěv poklesly bilaterální exporty těchto zemí s Čínou o 16,9 %. Zde prezentované odhady parametrů nabývají v případě celkových exportů o něco nižších hodnot (7,5–14 %, viz Tabulka 9). V případě exportů ve třídě 1 jsou pak tyto hodnoty o něco vyšší (18–35,5 % viz Tabulka 12). To může být na jedné straně důsledkem skutečnosti, že secesní konflikt nabývá vyšší intenzity než běžný politický spor. V případě, že by k secesi reálně došlo, vznikla by mezi mateřským státem a nově vzniklou zemí fyzická hranice,

kteřá by se negativně podepsala na úrovni jejich bilaterální výměny. Exportéři zboží ve třídě 1 jsou také nejvíce vystaveni spotřebitelským bojkotům. Vzhledem k jejich přítomnosti v Katalánsku je tak třeba ještě velikost odhadovaného efektu porovnat s výsledky Heilmanna (2016), který se věnoval právě vlivu bojkotů na bilaterální obchod zboží a služeb. Autor odhaduje roční pokles o 18,8 % v případě Dánska, 2,7 % v případě Japonska a 1,7 % pro bojkot francouzských výrobků občany Spojených států.¹⁰⁰ V posledních dvou případech však pozoruje pouze krátkodobý efekt. Tento efekt je nejsilnější v případě spotřebního zboží typicky lokálních značek, na rozdíl od polotovarů a kapitálových statků. Zde prezentované výsledné efekty (viz Tabulka 9 a Tabulka 12) jsou však obecně vyšší. Důvodem může být především fakt, že v Katalánsku nejde o prostou nevraživost mezi dvěma státy, nýbrž je zde přítomna reálná snaha o osamostatnění regionu.

V případě tohoto regionu jde tedy o směs dvou různých efektů. Na jedné straně se jedná o reaktivní chování na již probíhající bojkot. Toto chování je v souladu s Pollinsem (1989), který se domnívá, že importéři (v tomto případě zbytek Španělska) se rozhodují v závislosti na základě politických vztahů jejich země se zemí exportéra. V případě bojkotů jsou jejich preference zřetelně vyjeveny, tak jak se tomu děje v případě vztahu mezi Španělskem a Katalánskem.

Na straně druhé může jít o snahu o minimalizaci nákladů v případě, že by se naplnily výhrůžky a bojkot by se rozšířil na další výrobky nebo by došlo k reálné secesi, vytvoření nové fyzické hranice a uvalení cel ze strany zbytku Španělska. Tyto výsledky jsou tak také v souladu se závěry autorů zabývajících se vlivem očekávání na bilaterální obchod jako Morrow (1999) či Li a Sacko (2002). Disertační práce tedy navazuje na tyto studie, jejichž závěrem bylo, že jednotliví ekonomičtí agenti anticipují konflikt a snižují jeho budoucí negativní dopad, proto jednají už nyní,

¹⁰⁰ Ve své předchozí studii z roku 2014 však prezentoval podstatně větší roční dopady bojkotu, a to od -29,3 % až po -80,3 % (Heilmann, 2014). Nicméně vzorek sledovaných zemí byl odlišný.

aby tak snížili budoucí dopad konfliktu. Ten tak bude, v případě, že se země reálně odtrhne, mnohem menší. Obchod se zbytkem světa tedy plní zmíněnou roli pojištění definovanou Martinem et al. (2008a).

Pokud jde o separatismus, tak pokud je mi známo, pak jedinou autorkou, která se věnovala vlivu secesního konfliktu na objem zahraničního obchodu byla Marie Daumal (2008, 2011). Ve své stati z roku 2008 došla k závěru, že separatismus a jazyková rozstříženost pozitivně ovlivňují zahraniční obchod, respektive zahraniční exporty. Hodnoty jí odhadnutých parametrů reprezentujících separatismus se pohybují mezi 1,29 a 1,77.¹⁰¹ Výsledný efekt nárůstu separatismu na zahraniční exporty¹⁰² je tak mnohem větší, než mnou predikovaný dopad na katalánský, stejně jako na baskický obchod. Odlišnost výsledků pro Katalánsko i Baskicko si lze vysvětlovat především rozdílnou specifikací modelu. Daumal (2008) totiž měla k dispozici mnohem větší množství pozorování, což jí znemožnilo použít interakci fixních efektů pro jednotlivé země s časovými fixními efekty. Použití této interakce je však klíčové k zachycení co možná největší části nepozorovatelné heterogenity v datech. V případě Baskicka pak nelze opomíjet ani roli terorismu, který obecně snižuje bilaterální obchod, stejně jako obchod se třetími zeměmi (Schumacher a Nitsch, 2004; Fratianni a Kang, 2006).

V roce 2011 Daumal zkoumala vliv nárůstu podpory secese na zahraniční obchod celé Kanady. Výsledky prezentované v této disertační práci se také v tomto případě shodují s jejími především ve směru působení narůstající podpory secese. Velikost odhadovaného efektu se však opět liší. Autorkou odhadovaný parametr dosahuje hodnoty 0,02, což je podstatně nižší hodnota, než v případě statisticky významných

¹⁰¹ Vzhledem k tomu, že autorka používá taktéž Poissonův model dle Santose Silvy a Tenreyro (2006), lze jednoduše porovnat hodnoty mnou a jí odhadnutých parametrů.

¹⁰² Připomeňme, že při odhadech pomocí PPML se proměnné, které nejsou v logaritmech, interpretují jako tzv. semi-elasticity. Velikost efektu odhadovaného parametru je potom $100 \cdot (e^\beta - 1) \%$, takže 263,6 respektive 487,1 %.

parametrů odhadovaných v této práci (viz například tabulky 9, 12 a 16). Zatímco Daumal odhadovala vliv rostoucí podpory secese v Québecu na zahraniční obchod celé Kanady, tato práce se soustředí pouze na vliv secesního konfliktu na zahraniční obchod regionů, které o secesi usilují.

Rozdíl může být způsoben také odlišnou specifikací konfliktní proměnné. Autorka si zvolila volební podporu secesních stran. V této práci je v případě Katalánska konfliktní proměnná zkonstruována na základě předchozí analýzy konfliktu v regionu. V případě Baskicka je sice taktéž využita podpora secese, nicméně se nejedná o podporu secesní strany ve volbách, nýbrž o názor na secesi vyjádřený v průzkumech veřejného mínění. Rozdíl je také v závisle proměnné, kdy Daumal (2011) odhaduje vliv narůstající podpory separatismu na různé závislé proměnné, především však na bilaterální toky. Rešerše odborné literatury prezentovaná v kapitole 4 však ukázala, že pro dosažení korektních výsledků není vhodné obchodní toky jakkoli kombinovat, nýbrž je nezbytné je odhadovat samostatně. Literatura věnující se vlivu konfliktu na obchod také predikuje obecně mnohem větší dopad konfliktu na exporty než na importy (viz dále). Obecně je tedy třeba rozlišovat vliv konfliktu na obchod v závislosti na směru obchodního toku. Stejně jako v předchozím případě, i tentokrát se modely liší také z hlediska volby fixních efektů.

Další rozdíl oproti Daumal (2008, 2011) je pak ten, že zde prezentovaný gravitační model je zasazen do D-i-D strategie. Je to právě specifikace modelu, která významným způsobem ovlivňuje hodnotu odhadovaných parametrů,¹⁰³ a tedy i velikost výsledného efektu. V kapitole 5.2 byl zmíněn jistý limit tohoto modelování, kterým je předpoklad, že ostatní regiony nejsou konfliktem vůbec zasaženy. Ve skutečnosti však dochází k jistému efektu přelévání, což vede k tomu, že zde prezentované výsledné

¹⁰³ Viz například velmi rozdílné výsledky u odhadů parametrů pro preferenční obchodní dohody či společnou měnovou unii, závislé na kombinaci fixních efektů použitých při odhadu dané rovnice, diskutované v kapitole 4.

efekty mohou být podhodnocené. Skutečný efekt tedy bude větší. Mimo jiné tomu bude také v důsledku zahrnutí fixních efektů. Společné zahrnutí párových efektů a interakce efektů pro jednotlivé země s efekty pro jednotlivé roky, by měla kontrolovat pro většinu heterogenity v datech. Nejinak je tomu i v případě události ovlivňujících globální ekonomický systém jako hospodářská krize z let 2008–2009. Výsledný odhad parametru pro konflikt/podporu nezávislosti by tak neměl být těmito vlivy kontaminován. Pro vliv hospodářské krize na zahraniční obchod sledovaného regionu také, už ze své podstaty, kontroluje D-i-D strategie. Například se lze domnívat, že Katalánsko bylo nuceno přeměrovat svoje obchodní toky na trhy mimo Španělsko, protože španělská ekonomika byla krizí relativně více zasažena než ekonomiky ostatních zemí. Tato skutečnost by však měla mít stejný dopad i na zahraniční obchod kontrolního regionu či syntetické kontrolní skupiny. Právě proto byla využita D-i-D metoda, jež umožňuje odhadnout vliv konfliktu nezávisle na těchto dalších determinantech zahraničního obchodu zahrnutých regionů.

Pokud jde o vliv konfliktu na zahraniční importy, Marano et al. (2013) obecně predikovali daleko větší škodlivost konfliktu v zemi exportéra než v importní zemi.¹⁰⁴ Heilmannovy (2019) odhady pak byly robustní pouze v případě exportů. Tyto závěry jsou tedy sice v souladu s vlivem konfliktu na celkové importy, nikoliv však s výsledky prezentovanými v Tabulce 15 a Tabulce 16, tedy s mnou predikovaným vlivem na importy surovin. V jeho případě se však (podobně i Davis a Meunier, 2011) jednalo o pouhé politické roztržky a následné bojkoty. Naopak v Katalánsku existuje reálná hrozba, že k osamostatnění dojde a že se tak region ocitne bez přístupu k surovinám, což pravděpodobně motivuje producenty zabezpečit se pro případ, že by tato situace opravdu nastala.

¹⁰⁴ Větší vliv pozorovali autoři v případě vnitrostátních konfliktů než v případě konfliktů mezinárodních. Jimi uvažované konflikty však byly vojenské, což není případ zde uvažovaných regionů a výsledky tak nelze zcela srovnávat.

V případě Baskicka je však odhadovaný efekt směrem na zahraniční obchod ve srovnání s výsledky předchozích studií výrazně menší. Na rozdíl od zásadních hospodářských dopadů pozorovaných v současnosti v Katalánsku, se zdá že nejistota ohledně budoucího uspořádání vztahů mezi Baskickem a zbytkem Španělska není tak vysoká, respektive její vliv na zahraniční obchod regionu je spíše zanedbatelný.

Zde prezentované výsledky jsou tak obecně v souladu s předchozí literaturou. Zmíněné rozdíly ve velikosti odhadnutých parametrů mohou být jednak důsledkem volby jiné konfliktní proměnné, ale především odlišné specifikace gravitační rovnice, od volby závisle proměnné, přes volbu jednotlivých proměnných do rovnice zařazených, až po kombinaci fixních efektů.

Dle těchto výsledků je přítomen vliv secesního konfliktu na úroveň obchodní výměny se třetími zeměmi. Tato disertační práce tak navazuje na výše citovanou literaturu a dochází k závěru, že literaturu zabývající se vztahem mezi konfliktem a obchodem lze rozšířit i na konflikty secesní.

Obecně se tedy dá souhlasit s myšlenkou, že „ve světě charakteristickém méně násilím a klesající tolerancí vůči vojenským konfliktům mezi zeměmi (Pinker, 2011), je obchodní politika hlavním nástrojem mezinárodních sporů“ (Heilmann, 2016: 179).

5.7 Implikace pro hospodářskou politiku

Jak již bylo řečeno, řada autorů se zabývala důsledky secese v Katalánsku, Baskicku a dalších evropských zemích. Rodríguez-Pose a Stermšek (2014) se domnívají, že v případě, že dojde k osamostatnění nějakého regionu prostřednictvím konfliktu, bude mít nezávislost znatelný dopad na následnou ekonomickou výkonnost nově vzniklé země, jejíž ekonomický růst bude narušen. Polèse (1985) zase upozorňuje na nově vzniklé obchodní překážky, ukončení společných hospodářských politik a dohod, stejně jako transferových plateb.

Odborná literatura již také poukázala na skutečnost, že konflikty v Katalánsku a Baskicku mají negativní dopad na úroveň investic v obou regionech (Buesa, 2004; Buesa et al., 2004; Elliott, 2018). Buesa (2004) zdůraznil odklon od plánovaných investic, nárůst rizikové prémie ze strany mezinárodních ratingových agentur a nedůvěru ze strany španělských firem. Buesa et al. (2004) pak mezi hlavní příčiny tohoto odklonu řadili terorismus a obecně špatnou politickou situaci v regionu. Řada firem také přestěhovala své sídlo či část svých aktivit mimo daný region, aby nepřišly o své aktivity a odbytíště. Všechny tyto okolnosti vedou k suboptimální alokaci zdrojů.

Tato práce poukázala na skutečnost, že stejně jako jsou konfliktem ovlivněny investice, je jím ovlivněn i zahraniční obchod. Pokud dochází k přesměrování obchodu již nyní, nedochází tak k optimální alokaci zdrojů ani v případě obchodních toků. Stejně jako v případě investic, zvyšuje secesní konflikt v obou regionech riziko jejich obchodu se zbytkem Španělska, což zvyšuje i náklady tohoto obchodu a ovlivňuje tedy i alokaci zdrojů a hospodářský růst.¹⁰⁵ Dopad bude o to větší, čím větší bude nejistota mezi ekonomickými aktéry. V případě Katalánska byla tato nejistota v posledních letech umocněna skutečností, že ač se region opakovaně pokoušel hlasovat o nezávislosti, jeho představitelé nepředstavili jediný plán vývoje, který by nastal v případě, že by k osamostatnění reálně došlo.

Michaels a Zhi (2010) a Heilmann (2016) upozorňují, že bojkot poškozuje obě strany, protože znamená extra náklady pro oba obchodní partnery. To se však netýká pouze bojkotů, nýbrž jakékoliv politické nejistoty. K suboptimálnímu řešení tedy dochází jak v obou secesních regionech, tak ve zbytku Španělska, a deeskalace konfliktu je tedy v zájmu obou zúčastněných stran.

¹⁰⁵ V případě Baskicka hrál po dlouhou dobu velkou roli také terorismus. Abadie a Gardeazabal (2003) zkoumali vliv terorismu na ekonomický růst regionu a dospěli k závěru, že vzplanutí terorismu v 60. letech minulého století vedlo k 10% poklesu baskického HDP per capita oproti stejnému ukazateli syntetické kontrolní skupiny.

Závěr

Předkládaná disertační práce se zabývala vlivem secesních konfliktů na zahraniční obchod. Secese je velmi aktuálním tématem, neboť se Evropou v současnosti šíří vlna secesních tendencí, která vytváří tlak na národní vlády. Jejich kompetence jsou na jedné straně omezovány prohlubováním integrace v rámci Evropské unie. Na straně druhé musí čelit rostoucím požadavkům některých svých regionů na větší pravomoci v mnoha oblastech. Tyto požadavky vyústily v řadě případů v boj za politickou nezávislost na mateřském státu.

Cílem práce bylo zjistit, zda a případně jak, secesní konflikt v Katalánsku a Baskicku ovlivňuje bilaterální obchod těchto regionů se třetími zeměmi v období 2000–2018.

Pro naplnění cíle disertační práce bylo nezbytné nejprve ilustrovat, proč by měl existovat kauzální vztah mezi obchodem a konfliktem. Studium literatury prezentované v první kapitole vedlo k identifikování základních vztahů mezi obchodem a konfliktem. Vzhledem k cíli disertační práce se ukázaly jako nejzajímavější především stati poukazující na skutečnost, že ve státě, jemuž hrozí politický rozpad, dochází ke snížení míry ekonomické integrace mezi jednotlivými částmi země ještě předtím, než k rozpadu reálně dojde.

Na základě rešerše z této kapitoly byl vytvořen předpoklad, že racionální ekonomičtí agenti, kteří usilují o maximalizaci vlastního zisku, zohledňují při svém rozhodování svá očekávání ohledně budoucnosti a snaží se limitovat budoucí negativní dopady konfliktu. V důsledku by tak mělo docházet k diverzifikaci obchodních destinací z důvodu rizika propadu obchodu v případě, že dojde k eskalaci tohoto konfliktu. Tato kapitola také mimo jiné ukázala na problematiku kauzálního vztahu mezi

obchodem a konfliktem, kterou bylo třeba zohlednit při konstrukci ekonometrického modelu v praktické části disertační práce.

Následně byla provedena analýza současných secesních hnutí v Katalánsku a Baskicku, která byla nezbytná, aby bylo možné identifikovat charakter konfliktu a jeho úroveň v obou regionech. V této části byla představena specifika jednotlivých secesních konfliktů. Jedním z nich je například absence ekonomických příčin či naopak přítomnost terorismu v Baskicku.

Třetí kapitola ukázala, že v případě obou zvolených oblastí dochází k poklesu obchodní závislosti na zbytku mateřského státu. Z daných prezentovaných grafů a tabulek však nelze usuzovat o kauzálním vztahu mezi secesním konfliktem a růstem zahraničního obchodu daných regionů. Proto byl v další části zkonstruován ekonometrický model, který tento vztah zkoumal empiricky.

Tím byl gravitační model zahraničního obchodu zasazený do D-i-D strategie. D-i-D je kvazi přirozeným experimentem, který simuluje, jak by obchod vypadal, kdyby ke konfliktu nedošlo. Tento přístup mi umožnil odhadnout vliv politického konfliktu na obchod nezávisle na jiných faktorech determinujících objem vzájemné obchodní výměny. Na základě důkladné rešerše odborné literatury byl konkrétně zvolen PPML model s vysoce dimenzionálními fixními efekty, který je v současnosti nejpreferovanějším estimátorem pro gravitační rovnice zahraničního obchodu. Pro kontrolu robustnosti bylo využito odhadů pomocí klasického panelového modelu fixních efektů.

V kapitole jedna byly sestaveny tři pracovní hypotézy:

- 1. Růst intenzity secesního konfliktu je pozitivně asociován s vyššími zahraničními exporty regionu, který o secesi usiluje.*
- 2. Vliv secesního konfliktu na zahraniční importy regionu usilujícího o secesi je méně významný než jeho vliv na exporty.*

3. Dopad secesního konfliktu na zahraniční obchod se region od regionu liší v závislosti na vlastnostech daného konfliktu.

Katalánsko

V případě Katalánska výsledky ukázaly, že existuje kauzální vztah mezi rostoucí intenzitou konfliktu a celkovými zahraničními exporty regionu. PPML estimátor, stejně jako model fixních efektů predikují pozitivní vliv konfliktu v Katalánsku na zahraniční exporty regionu. Tento vztah se však nepotvrdil v případě třetí úrovně konfliktu. Dle modelu fixních vlivů je tato úroveň pozitivní, nicméně v případě PPML estimátoru se ukázala jako statisticky nevýznamná. Zatímco vliv prvních dvou úrovní konfliktu je přesvědčivý, u třetí úrovně tomu tak není.

Tento vztah se však ukázal být ještě silnější v případě exportů zboží v komoditní třídě 1 – Potraviny, nápoje a tabákové výrobky. Důvodem je především skutečnost, že výrobci zboží v této třídě se již nyní musejí vypořádávat s poměrně rozsáhlým bojkotem svých produktů spotřebiteli ze zbytku Španělska. V případě katalánských exportů tedy nelze první hypotézu zamítnout.

Pokud jde o celkové importy Katalánska, tento vztah se nepotvrdil. Oba estimátory predikují statisticky nevýznamný vliv všech tří úrovní konfliktu na zahraniční importy regionu. Tyto výsledky tak jsou v souladu s dostupnou literaturou a na jejich základě by tedy druhá hypotéza nemohla být zamítnuta. Nicméně pokud jde o specifický případ zboží ve třídě 3 – Suroviny –, jejichž zajištění je nezbytné pro chod hospodářství, výsledky se liší. Oba modely predikují statisticky významný pozitivní vliv secesního konfliktu na importy zboží ve třetí komoditní třídě. Jako vysvětlení se nabízí, že případná nezávislost by mohla znamenat nevěli španělské strany poskytovat Kataláncům svoje suroviny. Výhružky v podobě uvalení vysokých cel v případě, že by se Katalánsko skutečně osamostatnilo, také mohou vést výrobce k obavám ze signifikantního nárůstu cen surovin, které potřebují k produkci svých

výrobní, či přerušení jejich dodávek. Na základě těchto výsledků tedy druhou hypotézu v případě Katalánska zamítám.

Baskicko

V případě Baskicka se vyskytl problém s daty v období před vznikem konfliktu. Vzhledem k tomu, že data pro obchod před započítáním konfliktu neexistují, nebylo možné testovat hypotézu paralelních trendů. Z tohoto důvodu tak nelze hovořit o kauzálním vztahu. Nicméně vzhledem k tomu, že odborná literatura zkoumající vliv konfliktu na zahraniční obchod používá konfliktní proměnnou jako standardní determinant zahraničního obchodu v gravitačním modelu, lze tak výsledky považovat za validní.

Regrese byla stejně jako v případě Katalánska provedena oproti kontrolní skupině, kterou byla Autonomní oblast Navarra. Výsledky obou estimátorů naznačují, že zatímco exporty jsou konfliktem ovlivněny pozitivně, v případě importů je tomu naopak. Rostoucí podpora secese v Baskicku tak překvapivě vede k nižším zahraničním importům do regionu. To mohlo být způsobené mimo jiné teroristickými útoky baskické organizace ETA. Aby se uskutečnila obchodní transakce, je zapotřebí vůle obou obchodních partnerů. Rostoucí podpora secese spolu s aktivitami ETA pravděpodobně zvyšují rizika spojená s obchodováním s Baskickem. Ta pak negativně ovlivňují objem obchodní výměny s regionem. Tato skutečnost může být jedním z důvodů, proč je odhadovaná velikost efektu na celkové exporty regionu obecně menší než v případě Katalánska. Ani hypotéza tři tedy nemůže být zamítnuta.

Tato disertační práce tak ukázala, že existuje vztah mezi secesním konfliktem a zahraničním obchodem vybraných regionů. Ekonomičtí agenti jsou na jedné straně tlačeni nejistotou spojenou s budoucím vývojem. Na straně druhé v Katalánsku již

v určitých odvětvích reálně dochází k bojkotu, čímž jsou producenti bojkotovaného zboží nuceni hledat odbytí za hranicemi Španělska. Obě tyto skutečnosti mají vliv na objem obchodní výměny daného regionu se zahraničím. Konkrétní dopad konfliktu se však liší v závislosti na zkoumaném regionu, na směru výměny, případně i na typu obchodované komodity.

Přínosy práce

Hlavním přínosem disertační práce je vyplnění mezery na poli odborné literatury. Ta doposud usilovala především o identifikaci příčin secese nebo naopak o kvantifikaci ekonomických důsledků, které by secese měla. V tomto směru hraje nezanedbatelnou roli zahraniční obchod, který je jedním z hlavních témat politických diskurzů zabývajících se ekonomickými důsledky možného osamostatnění. Autoři těchto studií však zpravidla ignorují fakt, že narůstající podpora secese se již nyní podepisuje na hospodářských vztazích mezi daným regionem a mateřskou zemí. Výsledky jsou v souladu s předchozí literaturou zabývajících se vlivem konfliktu na zahraniční obchod. Tuto literaturu zabývajících se ekonomikou konfliktu tak lze rozšířit i na konflikty secesní.

Seznam použité literatury

- [1] ABADIE, Alberto a Javier GARDEAZABAL. The economic costs of conflict: A case study of the Basque Country. *American economic review*, 2003, vol. 93, no. 1, pp. 113-132.
- [2] ABADIE, Alberto et al. Comparative politics and the synthetic control method. *American Journal of Political Science*, 2015, vol. 59, no. 2, pp. 495-510.
- [3] ABC.es. *Declarar la independencia del País Vasco costaría 5.000 euros al año a cada Vasco* [online]. Zdrojový soubor ze dne 23. 4. 2014 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.abc.es/espana/20140422/abci-coste-indpendencia-vasco-201404201922.html?ref=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.
- [4] ABC.es. *La venta de cava en España cae un 6,2% por la crisis y el «boicot latente»* [online]. Zdrojový soubor ze dne 1. 3. 2013 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.abc.es/local-cataluna/20130228/abci-venta-cava-espana-crisis-201302281740.html?ref=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.
- [5] AFESORGBOR, Sylvanus Kwaku. The impact of economic sanctions on international trade: How do threatened sanctions compare with imposed sanctions? *European Journal of Political Economy*, 2019, vol. 56, pp. 11-26.
- [6] AGENCIA ESTATAL BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO. *Constitución española* [online]. 1978 [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: [https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/\(1\)](https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/(1)).
- [7] AIELLO, Francesco et al. Evaluating the impact of nonreciprocal trade preferences using gravity models. *Applied Economics*, 2010, vol. 42, no. 29, pp. 3745-3760.
- [8] ALESINA, Alberto a Enrico SPOLAORE. *The size of nations*. Mit Press, 2005. ISBN 978-0262012041.
- [9] ALESINA, Alberto et al. Economic integration and political disintegration. *American Economic Review*, 2000, vol. 90, no. 5, pp. 1276-1296.

- [10] ANDERSON, James E. a Eric VAN WINCOOP. Gravity with gravitas: A solution to the border puzzle. *American economic review*, 2003, vol. 93, no., pp. 170-192.
- [11] ANDERSON, James E. A theoretical foundation for the gravity equation. *The American economic review*, 1979, vol. 69, no. 1, pp. 106-116.
- [12] ANDERSON, James E. a Yoto YOTOV. *Short run gravity*. CESifo Working Paper, No. 6502, Center for Economic Studies and ifo Institute (CESifo), Munich, 2020.
- [13] ANDERTON, Charles H. a John R. CARTER. The impact of war on trade: An interrupted times-series study. *Journal of Peace Research*, 2001, vol. 38, no. 4, pp. 445-457.
- [14] ANGRIST, Joshua D. a Jörn-Steffen PISCHKE. *Mostly harmless econometrics: An empiricist's companion*. Princeton: Princeton university press, 2009. ISBN 978-0-691-12034-8.
- [15] ANTRÀS, Pol a Jaume VENTURA. *Dos más dos son mil. Los efectos comerciales de la independencia*. Documento de trabajo [online]. 2012 [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: <http://www.wilson.cat/>.
- [16] ARMSTRONG, James. A. *Nations before Nationalism*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1982. ISBN 0-8079-1501-2.
- [17] AUTOR, David H. Outsourcing at will: The contribution of unjust dismissal doctrine to the growth of employment outsourcing. *Journal of labor economics*, 2003, vol. 21, no. 1, pp. 1-42.
- [18] BABECKÁ KUCHARČUKOVÁ, Oxana et al. Gravity approach for modelling international trade in South-Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States: the role of geography, policy and institutions. *Open economies review*, 2012, vol. 23, no. 2, pp. 277-301.
- [19] BAIER, Scott L. a Jeffrey H. BERGSTRAND. Do free trade agreements actually increase members' international trade? *Journal of international Economics*, 2007, vol. 71, no. 1, pp. 72-95.

- [20] BAIER, Scott L. a Jeffrey H. BERGSTRAND. Estimating the effects of free trade agreements on international trade flows using matching econometrics. *Journal of international Economics*, 2009, vol. 77, no. 1, pp. 63-76.
- [21] BAIER, Scott L. a Jeffrey H. BERGSTRAND. On the endogeneity of international trade flows and free trade agreements [online]. 2002 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z:
http://www3.nd.edu/~jbergstr/Working_Papers/EndogeneityAug2002.pdf.
- [22] BALDWIN, Richard a Daria TAGLIONI. *Gravity for dummies and dummies for gravity equations*. NBER Working paper series No. w12516. National bureau of economic research, 2006.
- [23] BALTAGI, Badi H. et al. A generalized design for bilateral trade flow models. *Economics letters*, 2003, vol. 80, no. 3, pp. 391-397.
- [24] BALTAGI, Badi. *Econometric analysis of panel data*. Cornwall: John Wiley & Sons, 2008. ISBN 978-1118672327.
- [25] BARBIERI, Katherine a Gerald SCHNEIDER. Globalization and peace: Assessing new directions in the study of trade and conflict. *Journal of Peace Research*, 1999, vol. 36, no. 4, pp. 387-404.
- [26] BARBIERI, Katherine a Jack S. LEVY. Sleeping with the enemy: The impact of war on trade. *Journal of peace research*, 1999, vol. 36, no. 4, pp. 463-479.
- [27] BARBIERI, Katherine. Economic interdependence: A path to peace or a source of interstate conflict? *Journal of Peace Research*, 1996, vol. 33, no. 1, pp. 29-49.
- [28] BAYER, Resat a Matthew C. RUPERT. Effects of civil wars on international trade, 1950-92. *Journal of Peace Research*, 2004, vol. 41, no. 6, pp. 699-713.
- [29] BEESTERMÖLLER, Matthias a Ferdinand RAUCH. A Dissection of Trading Capital: Trade in the Aftermath of the Fall of the Iron Curtain. *The Journal of Economic History*, 2018, vol. 78, no. 2, pp. 358-393.

- [30] BERGSTRAND, Jeffrey H. The gravity equation in international trade: some microeconomic foundations and empirical evidence. *The review of economics and statistics*, 1985, pp. 474-481.
- [31] BLOMBERG, S. Brock a Gregory D. HESS. How much does violence tax trade? *The Review of Economics and Statistics*, 2006, vol. 88, no. 4, pp. 599-612.
- [32] BORGEN, Christopher J. From Kosovo to Catalonia: Separatism and Integration in Europe. *Goettingen J. Int'l L.*, 2010, vol. 2, p. 997-1033.
- [33] BOYLAN, Brandon M. In pursuit of independence: the political economy of Catalonia's secessionist movement. *Nations and nationalism*, 2015, vol. 21, no. 4, pp. 761-785.
- [34] BRANCATI, Dawn. Another Great Illusion: 1 The Advancement of Separatism through Economic Integration. *Political science research and methods*, 2014, vol. 2, no. 1, pp. 69-95.
- [35] BUBÁKOVÁ, Petra. Gravitační model mezinárodní směny, jeho proměnné, předpoklady, problémy a aplikace. *Acta Oeconomica Pragensia*, 2013, vol. 21, no. 2, pp. 3-24.
- [36] BUESA, Mikel et al. Las empresas del País Vasco ante la secesión. In BUESA, Mikel (ed.). *Economía de la secesión. El proyecto nacionalista y el País Vasco*. Madrid: Ministerio de Hacienda. Instituto de Estudios Fiscales, 2004, pp. 103–132. ISBN 978-8480081498.
- [37] BUESA, Mikel. Economía de la secesión: Los costes de la "no-España" en el País Vasco. In BUESA, Mikel (ed.) *Economía de la secesión. El proyecto nacionalista y el País Vasco*. Mikel Buesa (ed.). Madrid: Ministerio de Hacienda. Instituto de Estudios Fiscales. 2004, pp. 21–46. ISBN 978-8480081498.
- [38] BUESA, Mikel. *El pufo vasco. Instituto de Análisis Industrial y Financiero*. Documento de trabajo No. 58 [online]. 2007 [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://eprints.ucm.es/7945/1/58.pdf>.

- [39] BUESA, Mikel. La independència de Catalunya [online]. 2009 [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: <http://mikelbuesa.wordpress.com/2009/12/16/la-independencia-de-cataluna/>.
- [40] BUESA, Mikel. *Unidad del mercado y secesión: El caso del País Vasco*. Instituto de Análisis Industrial y Financiero. Documento de trabajo No. 49, 2005.
- [41] CANADELL, Joan a Albert MACIA. Catalunya: Estat propi, Estat ric. Barcelona: Viena Edicions. Cercle Català de Negocis, 2012. 183 s. ISBN: 978-84-8330-698-7.
- [42] CARTER, David B. a Hein E. GOEMANS. The temporal dynamics of new international borders. *Conflict Management and Peace Science*, 2014, vol. 31, no. 3, pp. 285-302.
- [43] CARUSO, Raul. The impact of international economic sanctions on trade: An empirical analysis. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 2003, vol. 9, no. 2.
- [44] CASALS, Muriel. *La fam i l'orgull: un país que s' ha aixecat*. Barcelona: Ara llibres, 2013. ISBN 9788415642329.
- [45] CASELLA, Alessandra a Jonathan S. FEINSTEIN. Public goods in trade: on the formation of markets and jurisdictions. *International Economic Review*, 2002, pp. 437-462.
- [46] C-INTEREG. CEPREDE. *Comercio interregional* [online]. 2018 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <https://www.c-interereg.es/metodologia.asp>.
- [47] C-INTEREG. CEPREDE. *El comercio de Catalunya con el resto de España y del mundo* [online]. 2017 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <http://www.c-interereg.es/metodologia.asp>.
- [48] C-INTEREG.CEPREDE. *Informe trimestral* [online]. 2019 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.c-interereg.es/informe-trimestral/>.
- [49] COLLIER, Paul a Anke HOEFFLER. *The Political Economy of Secession*. Oxford: OUP, 2002.

- [50] COLUMBIA UNIVERSITY MAILMAN SCHOOL OF PUBLIC HEALTH. *Difference-in-Difference Estimation* [online]. 2019 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.mailman.columbia.edu/research/population-health-methods/difference-difference-estimation>.
- [51] COMERFORD, David a José Vicente RODRÍGUEZ MORA. *Regions are not countries: a new approach to the border effect*. Centre for Economic Policy Research, 2014.
- [52] CONVIVENCIA CÍVICA CATALANA. *El Sistema de Financiación Autonómica. Datos y Análisis* [online]. 2013 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <https://paralalibertad.org/el-sistema-de-financiacion-autonomica-datos-y-analisis/>.
- [53] CONVIVENCIA CÍVICA CATALANA. *Las cuentas claras de Cataluña* [online]. 2012 [cit. 2013-10-25]. Dostupné z: <https://math.temple.edu/~gimenez/NAD/Las%20cuentas%20claras%20de%20Catalu%C3%B1a.pdf>.
- [54] COUFALOVÁ, Lucie a BUČEK, Jakub. Catalan Home Bias with the Rest of Spain: Does It Still Exist? [v recenzním řízení].
- [55] COUFALOVÁ, Lucie. Lost Credibility: Who Should Be Blamed for the Increasing Support for Separatism in Catalonia? *Politologická revue*, 2017, vol. 23, no. 1, pp. 133-159.
- [56] CROZET, Matthieu a Jualan HINZ. *Friendly fire-the trade impact of the Russia sanctions and counter-sanctions*. Kiel Working Paper, 2016.
- [57] CUADRAS MORATÓ, Xavier a Modest GUINJOAN. *The economic effects of a Spanish trade boycott against Catalan products* [online]. 2011 [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://repositori.upf.edu/handle/10230/19858>.
- [58] DATACOMEX. *Estadísticas del comercio exterior español*. Ministerio de Industria, Comercio y Turismo [online]. 2020 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: http://datacomex.comercio.es/principal_comex_es.aspx.

- [59] DATOSMACRO.com. *Comparar Comunidades Autónomas España vs País Vasco* [online]. 2019 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z:
<https://datosmacro.expansion.com/ccaa/comparar/espana/pais-vasco>.
- [60] DATOSMACRO.com. *Población de las Comunidades Autónomas* [online]. 2020 [cit. 2020-01-23]. Dostupné z:
<https://datosmacro.expansion.com/demografia/poblacion/espana-comunidades-autonomas>.
- [61] DAUMAL, Marie. Federalism, separatism and international trade. *European Journal of Political Economy*, 2008, vol. 24, no. 3, pp. 675-687.
- [62] DAUMAL, Marie. Federalism, separatism and international trade: the Canadian case. In HÜBNER, Kurt (ed.). *Europe, Canada and the Comprehensive Economic and Trade Agreement*. New York: Routledge, 2011, pp. 167-178. ISBN 978-0-415-60028-6.
- [63] DAVIS, Bob. Global Paradox: Growth of Trade Binds Nations, but It Also Can Spur Separatism. *Wall Street Journal*, 1994, vol. 20, no. 1, A1.
- [64] DAVIS, Christina L. a Sophie MEUNIER. Business as usual? Economic responses to political tensions. *American Journal of Political Science*, 2011, vol. 55, no. 3, pp. 628-646.
- [65] DAVIS, Donald R. a David E. WEINSTEIN. An account of global factor trade. *American Economic Review*, 2001, vol. 91, no. 5, pp. 1423-1453.
- [66] DE BENEDICTIS, Luca a Daria TAGLIONI. The gravity model in international trade. In DE BENEDICTIS, Luca a Luca SALVATICI (eds.). *The trade impact of European Union preferential policies*. Berlin, Heidelberg: Springer, 2011, pp. 55-89. ISBN 978-3-642-16563-4.
- [67] DE LA FUENTE MORENO, Ángel. ¿Está bien calculado el cupo? In FUNDACIÓN MANUEL GIMÉNEZE ABAD DE ESTUDIOS PARLAMENTARIOS Y DEL ESTADO AUTONÓMICO. *Jornada sobre el Régimen de financiación foral*, 2010, pp. 1-45.

- [68] DE SOUSA, José a Olivier LAMOTTE. Does political disintegration lead to trade disintegration? Evidence from transition countries. *Economics of Transition*, 2007, vol. 15, no. 4, pp. 825-843.
- [69] DEARDORFF, Alan V. Testing trade theories and predicting trade flows. *Handbook of international economics*, 1984, vol. 1, pp. 467-517.
- [70] DEARDORFF, Alan. Determinants of bilateral trade: does gravity work in a neoclassical world? In FRANKEL, Jeffrey A. (ed.). *The regionalization of the world economy*. Chicago: University of Chicago Press, 1998, pp. 7-32.
- [71] Declaración del Círculo de Empresarios Vascos, *Papeles de Ermua*, 2002, no.3. In BUESA, Mikel (ed.). *Economía de la secesión. El proyecto nacionalista y el País Vasco*. Madrid: Ministerio de Hacienda. Instituto de Estudios Fiscales, 2004, pp. 21–46. ISBN 978-8480081498.
- [72] DHYNE, Emmanuel, et al. Three Regions, three economies? *Economic Review*, 2016, no. 3, pp. 59-73.
- [73] DIARI OFICIAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. *LLEI 19/2017, del 6 de setembre, del referèndum d'autodeterminació* [online]. 2017 [cit. 2018-01-09].
Dostupné z:
http://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_resultats_fitxa/?action=fitxa&documentId=796531.
- [74] DJANKOV, Simeon a Caroline FREUND. Trade flows in the former Soviet Union, 1987 to 1996. *Journal of Comparative Economics*, 2002, vol. 30, no. 1, pp. 76-90.
- [75] DJANKOV, Simeon et al. Trading on time. *The Review of Economics and Statistics*, 2010, vol. 92, no. 1, pp. 166-173.
- [76] DSV Road, a.s. *Incoterms 2010* [online]. 2017 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z:
<http://www.dsv.cz/doprava-a-preprava/silnicni-doprava/incoterms/>.
- [77] DVOŘÁKOVÁ, Kateřina a Miroslava FERRAROVÁ. Separatistické tendence v současné Evropě: Katalánsko, Skotsko a Vlámsko na cestě k nezávislosti?. *Politologická revue*, 2014, vol. 20, no. 2, pp. 31-62.

- [78] EATON, Jonathan a Samuel KORTUM. Technology, geography, and trade. *Econometrica*, 2002, vol. 70, no. 5, pp. 1741-1779.
- [79] EGGER, Peter a Michael PFAFFERMAYR. The proper panel econometric specification of the gravity equation: A three-way model with bilateral interaction effects. *Empirical Economics*, 2003, vol. 28, no. 3, pp. 571-580.
- [80] EGGER, Peter H. a Andrea LASSMANN. The language effect in international trade: A meta-analysis. *Economics Letters*, 2012, vol. 116, no. 2, pp. 221-224.
- [81] EGGER, Peter. Alternative techniques for estimation of cross-section gravity models. *review of international economics*, 2005, vol. 13, no. 5, pp. 881-891.
- [82] EGGER, Peter. Estimating regional trading bloc effects with panel data. *Review of World Economics*, 2004, vol. 140, no. 1, pp. 151-166.
- [83] EICHENGREEN, Barry a Douglas A. IRWIN. The role of history in bilateral trade flows. In FRANKEL, Jeffrey A. (ed.). *The regionalization of the world economy*. Chicago: University of Chicago Press, 1998, pp. 33-62.
- [84] ELLIOTT, John Huxtable. *Scots and Catalans: union and disunion*. Cornwall: Yale University Press, 2018. ISBN 978-0-300-234954.
- [85] EL MUNDO. *Boicot / Hecho en Cataluña. Fet a Catalunya* [online]. Zdrojový soubor ze dne 23. 10. 2005 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.elmundo.es/suplementos/cronica/2005/524/1130623201.html>.
- [86] EL MUNDO. *Masiva manifestación en Barcelona en apoyo al Estatut y en contra el Constitucional* [online]. Zdrojový soubor ze dne 10. 7. 2010 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.elmundo.es/elmundo/2010/07/10/barcelona/1278761492.html?a=421c64b4288221f603d1786edcbf3a7a&t=1278802043&numero=>.
- [87] EL PERIÓDICO. *El Govern situa el déficit fiscal de Catalunya anclado en el 8% del PIB* [online]. Zdrojový soubor ze dne 10. 1. 2020 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.elperiodico.com/es/economia/20200110/la-generalitat-cifra-el-deficit-fiscal-de-catalunya-del-2015-y-2016-en-el-8-del-pib-7801147>.

- [88] ENCYCLOPEDIA BRITANNICA. Self-determination [online]. [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/self-determination>.
- [89] es.statista.com. *Distribución porcentual del PIB en España en 2018, por sectores económicos y comunidad autónoma* [online]. 2020a [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://es.statista.com/estadisticas/1099466/pib-distribucion-por-por-sectores-economicos-cc-aa-espanolas/>.
- [90] es.statista.com. *Porcentaje de participación en el producto interior bruto (PIB) de los sectores económicos de España de 2008 a 2018* [online]. 2020b [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://es.statista.com/estadisticas/501643/distribucion-del-producto-interior-bruto-pib-de-espana-por-sectores-economicos/>.
- [91] europa.eu. Los 27 países miembros de la UE [online]. 2020 [cit. 2020-08-31]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_es#tab-0-1
- [92] europa.eu. Países que utilizan el euro [online]. 2020 [cit. 2020-08-31]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_es#pa%C3%ADses-que-utilizan-el-euro.
- [93] EUZKADI BURU BATZAR DEL PNV. *Declaración de Aberri Eguna, 1988*. In MORENO GARCÍA, Manuel. *Etnicidad e identidad en el nacionalismo vasco. Sancho el sabio: Revista de cultura e investigación vasca*, 2015, no. 38, pp. 137-167.
- [94] EUZKO ALDERDI JELTZALEA. PARTIDO NACIONALISTA VASCO. *Planteamientos político, socioeconómico y cultural*, Editorial GEU: Bilbao, 1977. In MORENO GARCÍA, Manuel. *Etnicidad e identidad en el nacionalismo vasco. Sancho el sabio: Revista de cultura e investigación vasca*, 2015, no. 38, pp. 137-167.
- [95] FALLY, Thibault. Structural gravity and fixed effects. *Journal of International Economics*, 2015, vol. 97, no. 1, pp. 76-85.
- [96] FEENSTRA, Robert C. *Advanced international trade: theory and evidence*. Princeton university press, 2015. ISBN 978-0691161648.
- [97] FEITO, José Luis. Razones y sinrazones económicas contra la independencia de Cataluña [online]. 2014 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z:

<http://blogspersonals.ara.cat/ambullsdemussol/2014/11/11/razones-y-sinrazones-economicas-contra-la-independencia-de-cataluna-las-de-j-l-feito/>.

[98] FELBERMAYR, Gabriel a Jasmin GRÖSCHL. Within US trade and the long shadow of the American secession. *Economic Inquiry*, 2014, vol. 52, no. 1, pp. 382-404.

[99] FIDRMUC, Jan a Jarko FIDRMUC. Disintegration and trade. *Review of international economics*, 2003, vol. 11, no. 5, pp. 811-829.

[100] FIDRMUC, Jan a Jarko FIDRMUC. Foreign languages and trade: Evidence from a natural experiment. *Empirical Economics*, 2016, vol. 50, no. 1, pp. 31-49.

[101] FIDRMUC, Jarko. Gravity models in integrated panels. *Empirical Economics*, 2009, vol. 37, no. 2, pp. 435-446.

[102] FLORES, Javier. *La separación costaría 250.000 millones a Cataluña* [online]. 2012 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <http://www.fundspeople.com/noticias/la-separacion-costaria-250-000-millones-a-cataluna-69331>.

[103] FONTANELLA-KHAN, James. Independent Scotland faces EU applications. *Financial Times* [online]. Zdrojový kód ze dne 28. 10. 2012 [cit. 2016-01-03]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/2fd7b0f6-1f8a-11e2-841c-00144feabdc0>.

[104] FRANCOIS, Joseph a Miriam MANCHIN. *Institutional quality, infrastructure, and the propensity to export*. Unpublished, January, World Bank, Washington, DC [online]. 2006 [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.557.5080&rep=rep1&type=pdf>.

[105] FRANKEL, Jeffrey et al. Trading blocs and the Americas: The natural, the unnatural, and the super-natural. *Journal of development economics*, 1995, vol. 47, no. 1, pp. 61-95.

[106] FRANKEL, Jeffrey. *Regional Trading Blocs in the World Trading System*. Washington: Institute for International Economics, 1997. ISBN 978-0881322026.

- [107] FRATIANNI, Michele a Heejoon KANG. Chapter 10 International Terrorism, International Trade, and Borders. *Research in global strategic management*, 2006, vol. 12, pp. 203-223.
- [108] FUCHS, Andreas a Nils-Hendrik KLANN. Paying a visit: The Dalai Lama effect on international trade. *Journal of International Economics*, 2013, vol. 91, no. 1, pp. 164-177.
- [109] FUNDACIÓN PROGRASO Y DEMOCRACIA, 2014. *A favor de España. El coste de la ruptura (Actualidad)*. La Esfera de los Libros, 312 s. ISBN 978-8490601013.
- [110] GELLNER, Ernest. *Nations and nationalism*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1983.
- [111] GENERALITAT DE CATALUNYA. *Nota de Conjuntura Econòmica. Anàlisi de l'evolució de l'economia catalana i el seu entorn. Número 100. Informe anual del 2017, juliol 2018* [online]. Zdrojový soubor ze dne 26. 7. 2018 [cit. 2020-07-10]. Dostupné z: <http://economia.gencat.cat/ca/ambits-actuacio/economia-catalana/estudis-publicacions/nota-conjuntura/>.
- [112] GENERALITAT DE CATALUNYA. CENTRE D'ESTUDIS D'OPINIÓ. *Baròmetre d'Opinió Política* [online]. 2005–2020 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <http://ceo.gencat.cat/ceop/AppJava/pages/estudis/categories/lListaCategoria.html?colId=3&lastTitle=Bar%F2metre+d%27Opini%F3+Pol %Edtica>.
- [113] GENERALITAT DE CATALUNYA. *El dèficit fiscal de Catalunya amb l'Administració central persisteix i el 2011 es situa en el 7,7% del PIB* [online]. 2015 [cit. 2016-04-10] Dostupné z: http://economia.gencat.cat/ca/detalls/noticia/20151120_NP_BalnacesIPressupostos.
- [114] GENERALITAT DE CATALUNYA. *La Deslealtad del Estado respecto a Cataluña. Balance de Situación* [online]. 2013a [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/docs/2014/01/21/18/25/04ef0077-d851-4e10-a7ad-3392f35bde72.pdf.

- [115] GENERALITAT DE CATALUNYA. *Resultados de la balanza fiscal de Cataluña con el sector público central 2006-2009* [online]. 2012 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: http://www20.gencat.cat/docs/economia/70_Economia_SP_Financament/documents/Financament_autonomic/balanca_fiscal_Catalunya_Administracio_Central/03%2012%20Balanza%20fiscal%20de%20Cataluña.pdf.
- [116] GENERALITAT DE CATALUNYA. *Resultats de la balança fiscal de Catalunya amb el sector públic central any 2010* [online]. 2013b [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: [http://www20.gencat.cat/docs/economia/70_Economia_SP_Financament/arxius/05%2021%20Balança%20fiscal%202010c%20\(llarg\).pdf](http://www20.gencat.cat/docs/economia/70_Economia_SP_Financament/arxius/05%2021%20Balança%20fiscal%202010c%20(llarg).pdf).
- [117] GHEMAWAT, Pankaj et al. Competitiveness and interregional as well as international trade: The case of Catalonia. *International Journal of Industrial Organization*, 2010, vol. 28, no. 4, pp. 415-422.
- [118] GHEMAWAT, Pankaj. The ties that bind Catalonia. *The Financial Times*, 16 June, 2011.
- [119] GIL-PAREJA, Salvador et al. The border effect in Spain. *World Economy*, 2005, vol. 28, no. 11, pp. 1617-1631.
- [120] GIL-PAREJA, Salvador et al. The border effect in Spain: the Basque Country case. *Regional Studies*, 2006, vol. 40, no. 4, pp. 335-345.
- [121] GIMÉNEZ, Gilberto. Apuntes para una teoría de la identidad nacional. *Sociológica*, 1993, vol. 8, no. 21, pp. 13-29.
- [122] GLICK, Reuven a Alan M. TAYLOR. *Collateral damage: the economic impact of war, 1870-1997*. NBER Working Paper Series, 2005.
- [123] GLICK, Reuven a Alan M. TAYLOR. Collateral damage: Trade disruption and the economic impact of war. *The Review of Economics and Statistics*, 2010, vol. 92, no. 1, pp. 102-127.
- [124] GLICK, Reuven a Andrew K. ROSE. *Currency unions and trade: A post-EMU mea culpa*. National Bureau of Economic Research, 2015.

- [125] GOENNER, Cullen F. Simultaneity between trade and conflict: Endogenous instruments of mass destruction. *Conflict Management and Peace Science*, 2011, vol. 28, no. 5, pp. 459-477.
- [126] GOIKOETXEA, Jule. Nationalism and democracy in the Basque Country (1979–2012). *Ethnopolitics*, 2013, vol. 12, no. 3, pp. 268-289.
- [127] GÓMEZ-HERRERA, Estrella. Comparing alternative methods to estimate gravity models of bilateral trade. *Empirical economics*, 2013, vol. 44, no. 3, pp. 1087-1111.
- [128] GONZÁLEZ, Jesús Sérvulo. *¿Qué es el Cupo vasco? Este concierto, clave para los Presupuestos de 2017*. El País[online]. Zdrojový soubor ze dne 23. 1. 2017 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z:
https://elpais.com/economia/2017/05/03/actualidad/1493797530_788542.html.
- [129] GOWA, Joanne a Edward D. MANSFIELD. Power politics and international trade. *American political science review*, 1993, vol. 87, no. 2, pp. 408-420.
- [130] GRANČAY, Martin et al.. Gravitačný model zahraničného obchodu českej a slovenskej republiky 1995-2012: Ako sa zmenili determinanty obchodu. *Politická ekonomie*, 2015, vol. 6, pp. 759-777.
- [131] GUADILLA, D. a M. J. TOMÉ. *Eta anuncia la disolución en una carta* [online]. Zdrojový soubor ze dne 2. 5. 2018 [cit. 2020-07-02]. Hoy. Dostupné z:
<https://www.hoy.es/nacional/eta-disolucion-carta-20180502152058-ntrc.html>.
- [132] GUZMAN RAMIREZ, Aura a Martha QUIROGA RIVIERE. La Crisis Económica Y El Movimiento Independentista. *OASIS*, 2014, no. 18, pp. 56-71.
- [133] HANOUSEK, Jan a Evžen KOČENDA. Determinanty evropského zahraničného obchodu: instituce, kultura, infraštruktúra a geografia. *Politická ekonomie*, 2015, vol. 5, pp. 624-640.
- [134] HANSON, Gordon H. a Chong XIANG. The home-market effect and bilateral trade patterns. *American Economic Review*, 2004, vol. 94, no. 4, pp. 1108-1129.

- [135] HAUSMAN, Jerry A. a William E. TAYLOR. Panel data and unobservable individual effects. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1981, pp. 1377-1398.
- [136] HEAD, Keith a Thierry MAYER. Gravity equations: Workhorse, toolkit, and cookbook. In GOPINATH, Gita et al. (eds.). *Handbook of international economics*. Elsevier, 2014, pp. 131-195.
- [137] HEAD, Keith et al. The erosion of colonial trade linkages after independence. *Journal of international Economics*, 2010, vol. 81, no. 1, pp. 1-14.
- [138] HECHTER, Michael. The dynamics of secession. *Acta Sociologica*, 1992, vol. 35, no. 4, pp. 267-283. In RODRÍGUEZ-POSE, Andrés a Marko STERMŠEK. The economics of secession: Analysing the economic impact of the collapse of the former Yugoslavia. *Territory, Politics, Governance*, 2015, vol. 3, no. 1, pp. 73-96.
- [139] HEGRE, Håvard et al. Trade does promote peace: New simultaneous estimates of the reciprocal effects of trade and conflict. *Journal of Peace Research*, 2010, vol. 47, no. 6, pp. 763-774.
- [140] HEGRE, Håvard. Trade dependence or size dependence? The gravity model of trade and the liberal peace. *Conflict Management and Peace Science*, 2009, vol. 26, no. 1, pp. 26-45.
- [141] HEIDELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLCITRESEARCH. Conflict Barometer [online]. 2001–2020 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://hiik.de/>.
- [142] HEILMANN, Kilian. Does political conflict hurt trade? Evidence from consumer boycotts. *Journal of International Economics*, 2016, vol. 99, pp. 179-191.
- [143] HEILMANN, Kilian. Political Conflict and Service Trade. In NITSCH, Volker a Tibor BESEDES (eds.). *Disrupted Economic Relationships: Disasters, Sanctions, Dissolutions*. Cambridge: MIT Press, 2019, pp. 155–168. ISBN 978-0262039895.
- [144] HEILMANN, Kilian. The Effectiveness of International Trade Boycotts. University of San Diego [online]. 2014 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://econweb.ucsd.edu/~kheilman/pdfs/boycott062014.pdf>.

- [145] HELLIWELL, John F. *Do national borders matter for Quebec's trade?*. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 1995.
- [146] HELPMAN, Elhanan a Paul R. KRUGMAN. *Market structure and foreign trade: Increasing returns, imperfect competition, and the international economy*. MIT press, 1985.
- [147] HELPMAN, Elhanan et al. Estimating trade flows: Trading partners and trading volumes. *The quarterly journal of economics*, 2008, vol. 123, no. 2, pp. 441-487.
- [148] HOBBSAWM, Eric J. *Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality*. Cambridge university press, 2012.
- [149] HUFBAUER, Gary Clyde et al. *US economic sanctions: Their impact on trade, jobs, and wages*. Working Paper Special, no. 2, 1997.
- [150] INE. *Contabilidad regional* [online]. 2019a [cit. 2020-06-05]. Dostupné z: https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736167628&menu=ultiDatos&idp=1254735576581.
- [151] INE. *Contabilidad regional de España. Producto interior bruto por habitante. Año 2018* [online]. 2020a [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736167628&menu=ultiDatos&idp=1254735576581.
- [152] INE. *Encuesta de población activa* [online]. 2020b [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.ine.es/dynt3/inebase/index.htm?padre=979&capsel=990>.
- [153] INE. *España en cifras* [online]. 2018 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: https://www.ine.es/prodyser/espa_cifras/2018/files/assets/common/downloads/publication.pdf.
- [154] INE. *Extensión superficial de las Comunidades Autónomas y Provincias, por zonas altimétricas. Anuario 1994. Fondo documental del Instituto Nacional de Estadística* [online]. 1994 [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do?td=154090&L=0>.

- [155] INE. *Población por comunidades y ciudades autónomas y tamaño de los municipios* [online]. 2019b [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=2915>.
- [156] IYENGAR, Radha. *Methods of Economic Investigation. Difference-in-Differences Methods* [online]. 2019 [cit. 2020-01-23]. <http://personal.lse.ac.uk/iyengarr/EC402.htm>.
- [157] JEFFREY, Charlie (ed.). *The Regional Dimension of the European Union: Towards a Third Level in Europe?* London: Frank Cass Co Ltd., 1997. ISBN 978-0714647487.
- [158] JOLLY, Seth. *Voting for Nation or State: Determinants of Independence Support in Scotland & Catalonia*. In APSA 2014 Annual Meeting Paper, 2014.
- [159] KAMIN, Katrin. *International Trade and Conflict: Determinants, Impact, Endogeneity and Data*. Kiel, 2019. PhD Thesis. Christian-Albrechts Universität Kiel.
- [160] KAMIN, Katrin. *The Impact of Conflict on Trade – Evidence from Panel Data*. (work-in-progress-draft) [online]. 2015 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://www.etsg.org/ETSG2015/Papers/323.pdf>.
- [161] KASTNER, Scott L. *When do conflicting political relations affect international trade?* *Journal of Conflict Resolution*, 2007, vol. 51, no. 4, pp. 664-688.
- [162] KESHK, Omar MG et al. *Trade still follows the flag: The primacy of politics in a simultaneous model of interdependence and armed conflict*. *The Journal of Politics*, 2004, vol. 66, no. 4, pp. 1155-1179.
- [163] KINNE, Brandon J. *Multilateral trade and militarized conflict: Centrality, openness, and asymmetry in the global trade network*. *The Journal of Politics*, 2012, vol. 74, no. 1, pp. 308-322.
- [164] KOHL, Tristan a Chiel Klein REESINK. *4 Sticks and Stones: Sanction Threats, Impositions, and Their Effect on International Trade*. In NITSCH, Volker a Timor BESEDES. *Disrupted Economic Relationships: Disasters, Sanctions, Dissolutions*. Cambridge: MIT Press, 2019, pp. 103–129.

- [165] KRUGMAN, Paul R. et al. *International economics: theory and policy*. Boston: Pearson Addison-Wesley, 2012. ISBN 978-0321493040.
- [166] LA OPINIÓN DE MURCIA. *Boicot a los productos catalanes* [online]. Zdrojový soubor ze dne 4. 10. 2017 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.laopiniondemurcia.es/nacional/2017/10/04/boicot-productos-catalanes/864731.html>.
- [167] LA VANGUARDIA. *Cataluña seguiría en la UE si se independizara de España* [online]. Zdrojový soubor ze dne 19. 2. 2010 [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.lavanguardia.com/politica/20100219/53894243945/catalunya-seguiria-en-la-ue-si-se-independizara-de-espana.html>.
- [168] LA VANGUARDIA. *Cataluña seguiría en la UE si se independizara de España* [online]. Zdrojový soubor ze dne 19. 2. 2010 [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.lavanguardia.com/politica/20100219/53894243945/catalunya-seguiria-en-la-ue-si-se-independizara-de-espana.html>.
- [169] LA VANGUARDIA. *Consulta aquí los resultados del referéndum en Cataluña* [online]. Zdrojový soubor ze dne 26. 10. 2017 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <http://www.lavanguardia.com/referendum/index.html>.
- [170] LA VANGUARDIA. *El 23% de los consumidores de fuera de Catalunya ya hacen boicot a productos catalanes. El 23% de los consumidores de fuera de Catalunya ya hacen boicot a productos catalanes* [online]. Zdrojový soubor ze dne 8. 11. 2017 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.lavanguardia.com/economia/20171108/432720328313/productos-catalanes-boicot.html>.
- [171] LA VANGUARDIA. *La Generalitat cifra el déficit fiscal catalán en 16.570 millones en 2014, el 8,4%* [online]. Zdrojový soubor ze dne 20. 5. 2016 [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: <http://www.lavanguardia.com/politica/20160520/401924651962/generalitat-deficit-fiscal-catalunya.html>.

- [172] LA VANGUARDIA. *La Generalitat situa el déficit fiscal de Catalunya en 14.623 millones en 2012* [online]. Zdrojový soubor ze dne 4. 12. 2017 [cit. 2018-06-11].
Dostupné z:
<http://www.lavanguardia.com/economia/20171204/433420916831/balanzas-fiscales-deficit-fiscal-cataluna.html>.
- [173] LAMOTTE, Olivier. Disentangling the impact of wars and sanctions on international trade: Evidence from former Yugoslavia. *Comparative Economic Studies*, 2012, vol. 54, no. 3, pp. 553-579.
- [174] LANASPA SANTOLARIA, Luis et al. The regional border effect in Spain. *Regional Science Inquiry*, 2015, vol. 8, no. 1, pp 98-118.
- [175] LARCH, Mario et al. The currency union effect: A PPML re-assessment with high-dimensional fixed effects. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 2019, vol. 81, no. 3, pp. 487-510.
- [176] LEAMER, Edward E. a James LEVINSOHN. International trade theory: the evidence. *Handbook of international economics*, 1995, no. 3, 1339-1394.
- [177] LEONTIEF, Wassily W. et al. *Studies in the Structure of the American Economy*. Harvard Economic Research Project, 1953. ISBN 978-0195006186.
- [178] LEVY, Jack S. International sources of interstate and intrastate war. In CROCKER, Chester A. et al. *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World*. Washington, D.C.: U.S. Institute of Peace Press, 2007, pp 17–38.
- [179] LI, Quan a David H. SACKO. The (ir) relevance of militarized interstate disputes for international trade. *International Studies Quarterly*, 2002, vol. 46, no. 1, pp. 11-43.
- [180] LINDERS, Gert-Jan a Henri L. F. DE GROOT. *Estimation of the gravity equation in the presence of zero flows*, Tinbergen Institute Discussion Paper, No. 06-072/3, Tinbergen Institute, Amsterdam and Rotterdam, 2006.
- [181] LINNEMANN, Hans. *An econometric study of international trade flows*. North-Holland Pub. Co., 1966.

- [182] LLANO-VERDURAS, Carlos et al. Is the border effect an artefact of geographical aggregation? *The World Economy*, 2011, vol. 34, no. 10, pp. 1771-1787.
- [183] LONG, Andrew G. Bilateral trade in the shadow of armed conflict. *International Studies Quarterly*, 2008, vol. 52, no. 1, pp. 81-101.
- [184] LÓPEZ BASAGUREN, Alberto. La independencia de Escocia en la Unión Europea: los efectos de la secesión de territorios en la UE entre política y derecho. *Teoría y realidad Constitucional*, 2014, no. 33, pp. 69-97.
- [185] LÓPEZ BASAGUREN, Alberto. Las razones detrás del creciente rechazo a la independencia en el País Vasco. In IVÁNNIKOVA, María. (2018). Sputnik Mundo [online]. 2018 [cit. 2019-05-23]. Dostupné z: <https://mundo.sputniknews.com/espana/201810251082977623-pais-vasco-estatuso-por-que-no-quiere-independencia/>.
- [186] LYNCH, Peter. *Minority nationalism and European integration*. University of Wales Press, 1996. ISBN 978-0708313770.
- [187] MANSFIELD, Edward D. a Rachel BRONSON. The political economy of major-power trade flows. *The political economy of regionalism*, 1997, pp. 188-208.
- [188] MARANO, Valentina et al. The impact of conflict types and location on trade. *The International Trade Journal*, 2013, vol. 27, no. 3, pp. 197-224.
- [189] MARINZEL, Anastazia. Catalonia: The quest for independence from Spain. Senior Honors Projects, 39 [online]. 2014 [cit. 2020-09-03]. Dostupné z: <https://collected.jcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1039&context=honorspapers>.
- [190] MARTIN, Philippe et al. Civil wars and international trade. *Journal of the European Economic Association*, 2008a, vol. 6, no. 2-3, pp. 541-550.
- [191] MARTIN, Philippe et al. Make trade not war?. *The Review of Economic Studies*, 2008b, vol. 75, no. 3, pp. 865-900.
- [192] MARTIN, Will a Cong PHAM. Estimating the gravity model when zero trade flows are important. World Bank. Mimeo, 2008.

- [193] MARTIN, Will a Cong PHAM. Estimating the gravity model when zero trade flows are frequent and economically determined. *Applied Economics*, 2020, vol. 52, no. 26, pp. 2766-2779.
- [194] MARTÍNEZ-ZARZOSO, Inmaculada et al. The log of gravity revisited (in revision). *CEGE discussion paper 64*, University of Göttingen, 2007.
- [195] MASKUS, Keith E. a Shuichiro, NISHIOKA. Development-related biases in factor productivities and the HOV model of trade. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économique*, 2009, vol. 42, no. 2, pp. 519-553.
- [196] MATEOS, Adrián. *Estas son las 37 competencias que reclama el Gobierno vasco al Estado* [online]. 2018 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://www.abc.es/espana/pais-vasco/abci-estas-37-competencias-reclama-gobierno-vasco-estado-201806251755_noticia.html.
- [197] MAUREL, Mathilde a Emiel AFMAN. Diplomatic Relations and Trade Reorientation in Transition Countries. In VAN BERGEIJK, Peter A. G. a BRAKMAN, Steven (ed.). *The gravity model in international trade: Advances and applications*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0521196154.
- [198] MCCALLUM, John. National borders matter: Canada-US regional trade patterns. *The American Economic Review*, 1995, vol. 85, no. 3, pp. 615-623.
- [199] MCCLELLAND, Robert a Sarah GAULT. The synthetic control method as a tool to understand state policy. *Washington, DC: Urban-Brookings Tax Policy Center*, 2017.
- [200] MICHAELS, Guy a Xiaojia ZHI. Freedom fries. *American Economic Journal: Applied Economics*, 2010, vol. 2, no. 3, pp. 256-81.
- [201] Ministerio de Hacienda y Administraciones Públicas 2014. Informe sobre la dimensión territorial de la actuación de las Administraciones Públicas, Ejercicio 2011.
- [202] MINONDO, Asier. *Borders also matter in Europe: New home bias evidence based on the Spain-Basque Country's case*. Universidad de Deusto-ESTE, San Sebastián (mimeo), 2002. In BUESA, Mikel (ed.). *Economía de la secesión. El proyecto nacionalista y el País*

Vasco. Madrid: Ministerio de Hacienda. Instituto de Estudios Fiscales, 2004, pp. 21–46. ISBN 978-8480081498.

[203] MINONDO, Asier. Comercio internacional y efecto frontera en el País Vasco. *Revista de Economía Aplicada*, 2003, vol. 11, no. 32, pp. 115-131.

[204] MINONDO, Asier. The disappearance of the border barrier in some European Union countries' bilateral trade. *Applied Economics*, 2007, vol. 39, no. 1, pp. 119-124.

[205] MORA, Rosa. *Cataluña vota a favor del Estatuto de forma rotunda, pese a una abstención del 50,59%*. El País [online]. Zdrojový soubor ze dne 19. 6. 2006 [cit. 2016-04-27]. Dostupné z:

http://elpais.com/diario/2006/06/19/espana/1150668001_850215.html.

[206] MORROW, James D. et al. The political determinants of international trade: the major powers, 1907–1990. *American political science review*, 1998, vol. 92, no.3, pp. 649-661.

[207] MORROW, James D. How could trade affect conflict? *Journal of peace research*, 1999, vol. 36, no. 4, pp. 481-489.

[208] MUNDLAK, Yair. On the pooling of time series and cross section data. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 1978, pp. 69-85.

[209] NAISBITT, John. *Global Paradox: The Bigger the World Economy, the More Powerful Its Smallest Players*. William Morrow & Co., Inc., 1993. ISBN 9780688127916.

[210] NILSSON, Lars. Trade integration and the EU economic membership criteria. *European Journal of Political Economy*, 2000, vol. 16, no. 4, pp. 807-827.

[211] NITSCH, Volker a Dieter SCHUMACHER. Terrorism and international trade: an empirical investigation. *European Journal of Political Economy*, 2004, vol. 20, no. 2, pp. 423-433.

[212] NITSCH, Volker. National borders and international trade: evidence from the European Union. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économique*, 2000, vol. 33, no. 4, pp. 1091-1105.

- [213] NITSCH, Volker. State visits and international trade. *World Economy*, 2007, vol. 30, no. 12, pp. 1797-1816.
- [214] NOIROT, Grégory. Une catalogne indépendante serait-elle économiquement viable?, 2012. In OSKAM, Jeroen. A new state in Europe? Scenarios for Catalan self-determination. *Futures*, 2014, no. 64, pp. 51-60.
- [215] NUROĞLU, Elif a Robert M. KUNST. Competing specifications of the gravity equation: a three-way model, bilateral interaction effects, or a dynamic gravity model with time-varying country effects? *Empirical Economics*, 2014, vol. 46, no. 2, pp. 733-741.
- [216] ONEAL, John R. a Bruce M. RUSSET The classical liberals were right: Democracy, interdependence, and conflict, 1950–1985. *International Studies Quarterly*, 1997, vol. 41, no. 2, pp. 267-293.
- [217] OSKAM, Jeroen. A new state in Europe? Scenarios for Catalan self-determination. *Futures*, 2014, vol. 64, pp. 51-60.
- [218] PALUZIE, Elisenda. La internacionalització de l'economia catalana: fre o estímul a la independència. *Eines per a l'esquerra nacional*, 2015, vol. 24, pp. 90-113.
- [219] Parlamento Vasco. *Estatuto Político de la Comunidad de Euscadi* [online]. 2004 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20070715174650/http://www.nuevoestatutodeeuskadi.net/docs/dictamencomision20122004_cas.pdf.
- [220] PARLOW, Anton. *Does trade promote peace? squared: a gravity equation in a rectangular panel world*. MPRA Paper No. 36430, 2011.
- [221] PÉREZ, Fernando J. a Pere RÍOS. *1,8 millones de personas votan por la independencia catalana en el 9-N*. El País [online]. 2014 [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: https://politica.elpais.com/politica/2014/11/09/actualidad/1415542400_466311.html.
- [222] PÉREZ, Fernando J. *La Fiscalía presenta la demanda contra Mas en el Tribunal de Cuentas por el 9-N*. El País [online]. 2018 [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: https://politica.elpais.com/politica/2018/05/09/actualidad/1525893413_070196.html.

- [223] Periodista Digital. *Bimbo, Cola Cao y otras empresas catalanas proindependentistas han sufrido una caída en ventas del 40%* [online]. Zdrojový soubor ze dne 27. 12. 2017 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z:
<https://www.periodistadigital.com/economia/empresas/20171227/bimbo-cola-cao-empresas-catalanas-proindependentistas-han-sufrido-caida-ventas-40-noticia-689400113649/>.
- [224] PINKER, Steven. *The better angels of our nature: The decline of violence in history and its causes*. Penguin UK, 2011.
- [225] PISCHKE, Jörn-Steffen. *Difference-in-differences*. LSE [online]. [cit. 2020-02-12]. Dostupné z:
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:xKWSJlZJEc0J:econ.lse.ac.uk/staff/spischke/ec533/did.pdf+&cd=1&hl=es&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-b-d>.
- [226] POLACHEK, Solomon William. Conflict and trade. *Journal of conflict resolution*, 1980, vol. 24, no. 1, pp. 55-78.
- [227] POLÈSE, Mario. Economic integration, national policies, and the rationality of regional separatism. *New Nationalisms of the Developed West: Toward Explanation*. Allen and Unwin, Boston, 1985.
- [228] POLLINS, Brian M. Does trade still follow the flag? *American Political Science Review*, 1989, vol. 83, no. 2, pp. 465-480.
- [229] QURESHI, Mohammad A. et al. Comparison of distance estimates for commodity flow survey: great circle distances versus network-based distances. *Transportation research record*, 2002, vol. 1804, no. 1, pp. 212-216.
- [230] RANJAN, Priya a Justin L. TOBIAS. Bayesian inference for the gravity model. *Journal of Applied Econometrics*, 2007, vol. 22, no. 4, pp. 817-838.
- [231] REUVENY, Rafael a Heejoon, KANG. International trade, political conflict/cooperation, and Granger causality. *American Journal of Political Science*, 1996, pp. 943-970.

- [232] RIDAO, Joan. *Catalunya i Espanya, l'encaix impossible*. Barcelona: Ediciones Proa, 2011. ISBN 978-84-7588-210-9.
- [233] RODRÍGUEZ MORA, José V. Efectos comerciales de la independencia del País Vasco. In ARREGI ARANBURU, Joseba (coord.). *La secesión de España. Bases para un debate desde el País Vasco*, 2014, pp. 169–191. ISBN 978-84-309-6145-0.
- [234] RODRÍGUEZ-POSE, Andrés a Marko STERMŠEK. The economics of secession: Analysing the economic impact of the collapse of the former Yugoslavia. *Territory, Politics, Governance*, 2015, vol. 3, no. 1, pp. 73-96.
- [235] ROESSINGH, Martijn A. et al. *Ethnonationalism and political systems in Europe. A state of tension*. AmsterdamAmsterdam University Press, 1996. In SHULMAN, Stephen. Nationalist sources of international economic integration. *International Studies Quarterly*, 2000, vol. 44, no. 3, pp. 365-390.
- [236] ROJAS SÁNCHEZ, Camila. *Los vascos y sus estrategias de política exterior para potenciar su demanda de independencia. Lurralde: Investigación y espacio*, 2017, no. 40, pp. 111-122.
- [237] ROS HOMBRAVELLA, Jacint. *Més val sols... la viabilitat econòmica de la independència de Catalunya*. Barcelona: La Magrana, 2009.
- [238] ROSE, Andrew K. a Eric VAN WINCOOP. National money as a barrier to international trade: The real case for currency union. *American Economic Review*, 2001, vol. 91, no. 2, pp. 386-390.
- [239] ROSE, Andrew K. Do we really know that the WTO increases trade? *American economic review*, 2004, vol. 94, no. 1, pp. 98-114.
- [240] ROSE, Andrew K. The Effect of Common Currencies on International Trade: A Meta-Analysis. *Monetary Unions: Why, How, and What Follows*, 2000b.
- [241] ROSE, Andrew K. The foreign service and foreign trade: embassies as export promotion. *World Economy*, 2007, vol. 30, no. 1, pp. 22-38.
- [242] ROSE, Andrew. K. One Money, One Market: Estimating the Effect of Common Currencies on Trade. *Economic Policy*, 2000a, vol. 30, pp. 9-45.

- [243] RTVE.es. *Multitudinaria manifestación en Barcelona para defender la "libertad" de los presos y el "derecho de autodeterminación"* [online]. Zdrojový soubor ze dne 27. 10. 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z:
<http://www.rtve.es/noticias/20191027/manifestacion-masiva-barcelona-para-pedir-libertad-amnistia-para-presos-defensa-autodeterminacion/1985780.shtml>.
- [244] RUSSETT, Bruce et al. The third leg of the Kantian tripod for peace: International organizations and militarized disputes, 1950–85. *International Organization*, 1998, vol. 52, no. 3, pp. 441-467.
- [245] SAMBANIS, Nicholas et al. SDM: A new data set on self-determination movements with an application to the reputational theory of conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 2018, vol. 62, no. 3, pp. 656-686.
- [246] SANCHEZ-CUENCA, Ignacio. The dynamics of nationalist terrorism: ETA and the IRA. *Terrorism and Political Violence*, 2007, vol. 19, no. 3, pp. 289-306.
- [247] SCHULTZ, Kenneth A. Borders, conflict, and trade. *Annual Review of Political Science*, 2015, vol. 18, pp. 125-145.
- [248] SCHULZE, Max-Stephan a Nikolaus WOLF. On the origins of border effects: insights from the Habsburg Empire. *Journal of Economic Geography*, 2009, vol. 9, no. 1, pp. 117-136.
- [249] SCOTTISH GOVERNMENT. *Scotland's Future. Your guide to an independent Scotland*. Edinburgh: APS Group Scotland, 2013. ISBN 978-1-78412-070-2.
- [250] SERRANO, Ivan. Just a matter of identity? Support for independence in Catalonia. *Regional & Federal Studies*, 2013, vol. 23, no. 5, pp. 523-545.
- [251] SHEPHERD, Ben. Gravity model of international trade: a user guide. Thailand: United Nations, 2016.
- [252] SHULMAN, Stephen. Nationalist sources of international economic integration. *International Studies Quarterly*, 2000, vol. 44, no. 3, pp. 365-390.

- [253] SILVERSTOVŠ, Boriss a Dieter SCHUMACHER. Disaggregated trade flows and the “missing globalization puzzle”. *Économie internationale*, 2008, vol. 3, pp. 141-164.
- [254] SILVA, JMC Santos a Silvana TENREYRO. Further simulation evidence on the performance of the Poisson pseudo-maximum likelihood estimator. *Economics Letters*, 2011, vol. 112, no. 2, pp. 220-222.
- [255] SILVA, JMC Santos a Silvana TENREYRO. The log of gravity. *The Review of Economics and Statistics*, 2006, vol. 88, no. 4, pp. 641-658.
- [256] SIMMONS, Beth A. Rules over real estate: trade, territorial conflict, and international borders as institution. *Journal of Conflict Resolution*, 2005, vol. 49, no. 6, pp. 823-848.
- [257] SIROKY, David S. a John CUFFE. Lost autonomy, nationalism and separatism. *Comparative Political Studies*, 2015, vol. 48, no. 1, pp. 3-34.
- [258] SMITH, Antony. D. *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell, 1988. ISBN 0-631-16169-4.
- [259] SOLOAGA, Isidro a L. Alan WINTERS. Regionalism in the nineties: What effect on trade? *The North American Journal of Economics and Finance*, 2001, vol. 12, no. 1, pp. 1-29.
- [260] SORENS, Jason. Globalization, secessionism, and autonomy. *Electoral Studies*, 2004, vol. 23, no. 4, pp. 727-752.
- [261] SORENS, Jason. Regionalists against secession: the political economy of territory in advanced democracies. *Nationalism and Ethnic Politics*, 2008, vol. 14, no. 3, pp. 325-360.
- [262] STATISTA [online]. 2011 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z:<https://es.statista.com/estadisticas/702588/victimas-mortales-en-atentados-terroristas-de-eta-espana-1968-2010/>.
- [263] STRAEHLE, Edgar. Soberanismo: entre la soberanía y la independencia. *Astrolabio: revista internacional de filosofía*, 2013, vol. 15, pp. 208-222.

- [264] SUESSE, Marvin, et al. *Breaking the Unbreakable Union: Nationalism, trade disintegration and the Soviet economic collapse*. Behl Working Paper Series no. WP2014-02. Berkeley Economic History Laboratory, University of California, 2014.
- [265] TINBERGEN, Jan. *Shaping the world economy; suggestions for an international economic policy*. Periodicals Service Co., 1962. ISBN 978-0527028367.
- [266] TRIBUNAL CONSTITUCIONAL. *STC 31/2010* [online]. 28. 6. 2010 [cit. 2020-03-12]. Dostupné z:
https://www.tribunalconstitucional.es/NotasDePrensaDocumentos/NP_2017_025/2010-8912%20STC.pdf.
- [267] UBIETO ARTETA, Antonio et al. *Dějiny Španělska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 911 s. ISBN 80-7106-117-4.
- [268] UNCTAD/WTO. *A Practical Guide to Trade Policy Analysis* [online]. 2012 [cit. 2020-08-20]. Dostupné z: <https://vi.unctad.org/tpa/web/vol1/vol1home.html>.
- [269] Universidad del País Vasco. *Euskobarómetro* [online]. 2019 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z:<https://www.ehu.eus/eu/web/euskobarometro/home>.
- [270] VAN BERGEIJK, Peter AG. *Economic diplomacy and the geography of international trade*. Edward Elgar Publishing, 2014. ISBN: 978-1-84844-463-8.
- [271] VAUBEL, Roland. Secession in the European Union. *Economic affairs*, 2013, vol. 33, no. 3, pp. 288-302.
- [272] VIDAL-CUADRAS, Aleix. *La independència de Catalunya arruinarà a los propis catalanes*. *La Gaceta* [online]. 2013 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z:
<http://www.intereconomia.com/noticias-gaceta/politica/independencia-cataluna-arruinar-los-propios-catalanes>.
- [273] WALTER, Barbara F. Building reputation: Why governments fight some separatists but not others. *American Journal of Political Science*, 2006, vol. 50, no. 2, pp. 313-330.
- [274] WEI, Shang-Jin. *Intra-national versus international trade: how stubborn are nations in global integration?* National Bureau of Economic Research, 1996.

- [275] WESTERLUND, Joakim a Fredrik WILHELMSSON. Estimating the gravity model without gravity using panel data. *Applied Economics*, 2011, vol. 43, no. 6, pp. 641-649.
- [276] WÖLWER, Anna-Lena et al. Gravity models in r. *Austrian Journal of Statistics*, 2018, vol. 47, no. 4, pp. 16-35.
- [277] WOOD, John R. Secession: A comparative analytical framework. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 1981, vol. 14, no. 1, pp. 107-134.
- [278] WORLD BANK. *Regional Trade Agreements: Effects on Trade* [online]. 2005 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/INTGEP2005/Resources/GEP107053_Ch03.pdf.
- [279] WORLD BANK. *World Government Indicators* [online]. 2020 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.
- [280] YANG, Jiawen et al. US economic sanctions: An empirical study. *The International Trade Journal*, 2004, vol. 18, no. 1, pp. 23-62.
- [281] ZABALO BILBAO, Julen a Onintza ODRIOZOLA IRIZAR. The Importance of Historical Context: A New Discourse on the Nation in Basque Nationalism? *Nationalism and Ethnic Politics*, 2017, vol. 23, no. 2, pp. 134-154.
- [282] ZWINKELS, Remco C. J. a Sjoerd BEUGELSDIJK. Gravity equations: Workhorse or Trojan horse in explaining trade and FDI patterns across time and space? *International Business Review*, 2010, vol. 19, no. 1, pp. 102-115.

Resumé

Although secession in democratic countries is not very common, the increasing support for independence, together with the last referendums in Scotland and Catalonia, attracted the attention of politicians and academics. While many authors strive to identify the causes of increasing support for secession, and others focus on its economic consequences, should the region become independent, I argue that it is not necessary that the independence actually occurs. I expect the conflicting relations of secessionist regions with their home countries to have plausible economic effects even before independence.

Whereas many scholars paid attention to the relationship between militarized interstate conflicts and trade, I do not focus on military conflicts. I pay attention to the political tension caused by current secessionist movements in Europe, namely on the actual Catalan crisis and the Basque Country's conflict with the Spanish state. **The aim of the theses is to determine whether the conflict in Catalonia and the Basque Country in some way influences the given region's international trade flows.**

I use the gravity model approach in a quasi-natural experiment setting for the period 2000–2018. The dataset includes 185 countries. I suppose that the higher the level of conflict between the secessionist region and the home country, the higher the motivation of exporters and importers to trade with partners from abroad. The logic behind this argument lies in the fact that producers from the given region may be motivated by the increasing support for secession to diversify their export destinations in order to prevent an eventual drop in demand for their production in case independence should occur.

Should the independence occur, a new border would arise separating the new country from Spain. This is expected to lead to a relatively lower exchange of goods and services between both trading partners and consequently negatively affect their income. For this reason, local traders might search for new markets outside the home country well before independence.

The same effect could be expected also in the case of importers. Nevertheless, the literature review in Chapter 1 suggests that conflict in the exporting country has higher effects on trade than conflict in the country of the importer. Consequently, I expect this effect to be lower. Moreover, conflicts in Catalonia and the Basque Country are of different nature. For this reason, I expect that the effect of conflict on foreign trade will vary from region to region.

The empirical analysis indicates that the trade and intrastate conflict in Catalonia are related. Both the Poisson model with multidimensional fixed effects, and the fixed-effects panel data model with time trend show that foreign exports are positively associated with the past values of conflict. However, both models predict that the intensification of conflict to the third level is not statistically significant for Catalan foreign exports. Notwithstanding, in commodity class 1 – Food, beverages and tobacco can be seen a much stronger effect of all levels of conflict.

As for imports, both models predict that all levels of conflict lead to significantly higher imports of raw materials from third countries. Nevertheless, total imports are not affected by the past values of conflict.

In case of the Basque Country, the effect on total exports is positive and statistically significant. Contrary to Catalonia, the Basque Country's conflict with the Spanish state is associated with lower imports from abroad. I assume that this is mainly due to terrorist attacks carried out by the ETA organization.

Seznam zkratek

2SLS – Two stage least squares

CIF– Cost, insurance and freight

CUP – Candidatura d'Unitat Popular

D-i-D – Difference-in-differences

DOLS – Dynamic Ordinary Least Squares

DV – Dependent Variable

EMU – Evropská měnové unie

ETA – Euskadi ta Ataskasuna

EU – Evropská unie

FE – Fixed effects

FGLS – Feasible Generalized Least Squares

FMOLS – Fully Modified Ordinary Least Squares

FOB – Free on board

GLS – Generalized Least Squares

GMM – General Method of Moments

HDP – Hrubý domácí produkt

Heckit – Model Heckmanovy korekce

HIK – Heidelberg Institute for Conflict Research

H-O – Heckscher-Ohlin

H-O-V – Heckscher-Ohlin-Vaněk

HSU – Hnutí za sebeurčení

INE – Instituto nacional de estadística

IV – Instrumental variable

IV-LPM – Instrumental Variables-Linear Probability Model

ML – Maximum Likelihood

OLS – Ordinary Least Squares

AR – Autoregresní model

PNV – Partido Nacional Vasco

PP – Partido Popular

PPML – Poisson Pseudo-Maximum-Likelihood

PML – Pseudo-Maximum-Likelihood

PSOE – Partido Socialista Obrero Español

RE – Random Effects

SCG – Synthetic Control Group

UPyD – Unión Progreso y Democracia

Seznam tabulek

<i>Tabulka 1: Popisné statistiky HSU v letech 1945–2012</i>	23
<i>Tabulka 2: Podíl jednotlivých sektorů na ekonomice Španělska, Katalánska a Baskicka</i>	45
<i>Tabulka 3: Hlavní obchodní partneři Katalánska v obchodě se zbožím</i>	69
<i>Tabulka 4: Hlavní obchodní partneři Baskicka v roce 2016</i>	77
<i>Tabulka 5: Přehled odborné literatury věnující se vztahu mezi politickou dezintegrací a obchodem</i> ..	112
<i>Tabulka 6: Přehled odborné literatury věnující se vztahu mezi politickými vztahy/konfliktem a obchodem</i>	113
<i>Tabulka 7: Testování paralelních trendů dle Autora (2003) mezi Katalánskem a Valencií v období před iniciací konfliktu</i>	133
<i>Tabulka 8: Výsledky regresí pro vliv konfliktu na celkové katalánské exporty</i>	136
<i>Tabulka 9: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na zahraniční exporty Katalánska</i>	137
<i>Tabulka 10: Test paralelních trendů pro katalánské exporty zboží v komoditní třídě 1</i>	138
<i>Tabulka 11: Výsledky regrese pro exporty Katalánska a SCG v komoditní třídě 1</i>	139
<i>Tabulka 12: Velikost odhadovaného vlivu konfliktu na katalánské exporty zboží v komoditní třídě 1</i>	140
<i>Tabulka 13: Výsledek regresí pro vliv konfliktu na katalánské importy</i>	141
<i>Tabulka 14: Testování paralelních trendů v katalánských a valencijských zahraničních importech zboží v komoditní třídě 3</i>	143
<i>Tabulka 15: Výsledky regresí pro vliv konfliktu na katalánské importy zboží ve třídě 3</i>	144
<i>Tabulka 16: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na katalánské importy zboží v komoditní třídě 3</i>	144
<i>Tabulka 17: Výsledky regresí pro vliv podpory secesionismu na exporty a importy Baskicka</i>	148
<i>Tabulka 18: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na zahraniční obchod Baskicka</i>	148
<i>Tabulka 19: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na celkové katalánské exporty</i> ..	151
<i>Tabulka 20: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na celkové zahraniční exporty Katalánska</i>	152
<i>Tabulka 21: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na katalánské exporty v komoditní třídě 1</i>	153
<i>Tabulka 22: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na katalánské zahraniční exporty zboží v komoditní třídě 1</i>	153
<i>Tabulka 23: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na celkové katalánské importy</i> ..	154
<i>Tabulka 24: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na katalánské importy v komoditní třídě 3</i>	155
<i>Tabulka 25: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na zahraniční importy Katalánska v komoditní třídě 3</i>	156
<i>Tabulka 26: Výsledky testu robustnosti pro vliv secesního konfliktu na celkové zahraniční exporty a importy Baskicka</i>	157

Tabulka 27: Velikost odhadovaného efektu vlivu konfliktu na celkové zahraniční exporty a importy
Basicka 157

Seznam grafů

<i>Graf 1: Intenzita konfliktu v Evropě dle jeho předmětu v roce 2018</i>	24
<i>Graf 2: Podíl nezaměstnanosti ve Španělsku, Katalánsku a Baskicku</i>	46
<i>Graf 3: Odhad velikostikatalánských transferů do centrálního rozpočtu (levá osa, v mil. eur) a jejich procentní podíl na HDP regionu (pravá osa)</i>	49
<i>Graf 4: Odpovědi na otázku „Jaký by měl být vztah mezi Katalánkem a Španělskem? Katalánsko by mělo být...“</i>	51
<i>Graf 5: „Konkrétněji: Přejete si, aby se Katalánsko stalo nezávislým státem?“</i>	56
<i>Graf 6: Úroveň konfliktu mezi Katalánkem a Španělskem</i>	57
<i>Graf 7: Vývoj přání nezávislosti obyvatel Baskicka v letech 2000–2018</i>	61
<i>Graf 8: Počet smrtelných obětí teroristických útoků organizace ETA</i>	62
<i>Graf 9: Úroveň konfliktu mezi Baskickem a Španělskem</i>	63
<i>Graf 10: Katalánské exporty do Španělska a do třetích zemí (v mld. dolarů; levá osa) a podíl Španělska na celkových katalánských exportech (pravá osa)</i>	67
<i>Graf 11: Katalánské importy do Španělska a do třetích zemí (v mld. dolarů; levá osa) a podíl Španělska na celkových katalánských importech (pravá osa)</i>	68
<i>Graf 12: Baskické exporty do zbytku Španělska a do třetích zemí (v mld. dolarů; levá osa) a podíl Španělska na celkových baskických exportech (pravá osa)</i>	76
<i>Graf 13: Baskické importy ze zbytku Španělska a ze třetích zemí (v mld. dolarů; levá osa) a podíl Španělska na celkových baskických importech (pravá osa)</i>	76
<i>Graf 14: Celkové exporty (v milionech dolarů) Katalánska (levá osa) a Valencie (pravá osa)</i>	131
<i>Graf 15: Celkové importy (v milionech dolarů) Katalánska (levá osa) a Valencie (pravá osa)</i>	131
<i>Graf 16: Celkové exporty v milionech dolarů Katalánska (levá osa) a SCG (pravá osa)</i>	134
<i>Graf 17: Celkové importy v milionech dolarů Katalánska (levá osa) a SCG (pravá osa)</i>	135
<i>Graf 18: Exporty zboží Katalánska a SCG ve třídě 1 (v milionech dolarů)</i>	138
<i>Graf 19: Importy surovin Katalánska a Valencie v milionech dolarů</i>	142
<i>Graf 20: Importy surovin Katalánska a SCG (v milionech dolarů)</i>	142
<i>Graf 21: Podpora secese v Baskicku (v %, levá osa) a logaritmus zahraničních exportů regionu (pravá osa)</i>	145
<i>Graf 22: Zahraniční exporty v milionech dolarů Baskicka (levá osa) a Navarry (pravá osa)</i>	146
<i>Graf 23: Zahraniční importy v milionech dolarů Baskicka (levá osa) a Navarry (pravá osa)</i>	147

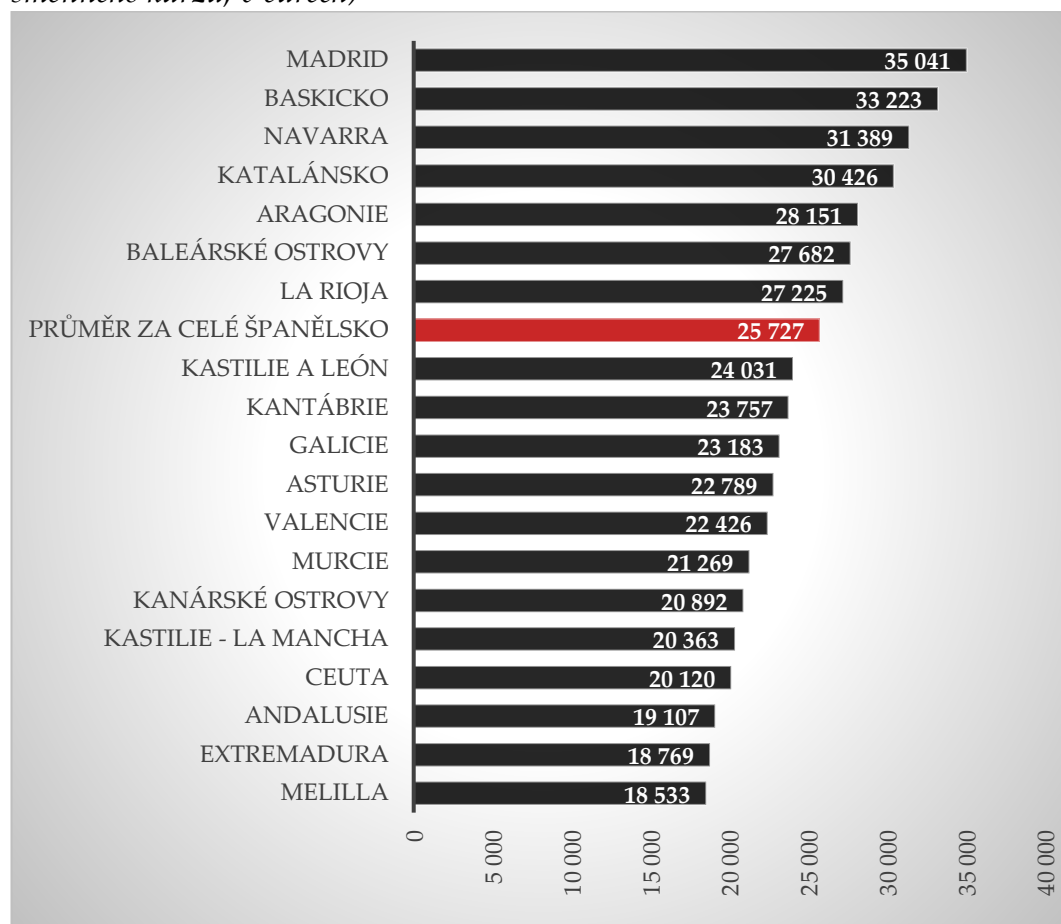
Seznam obrázků

<i>Obrázek 1: Podíl exportu zboží a služeb ku HDP Katalánska a OECD zemí v roce 2011.....</i>	<i>66</i>
<i>Obrázek 2: Facebooková iniciativa k bojkotu katalánských potravin</i>	<i>74</i>
<i>Obrázek 3: Bojkotované produkty katalánských firem či zahraničních franšíz se sídlem v Katalánsku</i>	<i>74</i>

Seznam příloh

Příloha 1: <i>HDP na osobu 17 španělských autonomních oblastí a 2 enkláv v roce 2018 (dle směnného kurzu; v eurech)</i>	208
Příloha 2: <i>Váhy jednotlivých kontrolních regionů v SCG pro celkové katalánské exporty</i>	209
Příloha 3: <i>Váhy jednotlivých kontrolních regionů v SCG pro celkové katalánské importy</i>	209
Příloha 4: <i>Váhy jednotlivých kontrolních regionů v SCG pro katalánské exporty zboží v komoditní třídě 1</i>	209
Příloha 5: <i>Váhy jednotlivých kontrolních regionů v SCG pro katalánské importy zboží v komoditní třídě 3</i>	209
Příloha 6: <i>Přehled regionů zařazených do regrese, včetně vah přidělených regionům v SCG pro exporty. Barevné rozlišení označuje objem celkových mezinárodních exportů v milionech dolarů v roce 2000.</i>	210
Příloha 7: <i>Mapa španělských autonomních oblastí s vyznačením Baskicka a Navarry. Barevné rozlišení označuje objem celkových mezinárodních exportů v milionech dolarů v roce 2000.</i>	211
Příloha 8: <i>Tabulka 28: Výčet v práci použitých proměnných</i>	212

Příloha 1: HDP na osobu 17 španělských autonomních oblastí a 2 enkláv v roce 2018 (dle směnného kurzu; v eurech)

Zdroj: INE (2020a)

Příloha 2: *Váhy jednotlivých kontrolních regionů v SCG pro celkové katalánské exporty*

Aragón	0,251112728
Baleárské ostrovy	0,704329984
Valencie	0,044557288

Příloha 3: *Váhy jednotlivých kontrolních regionů v SCG pro celkové katalánské importy*

Aragón	0,26202974
Baleárské ostrovy	0,082212979
Valencie	0,655757281

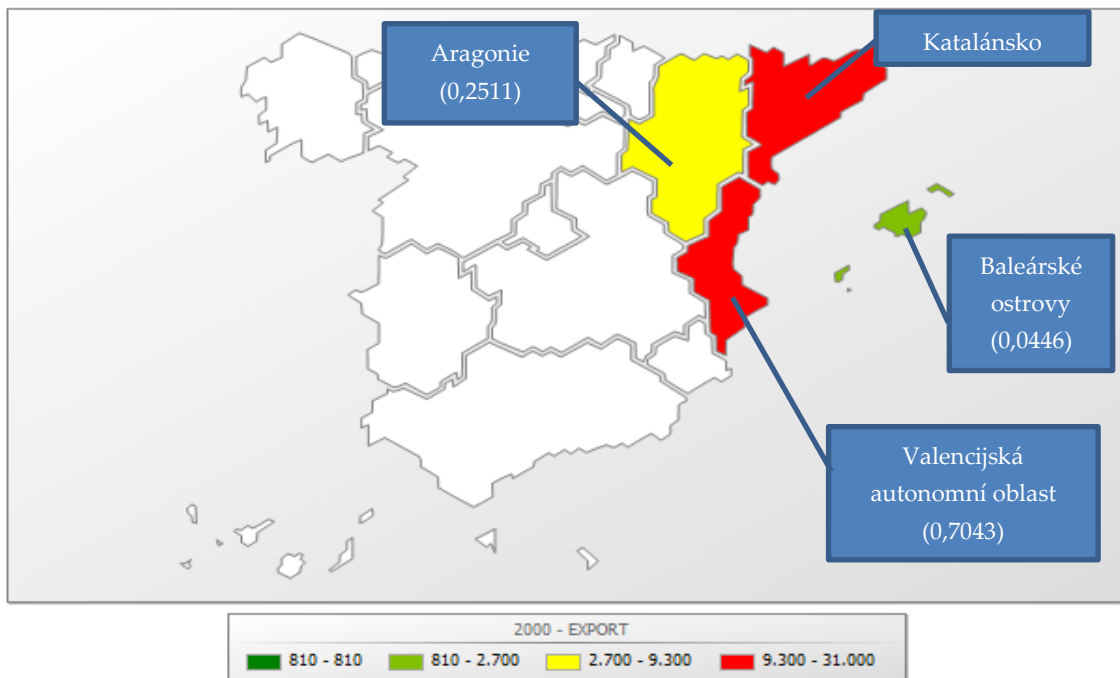
Příloha 4: *Váhy jednotlivých kontrolních regionů v SCG pro katalánské exporty zboží v komoditní třídě 1*

Aragón	0,138784792
Baleárské ostrovy	0,005707741
Valencie	0,855507468

Příloha 5: *Váhy jednotlivých kontrolních regionů v SCG pro katalánské importy zboží v komoditní třídě 3*

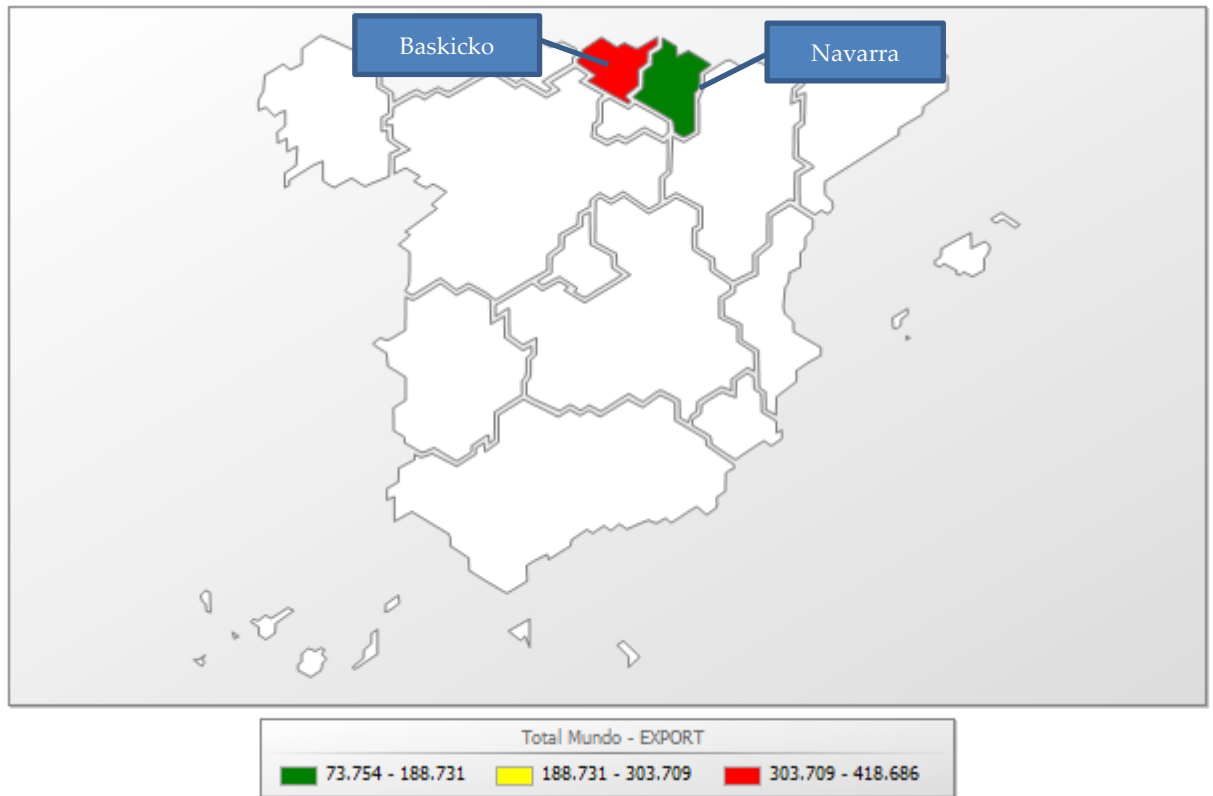
Aragón	0,117073258
Baleárské ostrovy	0,039971211
Valencie	0,842955531

Příloha 6: Přehled regionů zařazených do regrese, včetně vah přidělených regionům v SCG pro celkové katalánské exporty. Barevné rozlišení označuje objem celkových mezinárodních exportů v milionech dolarů v roce 2000

Zdroj: DataComex (2020)

Příloha 7: Mapa španělských autonomních oblastí s vyznačením Baskicka a Navarry. Barevné rozlišení označuje objem celkových mezinárodních exportů v milionech dolarů v roce 2000

Zdroj: DataComex (2020)

Příloha 8: Výčet v práci použitých proměnných

Proměnná		Zdroj
Trade_flows	obchodní toky (celkové exporty/exporty ve třídě 1/celkové importy/importy ve třídě 3) z vybraného regionu do vzorku 185 zemí v období 2000-2018	Ministerio de Industria, Comercio y Turismo, 2020
Conflict	intenzita konfliktu v Katalánsku, která nabývá hodnoty 0 (2000–2003), 1 (2004–2009), 2 (2010–2013) a 3 (2014-2018).	autorka na základě rešerše v kapitole 2
Independence	podpora nezávislosti dle průzkumů veřejného mínění zvaného Euskobarómetro	Universidad del País Vasco, 2019
GDP	nominální hodnota hrubého domácího produktu příslušného obchodního partnera v milionech amerických dolarů	World Bank, 2020
EU	dummy proměnná nabývající hodnoty 1 v případě, že daná země byla v konkrétním roce členem Evropské unie a hodnoty 0 pro všechny ostatní země	europa.eu, 2020
Currency	dummy proměnná nabývající hodnoty 1 v případě, že příslušný obchodní partner byl v daném roce členem eurozóny a 0 pro všechny ostatní země	europa.eu, 2020
CountryYear	interakce fixních efektů pro jednotlivé obchodní partnery zkoumaných regionů s fixními efekty pro jednotlivé roky	-
pair FE	bilaterální (exportér–importér) fixní efekty, tzn. fixní efekty pro jednotlivé obchodní toky	-
year	časové fixní efekty zohledňující nejruznější globální aspekty světového hospodářství, které ovlivňují obchod zemí v datovém vzorku	-
time trend	lineární trend	-
Proměnná	Odkaz na zdroj	
Trade_flows	http://datacomex.comercio.es/principal_comex_es.aspx	
Conflict	-	
Independence	https://www.ehu.eus/eu/web/euskobarometro/home	
GDP	https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators	
EU	https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_es#tab-0-1	

Currency https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_es#pa%C3%ADses-que-utilizan-el-euro

CountryYear	-
pair FE	-
year	-
time trend	-
